

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“

Филозофски факултет Скопје

Институт за Историја

МАГИСТЕРСКИ ТРУД

ИСТОРИСКИТЕ КОНТРОВЕРЗИ ЗА НАСТАНИТЕ ВО 2001 ГОДИНА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Ментор:

Проф. Д-р. Виолета Ачкоска

Изработил:

Додевски Мартин

Скопје 2014

ВОВЕД

Во својата многувековна историја македонскиот народ секогаш се залагал да создаде своја држава во која ќе ги развива културните, јазичните и религиските вредности и норми, со кои ќе се издвојува како посебен народ од другите народи и народности. И покрај тоа што често пати бил покоруван од други поробувачи, тој секогаш се трудел да не заборави кој е, и која е неговата татковина. Слободата што ја добивал македонскиот народ, макар и за краток период ја плаќал скапо, со крв и солзи, со мака и пот, со надеж за подобро утре каде што ќе може слободно да живее, твори и остави наследство на идното негово поколение кое што со гордост ќе се гордее на неговите претци.

Во потрага по својот идентитет македонскиот народ дал големи жртви за слободна и независна Македонија. Во сиот изминат период, од востановувањето како држава во 1944 година, а особено по нејзиното осамостојување како независна и суверена држава во 1991 година, Република Македонија е во постојана борба за нејзиниот опстанок како држава. Опстанокот на државата и нејзиниот развој се всушност највисоките цели на граѓаните и на органите на власта во Република Македонија, каде што во периодот од нејзиното осамостојување и независност се карактеризираше со изразита динамичност во градењето на концептот на граѓанско општество на рамноправни граѓани, без разлика на нивната верска и етничка припадност, по примерот на европските стандарди. Континуитетот на осовременувањето и европеизацијата на македонскиот правно-политички систем успори во периодот на десетгодишнината на македонската независност, поточно во 2001 година, со што се промени темпото и насоката во која требаше да се развива државата и да го трасира патот кон евро-атланските интеграции.

Во основа, во деценијата пред 2001 година, Р. Македонија се соочуваше со мноштво проблеми кои низ долгогодишен период не добија епилог на нивно разрешување, туку, напротив, се радикализираа и се создаваа нови. Сето тоа допринесе државата да се најде во една неизвесна ситуација и положба, а кулминација на сите тие настани и збиднувања ќе биде 2001 година, кога државниот територијален интегритет и суверинитет ќе биде загрозен од страна на Диверзантско Терористички Групи - ДТГ од албанска националност. Таа година во Р. Македонија ќе се случат низа настани кои што ќе го изменат функционирањето, раководењето и егзистирањето на самата држава.

Наместо со силата на аргументите и во институциите на системот, вооружена албанска организација со говорот на оружјето употреби аргументи на сила за да ја реши наводната загрозеност на правата на етничките Албанци во Р. Македонија. Албански терористи и екстремисти со оружје се заканија врз територијалниот суверенитет и интегритет на РМ. Од 2001 година па се до денес четопати се поставува прашањето:

- Што всушност се случи во 2001 година во Р. Македонија?

Одговор на ова сложено и комплексно прашање, после 12 години сеуште нема. Многу политичари, аналитичари, социолози, историчари, граѓани и други личности од приватниот и јавниот живот даваат различни одговори на ова прашање. Различните одговори на ова прашање наведуваат дека настаните кои се имаат случено во таа кобна 2001 година се доста контроверзни, конфузни и сомнителни. Воените дејствија кои што ја зафатија државата во 2001 година, беа едно добро организирано и монтирано сценарио на меѓународниот фактор, кој преку албанското население на Балканот ги реализираше своите цели, со што на тој начин ја покажуваше својата доминација, моќност и супериорност према малите и кривки држави кои водеа мирољубива политика и се обидуваа да бидат вклучени во европските и светски организаци за подобра иднина на државата и граѓаните. Меѓутоа заштитниците на малите држави всушност беа агресори кои директно и индиректно диригираа во кој правец да се движи државата, како да функционира и што да презеде за во иднина. Конфликтот започна тивко, за да и тивко заврши. Се потпиша мировен договор, но двете страни сепак не беа задоволни од постигнатото. Успех немаше, штетата беше голема, а населението се подели на „наши и ваши“, се чувствуваа меѓусебна недоверба, се создаде еден вид на гето кое до ден денес сеуште постои, а сведоците од таа 2001 година денес ги увидуваат своите грешки кои скапо ги платиле.

Инспирацијата за изработка на овој магистерски труд ја добив од актуелизација на проблемот се со цел да се дознае вистината за она што навистина се случуваше во 2001 година. Овој труд ќе претставува еден вид на споредба, на научни трудови, правни документи и општествени појави, кои ќе влијаат на квалитетот на овој труд кој има намера да ја открие контроверзната вистина бидејќи и сите случувања од 2001–та беа контроверзни.

ГЛАВА ПРВА

АЛБАНСКОТО МАЛЦИНСТВО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА КАКО ДЕЛ ОД ЈУГОСЛОВЕНСКАТА ФЕДЕРАЦИЈА

1.1. АЛБАНЦИТЕ ВО МАКЕДОНИЈА И НИВНАТА АКТИВНОСТ ЗА ВРЕМЕ НА ВТОРАТА СВЕТСКА ВОЈНА

Албанците во Македонија (на албански: Shqiptarë në Maqedoni) се најголемата малцинска заедница во Македонија. Најголемиот дел, околу 90 % потекнуваат од племето Геги чија матица се наоѓа во областите од Северна Албанија. Помал дел од Албанците, околу 10 % потекнуваат од Тоските чија матица е во Јужна Албанија.¹ Вкупниот број на Албанците денес во Македонија според последниот попис од 2002 година е 509 083² жители, што преставува околу 25% од населението. Албанското малцинство живее претежно во северо-западниот дел на Македонија, додека најголеми албански заедници се наоѓаат во околината на градовите Тетово (70 % од вкупното население), Гостивар (56 %), Дебар (58 %), Струга (56 %), Кичево (31 %). Дел од оваа малцинска група се наоѓа и во други градови во Македонија (Битола, Прилеп, Велес, Куманово, и др.), вклучувајќи го и главниот град Скопје.

За време на Втората Светска војна, Западниот дел на Вардарска Македонија со градовите Тетово, Гостивар, Дебар, Кичево и Струга со нивните околии припаднал под италијанска окупација. Оваа територија Италија ќе ја отстапи на Албанија со што ќе биде воспоставена албанска квислиншка власт, додека останатиот дел од Вардарска Македонија припаднал под бугарска окупација. Притоа ако се земе во предвид структурата на населението на целата територија на Р. Македонија за време на војната се доаѓа до заклучок дека албанското население најмногу било застапено во западниот дел од државата, додека во делот окупиран од бугарски окупаторски војски имало помала застапеност на албанско население. Во делот кој што бил раководен и управуван од Албанците, била воспоставена административна и полициска власт, биле отворени училишта на албански јазик како и користење на албанскиот јазик во сите области на комуникација, а исто така биле вратени и некои стари форми на живеење од Османлиско време. На таа територија албанските власти спроведувале политика на систематско поалбанчување и дискриминаторски се однесувале кон сето неалбанско население, при што се одело кон создавање на чисто етничка територија.

¹ Ачкоска Виолета, **Братството и Единството 1944 – 1974 помеѓу хармонија и дисхармонија**, ИНИ, Скопје, 2003, стр: 246.

² <http://www.stat.gov.mk/publikacii/knigaX.pdf>. Drzaven zavod za statistika, стр: 62.

Се започнало со отварање на албански училишта со настава на албански јазик а образовниот кадар албанските квислиншки власти го дополнувале со доведување на албански учители од Албанија со намера за подигање на албанската национална свест. Децата од неалбанско население кои не го зборувале и употребувале албанскиот јазик биле присилувани да одат на училиште и да го изучуваат албанскиот јазик а воедно со тоа и дома да го употребуваат во замена на македонскиот јазик. Оние кои ќе се спротивставеле на ваквата одлука биле остро казнувани од страна на албанските квислинзи.

Во текот на окупацијата на Македонија била формирана и Албанската фашистичка партија која настојувала да привлече што поголем број муслиманска малдина на политичка и верска основа со што ќе предизвика чувство на супериорност и верба во победата на фашистичката идеологија во светот и Европа.³ За време на војната ќе бидат формирани и албански балистички чети⁴ во кои учество ќе земат Албанците и дел од Исламизираниите Македонци. Балистичките чети на Џемо Хаса, Али Малиќи и други останале запаметени во западниот дел на Македонија по своите сверства извршени врз македонскиот христијански и муслимански народ, како и врз турското и албанското население кое не ги подржувало активностите на балистичките чети и албанската квислиншка власт. Балистичката организација во Западна Македонија во 1944 година нараснала во оружена сила со околу 9-10.000 членови, кои наоружани од Германците, воделе тешки борби со македонската војска. Овие чети имале огромни привлегии, поради што на крајот станале добро организирана оружена организација, која била единствена власт и како таква ги спроведувала и ги штитела „законите“ на албанската власт во Западна Македонија. Резултатите од нивното проширување и дејствување по однос на бројната состојба на македонскиот народ биле катастрофални, бидејќи цели семејства и села, за да спасат жива глава, бегале од своите огништа.

³ Тодоровски Глигор, **Демографските процеси и промени во Македонија од почетокот на Првата Балканска војна до осамостојувањето на Македонија** (со посебен осврт врз исламизираниите Македонци), Матица Македонска, Скопје, 2001, стр: 167.

⁴ Балисти се нарекувале припадниците на албанската националистичка и антикомунистичка организација Бали Комбетар (алб. Balli Kombëtar - Народен фронт) основана во 1939 година. Во организацијата членувале и припадници на албанските малцинства во Црна Гора, Србија, Македонија и Грција. Политичката програма на оваа организација вклучувала обединување на етничките територии на Албанците во регионот и создавање на Голема Албанија, идеја која се родила кон крајот на XIX (1878 год.) со формирањето на Призренската лига.

Тоа било причина да се промени демографската состојба на населението во полза на албанското население, како и промена на културните, социјалните, економските и други прилики од сферата на општественото живеење. По завршувањето на војната ОЗНА (подоцна УДБА и КОС) ја презела борбата против балистите во Западна Македонија, кои броеле околу 8.000 членови. Во периодот 1945-1948 биле разбиени нивните групи, а водачите биле убиени.

1.2. УСТАВНАТА ПОЛОЖБА НА АЛБАНСЦИТЕ ОД АСНОМ ДО УСТАВОТ ОД 1974 ГОДИНА

За време на Втората Светска војна на 2 август 1944 година во манастирот Прохор Пчински се одржало Првото заседание на АСНОМ на кое се конституирала новата современа македонска држава – **ДЕМОКРАТСКА ФЕДЕРАЛНА МАКЕДОНИЈА**, со што македонскиот народ и националностите што живееле на оваа територија (Албанци, Турци, Власи, Роми и други), ги добиле сите права за непречен општествено-политички, економски и културно-просветен развој. На заседанието биле донесени вкупно девет законодавни акти, од кои четири имале државно-конституиен карактер, а особено значаен акт донесен на ова Собрание од аспект на регулирањето на меѓуетничките односи претставува „Декларацијата за основните права на граѓаните на Демократска Македонија“. Појдовна основа на оваа Декларација е член 1: - **Сите граѓани на федералната македонска држава се еднакви и рамноправни пред законите, не гледајќи на нивната народност, раса и вероисповед.**⁵ Оттука произлегувале сите останати политички, социјални, културни и економски права, кои на националните малцинства им ги обезбедувале сите права на слободен национален живот.

Државно-правниот и политичкиот развој на НРМ по 1946 година го определил Уставот на ФНРЈ донесен на 31 јануари 1946 година, и Уставот на НР Македонија што го усвоило Уставотворното Собрание на 31 декември 1946 година. Уставот на НРМ од 1946 година всушност бил прв уставен документ на македонската држава.

⁵ Ачкоска Виолета, **Меѓуетничките односи во Република Македонија 1944–1991 година**, предавање на XXXIV Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Август 2001, Скопје, 2002, стр:168

Во Уставот на НРМ од 1946 година според член 12 стои: - **Националните малцинства во НРМ уживаат право и заштита на својот културен развиток и на слободна употреба на својот јазик.**⁶ Според член 20 од Уставот за правата и должностите на граѓаните, стои: - **Сите граѓани на НРМ се еднакви пред законите и се рамноправни без оглед на народност, раса и вероисповест. Не се признаваат никакви привилегии во раѓањето, положбата, имотната состојба и степенот на образование. Противен му е на Уставот и подлежи на казна секој акт со којшто на граѓаните им се даваат привилегии или се ограничуваат правата врз основа на разликата во народноста, расата и вероисповеста, како и секое проповедање на национална, расна и вреска омраза или раздор.**⁷

Уставот од 12 април 1963 година СР Македонија ја дефинира како државна социјалистичка демократска заедница на народот на Македонија, заснована врз власта на работниот народ и самоуправувањето.⁸ Со Уставот од 1963 година терминот „национално малцинство“, бил заменет со терминот „националност“, и нивните права ги проширил во таа смисла, што во областите со одреден број малцинско население тој јазик би требал да се користи во општинската самоуправа и на тој јазик требало да се издаваат службени одлуки.⁹ Со донесениот Устав од 1963 година во членовите 72, 73, 74 и 75 биле регулирани правата на малцинствата во СР Македонија.¹⁰

На 12 февруари 1974 година е усвоен нов Устав на СФРЈ со кој републиките речиси станале национални држави, а покраините конституивни елементи на федерацијата. Со овој Устав СР Македонија се дефинира како „држава на македонскиот народ и држава на албанската и турската народност во неа“.¹¹ Со овој Устав во делот на правата на припадниците на другите народи на Југославија и рамноправноста на народите, се регулирани и правата на припадниците на другите народи во СР Македонија.¹²

⁶Проф. Д-р Виолета Ачкоска, **Лекции од историјата на современата македонска држава (1944–1991)**, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филозофски факултет – Скопје, Скопје, 2011, стр: 143.

⁷Д-р.Милосавлевски Славко и Томовски Мирче, **Албанците во Република Македонија 1945–1995**, Легислатива, политичка документација, статистика, НИП „Студентски збор“, Декември 1997, стр: 15.

⁸Ачкоска Виолета, **Братството и единството...**, стр: 123

⁹Јан Рихлик и Мирослав Коуба, **Историја на Македонија**, Превод од Чешки: Јасминка Делова Силјанова, Македонска реч, Скопје, 2009, стр: 329.

¹⁰Види прилози, стр: 157.

¹¹ Ачкоска Виолета, **Братството и единството...**, стр: 172.

¹² Види прилози, стр: 161.

Од конституирањето на современата македонска држава во 1944 година, сите народи, народности, малцинства и етнички групи кои живееле на територијата на Р. Македонија биле рамноправни и изедначени со македонскиот народ во секој поглед. Со Устав биле загарантирани нивните права и слободи и во никој случај не биле загрозени. Во понатамошното излагање ќе се направи анализа на општествено-политичките збиднувања на албанското население во државата се со цел да се утврди и докаже дека тие не биле маргинализирани, опструирани или пак обесправени, туку ги уживале сите права загарантирани со Устав.

1.3. ОПШТЕСТВЕНО – ПОЛИТИЧКИТЕ ЗБИДНУВАЊА НА АЛБАНЦИТЕ ВО МАКЕДОНИЈА ОД 1944 ДО 1991 ГОДИНА

Ослободувањето на Македонија во 1944 година било крупен историски настан за сите малцинства на таа територија. Нововоспоставениот општествено – политички и економски систем создал услови за напредок и подобар живот, посебно за работништвото. Постепено се создавале кадри од сите профили, без оглед на националната припадност. Меѓутоа прокламираната рамноправност на братството и единството не можеле да станат прифатлива платформа кај дел од муслиманското население, особено кај Албанското малцинство. По завршувањето на војната дел од албанските интелектуалци дојдени од Албанија за време на војната, ќе останат во Македонија поради потребата од образован кадар во училиштата на албански јазик, кои не можеле да бидат пополнети со кадри од НРМ. Наместо негување на прокламираното братство и единство некои претставници од оваа интелигенција ќе станат носители на шовинистичка пропаганда во духот на идејата за „Голема Албанија“. Во текот на 1945 година била организирана илегална организација наречена „Национал Демократик Шиптаре“¹³ која се борела за отцепување на делови од НРМ и ФНРЈ и нивно приклучување кон проекцијата „Голема Албанија“.¹⁴

¹³ Целта на оваа организација била да привлече што поголем број на луѓе од албанска и турска националност, да ги одвлече во одметништво и да ги поврзе со бандитските групи кои оперирале за време на војната, и по пат на вооружена борба од територијата на НРМ и ФНРЈ отцепат делови кои би ги приклучиле кон Албанија, постапка која води за создавање на Голема Албанија.

¹⁴ Проф. Д-р Виолета Ачкоска, *Лекции од историјата...*, стр: 145.

Ваквата постапка на албанската интелигенција и делувањето на балистичките банди во западниот дел на Македонија ќе придонесат кај македонското население прокламираното братство и единство да биде ставено на маргините. Наместо да се гради и развива братството и единство, мал дел од албанското население ќе се придржува кон таа идеја додека поголемиот дел од албанското население имало сосема други намери и цели, па поради тоа Македонците во западниот дел на државата со недоверба гледале на нивните соседи Албанци. Повоениот тек на настаните предизвикани од страна на албанското население ќе придонесат да се создаде една поинаква слика за Албанците и нивните амбиции во државава.

1.3.1. Албанизација на Западна Македонија и менување на демографската структура на населението

По завршувањето на војната во Западна Македонија продолжил процесот на поалбанчување и потурчување на македонското муслиманско население-исламизираниите Македонци, но имало и процеси за поалбанчување на турско население. Воглавно најголемиот товар од поалбанчувањето паднал на исламизираниите Македонци, бидејќи за време на војната во тој дел била воспоставена албанска квислиншка власт. Исламизираниите Македонци и дел од турското население кое живеело на таа територија било заведувано како албанско, при што ќе доведе до создавање на чисто етничка територија населена со албанско население. Македонското христијанско население било подложено на различен терор од албанските квислинзи при што било принудено да се иселува од своите родни огништа. Во првиот неофицијален попис по војната во 1948 година најголем број од исламизираниите Македонци во Западна Македонија се изјаснуваат како Македонци. Според пописот од 1953 година, 12 863 муслимани во Македонија се декларирале како припадници на македонскиот народ. Исто така се споменуваат и податоците за другото муслиманско население на оваа територија, па така бројот на Турците изнесувал 199 907 жители, на Албанците 158 859 и на Ромите 18 744 жители. Притоа се истакнува дека во Македонија имало 50 778 Турци чиј што мајчин јазик не бил турскиот со што се укажува на преминувањето на одделни муслимани во категоријата Турци, чиј што мајчин јазик бил македонскиот или албанскиот.

Слично било и преминувањето на муслиманското население кон категоријата на Албанци, чиј што мајчин јазик не бил албанскиот.¹⁵ Процесот на албанизација бил спроведуван преку училишниот систем, со отварање на училишта со наставен албански јазик во сите села со муслиманско население во Западна Македонија, а за учители биле доведувани лица од внатрешноста на Албанија за да ги воспитуваат децата во духот на идејата за „Голема Албанија“, а со тоа и да се влијае за менување на свеста кај учениците. Децата биле принудени да учат на учебници донесени од Албанија на албански јазик, иако не го познавале тој јазик.¹⁶ Албанскиот јазик исто така бил наметнат во сите сфери од животот, на улица, дома, училиште, односно насекаде. На тој начин бил засилен и организиран процес на целосна албанизација на селата и населението. Меѓутоа имало случаи кога одредени исламизирани Македонци барале нивните деца да учат на албански или турски јазик. Ова пред се се должи на извршеното влијание од порано, но и влијанието на „македонските просветни и државни фактори кои сосила го наметнувале изучувањето на турскиот или албанскиот јазик во селата со исламизирано македонско население“.¹⁷ Друг значаен процес за поалбанчување и потурчување на исламизираниите Македонци е миграцијата село-град, која ќе одигра голема улога и во менувањето на демографската структура на населението особено во Западна Македонија. Поради одредени проблеми кои не биле добро прифатени од страна на населението како што се аграрната реформа, колективизацијата, ограничувањето на земјата и низа други проблеми, дел од населението ќе мигрира во градот за подобра иднина, а дел ќе започне миграција во Турција која била сметана како матична земја според верската основа. Причините за преселничкиот бран на турското и другото муслиманско население лежи во конкретните општествено-политички прилики во земјата но истовремено и во сфаќањата на муслиманските верници кои не можеле веднаш да се вклучат во виорот на радикални општествени трансформации и брзи еманципаторски процеси со кои се рушела дотогашната воспоставена патријархална цивилизација.¹⁸

¹⁵ Имињата на исламизираниите Македонци имаат главно турско потекло но една генерација на исламизирани Македонци родени во текот на војната каде била воспоставена албанска квислиншка власт, а и по војната, имаат имиња кои се албански. Овој податок јасно говори дека за време на војната а и по неа било извршено влијание врз исламизираниите Македонци за нивно поалбанчување.

¹⁶ Ачкоска Виолета, **Братството и единството...**, стр: 324.

¹⁷ Тодоровски Глигор, **Демографските процеси и промени...**, стр: 347.

¹⁸ Ачкоска Виолета, **Братството и единството...**, стр: 270.

Комунистичката власт која се декларирала како атеистичка, придонела Турците во голема мера се чувствуваат верски загрозени, сметајќи дека „нема религија без крал“. Затоа било евидентно нивното пасивизирање во однос на функционирањето на „народнофронтовскиот режим“ во тогашна НРМ, а уште позабележително било нивното дистанцирање од органите на КПМ. Ваквиот однос на Турците кон новата комунистичка власт зборува дека тие имале верски, економски и политички причини заради кои се иселувале од ФНРЈ и од Македонија како нејзин дел.¹⁹ Исто така голема улога во иселувањето на турското население одиграл југословенско-турскиот договор од 1938 година, кој според одредбите на конвенцијата Турција се обврзала да прими 40 000 семејства во рок од шест години. Против оваа конвенција постоел голем отпор како во земјата, така и надвор особено кај албанската влада. Во Тирана се истакнувало дека југословенско-турските преговори имаат за цел пред се иселување на албанското муслиманско население.²⁰

Во почетокот од иселеничкиот бран на Муслиманското (турското) население, претжно се иселувале луѓе од еснафот и чаршијата додека бројот на селанското и земјоделското население бил помал. Поаѓајќи од социјалниот став, лицата кои се иселувале во Турција пред се барале поволности во обавувањето на својата приватна стопанска дејност, надвор од ограничувањата на „социјалистичкиот сектор“. Во источниот дел на Македонија турското население се иселувало без никаков притисок. Во овие предели припадниците на националните малцинства биле оставени сами „потполно слободно да се определат за својата националност“, така и за одлуката за иселување. Ситуацијата во Западна Македонија била нешто поинаква заради притисокот што го вршеле албанските националисти врз Турците.²¹ Во присутната големоалбанска пропаганда од страна на некои интелектуалци поглавито учители, некои занатлии и побогати селани, оние кои сакале да се иселат или кои ги менувале легитимациите биле прогласувани за „предавници на албанскиот народ“ зошто наводно не се Турци. Истовремено со иселувањето на Турците, ова демографско движење ги опфатило речиси сите села населени со

¹⁹ Проф. Д-р Виолета Ачкоска, *Лекции од историјата...*, стр: 157.

²⁰ <http://fzf.ukim.edu.mk/files/zbornik/Ilievski.pdf> Борче Илиевски, **Политиката на Кралството СХС/Југославија кон миграционите движења на турското и муслиманското население од Вардарскиот дел на Македонија 1918-1941 година**, Годишен зборник, Филозофски Факултет-Скопје, стр: 315-316,

²¹ Проф. Д-р Виолета Ачкоска, *Лекции од историјата...*, стр: 163-164.

Исламизирани Македонци, кои масовно барале дозволи за иселување.²² Иселувањето на Турците и други малцинства со муслиманска вероисповест од Македонија се случувал истовремено со општото раздвижување на сите муслимански популации од Косово, Санџак, Босна и Херцеговина и Црна Гора кои како река почнале да се слеваат во Македонија. Според официјалната евиденција на државните органи за безбедност во текот на педесетите години на XX век и врз основа на Југословенско-Турскиот договор од 1938 година²³, подоцна и од 1953 година, до 15 март 1954 година во Турција се преселиле околу 143 800 лица, пред се етнички Турци, но и Албанци. Од друга страна во Македонија во рамките на внатрешната миграција до 1959 година официјално се преселиле вкупно 22 776 лица од Косово, Санџак, Црна Гора и Босна и Херцеговина.²⁴ Во наредните години од педесетите на територијата на Македонија турското население стагнирало додека албанското население постојано се зголемувало.

По масовното иселување во Турција, Турците го изгубиле приматот како носители на исламот во Македонија, нивниот примат ќе го преземат Албанците како мнозински етнички подинамичен етникум. Во испразнетите села на исламизираниите Македонци најпрвин преку интензивен механички прилив а потоа со енормен наталитет биле пополнувани со Албанци од соседните простори на НРМ.²⁵ Особено масовно населување на албанско население на територијата на Македонија имаме по земјотресот во Скопје на 23 јули 1963 година кога Скопје бил прогласен за отворен град. Заедно со брзата обнова и изградба на градот во него се случувала вистинска демографска поплава. Според некои податоци во 1943 година во Скопје само 5% од населението биле Албанци, додека според пописот од 1994 година тие сочинуваат 20,8%.²⁶

²² Ачкоска Виолета, **Братството и единството...**, стр: 278 - 279.

²³ Настојувањата на југословенската влада да постигне договор со Турција за иселување на дел од муслиманското население од државата се реализирале во 1938 година. Предлогот за формирање на мешовита комисија за иселување потекнал од турскиот министер за надворешни работи Ружди Арас. Мешовитата комисија се состанувала осум пати при што биле разгледувани можностите за иселување. На 11 јули 1938 година била потпишана Конвенцијата за иселување со која било опфатено југословенското муслиманско население „кое зборува турски јазик и има турска култура“. Географскиот простор од кој можело да се иселува населението се однесувал на 38 срезови (околии), од Македонија и Косово, додека Санџак и Босна не биле опфатени со иселувањето.

²⁴ Јан Рихлик и Мирослав Коуба, **Историја на Македонија...**, стр: 329.

²⁵ Ачкоска Виолета, **Братството и единството...**, стр: 332.

²⁶ Ачкоска Виолета, **Меѓуетничките односи...**, стр: 175.

1.3.2. Колективизација на селото и отпорот на Албанското население (1949 – 1953)

Колективизацијата на селото 1949-1953 година предизвикала далекусежни негативни последици во целокупниот развој на Република Македонија по Втората светска војна, а посебно делувала врз промената на етничката карта на Западна Македонија. По неуспехот на колективизацијата, македонското селанство масовно ги напуштило своите вековни огништа. Во Западна Македонија каде што малцинствата во голема мера биле сочувани од влегувањето во колективите, местото на Македонците најпрво по пат на механички прилив, а потоа преку огромниот наталитет, се пополнувало со албанското малцинство. Селските работни задруги кои се јавуваат по завршувањето на војната, биле смоникната појава. Во Македонија тие се формираат на иницијатива на самите селани потпомогнати од некои активисти на Партијата и биле наречени колективи.²⁷ Главната суштина на здружувањето на селаните во производни задруги се засновува врз принципот на доброволно внесување на сопствената земја на селаните во задругите. Во почетокот влегувањето во колективите било на доброволна база, подоцна тоа ќе биде под притисок на државните органи. Притоа не изостанувале казните на оние семејства кои одбивале да се вклучат во Селските работни задруги - колективот.

Среќавајќи се со силниот отпор при формирањето на СРЗ во албанските средини некои партиски комитети настојувале првин да се формираат СРЗ во македонските села, притоа запоставувајќи ја работата во селата со албанско население. Борејќи се против меѓунационалните нетрпеливости и шовинизмот, ЦК на КПМ настојувал да води попустлива политика и потолерантен однос кон малцинствата со цел да не се заоструваат и понатаму меѓунационалните судири. Ваквиот нееднаков третман на македонското селанство и она на малцинствата, имало трајни последици во тоа што албанското малцинство си ја сочувало својата земја и стока, а воедно било поштедено од емиграции. Од друга страна со пропаѓањето на СРЗ пропаднале и имотите на македонските селани кои што биле принудени да бараат егзистенција надвор од земјоделството и надвор од селото.

²⁷ Проф. Д-р Виолета Ачкоска, *Лекции од историјата...*, стр: 384.

1.3.3. Еманципација на Муслиманската жена

По завршувањето на војната новата комунистичка власт во НР Македонија се соочила со проблемот за побрза еманципација на малцинствата каде централен проблем бил еманципација на жената од муслиманска вероисповед (особено од албанското и турското малцинство). Симнувањето на зарот и ферецето претставувало една од најдрастичните политички мерки на комунистичката власт во НРМ во првите години по Втората светска војна. Оваа мерка произлегувала од присутните стремежи за сеопшта еманципација и просветување на жената. Истовремено потребите за таквата мерка лежеле во идеолошката концепција на КП за изградба на „нов“ човек, ослободен од сите „буржоаски“ остатоци. Во расчистувањето со овие остатоци значајно место зазема ослободувањето од религиската свест и верските предрасуди од кои произлегувала и нерамноправноста на половите.²⁸ Со воспоставување на законска регулатива, политичка пропаганда и административен притисок власта настојувала да се надмине состојбата во која се наоѓала муслиманската жена. Носењето на зар и фереце, купопродажба на жените, препродажба на жени и девојки, сексуални злоупотреби, полигамија, затварање на женските деца по навршување на 10 годишна возраст, и многу други карактеристични појави од обичајното право кај малцинствата од муслиманска вероисповед спаѓале меѓу најтврдокорните и најпонижувачките наследени обичаи во однос на жената.²⁹ Првиот чекор кон политичка еманципација на жената бил направен со донесувањето на Декларацијата на АСНОМ за основните права на граѓанинот на Демократска Македонија, со која била прогласена рамноправноста на граѓаните од сите нации, пол и вероисповест.³⁰ Во членот 24 од Уставот на Југославија од 1946 година се истакнува дека: - „**жените се рамноправни со мажите во сите области на државниот, стопанскиот и општо-политичкиот живот**“.³¹ Но притоа треба да се напомене дека по завршувањето на војната голем бил процентот на неписмено население во државата, односно од $\frac{3}{4}$ од населението на Македонија било селанско и над 70 % неписмено, ашто се однесува на женската популација бројот на неписмените жени изнесувал 9/10.

²⁸ Проф. Д-р Виолета Ачкоска, *Лекции од историјата...*, стр: 150.

²⁹ Исто..., стр: 150.

³⁰ Ачкоска Виолета, *Братството и единството...*, стр: 236.

³¹ Исто..., стр: 236.

Тргувајќи од ваква основа државата настојувала да отвори еднакви можности за општествена афирмација, еманципација и самопотврдување на секоја нација. Во рамките на тие напори се водела широка пропаганда за подигање на самосвеста на муслиманската жена, на која и било укажувано дека „народната власт пристапила кон полна ликвидација на нерамноправноста и угнетувањето на жените“ и ја озакони „полната рамноправност на жените во сите области на државниот, стопанскиот и општествениот живот“.³²

Во борбата за еманципација на жената државните власти спроведувале повеќе акции кои најчесто не биле доволно подготвени а како последица од таквото работење било создавањето на негативни ефекти кај муслиманското население. Симнувањето на зарот и ферецето, бил прогласен за чин на отфрлање на долговековната улога на подреденост и нерамноправност на муслиманската жена и уште повеќе нејзино излегување од темнината на средновековието. Поради тоа муслиманската жена на секој можен начин била убедувана да го симне зарот и ферецето, односно да го отфрли мрачното и црно перде од од очите и еднаш засекогаш да започне да живее среќен и слободен живот со другите жени во државата. Во акцијата за симнување на зарот и ферецето била вклучувана организацијата на АФЖ (Антифашистички Фронт на Жените) која им давала инструкции за многу попрактични работи од секојдневниот живот. Некаде ваквата акција бележела успех но најчесто акциите за симнување на зарот и ферецето биле спроведувани кампањски, неорганизирано и стихийно а резултатите биле безначајни.

На 12 јануари 1951 година Народното собрание на НР Македонија го донело Законот за забрана носење на зар и фереце. Законот бил преведен на албански и турски јазик и во вид на летоци испратен низ селата во Републиката.³³ Со спроведувањето на Законот се започнало веднаш, иако регуларно, тој стапил на сила еден месец подоцна, на 12 февруари 1951 година.³⁴ Откако бил донесен законот се јавуваат и првите примери на масовен отпор во вид на демонстрации, физички пресметки и други видови на отпор на населението од

³²Исто..., стр: 236.

³³Исто..., стр, 239.

³⁴Законот содржел седум члена со кои се забранувало носењето зар и ферце и секако покривање на лицето со цел: Да се отклони вековниот знак на потчинетост и културна заостанатост на жената муслиманка и да се обезбеди полна рамноправност и широко учество во општествениот, културниот и стопанскиот живот на земјата-**член 1**. Се забранува жените да бидат присилувани или наговарани да го покриваат лицето-**член 2**. Оние жени кои кои и покрај забраната ќе носат зар и фереце... како и за оние членови од нивното семејство кои тоа од нив ќе го бараат се предвидува парична казна или лишување од слобода-**член 3**.

муслиманска вероисповед, кои најчесто завршувале со казни и затварања. Под силниот притисок на машкиот дел, муслиманските жени престанале да излегуваат од своите куќи, а зарот и фереџето биле заменети со мантил и шамија кои денес се чест знак за распознавање на албанската жена во Република Македонија. Симнувањето на зарот и фереџето само по себе воопшто не значело и еманципација на муслиманската жена. Пред се муслиманските жени не можеле толку брзо да се навикнат на откриените лица, при што кај нив се јавило чувството на срам а не изостанал и притисокот од мажите јавно да се покажуваат. За разлика од селските, во градските средини дошло до посилено еманципирање на муслиманската жена, особено преку школскиот систем за задолжително осумгодишно образование, вклучувајќи ги и женските деца. Но пречка за брзата еманципација на муслиманската жена претставувал и верскиот фактор, особено верската настава преку која децата од најмала возраст биле принудени да бидат верници на исламот а со тоа и да ја сфатат улогата на жената и мажот во семејството.

Што се однесува до школскиот систем и покрај задолжителното осумгодишно образование има голем број на случаи кога децата, особено женските посетувале настава само до IV одделение или 10 годишна возраст а потоа биле затварани во своите домови чекајќи да созреат и потоа да бидат омажени-продадени од сопствените родители. Кршењето на Законот за школско образование за муслиманските деца бил остро санкциониран од државните власти, но сепак нема некои поконкретни резултати, бидејќи вакви примери се среќавале се до деведесетите години на XX век.

1.3.4.Некои аспекти од образовниот систем во Македонија и албанското малцинство

Асномската Декларација за правата на човекот и граѓанинот која прогласувала рамноправност на сите граѓани без оглед на пол, вера и нација била стартната позиција со која се тргнало кон надминување на верската поделеност и омраза што се рефлектирала на меѓуетнички план. Наспроти шовинизмот, национализмот и поделбите, новата власт нудела братство и единство, и отварање на перспективи за напредување и развој на секој граѓанин.³⁵

³⁵ Ачкоска Виолета, *Братството и единството...*, стр: 288.

По завршувањето на војната постепено се создавале просветни кадри од сите профили без оглед на националната припадност. Тргувајќи од фактот дека $\frac{3}{4}$ од населението, и 9/10 од женската популација било неписмено, па привремениот план за задолжително образование бил донесен со законски акт од 1948 година кој предвидувал седумгодишното образование да биде задолжително за сите деца од 7 до 15 годишна возраст. Четири години подоцна со нов законски акт, седумгодишното образование е трансформирано во осумгодишно. Тогаш веќе со четиригодишно образование биле опфатени 94,6% од популацијата на возраст од 7 до 10 години и со вишо основно 49,6% на популацијата од 11 до 14, или вкупно 71,95% од популацијата од 7 до 14 години.³⁶

Во повоениот период се започнало со обнова на училишните згради, а и отварање на нови училишта за македонските и малцинските деца. Меѓутоа материјалните можности на државата биле скудни, но притоа се правеле обиди образовниот систем да не изостане, па поради тоа во приватни куќи, џамии, дотраени училишни згради се изведувала наставата на децата од албанска и турска националност. Училишта на албански јазик биле секаде отворени каде што живеело албанско население, но образовниот кадар бил со слаб квалитет бидејќи тој својата способност ја стекнувал преку организирани курсеви. Дополнувањето на просветниот кадар за албанските училишта бил правен со доведување на наставници од Албанија кои подоцна во судирот со Информбирото и заострувањето на односите со НР Албанија, биле протерани, со што се јавило недостиг на просветен кадар за албанските училишта. Мрежата на четиригодишни училишта била целосно развиена и ги опфаќала сите подрачја каде живеело албанското население, додека мрежата со осумгодишни училишта била понеразвиена поради ниското образовно ниво на албанското население, слабо развиената свест за значењето на училиштето и образованието за развојот на младото поколение и верските предрасуди кои сеуште постоеле кај извесен дел од населението. Во 1958 година бил донесен Општиот закон за школство според кој основното осумгодишно образование се остварува во осумгодишно училиште како единствена школска институција за ова ниво на образование.³⁷ Со ова се воспоставило унифицирано образование за целата Република, односно како јазик на задолжително образование бил предвиден разговорниот јазик на децата.

³⁶ Ташева Марија, **Етничките групи во Македонија**, историски контекст, Филозофски факултет- Скопје, Скопје, 1997, стр: 166.

³⁷ Ачкоска Виолета, **Братството и единството...**, стр: 295.

Со формирањето на високообразовните институции во Македонија од 1946 година, во почетокот одзивот за високо образование на албанското малцинство во Македонија бил мал, но со текот на времето тој постојано се зголемувал. Притоа албанската интелигенција која била малубројна и романтичарски настроена истапувала со некои барања кои биле сепаратистички и радикално настроени. Така на пример тие барале: -Во шиптарските училишта да се изучува албанската национална историја, и отварање на „средно-стручни школи на шиптарски јазик“, поради непознавањето на македонскиот јазик, албанските деца неможат да ги посетуваат постојаните средно-стручни школи“.³⁸ Во образовниот систем албанските наставници посебно се спротивставувале на наставната програма по литература и историја при што барале да се даде првенство на албанската книжевност и историја, онаа која се развивала во НР Албанија. Добиените учебници од Косово на албански јазик не ги задоволувале во целост барањата на образовниот систем во Македонија при што наставата не била успешно изведувана и реализирана, а исто така било предвидено и превод на некои учебници од македонски на албански јазик за надминување на недостигот на учебници на албански јазик. И покрај заложбите³⁹ на македонските државни власти за задоволување и излегување во пресрет на албанското население во однос на образовниот систем, на големо негодување-спротивставување се дошло од страна на албанското малцинство за создавање на „мешовити училишта“, со образложение дека ваквите училишта водат кон асимилација на албанското население. За ваквиот отпор и спротивставување голема улога одиграле и албанските наставници кои наместо да бидат носители на конструктивното сожителство помеѓу Албанците, Македонците и другите етноси, останувале на позициите на „националниот конзерватизам“.⁴⁰ Меѓутоа и покрај одредените отпори на албанското малцинство во образовниот систем, од почетокот на седумдесетите станува се повидлив порастот на бројот на албанската младина која го продолжува образованието во средните училишта, а потоа во најголем дел завршува виша и висока школа на факултетите во Приштина и дел на Универзитетот Св. Кирил и Методиј во Скопје.

³⁸Исто..., стр: 298-299.

³⁹Во правец на задоволување на барањата на албанската интелигенција за поголема застапеност на албанските писатели по предметот мајчин јазик во основното и средното образование, спаѓаат и новите наставни програми за основното и средното образование донесени во 1972 година, каде што доминираат автори и дела од албански писатели од НР Албанија.

⁴⁰Ачкоска Виолета, *Братството и единството...*, стр: 303.

Присутните политизации на планот на просветната политика, описменувањето и стекнувањето на повисок степен на образование на малцинствата биле во постојан пораст. Според пописот од 1953 година неписменоста била најголема кај Албанците 58,5%, Турците 55,8%, Македонците 27,1% и кај други националности со помал процент на неписменост. Во период од две децении, односно со пописот од 1971 година на ниво на Републиката е регистрирана вкупна неписменост од 18,1% односно кај Албанците 32,6%, Турците 32,0% , Македонците 18,1%, од вкупното население по националност. Особено значаен чекор во изградувањето на системот на образование на мајчин јазик во СР Македонија претставува отворањето на самостојна научно-наставна единица при Филолошкиот факултет во Скопје-Катедрата за албански јазик и литература при крајот на 1971 година. Дотогаш на поранешниот Филозофски факултет постоел само лекторат по албански јазик, а од 1967 година и како втора специјалност.⁴¹

Издавачката дејност на националностите во Македонија по ослободувањето во 1944 година зела свој замав. Првиот весник „Флака е влазримит“ („Пламен на братството“) од 4 април 1945 година, на албански јазик и весникот на турски јазик „Бирлик“ од 23 декември истата година, одиграле голема улога во културното и просветното издигнување на малцинствата во Македонија во наредниот период што претстоел. Од седумдесетите години бројот на публицистичките изданија се зголеми, при што почнале да излегуваат списанија за наука, култура, уметност, за деца и други видови на публицистика пишана на јазикот на малцинствата. Ваквата публицистичка дејност на малцинствата ќе продолжи и по осамостојувањето на Македонија во 1991 година и во годините по неа.

⁴¹ Исто..., стр. 316.

1.4. АЛБАНСКИОТ СЕПАРАТИЗАМ ВО МАКЕДОНИЈА ДО 90-ТЕ ГОДИНИ

Во текот на шеесетите години на планот на меѓуетничките односи ја носат битката за употреба на албанското знаме, при што албанското малцинство во СР Македонија, за свој национален симбол го зело знамето на една соседна држава-НР Албанија.⁴² Со донесената уставна законска дозвола за употреба на малцинското знаме, проблем ќе настане тогаш кога бил кршен законскиот пропис според кој покрај знамето на малцинството било задолжително поставувањето на државното знаме на СР Македонија. Со закон регулираните права на малцинствата во СР Македонија, нема да ги задоволат барањата на малцинствата, особено албанското, и на 28 ноември 1968 година на „Денот на знамето“-државниот празник на НР Албанија, во покраината Косово и Метохија дошло до масовни демонстрации на кои се барало Косово да добие статус на Република. Овие демонстрации биле задушени од страна на полицијата и војската, а истиот ден биле забележани истакнувања на албанското знаме во повеќе места каде живеела албанската народност во СРМ. Незадоволствата по еден месец се прелеале и во Македонија, каде демонстрациите започнале на 22 и 23 декември 1968 година. Демонстрантите барале право да ги употребуваат албанските симболи, повеќе права за албанското население и приклучување на западниот дел на Македонија кон Косово. Полицијата незадоволството го потиснала и многу учесници затворила.⁴³ Во овие демонстрации всушност на повидок било барањето за отцепување на делови од Западна Македонија и нивно припојување кон Албанија. Значајно е тоа што во голема мера овој албански бунт за знамето е увезен од Косово каде мошне перфидно под паролата „Косово Република“ започнала добро обмислена борба за разбивање на територијалниот интегритет на СФРЈ и СР Македонија,⁴⁴ која во текот на наредните години ќе стане реалност со тешки последици (распадот на Југославија 1990-1995, воените дејствија на Србија во Косово 1998 и бомбардирањето на Србија од страна на НАТО 1999 година, воените дејствија во Северо-Западна Македонија во 2001 година и прогласувањето на Косово за Република 2008 година). Поради ескалацијата на барањата за употреба на знамето на 26 ноември 1969 година била одржана 33 седница на ЦК СКМ посветена на употребата на знамињата на народностите.

⁴² Ачкоска Виолета, *Меѓуетничките односи...*, стр: 178.

⁴³ Јан Рихлик и Мирослав Коуба, *Историја на Македонија...*, стр: 331.

⁴⁴ Ачкоска Виолета, *Меѓуетничките односи...*, стр: 179.

Највисокото партиско раководство во Македонија искажало идентичен став со предлогот на Комисијата на Претседателството за начинот на употреба на знамињата на народностите, односно дека „за Албанците тоа е знамето на НР Албанија, а за Турците знамето на Турција“.⁴⁵

Во осумдесетите години по смртта на Јосип Броз Тито, албанскиот национализам и сепаратизам ескалирал и заземал се поголем замав. Косово станувало клучен проблем во политичкиот живот на Србија, а понатаму и на Југославија, додека во Македонија проблем претставувало албанското население кое имало аспирации за отцепување на западниот дел од државата и присоединување кон матичната земја Албанија. Поради незадоволството од статусот и положбата на покраината во Федерацијата во почетокот на 1981 година на Косово избувнуваат масовни протести. Протестите на студентите во Приштина кои избувнале кон крајот на месец март се очекувало да се решат преку преговори. Меѓутоа, кога ситуацијата излегла од контрола, немирите се прошириле и во другите делови на Косово, а ЈНА била испратена на лице место да воспостави ред и мир. Вооружените судири особено биле изразени ден по доаѓањето на армијата, и навидум мирни студентски протести за подобри услови за студирање, демонстрациите ќе прераснат во националистички, при што се барало Косово да стане седмата република во Федерацијата со право на отцепување. Занесени од националистичка еуфорија демонстрантите извикувале: „Слобода, еднаквост, демократија“, „Косово Република“, „Албанци сме, а не Југословени“, „унија со Албанија“, и други пароли.⁴⁶ Во судирите помеѓу полицијата и демонстрантите последиците биле големи и дошло до влошување на меѓуетничките односи на Косово помеѓу Србите и Албанците. Немирите од Косово ќе се пренесат и на територијата на СР Македонија, особено во западниот дел на државата, каде било повикувано албанското население на бунт за остварување на нивните малцински права. Овој пат во Македонија не дошло до поголеми незадоволства, иако имало одглас на Албанците во Македонија кон косовските настани.

Во текот на осумдесетите години силно влијание кај Албанците во Македонија имале српско-албанските конфликти на Косово. На 17 април 1989 година за ситуацијата со албанското малцинство се расправало на заседанието на ЦК на СКМ, на кое се

⁴⁵ Ачкоска Виолета, **Братството и единството...**, стр: 156.

⁴⁶ Šutović Milošica, **Kosovizacija Srbije i Jugoslavije**, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini, 2007, br. 36, str: 219-233

констатирало вознемирувачки пораст на албанскиот национализам и сепаратизам.⁴⁷ По завлекувањето на Југославија во тешка криза на меѓунационални односи и нејзината дезинтеграција кон крајот на осумдесетите и почетокот на деведесетите години, албанските сепаратистички организации на Косово отворено го истакнале барањето за отцепување од Југославија и за присоединување кон Албанија, што официјална Тирана отворено го подржала и помагала таквото барање. А кога беше во прашање Косово, по системот на „сврзани садови“, Македонија не можеше да остане неначната.⁴⁸

1.5. РАСПАДОТ НА СФР ЈУГОСЛАВИЈА

Според член 5 од Уставот на СФРЈ одредено е дека територијата на Социјалистичка Федеративна Република Југославија е единствена и ја составуваат територии од социјалистичките републики. Границите на СФРЈ не можат да се менуваат без согласност на сите републики и автономните покраини. Според основните одредби на Уставот на СФРЈ, дел VII, став 2 се гарантира правото на секој народ на самоопределување и национална независност.⁴⁹ Според овие одредби од Уставот на СФРЈ, сосема е јасно дека секој народ имал право на самоопределување и можел да ги оствари во контекст на одредбите од Уставот, по мирен демократски пат и договор со сојузните држави. Меѓутоа процесот на распаѓање на федерацијата ќе биде сосема спротивен од намерата за мирно разидување на народите.

Распадот на Југославија заопчнал уште од нејзиното создавање 1918 година. Најголем противник на таа идеја била католичката црква која се противела на влегувањето на Словенија и Хрватска (католички земји) во сојуз со Србија - православна држава, а веќе по завршувањето на војната 1945 година, Југославија била земја на повеќе признати народи (Македонци, Црногорци и Босанци). До распад на СФРЈ пред се дојде поради низа внатршни и надворешни фактори, кои имале клучно значење во распаѓањето на една Балканска федерација. Според некои аналитичари распадот на Југославија започнал од 1974 година, кога со Уставот од таа година републиките станале „држава во држава“.

⁴⁷ Јан Рихлик и Мирослав Коуба, *Историја на Македонија...*, стр: 334.

⁴⁸ Новица Велјановски, *Македонија и Балканот*, Македонска реч, Скопје 2007, стр: 254.

⁴⁹ Станко Нишиќ, *Од Југославије до Србије*, Књига – Комерц, Београд, 2004, стр: 329.

Со тој Устав се предвидувало да се намали национализмот во државата кој особено бил изразен во Хрватска, додека српските националисти изразиле големо несогласување бидејќи давањето на државни атрибути на покраините (Косово и Војводина), Србија била сведена на територија на која се простирал некогашниот белградски пашалак (слаба Србија - силна Југославија), од друга страна пак, Словенија и Хрватска се повеќе се залагале Косово да биде прогласено за република. На Косово пак се повеќе јакнел албанскиот национализам и дошло до смена на демографската структура на населението - Косово станувало етничка територија со албанско население. Прогонување на српското население од Косово допринело да јакнее српскиот национализам кој им пречел на Хрватска и Словенија.⁵⁰

Распадот на СФРЈ на надворешен план се поврзува со крајот на студената војна и распадот на социјализмот во Советскиот сојуз а потоа и во источноевропските земји. Исто така не е исклучена можноста во распадот на СФРЈ да учествувале и надворешни разузнавачки служби. Југославија во периодот на студената војна, како вонблоковска неврзана земја, имала посебно геостратегиско место, била секогаш на удар и предмет на дејствување на разузнавачките служби на големите сили.⁵¹ ...Според началникот на Штабот на врховната команда на вооружените сили на СФРЈ – генерал Вељко Кадијевиќ, Југославија преставувала тампон зона помеѓу западниот и источниот блок која собирала поени за својата неутралност кон двете страни.⁵²

На внатрешен план сакајќи да ја одржат социјалистичката федерација по секоја цена и да се реши прашањето за нејзината иднина, бил свикан XIV вонреден конгрес на СКЈ во Белград во јануари 1990 година. Конгрестот се одвивал во мошне тензична и драматична атмосфера и поради неусогласени ставови на претставниците од сите републики во Федерацијата, по два дена вербалана војна, словенечката, хрватската, боснаката и македонската делегација го напуштиле конгресот кој веќе никогаш не бил завршен, а единствената партија со општо југословенски карактер практично била дезинтегрирана. Започнал процес на основање на нови политички организации, кои ги избирале демократијата и плурализмот. На првите повеќепартиски избори низ републиките, реформираните комунистички партии ја губат власта во Хрватска, Босна и Херцеговина и

⁵⁰ Marko Marković, *Vremeplov umiranja Jugoslavije*, Grafostil, Kruševac, 2003, str: 10.

⁵¹ Проф. Д-р Виолета Ачкоска, *Лекции од историјата...*, стр: 229.

⁵² Marko Marković, *Vremeplov umiranja Jugoslavije...*, str: 11.

Македонија, а победуваат во Србија, Црна Гора и Словенија.⁵³ Што се однесува за покраината Косово, таму албанското население ги бојкотираше изборите и прогласило Косовска република⁵⁴ во сенка.

Во текот на 1991 година сојузното Собрание целосно се блокирало, исто како и Претседателството на Југославија кое во мај престанало да работи. Земјата постепено почнала да се распаѓа, бидејќи централните служби во Југославија или биле нефункционални или подредените одделенија во одделните републики одбивале да слушат.⁵⁵ Пресудна улога во распаѓањето на Југославија одиграла националната моќ на државата која се манифестирала преку ЈНА. Способноста успешно да се води политика на планот на национална безбедност е директна последица на моќта што нацијата ја поседува и нејзината способност таа моќ ефективно да ја користи.⁵⁶ Националната моќ делумно е определена со оружените сили и вооружените структури на земјата, но уште повеќе со големината и местоположбата на земјата, карактеристиките на нејзините граници, населението, суровинските ресурси, економската структура, нивото на технолошки развој, финансиската моќ, етничката структура, социјалната кохезија, политичката стабилност и конечно, со нешто во материјален поглед недофатливо, а што се нарекува национален дух. Инкомпрорирањето на националниот дух во ЈНА допринел да се развие национализмот кој одиграл пресудна улога во распадот.

На 25 јуни Хрватска и 26 јуни 1991 година Словенија, еднострано се раздружиле од Југославија и прокламирале своја независна и суверена република. Двете републики Уставот на СФРЈ го прогласиле за неважечки на својата територија и ги отповлекле

⁵³ Проф. Д-р Виолета Ачкоска, **Лекции од историјата...**, стр: 231.

⁵⁴ Согледувајќи ја ситуација во која се наоѓала државата косовските лидери увиделе погоден момент за создавање на Косово како Република. Собирајќи се во Качаник каде што било одржано тајно заседание на кое било донесено „Качанички Устав“, според кој Косово било прогласено за Република. Службата за државна безбедност ја открила оваа завера додека косовските лидери се разбегале во Хрватска и Словенија а во Загреб и Љубљана се нашла целата поранешна Косовска влада на чело со Јусуф Зејнула. Овие албански преставници својата поддршка ја давале на Хрватска во намерата за нејзино осамостојување, притоа истакнувајќи дека ако е потребно ќе војуваат од нивна страна. Поранешните преставници на ЈНА, Том Бериша и Агим Чеху имале посебни задолженија во хрватската војска односно да обучуваат паравоени формации за борба против федералната армија. Голем дел од избеганите косовски функционери во Загреб и Љубљана имале на располагање големи материјални и финансиски средства и им биле издадени словенски или хрватски пасоши.

⁵⁵ Јан Рихлик и Мирослав Коуба, **Историја на Македонија...**, стр: 337.

⁵⁶ Институт за социолошки и политичко-правни истражувања, Научно-истражувачки проект: **Стратешките интереси, цели и политика на Република Македонија, Аспекти на национална безбедност на Република Македонија**, Скопје 2001, стр: 45.

делегатите од Сојузното Собрание. Сојузната Влада веднаш издала соопштение во кое одлуките на Хрватска и Словенија ги прогласила за нелегални а Србија и Црна Гора не признале еднострано отцепување со кое се коси уставно-правниот систем на Југославија.⁵⁷ По отцепувањето на Словенија од Југославија, доаѓа до сукоб помеѓу федералната војска и словенската територијална војска. Војната во Словенија се водела во рамките на унитаристичко-централистичка програма и цел. Оперативно-стратегиската цел била Р.Словенија да се изолира и целосно да се попречи нејзината сецесија. Во случај на вооружен отпор да се разбијат нејзините сили и републичката структура и да се воведат воена управа.⁵⁸ Секретаријатот на Југославија за народна одбрана соопштил дека територијалната војска на Словенија прва започнала со воени дејствија а наредба за тоа издал претседателот на Словенија – Милан Кучан. Сепак во десетдневните вооружени судири во Словенија не можеле да се стекнат сите услови неопходни за да бидат оценети како војна помеѓу две држави, дотолку повеќе што тешко може да се идентификува другата држава во судирот.⁵⁹

За кратко време главните воени дејствија ќе се пренесат на територијата на Хрватска. Насилното воспоставување на хрватска власт во краевите населени со Срби и укинување на српската локална самоуправа, како и репресивното однесување на паравоените и полициските сили кон српскиот народ допринело да се развие војна меѓу Србија и Хрватска.⁶⁰ Војната во Хрватска главно се водела меѓу хрватските полициски сили и српските локални вооружени групи кои живееле на територијата на Хрватска. Хрватската страна имала за цел да воспостави суверена држава независна од Југославија, додека српското население кое било поддржувано од Србија воено и материјално, се противело на независноста на Хрватска, и сакало да биде дел од Југославија. Војната во Хрватска завршува со целосна победа на хрватската територијална одбрана во операциите „Блесок“ и „Олуја“, со помош на западните земји, особено Германија и САД, кои финансиски, материјално и воено ја помагале хрватската војска во “Татковинската војна”.

Војната во Босна и Херцеговина, претставувала верска и национална војна, каде што на територијата на БиХ војувале три групи на војски (српски, хрватски и муслимански), а

⁵⁷ Marko Marković, *Vremeplov umiranja Jugoslavije...*, str: 30.

⁵⁸ Институт за социолошки и политичко-правни..., *Аспекти на национална безбедност...*, стр:152.

⁵⁹ Исто..., стр: 154.

⁶⁰ Исто..., стр: 169.

најголемата штета ја чувствувало цивилното население. Често пати оваа војна се именува и како граѓанска војна во која до израз доаѓа српскиот национализам кој имал за цел да воспостави владеење на целата територија на БиХ, преку етничко чистење. Значајно за оваа војна е тоа што меѓународната заедница директно се вмешува и има голема улога во нејзиниот завршеток. Исто така и САД во оваа војна директно ќе се вмешаат и ќе ја поддржат муслиманската и хрватската војска, кои здружено војувале против српската војска. Вмешувањето на САД во оваа војна имале намера да ја покажат нивната доминација на Балканот на воено, финансиски и економски план. Војната во Босна и Херцеговина ќе заврши во 1995 година со потпишување на Дејтонскиот мировен договор од 21 ноември, во американската воена база Дејтон во државата Охајо. Со потпишувањето на овој договор званично завршува граѓанската војна во АВНОЈ-ска Југославија.

Откако на 25 јуни Хрватска, 26 јуни Словенија, 8 септември Македонија, 1991 година ја прогласиле својата независност од СФРЈ, Босна и Херцеговина тоа ќе го направи на 1 март 1992 година, со што СФРЈ престанала да постои. Србија со покраините (Косово и Метохија и Војводина) и Црна Гора ќе продолжат да функционираат во сојуз наречен Сојузна Република Југославија, која ќе функционира се до 2003 година кога Црна Гора ќе излезе од сојузот, и на 17 февруари 2008 година независност ќе прогласи и Косово.

1.6. ОСАМОСТОЈУВАЊЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Излегувањето на Македонија од Југословенската федерација претставувал голем чекор за државата. Излегувањето од федерацијата било пропратено со страв кој најмногу се чувствувал кај мекедонските граѓани, додека политичарите гледале погодна прилика за осамостојување и формирање на своја држава, иако имало политичари кај кои сеуште била присутна идејата за останување во федерација па макар и со помалку републики. Во текот на 1990-91 година, започнува процес на формирање на голем број политички партии во Македонија, кои зеле активно учество на првите парламентарни избори распишани на 11 ноември 1990 година. По одржаните избори⁶¹ новото Собрание за прв пат се собрало

⁶¹ Парламентот се состоел од 120 пратеници кои требало да бидат избрани според мнозинскиот систем со минимален услов од 7% од вкупниот број на гласовите. Доколку во некоја изборна единица ниту еден

на 8 јануари 1991 година и за прв Претседател на Собранието бил избран Стојан Андов, а на 25 јануари Собранието на Македонија усвоило Декларацијата за суверенитет. Со оваа Декларација се изразува сувереноста на Социјалистичка Република Македонија, во согласност со уставните определби за независност и територијален интегритет на македонската држава, како и правото на македонскиот народ на самоопределување, вклучувајќи го и правото на отцепување.⁶² Два дена подоцна, Собранието за прв Претседател на Република Македонија го избира Киро Глигоров.

По два неуспешни обиди на ВМРО и СДСМ да формираат влада, Претседателот Глигоров мандатот да формира Влада го дава на д-р Никола Кљусев, кој успева да формира експертска Влада на 20 март 1991 година. Откако била формирана првата Влада нејзининото работење и активности биле насочени во правец на дооформување на независната, суверена македонска држава и нејзино признавање како самостоен меѓународен субјект. На 7 јуни 1991 година од страна на парламентот била донесена одлука да се напушти придавката „социјалистичка“ со што се утврдува името на државата-Република Македонија.

На седницата одржана на 6 август 1991 година Собранието на Република Македонија донело одлука за распишување на референдум утврдувајќи го и референдумското прашање,⁶³ - „Дали сте за суверена и самостојна држава Македонија со право да стапи во иден сојуз на суверени држави на Југославија“.⁶⁴ Прашањето за суверенитет било формулирано со двојно значење пред се поради стравот од ЈНА која што била на територијата на државата, и можноста воено да интервенира како што бил случајот во Хрватска и Словенија каде што имало судири на територијалната одбрана со ЈНА. Референдумот за суверена и самостојна држава бил одржан на 8 септември 1991 година. Од вкупно запишаните 1 495 626 гласачи, гласале 71,85%, а од нив 95,32% се изјасниле за самостојна и суверена држава, а 3,63% од избирачите се изјасниле против.

кандидат не добие мнозинство од половината гласови, се одело во втор круг меѓу двајца кандидати со најголем број на гласови. Резултатот од првите повеќепартиски-парламентарни избори бил ВМРО-ДПМНЕ 38 места, на второто место била СКМ-ПДП со 31 место, Албанските партии ПДП со 17 и НДП со 5 места, Сојузот на реформски сили 11 места, СПМ 4 места, 3 независни и остатокот бил поделен помеѓу помалите партии.

⁶² Проф. Д-р Виолета Ачкоска, *Лекции од историјата...*, стр: 240.

⁶³ Новица Велјановски, *Македонија и Балканот...*, стр: 281.

⁶⁴ Проф. Д-р Виолета Ачкоска, *Лекции од историјата...*, стр: 243.

Единствено албанското малцинство во Македонија го бојкотирало референдумот за независност. Врз основа на овие резултати Собранието на Република Македонија на седницата од 17 септември 1991 година донело Декларација со која се констатира дека граѓаните на Република Македонија ја потврдиле сувереноста и независноста на државата. Врз основа на Декларацијата за самостојност и независност, Собранието на Р. Македонија на 17 ноември 1991 година го усвоило првиот Устав на Република Македонија, а независноста свечено била прогласена на 20 ноември истата година.⁶⁵ На 19 декември 1991 година Собранието на РМ усвоило Декларација во кое се бара меѓународно признавање како суверена и независна држава. Од страна на Европската Унија (ЕУ) била формирана арбитражна комисија која што требало да даде препорака за меѓународно признавање на независноста на државите кои се одвоиле од СФРЈ. Претседател на арбитражната комисија бил избран светски познатиот правник Роберт Бадентер. Проучувајќи ги уставите и состојбите во бившите југословенски републики и на таа основа, Роберт Бадентер истакнал дека само Република Македонија и Република Словенија ги исполнуваат условите за меѓународно признавање.⁶⁶

Во процесот на распадот на СФРЈ, Македонија се одвои по мирен пат, без ниту еден испукан куршум на нејзината територија, единствено државата имаше загуби од воениот состав кој што бил вклучен во воените дејствија во Хрватска и Словенија.⁶⁷ Значајна улога одиграл Претседателот Глигоров кој со југословенскиот министер за одбрана Благоја Ациќ склучил договор за заминување на југословенската војска од територијата на Р. Македонија, при што и било дозволено со себе да го однесе сето вооружување и опрема, само да не дојде до вооружен судир меѓу српската и македонската армија. До крајот на месец март 1992 година било завршено фактичкото одвојување на Македонија од СФРЈ.

⁶⁵ Новица Велјановски, **Македонија и Балканот...**, стр: 282.

⁶⁶ Д-р Трајче Грујоски, **Распадот на СФРЈ**, студија и сведоштво, ИНИ-Скопје, 2003, стр: 247.

⁶⁷ Сашо Гешовски, (31 октомври 1971 – Кавадарци/Р.Македонија - 6 мај 1991 Сплит/Р. Хрватска) е првата жртва од Македонија во воените конфликти кои избија во 1991 година во СФРЈ. Тој бил застрелан на 6 мај додека чувал стража во касарната во Сплит за време на демонстрациите на поддржувачите на независноста на Хрватска. Во конфликтите кои започнаа во СФРЈ, загинаа педесетина македонски војници кои се најдоа во редовите на некогашната ЈНА.

ГЛАВА ВТОРА

***МАКЕДОНИЈА - САМОСТОЈНА, НЕЗАВИСНА И
СУВЕРЕНА ДРЖАВА СО НЕЈЗИНИТЕ ВНАТЕШНИ И
НАДВОРЕШНИ ПРОБЛЕМИ***

Откако Р. Македонија ја прогласи својата независност како самостојна држава започна да се испишува нова историја за државата. Излегувањето од СФРЈ, македонскиот народ го направи поради желбата да има своја сопствена држава каде што самиот ќе раководи и одлучува за својата иднината. Меѓутоа реалноста беше сосема поинаква. Државата разоружана без ниедна пушка и куршум, со слаба економија, неорганизирана, без пријатели и подржувачи, оставена сама на себе продолжи по својот пат да си најде свое место на Балканот и светот. За разлика од Словенија и Хрватска кои исто така излегоа од сојузот со Југославија веќе имаа подржувачи од западните земји и уживаа поголем авторитет кај меѓународниот фактор. Сепак Македонија упорно се заложи чекор по чекор да го гради и креира својот пат како за државата така и за граѓаните.

2.1. ПОЛИТИЧКИ И ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ОД 1992 ДО 2000 ГОДИНА

Набрзо по формирањето на експертската Влада, во текот на 1992 година широката коалиција на која се потпираше кабинетот на Кљусев, се распаднала откако летото била изгласана недоверба на Владата во Собранието. По неколку обиди да се формира Влада, во таквата намера успеал Бранко Црвенковски од СДСМ во состав со левичарските партии (Либералната и Социјалистичката партија), како и две партии од албанскиот блок (ПДП и ДНП) и на 4 септември 1992 година Владата на Бранко Црвенковски била изгласана во Собранието. Новата Влада пред себе имала тешка задача, односно требало да се најде решение за сите проблеми на државата. Со слаба економија и стопанство, ограничена трговска размена, царински бариери, пропаднат даночен систем, меѓуетнички тензии и многу други нешта, допринесувале Македонија да се најде на прагот од своето постоење. Меѓутоа упорноста на македонскиот народ и желбата да живее во своја држава го мотивирала да успее во трнливиот пат како самостојна држава. Се до воведувањето на македонската валута „денар“⁶⁸, циркулацијата на југословенскиот динар кој бил обезвреден во земјата предизвикал голема инфлација и пораст на цените, што знатно се

⁶⁸Македонската валута денар бил воведен на 26 април 1992 година, точно на ден Велигден. Името на македонската парична единица го предложила Македонската академија на науки и уметности, а потекнува од стариот римски денариј (denarius).

осетил врз грбот на населението, додека даночниот систем кој бил пропаднат, во западниот дел на државата, особено во местата каде што живеело албанското население данокот практично и не се собирал. Во првата половина на 90-тите, македонската економија се наоѓала во длабока рецесија, предизвикана од бројни фактори: распадот на заедничкиот пазар и војните во Југославија, грчката блокада, санкциите кон СР Југославија, начинот на спроведување на процесот на приватизација на претпријатијата, проблемите во банкарскиот сектор и многу други. Процесот на приватизација најмногу се почувствувал кај работничката класа во државата, откако се затварале фабрики, претпријатија, фирми, рудници, и за нив се отварале стечајни постапки, за кои решение немало.

На политички план во октомври 1994 година се одржуваат првите претседателски и парламентарни избори по прогласената независност во 1991 година. Победа на овие избори извојува коалицијата Сојуз за Македонија-предводена од СДСМ. За Премиер на државата бил избран Бранко Црвенковски⁶⁹ а за Претседател Киро Глигоров. Опозициските партии ќе го негираат изборниот процес, поради тврдењето дека имало големи нерегуларности на гласањето. Една година подоцна на 3 октомври 1995 година ќе биде извршен неуспешен атентат врз Претседателот Киро Глигоров. Нападот дошол по само еден ден откако во Скопје претстојувал Претседателот на Србија- Слободан Милошевиќ, при што претседателите на двете земји постигнале договор за меѓусебно признавање. Со посебна Декларација, Собранието на Р. Македонија го осудило терористичкиот чин оставајќи го отворено прашањето за атентаторите. Со оглед на тоа што за тој настан не бил откриен ниту нарачателот ниту извршителот, останува простор за разни политички манипулации и меѓусебни партиски обвинувања.⁷⁰ Атентатот е само една од многуте македонски контроверзии кои се имаат случено во државата.

Во време на транзиција и приватизација кога голем број на работници останале без работа а социјалните случаи се зголемувале, се случуваат афери, меѓу кои најпозната е

⁶⁹Бидејќи државата се градела од почеток, требало да се донесат нови закони со кои ќе се отфрли поранешното социјалистичко уредување и управување. Во тој правец, владата на Црвенковски за своето раководење со државата ги донела следниве закони: основните закони во правосудството - Законот за Републички судски совет, Законот за судовите, Законот за Јавното обвинителство, Закон за народниот правобранител, Законот за начинот на трансформацијата на општествената сопственост, Законот за локална самоуправа и Законот за територијална поделба на Македонија.

⁷⁰ Велјановски Новица, **Македонија и Балканот...**, стр: 288.

аферата „ТАТ“ од март 1997 година.⁷¹ Аферата оставила длабоки траги во македонската економија а штедачите на ТАТ останале без своите заштеди, а како резултат на тоа била загубена довербата во банкарскиот систем со што останатите граѓани кои иамле штедни влогови ги повлекле своите заштеди од банките, а последиците од тоа биле нарушена стабилност на банкарскиот систем во државата и зголемување на каматната стапка на кредитите.

Во 1998 година по одржаните втори парламентарни избори доаѓа до смена на власта, односно на тие избори победува ВМРО ДПМНЕ на чело со Љупчо Георгиевски во коалиција со Демократска Алтернатива предводена од Васил Тупурковски и ДПА од албанскиот блок предводена од Арбен Џафери. До крајот на 1999 година односно за помалку од година-ипол, Георгиевски трипати прави реконструкции во Владата, а својата програма ја фокусирал кон намерата за расчистување со остатоците на комунизмот, радикални економски реформи и приближување кон евроатланските институции. Сите тие заложби ќе бидат тргнати на страна во годините што претстоаа поради случувањата во Србија а потоа и во Македонија.

Во 1999 година се одржуваат и претседателски избори на кои победува кандидатот од ВМРО ДПМНЕ – Борис Трајковски. Истата година Македонија ќе прими преку 360 000 бегалци од Косово и Јужна Србија поради воените дејствија кај нашиот северен сосед Србија. Исцрпувајќи ги своите резерви малата и сиромашна земја бара помош од европските земји да прифатат дел од бегалското население, и доколку не се преземат некои мерки владата се заканила со затворање на македонско - косовската граница и префрлање на дел од бегалците во Албанија. Западните информативни средства на тоа остро реагираше со сосема неправедна критика кон Македонија, која била обвинета за лошо однесување кон бегалците. Незаслужената критика македонското население ја чувствувало како неблагодарност на Западот и како последица на тоа заемните односи се влошиле. Во Скопје дошло до антиамерикански демонстрации и демонстрации против НАТО.

⁷¹ Аферата ТАТ е најголемата пирамидална финансиска измама во историјата на Македонија, во која биле оштетени околу 13.000 граѓани за износ од над 60 милиони евра. Иако постојат основани сомневања, истакнати и од тогашниот премиер на Македонија - Бранко Црвенковски дека позади аферата стојат лица од тогашната власт, сепак виновниците за аферата досега не се пронајдени и казнети, освен директорката и сопственичката на штедилницата ТАТ - Соња Николовска, која била осудена на затвор во траење од 3,5 години за даночно затајување.

ЕУ на крајот се согласила да преземе дел од бегалците кои заминале најмногу во Германија а помали контингенти преземале и други држави,⁷² меѓутоа најголем дел од населението ќе остане на територијата на државата.

2.2. ЧОВЕКОВИ ПРАВА И СЛОБОДИ, КУЛТУРНО-ОБРАЗОВНИ И ВЕРСКИ УСЛОВИ НА МАЛЦИНСТВАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ПО 1991 ГОДИНА

Граѓаните на РМ, ...со намера да се воспостави и зацврсти владеењето на правото, да се гарантираат човековите права и граѓанските слободи, да се обезбеди мир и соживот, социјална правда, економска благосостојба и напредок на личниот и заедничкиот живот, преку своите претставници во Собранието на Република Македонија, избрани на слободни и демократски избори го донесуваат овој Устав на Република Македонија. Во тој поглед и малцинските заедници нашле свое место во општеството загарантирано со Уставот и статутот на државата, и во никој поглед не биле изоставени и занемерени како рамноправни граѓани со Македонците.⁷³

Доколку се направи споредба на македонскиот Устав со Конвенцијата за заштита на националните малцинства,⁷⁴ донесена од страна на Европската Комисија за Човекови Права (ЕКЧП) може да се заклучи дека Република Македонија согласно оваа Конвенција во целост ги има исполнето и утврдено законите за националните малцинства во државата.⁷⁵ Од осамостојувањето па се до конфликтната 2001 година најголемата етничка заедница во Македонија – Албанците тврделе дека Македонија води дискриминаторска економска, верска, образовна, институционална политика на дискриминација. Во погледот за дискриминацијата, албанското население најмногу се жалело за непропорционалната застапеност во државните институции.⁷⁶

⁷²Јан Рихлик и Мирослав Коуба, **Историја на Македонија...**, стр: 364-365.

⁷³Види прилози, стр: 164.

⁷⁴Никола Димитров, **Рамковната Конвенција за заштита на националните малцинства**, Историјат и теоретски импликации, Матица Македонска, Скопје и Мелбурн, 1999.

⁷⁵Види прилози, стр: 167.

⁷⁶Според пописните податоци од 1994 година во Министерството за одбрана и во АРМ процентот на Албанци меѓу помладите офицери е зголемен на 5,14%, додека процентот на офицери Албанци е 3,1% а

Поради нивна наводна дискриминација во државата, Албанците се повеќе ги бојкотирале и непочитувале институциите, се организирале на протести со радикални ставови а нивните барања и заложби биле штетни за државата. И покрај големите отстапки на државата во корист на Албанците, тие сепак не биле задоволни од она што го имале. Навидум позади нивната заложба за рамноправност во државата тие имале сосема поинаква намера, односно да се направи сецесија на РМ и соединување со Албанија како матична земја.

2.3. АЛБАНСКИОТ СЕПАРАТИЗАМ ВО МАКЕДОНИЈА ДО 2000 ГОДИНА

Прогласувањето на РМ за држава - „оаза на мирот“ и на соживотот, сите граѓани морале да сфатат дека по државјанство се Македонци, а по род можат да потекнуваат од која било етничка заедница. Во такви услови требало да се негуваат разбирањето, довербата и рамноправноста. За време на референдумот од 8 септември 1991 година Албанците во Македонија најголем дел од нив биле против одржување на референдум за независност. За ваквиот став на Албанците, Зеќирија Реџеџи – Универзитетски професор по историја ќе истакне: - **Албанците не учествуваа на овој референдум, да не кажам дека го бојкотираа, туку не учествуваа... – евентуално го зачуваа правото за изјаснување преку некој нивен референдум, кој ќе се одржи малку подоцна.**⁷⁷ Таквиот илегален „референдум за политичко - територијална автономија на Албанците во Македонија“, ќе биде одржан на 11 јануари 1992 година, на 500 гласачки места во 14 општини на Република Македонија.

генерали 16,6%. Од првата генерација на питомци на Воената академија 12% се Албанци додека во средното полициско училиште била воведена квота од 22% за националните малцинства. Процентуалната застапеност на Албанците во МВР од 8,7% до 1999 година е двојно зголемен, а во општините каде што се мнозинство нивната застапеност е од 16 до 22%. Во Министерството за образование работат 7% припадници на националните малцинства, со тоа што сите се на раководни позиции. Во високото образование била воведена квота од 10% за прием на студенти од малцинствата во државата. Во Републичкиот судски совет од 7 судии 2 се припадници на малцинствата, од 477 судии во основните судови 6,9% се Албанци, во апелационите судови од 88 судии – 9,1% се Албанци, во Врховниот суд од 25 судии – 16% се Албанци.

⁷⁷ http://www.youtube.com/watch?v=5rxDL_gp5Ko, МАКЕДОНИЈА (2) 20 години независност (1991), Зеќирија Реџеџи, Универзитетски професор – историчар, (45 мин. / 55 сек. – 46 мин. / 30 сек.)

Иницијатори на овој чин биле двете политички партии на Албанците ПДП и НДП, а непосредни организатори биле „Централната комисија за спроведување на референдум и Собранието за политичка и територијанлна автономија на Албанците во Македонија“.⁷⁸ Освен за референдумот, албанскиот политички фактор кој делувал во Собранието, не учествувал во усвојувањето на Уставот на државата од 17 ноември 1991 година. Во Уставот од 1991 година според Арбен Џафери биле пренесени некои рестрикции од 1989 година каде што биле укинати некои битни права на Албанците. Принесувањето на таквата логика створила голем сомнеж за иднината на Албанците и тие почнале да се однесуваат на еден одбивен начин бидејќи **се работело за сомнеж**.⁷⁹

Албанскиот сомнеж во новоформираната држава ќе се одрази и на пописот спроведен 1991 година. Во тие историски околности, Албанците целосно го бојкотирале пописот, плашејќи се од нова манипулација, со нивниот процент. Во статистичкиот завод немало ниту еден вработен Албанец, па затоа Албанците немале доверба дека може да се направи реален попис на населението,⁸⁰ и поради тоа пописот бил бојкотиран, иако во одредени населени места тој во целост бил реализиран. Но пописот за да биде успешен треба да се соберат податоци од територијата на целата држава, во што не се успеало. Иако не бил целосен, Државниот завод за статистика ги објавил оние податоци со кои расплоагал. Незадоволни од уставните решенија намерно или не Албанците се повеќе ги истакнувале своите заложби и барања за прогласување на втор конституиен народ, комплетна службеност на јазикот а не слобода за употреба, поголема самоуправа на локално ниво, примена на принципот на процентуална застапеност⁸¹ во сите сфери на општествениот живот, Претседател или Потпретседател на државата од албанска националност и друго. Опфатени со националистичка хистерија и одбивајќи да ја прифатат државата во која

⁷⁸ Јован Павловски и група автори, **Сто македонски години 1903-2003**, Книгоиздателство МИ-АН, Скопје, 2004, стр: 615.

⁷⁹ http://www.youtube.com/watch?v=5rxDL_gp5Ko, МАКЕДОНИЈА (2) 20 години независност (1991), Арбен Џафери (51 мин. – 51мин. / 33 сек.)

⁸⁰ <http://zeqirja-rexhepi.blogspot.com/2008/01/1990-2001.html>, м-р Зекирија Реџеџи, **Општествено-политичките настани кај Албанците во Македонија 1990-2001**.

⁸¹ За да бидат рамноправно распоредени во институциите по принципот на процентуална застапеност требало да се знае колкав е бројот на албанско население во државата. Бидејќи го бојкотирале пописот во 1991 година Државниот завод за статистика објавил нецелосни резултати, па поради тоа не можело да се одреди процентуалната застапеност на Албанците во општествениот живот. Со бојкотот на пописот тие си нанеле штета на самите себе а спротивно на тоа барале многу повеќе од тоа што можеле да добијат.

егзистираат, албанските националисти се повеќе се залагале за големоалбанската идеја за обединување на сите Албанци во една држава. Идејата се состоела во тоа што западниот дел од Македонија каде што најмногу биле застапени Албанците да формираат своја автономија која што подоцна заедно со Косово ќе се соединат со Албанија, идеја зацртана на Призренската лига од 1878 година. Сметајќи дека државата се градела како национална по усвојувањето на Уставот а процесите се движеле во сосема погрешна насока и на штета на Албанците, тие на 11 јануари 1992 година организирале референдум за автономија на западниот дел од Македонија. Овој референдум се организирал за територијална и политичка автономија во територијата на Македонија бидејќи албанскиот политички фактор бил свесен дека не можел да го тури меѓународниот принцип за непроменливост на границите. Истиот ден Собранието на Република Македонија усвоило акт со кој се осудува и не прифаќа референдумот на албанското население, бидејќи нема уставна, законска и легална правна основа и дејство. По неуспешниот референдум, на 31 март 1992 година, околу 40.000 етнички Албанци демонстрирале во Скопје, барајќи од меѓународната заедница да не ја признае македонската држава сè додека не добијат автономија во деловите на државата каде конституираат мнозинството.⁸² Во текот на месец април ќе бидат одржани митинзи во Скопје, Тетово и Струга, на кои ќе бидат истакнати големоалбански и сепаратистички пораки и ќе биде промовирана идејата за формирање на „автономна Република Илирида“ за сите Албанци од западниот дел на Македонија со што ќе биде направен првиот конкретен чекор за федерализација на Македонија.⁸³ Дека се сериозни во својата намера за федерализација на Македонија, на 7 ноември 1992 година на патот кон с.Зајас-Кичевско биле пронајдени 1500 летоци со повик (на албански јазик) на „војна без отстапки“, потпишани од „Албанската младина на Илирида“.⁸⁴ Овој настан следел откако претходно на 6 ноември биле предизвикани немири пред амбулантата „Бит Пазар“ во Скопје, при што во судирите со полицијата загинале 4 лица, 13 демонстранти и 10 полицајци биле повредени а 56 учесници во настанот биле притворени. Немирите биле предизвикани од информацијата за наводно претепување на малолетен продавач на цигари од албанска националност од страна на

⁸²Бела Книга-Тероризмот на т.н. Ослободителна национална армија, Министерство за Внатрешни работи, стр: 313-314.

⁸³ Јован Павловски..., Сто македонски години..., стр: 616 – 617.

⁸⁴ Исто..., стр: 620.

полицијата.⁸⁵ Од 5 до 8 ноември 1993 година била спроведена акција на полицијата, во која биле приведени 8 лица меѓу кои и двајца функционери од владата, Хисен Хаскај заменик-министер за одбрана и Имер Имери заменик-министер за здравство, поради помагање за формирање на албанска паравојска во Македонија.⁸⁶ Поради иста таква намера во текот на јануари 1994 година ќе бидат уапсени Мидхад Емини и уште други 9 лица.⁸⁷ Паралелно со овие настани на 1 февруари 1994 година, Мендух Тачи раководител на тетовскиот огранок на ПДП ќе изјави: - *Жал ми е да кажам, но ако Македонците продолжат да ги отфрлаат албанските барања овде ќе има крвопролевање. Единствено Албанија и Албанците го имаат клучот за стабилноста на оваа земја. Ние сме во цврста позиција и имаме многу, многу неодиграни карти.*⁸⁸

По само 3 години независниот албанскиот сепаратизам се повеќе испливувал на површина. Македонските власти тие први никулци на албански сепаратизам недоволно ги санкционирале и земале во предвид, па поради тоа албанскиот политички фактор во државата гледајќи една несериозност на македонскиот политички врв ќе заземе се поголем замав за реализирање на заложбата за уставотворен статус на Албанците, за федерализација на државата како и изедначување на албанскиот јазик со македонскиот. На 25 октомври 1994 година општинските собранија на Тетово, Гостивар и Дебар до Владата на Република Македонија доставиле барање за отварање на Универзитет на албански јазик во Тетово. Во барањето од Одборот за формирање на ваква високообразовна установа стоело дека независно од одлуката на Владата, Универзитетот ќе стартува веќе од наредната учебна година. Од министерството за образование и наука било одговорено дека според Резолуцијата 217 од Сеопштата Декларација за правата на човекот на Обединетите нации од 1948 годиа, како и Конвенцијата за борба против дискриминацијата

⁸⁵ Во полицискиот извештај за настанот од тој ден стоело дека полицијата, при рутинска контрола открила нелегална трговија на цигари. Во обидот да приведе еден малолетник (14 –годишно момче) кој извршувал нелегална трговија, тој побегнал од полицијата и во обидот да избега се сопнал и самоповредил. Ваквиот настан бил искористен од страна на насобраните демонстранти за рушење на јавниот ред и мир, при што полицијата била приморана да употреби сила, а билансот од тие настани немал среќен завршеток.

⁸⁶ Бела Книга – **Тероризмот на т.н. Ослободителна национална армија...**, стр: 314.

⁸⁷ На 27 јуни 1994 година Вториот основен суд во Скопје им изрекот од 5 до 8 години затворска казна на организаторите на илегално формираната паравоена армија. Мидхад Емини како главен организатор на албанската паравојска која имала за цел да го штити албанското малцинство од „србокомунистите и од доминацијата на Македонците“ бил осуден на 8 години затвор а заменик-министерот за одбрана Хусеин Хаскај добил 6 години затворска казна.

⁸⁸ Јован Павловски..., **Сто македонски години...**, стр: 629.

во образованието, *Македонија не е обврзана да развива паралелно образование на македонски јазик и на кој и да е јазик на националностите.*⁸⁹ Со одлука на Владата од 12 декември 1994 година се ставило до знаење дека барањето за основање на универзитет на албански јазик во Р. Македонија... нема уставна и законска основа. Притоа ќе бидат суспендирани незаконските активности на подносителите на иницијативата за формирање на универзитет. И покрај одлуката на Владата, самонаречениот ректор на тетовската парависокошколска институција Фадил Ссулејмани (приштински доктор на науки) изјавил дека Универзитетот ќе продолжи да работи го сакале тоа или не македонските власти. ...Мојот збор ќе биде последен!⁹⁰ Иако била оспорена ваквата иницијатива, на 17 декември во седиштето на ПДП во Тетово е прогласено отварањето на албанскиот парауниверзитет. Ваквиот акт Владата свесно или несвесно го занемерила, иако се знаело дека настаните во врска со алабанскиот универзитет ќе добијат сосема поинаков тек. Паралелно со овие настани, ДПА во западниот дел на Македонија организираа референдум за административно-политичко територијализирање на албанскиот етнос под името „Илирида“. Политичката аргументација за организирањето на референдумот е изведена од објаснувањето дека: - *Албанците во Македонија го бараат правото на внатрешна самоопределба. Значи без менување на границите тие да имаат право самите да одлучуваат како ќе се развиваат. Не може еден Македонец во Македонија да одлучува како и колку ќе се развива Албанецот во Македонија.*⁹¹

На 15 февруари 1995 година, 2.000 Албанци се собраат на отварањето на нелегалниот универзитет на албански јазик во Мала Речица -Тетовско.⁹² Претседателот на т.н. Албански универзитет - Фадил Сулејмани извикувајќи „**нема сила што ќе не спречи**“ ја прогласил за отворена образовната институција.⁹³ Во вербална расправа со полицијата пред насобраните граѓани од албанска националност Фадил Сулејмани ќе истакне: - *Оставете не да работиме овде и нема да има немири. Ако полицијата дојде и утре овде, јас почнувам со работа на економскиот и правниот факултет, овде ќе има ако не повеќе сто илјади граѓани да не бранат. Јас имам морална обврска да ја учам малдаината, да ја*

⁸⁹ Исто..., стр: 633-634

⁹⁰ Исто..., стр:634.

⁹¹ Исто..., стр:635.

⁹²Бела Книга-Тероризмот на т.н. Ослободителна национална армија..., стр: 315.

⁹³ Јован Павловски..., Сто македонски години..., стр:640.

*воспитувам и барам заштита. Овој народ мора да ме брани да предавам во просториите. Морам да работам!*⁹⁴ Според Љубомир Фрчковски тогашен министер за внатрешни работи, Фадил Сулејмани ја провоцирал државата, неговите ставови не биле врзани за интересот за високо образование, туку биле насочени кон тоа да покажат дека нема македонска држава која може да го спречи или направи било што.⁹⁵ Било кој министер за внатрешни работи би морал да интервенира, кога на тој начин се узурпира државен имот и се покажува дека ред и поредок не постојат, на еден дел од територијата. ... Да потсетам дека истиот тој универзитет кога се прфрли во приватни згради никој не го чачкаше. Немаше тогаш полициска интервенција, и немаше зошто да биде. Но во овој случај ако ние не интервениравме, тогаш пораката ќе беше до сите граѓани во Македонија, дека секој може што сака во секој момент да направи на државен имот. И дека практично ни државата ни процедури за создавање на државен или приватен универзитет не постојат. Туку дека постои само сила на група луѓе кои се доволно безобразни да ја предизвикаат државата и да ги жртвуваат своите луѓе за тоа.⁹⁶ Во обидот полицијата да ја изолира зградата⁹⁷ која требало да биде универзитет дошло до судири меѓу полицијата и насобраните граѓани од албанска националност кои всушност претставувале штитеници на универзитетот. Во пресметката со полицијата едно лице било убиено а дваесетина граѓани, новинари и полицајци биле повредени. Позадината на сето тоа има две цели, односно убедување на албанската популација и меѓународната јавност дека албанското население во Македонија живее под политичка пресија и државен терор, и второ, актуелизирање на тезата дека во државата која така се однесува кон Албанците, тие неможат и не сакаат да живеат, се до оној момент кога ќе биде свртено светското внимание на нивниот проблем и нивната подготвеност за да на дневен ред дојде –отцепувањето.

До тој момент секој според задачите и инструкциите за нарушување на крвката безбедност на македонската територија. Спречувањето на албанското население да добие образование на мајчин јазик во високото образование не вродило со плод кај македонскиот политички врв од тој период.

⁹⁴ http://youtu.be/Jf_ZRJ6NVGw, МАКЕДОНИЈА (6) 20 години независност 1995, (2 мин. / 59 сек. – 3 мин. / 25 сек.)

⁹⁵ Исто..., Љубомир Фрчковски -Министер за внатрешни работи, (8 мин. / 44 сек. -9 мин.)

⁹⁶ Исто..., (10 мин. /46 сек. – 10 мин. /56 сек. и 11 мин./ 13 сек. - 11 мин./ 50 сек.)

⁹⁷ Точно не се знае дали зградата била прогласена за дива градба од органите на власта, пред или за време на активностите за отпочнување со работа на универзитетот.

По само две години од превирањата во Тетово за формирање на Универзитет на албански јазик, во почетокот на 1997 година во Собранието се изгласа закон⁹⁸ според кој Албанците на Педагошкиот факултет Св. Климент Охридски во Скопје, да се образуваат комплетно на албански јазик.⁹⁹ Во Уставот на Р.Македонија во член 48, јасно е наведено загарантираното право на малцинствата на образование на мајчин јазик заклучно со средното образование. Кога потребите на чудно воспоставениот амалгам на власта сами од себе диктираат, Уставот е лесно заобиколива категорија. Мораше да се прават отстапки!¹⁰⁰ Ваквиот предлог –закон наишол на негодување кај македонските студенти и од страна на ССУКМ биле организирани протести. Студентите протестираше за повлекување на овој закон притоа јасно потенцирајќи дека *малцинствата треба да се интегрираат во високообразовниот систем на службениот државен јазик во Р.Македонија, а истовремено и Уставот го гарантирал тоа.*¹⁰¹ Организирани протести кои широко биле подржани од македонската јавност не вродиле со плод. Освен студентите на овој закон се противеле и албанските пратеници во Собранието кои барале легализирање на Тетовскиот универзитет што би било целосно решение на проблемот, а не парцијално како што било предложено. Сепак, Законот бил изгласан на крајот од месец јануари 1997 година, а со тоа им се дал повод на Албанците да го истакнат својот радикален сепаратизам.

Јули 1997 година, во западниот дел на државата ќе дојде до судири на полицијата со група демонстранти од албанска националност. Имено да појаснам! На 8 јули 1997 година, македонскиот парламент усвоил Закон за знамиња.¹⁰² Според Законот истакнувањето на знамиња на туѓа земја не се дозволува, освен, се разбира, во специјални случаи.

⁹⁸ Законот бил изгласан на 29 и 30 јануари 1997 година, откако претходно биле одржани протести против тој закон од страна на студентите од Универзитетот Св. Кирил и Методиј во Скопје. Протестите се одвивале низ скопските улици од 14 до 17 јануари 1997 година. Потоа била одржана средба меѓу делегацијата на ССУКМ и Премиерот Бранко Црвенковски на која било ветено од страна на Премиерот повлекување на закон-предлогот. Сепак и покрај ветеното, македонската влада не останала доследна на своето и кон крајот на месец јануари го изгласала законот во Собранието.

⁹⁹ Според законот за јазиците се предвидувало на Педагошкиот факултет, за предучилишна и одделенска настава се дозволува студирање и на јазикот на националностите, ако има повеќе од 20 студенти од одредена националност и ако се обезбеди образовен кадар за тоа, со што би се овозможила подобра интеграција на националностите во општеството.

¹⁰⁰ Филип Петровски, *За нас*, Македонска книга 2002, Скопје, стр: 16.

¹⁰¹ http://youtu.be/Jf_ZRJ6NVGw, МАКЕДОНИЈА (8) 20 години независност 1997, (2 мин./24 сек. – 2 мин./32 сек.)

¹⁰² Види прилози, стр: 170.

Припадниците на националностите во РМ можат да го употребуваат знамето што сами го избрале за изразување на својот идентитет и на националните особености исклучително во нивниот приватен живот и при одржување на културни, спортски и други приредби. Знамето на националностите не смее да се истакнува, покрај другото, пред и во објектите на локалната самоуправа, јавните служби, установи и претпријатија и други јавни објекти, друштва и организации.¹⁰³ Тогашните градоначалници на Гостивар - Руфи Османи и на Тетово - Алајдин Демири и покрај тоа што со Уставот на РМ е забрането истакнување на знамиња на туѓи држави на територијата на Р. Македонија го истакнуваат државното знаме на Република Албанија пред општинските згради, *потпирајќи се на нивните надлежности на локално ниво.*¹⁰⁴ Одбивајќи да ја спроведат одлуката на Уставниот суд за симнување на албанското и турското знаме од пред општините во Тетово и Гостивар, Министерството за внатрешни работи презема акција за симнување на знамињата од јарболите пред општините и поставување на македонското знаме согласно одлуките на Уставот и законите. Во раните утрински часови на 9 јули од страна на специјалната полиција знамињата биле симнати а на јарболите пред општините се вееле македонските знамиња. Неодбрувајќи ја таквата активност на полицијата и македонските власти, неколку илјадна толпа на Албанци утрото на 9 јули ќе се судри со полицијата, фрлајќи камења, шишиња, молотови коктели и разни други предмети, а веќе во попладневните часови се употребило и огнено оружје од страна на демонстрантите кон полицијата. Полицијата согласно Правилникот за постапување во такви ситуации постапила соодветно на ситуацијата. Меѓутоа билансот од целата таа ситуација бил неповолен. Во судирите загинале 3 лица¹⁰⁵ од албанска националност, тешко повредени осум полицајци и еден ранет од огнестрелно оружје, голем број повредени, 312 демонстранти уапсени меѓу кои имало и странски државјани, а било запленето и големо количество на оружје и муниција.¹⁰⁶ Двајцата градоначалници биле уапсени¹⁰⁷ а македонските граѓани ова го протолкувале како функционирање на правна држава, додека Албанците случувањата ги

¹⁰³ Јован Павловски..., *Сто македонски години...*, стр: 659.

¹⁰⁴ <http://zeqirja-rexhepi.blogspot.com/2008/01/9-1997.html>, м-р Зекирија Редечи, **Општествено-политичките настани кај Албанците во Македонија 1990-2001.**

¹⁰⁵ Бела Книга – **Тероризмот на т.н. Ослободителна национална армија**, стр: 316.

¹⁰⁶ http://youtu.be/Jf_ZRJ6NVGw, МАКЕДОНИЈА (8) 20 години независност 1997, (59 мин. -59 мин. / 08 сек.)

¹⁰⁷ Руфи Османи бил осуден на 13 години затвор, но по смена на власта во 1998 година, тој бил амнестиран, а Алајдин Демири добил казна затвор од 2 години, но исто и тој бил амнестиран во 1998 година.

искористиле како аргумент пред светската јавност дека власта ги крши нивните човекови права и дека се обесправени и дискриминирани. Наредниот ден, поточно на 10 јули Претседателот Киро Глигоров истакнал: - *Почитувањето и обврската кон државата го вклучува и почитувањето на државните симболи, зашто тие го изразуваат територијалниот интегритет, независноста на државата и правото на сите граѓани на Македонија да одлучуваат за својата судбина.*¹⁰⁸

Истиот месец ДПА одржува конгрес во Тетово на кој се истакнува дека било потребно создавање на „голема партија на Албанците“ за да се „оствари албанската кауза“, а таа е „поширока од наследните права на јазикот, знамето и државотворноста“.¹⁰⁹ Исто така било истакнато дека Албанците во Македонија ако сакаат да се претворат во колективитет треба да се основа еден сеалбански парламент, а начинот, односно идејата за таа реализација ја имала ДПА.¹¹⁰

На 4 јануари 1998 година, во непосредна близина на полициските станици во Куманово и Прилеп експлодирале бомби, при што била нанесена голема материјална штета а човечки жртви немало. Три дена подоцна, на 7-ми јануари одговорноста за експлозиите ги презела Ослободителната Војска на Косово – ОВК, со испраќање на соопштение во кое се вели: - По наредба на Штабот на ОВК нападите започнаа во „зоната 2“ во Македонија!¹¹¹ Ова е прво појавување на ОВК во Македонија. Паралелно со настаните во Косово, меѓуетничките тензии во Македонија биле на високо ниво, при што македонскиот политички врв бил загрижен да не дојде до поголема ескалација на меѓуетничка основа. Исто така и меѓународната заедница чувствувала загриженост од можноста настаните од Косово да се пренесат и во Македонија. Вашингтон и странските амбасадори во државата потенцирале дека мандатот на УНПРЕДЕП во Македонија треба да продолжи.

На 6 март 1998 година на плоштадот Македонија во Скопје се собираат околу 10 000 граѓани од Албанска националност на демонстрации во знак на солидарност со ОВК.

¹⁰⁸ Јован Павловски..., *Сто македонски години...*, стр: 660.

¹⁰⁹ Исто..., стр: 660.

¹¹⁰ Градоначалниците на Тетово, Гостивар и Дебар, членови на ДПА, локалните празници на општините кои го симболизираа ослободувањето од фашизмот ги укинаа и воведоа нови датуми, датуми на кои тие стапиле на таа функција, задскриени зад формулацијата дека тоа се денови на победата на плурализмот.

¹¹¹ <http://youtu.be/ZjYnJcKKWTo>, МАКЕДОНИЈА (9) 20 години независност (1998), Информација од „France Press“ (2 мин. / 24 сек. – 2 мин. / 41 сек.).

Ова е еден од првите настани кои индицираа дека дел од Албанците во Македонија изразуваат способност и подготвеност за паравоено делување по примерот на косовската ОВК, која подоцна ќе се одрази во конфликтот од 2001 година. Дека ситуацијата во регионот е влошена истакнува и генералниот секретар на НАТО-Џорџ Робертсон, кој доаѓал во посета на Македонија и порачувал дека НАТО ќе изгради безбедносен појас околу Македонија при што ќе било спречено прелевањето на кризата од Косово во Македонија. Иронија: - ставот на Робертсон во 1998 година дека ќе се спречи прелевање на кризата од Косово во Македонија делувал доста убедливо, додека во 2001 сите ставови и заложби за Македонија истакнати претходно паѓаат во вода. Невидено лицемерие...

Поддршката на ОВК во Македонија постојано се зголемувала и јавно истакнувала, особено кога биле организирани митинзи од страна на албанските партии во државата. Бидејќи албанскиот народ бил загрозен и имал проблеми со својата егзистенција единствена сила која стоела зад него била ОВК. За зголемување и разгорување на албанскиот сепаратизам придонесува и Албанската Академија Науки, со својата „Платформа за решавање на албанското национално прашање“ на Балканот. ...Територијалните аспирации на албанскиот национализам кон територијата на Македонија нема ништо ново што не е артикулирано во наставите на албанските политички партии во Републиката. Во духот на големоалбанската идеологија во Платформата за голем дел од територијата на Македонија е суспендирано името Македонија и е заменето со нов историски поим „историско Косово“. Тоа е за да се стекне „историско право на одредени територии“. Во тоа „историско Косово“ во Македонија се вметнати „окрузите Скопје, Тетово, Гостивар, Кичево, Куманово“ а како албански територии се додадени уште „окрузите Дебар и Струга“. За да се спречи продлабочувањето на внатрешната криза што ја доживува Македонија, која таа самата ја предизвика со кршењето на националните права на Албанците, постојат две опции за нејзино решавање:

а) Или Албанците ќе се сметаат рамноправни како и Македонските граѓани и според тоа Македонија да се смета како нивна заедничка држава, по примерот на Австро-Унгарската држава;

б) Или Албанците да го уживаат правото на една автономна покраина во рамките на Р.Македонија. Само така ќе исчезне денешното третирање на Албанците во Македонија како граѓани од втор ред.¹¹²

Сонот за „Голема Албанија“, земја во која ќе бидат обединети сите Албанци на Балканот е неосвоен сон на секој Албанец со националистички погледи. Уште од самиот нејзин зародиш, идејата е активна и ден денес. Методите и средствата за реализација на замислата не се бираат и се оди кон крајност за реализација. Трпението на албанските националисти е нивно главно оружје. Дека тоа е така сведочат двата примера во регионот, односно Косово и Македонија. Отпрвин се започна од Косово за да на крај се пренесе и во Македонија. Успевајќи да ја придобијат меѓународната поддршка, Албанците од Косово ја вовлекоа Србија во директен судир со НАТО алијанста, која презеде воена интервенција во Косово. Во таква ситуација се создаде бран на бегалци кои заштита најдоа на територијата на Р. Македонија. Во целиот тој процес Македонија прими околу 360 000 бегалско албанско население од Косово, што претставуваше 18% повеќе од вкупното население во државата. Бегалското население од Косово кое се смести во Македонија, државата ја стави во една сложена економска, финансиска и безбедносна ситуација, со големи штети и последици. Македонските Албанци пак својата безусловна поддршка кон ОВК (која војуваше против српската војска) ја даваа во секој поглед. Исто така дел од македонските Албанци зедоа учество на Косово во борбените дејствија против српската војска. Сложеноста на ситуацијата предизвика меѓународната заедница да прави уште поголем притисок врз Македонија, за и околу згрижувањето и условите на живеење на бегалското население од Косово. Во сите тие случувања се јавува и една многу значајна загатка, односно зошто целиот бран на бегалци од Косово пребежиште бараше само во Македонија?, и зошто другите соседни и европски земји не интервенираа да прифатат одреден број на бегалци? Овие две а и многу други прашања од суштински карактер пројавуваат сомнеж за она што и се случи на Македонија во 2001 година. Планирано или не, Албанците во Македонија успеаа во намерата да станат фактор на мирот во државата и да ја активираат идејата за „Голема Албанија“. Самата криза на „рефугисти“ како ги нарекуваа, е тенденција да се дестабилизира Македонија и претставуваше увертира пред

¹¹² Јован Павловски..., Сто македонски години..., стр: 669 - 670.

увезена агресија од туѓа територија со помош на Меѓународната заедница против Македонија што се случуваше во почетокот на 2001 година.¹¹³ Во 1999 година министерството за внатрешни работи на Р.Македонија ангажира големи потенцијали да ги оддржи безбедни камповите за бегалците, а од друга страна екстремистите секаде подготвувале ќелии или организации, правоени структури кои што требало да ги нападат воено-безбедносните сили и други институции во државата со тоа што ќе се направи состојба иста како и во Косово, при што ќе доведе да се прелие кризата и во Македонија и на тој начин да се остварат идеите за „Голема Албанија“.¹¹⁴

По завршувањето на косовската криза бегалското население од Косово кое беше стационирано во Македонија ќе се врати назад во своите домови а мал дел сеуште ќе остане на територијата на Македонија. Меѓутоа постои сомневање дека голем дел од населението од Косово сеуште се наоѓа во Македонија, кое прикривајќи се меѓу роднини и пријатели, подоцна се има инволвирано меѓу целокупното население во Македонија. Исто така постојат сомневања кои водат кон тоа дека населението од Косово кое дојде во Македонија 1999 година зеде оружје во рака и вршеше терор врз населението без разлика на која националност му припаѓа. Меѓутоа треба време да се амортизира целата ситуација, а вистината можеби ќе се забави, ама нема да се заборава.

На меѓуетнички план ситуацијата сеуште била кривка. Новата политичка гарнитура која дојде на власт во 1998 година ветуваше некои суштински промени на меѓуетнички план, особено коалицирањето со ДПА која била националистички настроена. Косовската ОВК сеуште дејствувала, а како копија на неа во 2000 година во Македонија се појавува и ОНА со Коминике од 30 јануари преземајќи ја вината за убиството на тројцата полицајци во Арачиново од 11 јануари, и гранатирање на полициската станица „Осломеј“ во Кичево на 19 јануари 2000 година, со што дошло до нарушување на безбедносната состојба и меѓуетничките односи, особено во северо-западниот дел од државата. Иако таа (ОНА) за себе тврдела дека нема ништо заедничко со косовската УЧК и дека во неа нема никакви Косовари, вистината била токму спротивната. Директно е симптоматично дека иницијалите на новата тајна организација биле исти како и официјално „распуштената“

¹¹³ <http://youtu.be/0159RVvtszQ>, МАКЕДОНИЈА (10) 20 години независност (1999), Иван Бабановски – аналитичар, (30 мин. /39 сек. – 31 мин. / 02сек.).

¹¹⁴ Исто..., Павле Трајанов – министер за внатрешни работи на Р.М 1998-1999 година, (31 мин. / 03 сек. – 31 мин. / 40 сек.).

Косовска ослободителна армија-УЧК. Методите на македонската УЧК биле сосема идентични како УЧК на Косово, односно копирале веќе проверено сценарио на сите балкански востанија во минатото. На почетокот се случувале терористички напади на полициски станици и касарни. Кога интервенирале армијата и полицијата, тоа било презентирано како „терор против албанското малцинство“. Тој пак (теророт), послужил како барање од странските сили да интервенираат или барем да заземат доброволна неутралност.¹¹⁵

Убиството на тројцата полицајци во Арачиново е првиот сигнал дека нешто посериозно ќе се случува. ...Мислам дека тоа убиство беше главниот сигнал во структурите на МВР, за преземање на некои посериозни мерки за припремање на полицијата за тоа што претстои, но сепак тврдам дека некој од врвот не сакаше да верува дека може да дојде до такво нешто односно до посериозен конфликт. На почетокот немаше организирано луѓе од страна, односно беа локални луѓе, но од денешен аспект мене ми е јасно дека тоа, албанскиот фактор го нема смислено. Во тоа сум сигурен дека тоа се некои странски тајни служби на кои им одговараше да се направи криза во Македонија, манипулирајќи одредена група на Албанци. Таа група подоцна премина во организирани формации, кои излегоа со политички барања и ред други работи. Мислам дека главна цел на почетокот беше да се предизвика криза.¹¹⁶ ...Заслуга за сето она што ни се случуваше имаат многу странските тајни служби, очигледно од соседните земји.¹¹⁷

Во втората половина на 2000 година зачестуваат инцидентите на северната граница особено во делот со Косово, при што се почести се инцидентите на униформирани паравоени структури и илегалци со македонската армија. Навестувањата, односно инцидентите никој не ги свати сериозно, а особено политичкиот врв во државата.

Дека нешто се случува и подготвува ќе потврди наредната 2001 година, кога државата ќе биде вовлечена во виор на војна која ја разниша стабилноста и безбедноста на државата.

¹¹⁵ Јан Рихлик и Мирослав Коуба, **Историја на Македонија...**, стр: 367-368

¹¹⁶ <http://youtu.be/CF2T-ttfK5E>, МАКЕДОНИЈА (11) 20 години независност (2000), ген. Горан Стојков, (46.мин. / 20 сек. – 47мин.), и (52 мин. / 22 сек. – 53 мин. / 08 сек.).

¹¹⁷ Исто..., Мухамед Зекири – новинар, (53 мин. / 08 сек. – 53 мин. / 18 сек.).

2.4. НАДВОРЕШНАТА ПОЛИТИКА НА МАКЕДОНИЈА

Прогласувањето на независноста претставувал значаен историски настан во историјата на Р. Македонија. Со донесувањето на Уставот и Декларацијата за меѓународно признавање на нејзиниот суверинитет се создале основните услови и predispositions за меѓународно признавање и интегрирање во Европската Унија и НАТО, и сите други организации на светско ниво кои се од особен интерес за државата. Меѓутоа тој процес не се одвивал според очекувањата. За разлика од Словенија и Хрватска во 1991 година, Македонија немала моќни поддржувачи за нејзината самостојност во земјите од ЕУ и НАТО.

Прва соседна земја која ја призна Р. Македонија под уставното име е Р. Бугарија, на 15 јануари 1992 година. Притоа таа се оградува од признавањето на македонската нација и македонскиот јазик што фрли сенка на самиот чин на признавање. Тоа повремено имаше последици за развивање на меѓудржавните односи меѓу двете земји.¹¹⁸ Со таквиот став Бугарија неофицијално ги искажа претензиите кон територијата на Македонија и намерата Македонците да ги избрише од списокот на народите на Балканот, а да ги приклучи во јатото на бугарскиот народ. Задскриените методи на бугарската надворешна политика неможеа да ја сокријат нејзината намера да ја дестабилизира Македонија и во некои историски околности да ја вклучи во идната Голема Бугарија.¹¹⁹ По влегувањето на Македонија во Организација на Обединети Нации-ООН, Бугарија ја менува политиката кон Македонија, односно почнува со тезата дека во Македонија живее мнозинско бугарско население¹²⁰, кое наводно досега немало можности така да се декларира како што се чувствува.¹²¹ На 21 јануари 1994 година за францускиот весник „Либерасион“, Бугарскиот претседател Жељу Желев изјавил „Ние“ (Бугарите и Македонците) имаме една

¹¹⁸ Велјановски Новица, **Македонија и Балканот...**, стр: 283.

¹¹⁹ Проф. Д-р. Кузев Стојан и група автори, **Војната во Македонија...**, стр: 33.

¹²⁰ Ваквата политика на Бугарија во однос на Македонија може да доминира доколку се земат во предвид неколку бугарски организации кои дејствуваат во Македонија, пробугарското ориентирање на некои македонски политичари и големиот број на бугарски државјанства издадени на македонски граѓани. За државјанствата особено значаен е податокот дека македонските граѓани ги вадат бугарските државјанства поради финансиски причини заради полесно мигрирање во ЕУ. Таквиот чин Бугарија може во секој момент да го искористи за наметнување на својата политика кон Македонија.

¹²¹ Велјановски Новица, **Македонија и Балканот...**, стр: 284.

историја, една култура, една религија и еден и ист јазик!¹²² Во текот на 1999 година меѓу Македонија и Бугарија ќе биде потпишана „Декларација за пријателство и соработка“, меѓу владите на двете држави. Во Декларацијата се наведени 11 точки а како најважна е единаесетата точка во која се вели: Двете страни нема да превземат, поттикнуваат и подржуваат една кон друга дејства кои имаат непријателски карактер... нема да пројавуваат територијални претензии една кон друга... двете страни ќе превземат ефикасни мерки за спречување на не добро намерната пропаганда од страна на институции и агенции и нема да дозволат активности на приватни лица насочени кон поттикнување насилство, омраза или други слични дејства, кои би им наштетиле на односите меѓу Република Бугарија и Република Македонија.¹²³

Втор сосед кој ја призна Република Македонија под уставното име е Република Албанија на 26 април 1993 година, а на 24 декември истата година биле воспоставени дипломатски односи. Република Албанија својата надворешна политика во однос на Македонија ја насочувала во правец за поголеми права на албанската националност во државата, барајќи таа да биде конститутивен елемент на државноста. Надворешната политика на Албанија се движела и кон намерата за реализирање на Платформата за албанското национално прашање, сите Албанци на Балканот да живеат во една држава.

Во таа платформа се презентирало дека сите други народи на Балканот се дојденци и дека окупирале територии на Албанците кои се староседелци. Платформата предвидувала создавање „Голема Албанија“, на штета на Црна Гора, Србија, Македонија и Грција, од кои бараат поголем дел.¹²⁴ Република Албанија на надворешен план во однос на Македонија води освојувачка политика без објавување војна, притоа применувајќи стратегија на посредна војна со удар одвнатре и со ангажирање на инфилтрирани и внатрешни непријателски сили.¹²⁵ Ваквиот став на Република Албанија во однос на Македонија се потврдува со фактот дека албанскиот сепаратизам во Македонија постојано се истакнувал во деведесетите, кулминација достигнал во 2001 година, и продолжува се до ден денес...

¹²² Јован Павловски..., **Сто македонски години...**, стр: 629.

¹²³ Фросина Ташевска-Ременски, **Македонското национално малцинство во соседните земји: современи состојби**, Скопје, 2007, стр: 268.

¹²⁴ Проф. Д-р. Кузев Стојан и група автори, **Војната во Македонија....**, стр: 28.

¹²⁵ Тодор Атанасовски, **Чекорење по кризата**, Книгоиздателство МИ-АН, Скопје, 2002, стр: 289.

Албанскиот политички врв директно или индиректно своето влијание го наметнува кај македонските граѓани од албанска националност пласирајќи ја идејата за Голема Албанија. Правата на Албанците во Република Македонија и на Македонците во Албанија не треба да станат пречка за интензивирање на соработката. Демократскиот развој во обете земји ќе создава нужни претпоставки за тоа. Меѓудржавната, високо развиена соработка треба да стане силен рестриктивен фактор за екстремизмите особено на планот на национализам и сецесија, на обете страни.¹²⁶ Наместо интензивирање на соработката меѓу Македонија и Албанија ќе дојде до влошување на односите особено кон крајот на деведесетите откако во јавност ќе бидат пласирани тезите на двете академии на науки. Албанската Академија на Науки и Уметности-ААНУ ќе излезе со став сите Албанци да живеат во една држава,¹²⁷ додека пак Македонската Академија за Науки и Уметности-МАНУ излегла со тезата за размена на население и територија. Ваквите ставови на академиите доколку дојде момент да се реализираат може да дојде до воени дејствија меѓу двете држави, со тенденција да се прошири пошироко на Балканот. Таквата идеја и замисла се неостварливи по многу причини, а биле пласирани во јавноста со цел да се подигне национализмот и да се влошат меѓуетничките односи.

Северниот сосед на Македонија, Република Србија (СРЈ), осамостојувањето на Македонија го гледала со незадоволство, а државата ја сметала за сеционист бидејќи еднострано ја напуштила федерацијата. Навраќајќи се на историското минато Вардарскиот дел на Македонија одсекогаш бил во преден план на Србија. Како и другите соседи така и Србија имала територијални претензии кон Македонија, а фактот дека Македонија излезе од Федерацијата без ниту еден испукан куршум и без оружје¹²⁸ на Србија и претставуваше големо незадоволство. Иако била воено ангажирана во настаните во Хрватска и Босна, подоцна и во Косово, не изостанала желбата да се пројавуваат територијални претензии кон Македонија. Србија тоа го направила со позиционирање на својата војска и тенковски единици долж границата со Македонија. Меѓутоа присуството на странски воени сили – УНПРЕДЕП, а потоа и НАТО, а и самиот факт дека Македонија е членка на ООН Србија

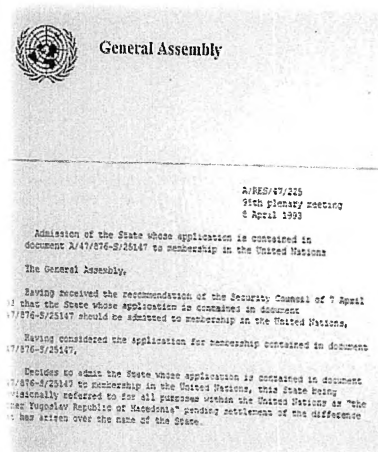
¹²⁶ Коле Чашуле, **Македонски дилеми**, Македонска Книга, Скопје, 1992, стр: 136.

¹²⁷ Тодор Атанасовски, **Чекорење по кризата...**, стр: 289.

¹²⁸ Откако беше прогласена независноста на Македонија, ЈНА требала да се повлече од државата а територијално одбрамбените задачи да ги презеде АРМ. При повлекувањето на ЈНА таа со себе го зела целокупниот воен арсенал од опрема и оружје што бил стациониран во државата. На тој начин Македонија остана без воено наоружување, што претставувала лесна цел за освојување.

не се осмелила да презеде некои конкретни дејствија кон Македонија. На 8 април 1996 година Република Македонија и Сојузна Република Југославија меѓусебно се признале како суверени и самостојни држави.¹²⁹

Единствениот сосед кој не ја признава Република Македонија под уставното име е Република Грција. Од страна на Грција, на Македонија и е оспорено правото таа да се именува со своето уставно име, сметајќи дека со тоа искажуваат територијални претензии кон Грција. Нејзините аргументи биле, дека со името Македонија се именуваат и северните делови од Грција и за неа е неприфатливо тие да се наречат Егејска Македонија. Грчката позиција тргнувала од тврдењето дека Р. Македонија или „Република Скопје“, како што Грција ја нарекуваше, ја фалсификува историјата и со самиот факт што за нејзино име го задржа она што веќе го имаше во претходните педесет години во рамките на СФР Југославија. Негаторскиот став кон идентитетот и јазикот, Грција својата доминација во однос со Македонија ја покажуваше со воведување на ембарго и со спречување да биде меѓународно призната и интегрирана во светските организации. Во таа насока Р. Македонија под притисок на меѓународната организација а по барање на Р.Грција на 6 јануари 1992 година ги донесе Амандманот I и II на Уставот на РМ од 1991 година во кои се истакнува дека: Република Македонија нема територијални претензии кон која било соседна држава и дека во остварувањето на својата грижа за деловите од македонскиот народ во соседните држави нема да се меша во суверените права на другите држави или во нивните внатрешни работи.¹³⁰

Сл. 1 Резолуцијата 47/225 на Генералното Собрание на ООН

Во извештајот на Бадентеровата комисија е потенцирано дека Македонија ги исполнува условите за меѓународно признавање. На 7 април 1993 година, Советот за безбедност на ООН усвојува Резолуција 817/93¹³¹ со која, „Му препорачува на Генералното собрание, државата,... да биде примена во членството на Обединетите Нации и на таа држава, за сите потреби, во рамките на ОН

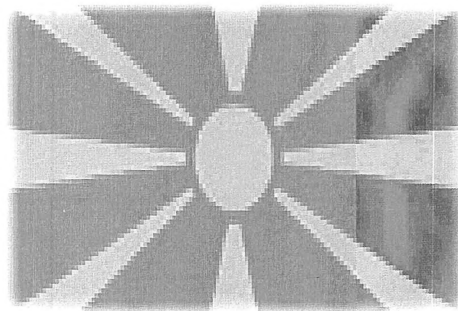
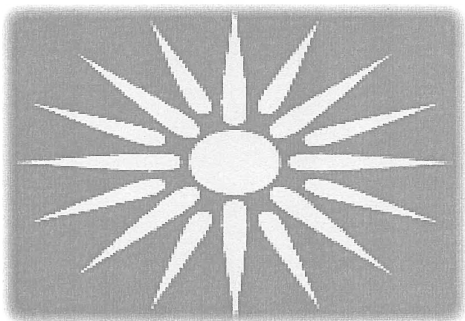
¹²⁹ Јован Павловски..., *Сто македонски години...*, стр: 650.

¹³⁰ Фросина Ташевска-Ременски, *Македонското национално малцинство...*, стр: 272.

¹³¹ <http://www.nato.int/for/un/u930407a.htm>, Resolution 817 (1993), UN Security Council, 3191st Meeting Resolution, S/RES/817, April 7, 1993

привремено да и се обраќаат со Поранешна Југословенска Република Македонија, се додека не се надмине разликата што се појавила во врска со името на државата...“ Еден ден потоа Генералното собрание на ООН донело одлука-резолуција бр. 47/225,¹³² за прием на Република Македонија во светската организација како 181 нејзина членка во согласност со резолуцијата 817/93 на Советот на ООН.¹³³

Во годините потоа Грчкото лоби е силно изразено за влегување на Македонија во светските организации и за воспоставување на дипломатски односи со други држави. Во 1995 година е потпишана привремена спогодба за нормализација на односите меѓу Атина и Скопје, без да се споменува името на Р. Македонија и името на Р. Грција... меѓутоа признавањето на името и визниот режим останале отворени.¹³⁴ Грчкото влијание исто така допринело да се смени и државното знаме на РМ, а како за возврат на тоа од нејзина страна било тргнато ембаргото кон Македонија.

Сл. 2 Старото знаме на Р. Македонија до 1995 година и новото знаме кое е и денес во употреба

На 27 февруари 1996 година Република Македонија и Република Грција воспоставиле дипломатски односи на амбасадорско ниво.¹³⁵ Самиот факт на постоење на грчки конзулат во Скопје е вид на ДЕ ФАКТО признавање на стварноста.¹³⁶ Иако формално имаат воспоставено дипломатски односи двете држави, сеуште нема официјално признание на независноста на Македонија од страна на Грција. Во тој процес за решавање на сопрот со името е вклучена и ООН, а посредник во преговорите е Метју Нимиц. До ден денес на маса се имат ставено безброј предлози, но ниту еден не е прифатен бидејќи биле

¹³² <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r225.htm>, United Nations, A/RES/47/225, Distr. GENERAL, 8 April 1993,

¹³³ Фросина Ташевска-Ременски, **Македонското национално малцинство...**, стр: 274.

¹³⁴ Велјановски Новица, **Македонија и Балканот...**, стр. 285.

¹³⁵ Јован Павловски..., **Сто македонски години...**, стр:649.

¹³⁶ Коле Чашуле, **Македонски дилеми**, Македонска Книга, Скопје, 1992, стр: 132.

неприфатливи или за едната или за другата страна. Останува времето да покаже уште колку ќе биде потребно да се договорат двете страни, но ако се земат во предвид сите аргументи на правото, Македонија е онаа која треба да издејствува решение во нејзина полза.

Целокупната политика на македонските соседни земји би се сумирала на следниов начин: Бугарија претставува главна закана по идентитетот кој е поврзан со јазикот, Србија претставува главна закана по идентитетот кој е тесно поврзан со идентитетот на религијата, Албанците (се) главна закана по идентитетот кој е тесно поврзан со суверинитетот; и Грците (се) главна закана по идентитетот) на ниво на оспорување на истиот во името на нацијата, нејзиниот јазик и државата.¹³⁷ До денес Р. Македонија е призната од голем број на балкански, европски и светски држави. Спроведувањето на праведна политика, на Р.М во 1994 година и придонесе да биде призната и од САД под уставното име, а од тогаш САД се единствените заштитници на македонската кауза. Воспоставувањето на дипломатски односи со светски економски и воени сили (Русија, В.Британија, Франција, Кина, Италија, Турција, и други) на Македонија и овозможија да се интегрира на секое поле од светски интерес.

2.5. КОСОВСКАТА ВОЈНА, ПРАШАЊЕ НА ВРЕМЕ КОГА И ВО МАКЕДОНИЈА...?

Косовската војна неповолно се одрази врз демографската и безбедносната ситуација во Македонија. Сето она што се случуваше во Косово го засегае и дел од македонското население од албанска националност кое зеде активно учество во воените дејствија. Сето тоа доведе за подгревање на албанскиот национализам и во Македонија. Паралелно со косовската криза, во Македонија се случи една контроверзна ситуација (Република Кина - Тајван) која допринесе за разнишување на безбедносната стабилност во државата, како и за нарушување на дипломатските односи со Р. Кина која беше една од петте постојани држави членки на Советот за безбедност на ООН.

¹³⁷Зоран Илиевски, **Интегративниот модел на делење на моќта и случајот на Македонија**, Македонски информативен центар, Скопје, 2011, стр: 116.

Признавањето на Тајван негативно се одрази врз дипломатските односи меѓу Македонија и Кина, а како резултат на тоа Р.Кина на 26 февруари 1999 година стави вето во Советот за безбедност на ООН за продолжување на мандатот на УНПРЕДЕП во Македонија.¹³⁸ Ваквата активност на македонскиот политички врв допринесе НАТО Алијансата да се стационира во Македонија, и да започне со манипулаторската игра на Балканот.

Слободан Милошевиќ како Претседател на Србија во 1989 година ја централизира државата и се укинува автономијата на Косово. Протестите на албанското население на Косово поради укинувањето на автономијата се спречени од страна на полицијата. Со воведувањето на повеќепартискиот систем во државата, Албанците на Косово практично ја бојкотираат српската држава, додека погрешната политика на Белград за инволвирање на Албанците во политичкиот систем на државата, допринесува до зголемување на тензиите и раздорот на Косово меѓу српското и албанското население. Бојкотот на српската држава воглавно бил изразен преку Демократскиот сојуз за Косово, чиј лидер бил Ибрахим Ругова кој од 1990 година бил претседател на Косово.

Есента 1997 година во Приштина започнуваат протести на албанските студенти, барајќи да формираат сопствени високообразовни установи и целиот школски ситем да биде надвор од српскиот систем на образование. Во тој период на сцена се појавува паравоена формација под името Ослободителната Војска на Косово – ОВК, организирана и финансирана од албанската емиграција, која започнува со терористички акции врз полицијата на Србија како и акција за неутрализирање на албанските припадници верни на српскиот режим. Во тие терористички акции најмногу доминирале две терористички групи: Дреничката терористичка група предводена од Адем Јашари и Јабланичка терористичка група. Меѓутоа ситуацијата се усложува кога полицијата презема конечна акција за нутрализирање на Адем Јашари и неговата група. Во акцијата изведена од страна полицијата во март 1998 година, биле убиени 56 лица меѓу кои биле браќата Адем и Хамза Јашари, како и голем број жени, деца и страци. По оваа акција ОВК стекнува масовна поддршка од страна на албанското население на Косово, а САД и ЕУ ја обвинуваат Србија за прекумерна употреба на сила.¹³⁹

¹³⁸ Светомир Шкарик, **Правото силата и мирот-Македонија и Косово**, Култура, Скопје, 2002, стр: 20.

¹³⁹ <http://youtu.be/1gZqkES2CVI>, Bombardovanje Put u Rat "FULL VERSION" The Way in War..., 10 мин.-13 мин./25 сек.

За да се спречи кризата меѓународната заедница се јавува како медијатор и сите нивни барања и заложби биле одбиени од страна на Милошевиќ. Иако на почетокот биле одбиени сите барања за посредување на кризата, сепак Милошевиќ ќе има одредени средби со специјалниот пратеник на американскиот претседател – Ричард Холбрук, кој се залагал Косово да добие статус на федерална единица во рамките на СРЈ. Политичките преговори за решение за Косово не вродиле со плод, но меѓутоа ОВК се повеќе се засилувала материјално и воено. Во тој контекст забележано е обемно внесување на оружје од Албанија, при што се проценува дека било внесено преку 600 000 парчиња на огнено оружје, од Албанија во Југославија во делот кон Косово. Ширењето на мрежата на ОВК најмногу била застапена во селските реони, каде што имала своја актуелна власт во тие делови. Применувајќи тактика „нападни-повлечи се“, ОВК нанесувала тешки удари на српската полиција и веќе во средината на 1998 година ОВК имала под контрола повеќе делови од територијата на Србија во делот со Косово. На 5 март 1998 година српската полиција во офанзива во Дреница убила 22 Албанци, припадници на ОВК, додека според албанските извори во масакрот во Дреница биле убиени најмалку 50 Албанци. Оваа акција според Misha Gleny имала три последици. Популарноста на ОВК се зголемила, ЕУ и САД морале да се вмешат во конфликтот и се зголемиле тензиите во соседните држави што предизвикало регионална дестабилизација.¹⁴⁰

На состанокот во Лондон на 9 март 1998 година, членовите на контакт групата (Франција, Германија, Италија, Русија, Велика Британија и САД) одлучиле да му препорачаат на Советот за безбедност на ОН, на Југославија да и се воведо воено ембарго, да се стопира дотурот на какви било средства за вршење репресија врз Албанците, да се забрани издавањето визи за српските политички и воени лидери, како и да се замрзнат финансиските сметки на Југославија. Разрешувањето на косовскиот конфликт меѓународната заедница ќе го искористи да го симне режимот на Милошевиќ, а со тоа и влијанието на Србија на Балканот. Меѓутоа ситуацијата на Косово се одвивала многу лошо, и на секоја акција на ОВК, војската на СРЈ одговарала се пожестоко. Во текот на 1998 година се повеќе се влошувала ситуацијата на Косово, на воен и безбедносен план. Се почести биле воените дејствија меѓу српската полиција и војска со ОВК.

¹⁴⁰Рина Киркова, *Статусот на Косово-Меѓу минатото и иднината*, Македонска ризница-Куманово, 2004, стр: 88.

Ваквата ситуација меѓународната зедница ја искористува за директно вмешување во внатрешните работи на една суверена земја со што би ја покажала и докажала својата моќност и супериорност. Од многуте преговори кои завршиле без некаков резултат, меѓународниот фактор се повеќе ја застапувал идејата за воена интервенција врз СР Југославија особено во делот на Р. Србија.

Пролетта 1999 година по неуспешните преговори во Рамбује¹⁴¹ за косовското прашање, НАТО, САД, Германија, Франција и други моќни европски земји започнуваат воена интервенција врз Србија, откако ги одбила барањата за Косово поставени како ултиматум. Под изговор дека на Косово се спроведува етничко чистење, и заштита на населението од режимот на Милошевиќ, САД и НАТО ќе започнат воена интервенција во СР Југославија. Уживајќи ја меѓународната поддршка албанското население на Косово ќе започне да се групира во воени формации –ОВК¹⁴², КЗК¹⁴³, ОВПМБ¹⁴⁴, за ослободување на

¹⁴¹ Д-р Нишиќ Станко, **Од Југославије до Србије**, Књига –комерц, Београд, 2004, стр: 335 - Преговорите кои биле одржани во Рамбује-Франција, учество зеле западните сојузници, Југославија и претставници на поголемите групи Албанци од Косово. Текстот на договорот кој требало да биде потпишан во Рамбује се состоел од два дела: политички и воен. Во договорот што бил предвиден од западните сојузници било предвидено:

- ❖ Персоналот на НАТО, нивните возила, бродови и авиони можат неограничено и непречено да се движат по целата територија на СРЈ, вклучувајќи го воздушниот простор и територијалните води.
- ❖ Персоналот на НАТО може да направи своја база на територијата на СРЈ по сопствено мислење.
- ❖ Обзбедување на бесплатно користење на сите објекти и услуги неопходни за распоредување, дејствување и поддршка за силите на НАТО.
- ❖ За персоналот на НАТО важат законите на СРЈ, Србија и Косово и Метохија доколку не се спротивни на нивните задачи.
- ❖ После три години на Косово и Метохија да се организира референдум на кој населението би се определило за статусот на Косово и Метохија.¹⁴¹

¹⁴² Ослободителната војска на Косово-ОВК или УЏК (алб. *Ushtria Çlirimtare e Kosovës*) е создадена уште во почетокот на деведесетите, и имала за цел создавање на независно Косово и Голема Албанија, преку терористички дејства врз полицијата и војската на СР Југославија. Голем број на светски познати аналитичари ОВК ја класифицираат во групата на терористички организации. Меѓу нив е и специјалниот претставник на претседателот на САД, за Балканот- Роберт Гелбард кој без било какви прашања ОВК ја окарактеризира како „терористичка група“, (President Bill Clinton's special envoy to the Balkans, Robert Gelbard, described the KLA as, "without any questions, a terrorist group." - <http://www.cfr.org/terrorism/terrorist-groups-political-legitimacy/p10159#p4>). Иако окарактеризирана како терористичка група, сепак светската политичка гарнитура која се залагала за светски мир и стабилност ја поддржа ОВК и во 1999 година заедно со неа започнаа воени дејствија против СР Југославија.

¹⁴³ По завршувањето на војната во Косово, ОВК се распуштила а дел од нејзините членови се интегрирале во КЗК-Косовски Заштитен Корпус, кој бил продолжена рака на ОВК. КЗК е основан како цивилна организација и заедно со НАТО силите стационирани во Косово, требало да дејствуваат во итни случаи со цел да се заштити населението. Освен припадници од српското население, поголемиот дел од неговата структура го сочинувале поранешни припадници на ОВК.

албанското население од угнетувањето, добивањето на права и слободи и остварување на митот за Голема Албанија. За време на воените дејствија во Косово, во Македонија ќе се јави бран на бегалско население. Бегалскиот бран од Косово што ја зафати Македонија во 1999 година во периодот на интервенцијата на НАТО против соседна СР Југославија, и кој се закануваше да предизвика дестабилизација на државава, американската разузнавачка агенција ЦИА го предвидела уште во 1994 година. Проценката на ЦИА, која од 1994 до 2001 година се водела како врвна тајна и била забранета за лиферување во јавноста, од неодамна е достапна на Интернет-страницата на оваа агенција, како еден од многуте декласификувани документи. Проценката за Македонија во 1994 година е дел од извештајот насловен како „Глобални хуманитарни итни случаи“, и во него државата е сместена во ризичните региони каде што би можела да се очекува хуманитарна криза.¹⁴⁵ По завршувањето на косовската војна и потпишувањето на примирје на 9 јуни 1999 година на кумановскиот аеродром во Македонија¹⁴⁶ и согласно Резолуцијата 1244 на ООН од 10 јуни 1999 година, Косово е ставено под протекторат на ООН а НАТО силите – КФОР се стационирани во Косово за оддржување на мирот и стабилноста. Исто така било предвидено и враќање на раселеното население, меѓутоа претрпениот терор и насилство ќе го отежнат враќањето на бегалците. До крајот на 2000 година поголем дел од населението ќе се врати, но и еден дел ќе остане на територијата на Македонија, и до ден денес сеуште има бегалци од Косово кои се терет на државата.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Како продолжување на ОВК и КЗК во јужниот дел на Србија се појавува и ОВПМБ – Ослободителна Војска на Прешево, Медвеѓа и Бујановац. Оваа организација исто така е рангирана како терористичка паравоена формација која имала за цел отцепување на Прешевската долина и приклучување кон Косово. Нејзината активност започнува во текот на 2000 година, а е расформирана во текот на 2001 кога Македонија ќе биде во центарот на вниманието на светската јавност, а дел од расформираниите ОВК и ОВПМБ активно ќе се вклучат во воените настани во државата.

¹⁴⁵ **Утрински весник**, Бр.1846, понеделник 16 октомври 2006, ЦИА уште во 1994 знаела колку косовски бегалци ќе пристигнат во земјава

¹⁴⁶ Рина Киркова, **Статусот на Косово...**, стр: 96.

¹⁴⁷ Во 1999 година откако 360 000 бегалци, главно етнички Албанци, побараа меѓународна заштита во земјава. Нејголемиот дел од нив 65 % беа сместени по семејства, а другите 35 % во осумте колективни центри изградени за таа намена. Со подобрување на безбедносната состојба на Косово бегалците доброволно се вратија во своите домови. На крајот од 1999 година со статус на привремена заштита во земјава останаа 8 103 лица, главно Роми. Дел од нив доброволно заминаа во трети земји и кон крајот на 2000 година нивниот број беше 5 416 бегалци. Оваа бројка постојано се намалуваше и до крајот на 2002 година во земјава имаше нешто повеќе од 2 500 бегалци. Денес после 14 години од Косовската војна во Македонија има 713 лица со признат статус на бегалци. Дел од нив се сместени во Центарот за поддршка во Шuto Оризари а дел живеат во приватни куќи. За нив државата годишно одвојува 22 милиони денари, и се

Инволвирана во косовските настани уште од самиот почеток, по само две години Македонија ќе стане кризно жариште на Балканот. Со елиминирањето на мисијата на УНПРЕДЕП од Македонија САД и НАТО го расчистија теренот за Косовската војна, но во исто време и подготвија теренот за непречено водење на војната во Македонија, преку парамилитантните сили на Албанците во Косово и Македонија, за внатрешно дробење на македонската држава, како начин за нејзино натамошно слабеење на внатрешен и меѓународен план.¹⁴⁸ Стационарањето на НАТО силите во Македонија пред се имаа за задача да го спречат проширувањето на воените дејствија од Косово во Македонија, но притоа миротворните сили на НАТО играа и улога на милитаристи во Косово. Подоцна ќе се потврди дека еден од главните причинители за војната во Македонија се НАТО силите кои ги имаше и во Косово и во Македонија.

Друга значајна работа е тоа што договорот - СОФА¹⁴⁹ има посилно дејство од Уставот на Р. Македонија и од Македонските закони, па според тоа може да се заклучи дека одредбите на СОФА се дискриминаторни за државата примач во однос на државата испраќач на силите.¹⁵⁰ Со ваквиот договор на Македонија практично и беа врзани рацете, додека адвокатите на голема Албанија, или најмалку на големо Косово – радикалите на ОВК или нејзините изгубени војници, надевајќи се дека со освојување на југоисточна Србија и Западна Македонија освоените делови ќе ги присоединат со Косово.

Во текот на 2001 година ОВК повторно ја актуелизира идејата за Голема Албанија на регионално ниво, а одзив се јавува и кај Албанците во Македонија, и покрај нивната формалност пред законот.¹⁵¹ Нема сомнение дека кризата во Македонија претходно е подготвувана на Косово. Европската унија и НАТО се способни да ги изолираат албанските терористи, но не сум сосема сигурна дали се подготвени да го сторат тоа. Проблемот е во тоа што голем број терористи можат без поголеми тешкотии да преминат од Косово во Македонија, што докажува дека границата е порозна.

преземаат соодветни мерки за нивно интегрирање во општеството и нормално да функционираат.
<http://www.dnevnik.com.mk/?ItemID=DF33ED20EEBC4A47B78B6B6688CFF016>

¹⁴⁸ Светомир Шкарик, **Правото силата и мирот...**, стр: 29.

¹⁴⁹ СОФА е договор за статусот на НАТО силите во Македонија (Status of Forces Agreement). Со овој договор Македонија стана 27 членка на НАТО – Партнерство за мир.

¹⁵⁰ Светомир Шкарик, **Правото силата и мирот...**, 2002, стр: 49.

¹⁵¹ <http://mondediplo.com/2001/04/06macedonia>, Cristopher Chiclet, **KLA Exports Albanian Conflict to Macedonia**, Le Monde Diplomatique, april, 2001.

Кога навечер војниците на КФОР одат во касарните, тогаш оваа зона станува премногу опасна и несигурна. За НАТО е поважно да ги заштити војниците од американскиот и од германскиот контингент отколку да го реши проблемот. (Изјава на Дорис Пак, претседател на Одборот за Југоисточна Европа на Европскиот парламент за Радио Слободна Европа: Скопје, 31 мај 2001).¹⁵² Беше само прашање на време кога ова ќе се случи, зашто главниот извор на несреќата во Македонија никогаш не беше отстранет – тоа е тврдото крило на етничките Албанци кои оперираат од Косово. (CNN Time, Thursday, May 03, 2001).¹⁵³

Во 2001 година слично сценарио од она на Косово ќе се одигра и во Македонија, со исклучок на воена интервенција и ставање на територија под протекторат. Се останато, воено и политичко дејствување ќе бие дел од „нормално“ извршените задачи. Со право може да се заклучи дека за Косово и Македонија е подготвено едно исто сценарио, а кој беше режисерот може да се претпостави од тоа кој најмногу го засегаше решавањето на кризата и потпишување на примирје.

¹⁵² Иван Бабановски, *ОНА – Терористичка паравојска во Македонија*, Веда, Скопје, 2002, стр: 197.

¹⁵³ Исто..., стр: 197.

ГЛАВА ТРЕТА

КОНТРОВЕРЗНИ НАСТАНИ – КОНТРОВЕРЗНА ИСТОРИЈА

Внатрешната политичка несигурност, растечката невработеност, социјалната беда и албанското прашање дејствуваа на подгревање на националната нетрпеливост и станаа мошне погодна почва за радикалистички зафати и барања на албанската иридента. Притоа во 2001 година мал дел радикални претставници на етничките Албанци во РМ се поврзаа со увезените герилци од Косово од каде што перманентно се прелеваше оружје во РМ при што го нарушија мирот во државата вршејќи етничко чистење на Македонците на одредени територии во северозападна Македонија заради нивна целосна албанизација. Околу ова насилно рушење на македонската држава, организирано и спроведено со помош на Албанците помогнати (и други екстремни муслимански структури) од надвор, се уште постојат различни квалификации и мислења. Оценките главно варираат од ставот дека тоа бил македонско-албански судир, војна за територии, политичка борба за власт, до најбесмисленото – борба за „човекови права“ на Албанците во РМ.¹⁵⁴

Во првата година од XXI век, поточно во 2001 година во Р. Македонија се случи конфликтна војна која беше добро планирана, наметната или пак непосредно создадена. Според расположливата документација за добро планирана ќе се придржиме на идеите на Призренската Лига за создавање на Голема Албанија, за наметната во овој контекст ќе биде споменат меѓународниот фактор предводен од НАТО и САД, кои војната од Косово ја префрлија и во Македонија за да ја покажат својата доминација на Балканот како и воено да се профитира преку вмешување во албанската мафија која го држеше тој реон под своја контрола. За непосредно создадена се претпоставува дека откако се смири ситуацијата во Косово, а во меѓувреме се смируваше и во Јужна Србија, парамилитантните терористички формации останаа без воена активност што всушност беше нивната животна професионалност. Близината на Косовско-Македонската граница и застапеноста на албанското население долж таа граница ќе биде поволен момент да се дестабилизира државата на воен план за остварување на некои идеи и цели кои од почетокот немаа конкретен став. Според Марсело Коен (Marcelo G. Cohen), професор по меѓународно право на универзитетот во Женева истакнува дека припадниците на албанското малцинство се составен дел на македонскиот народ и како такви имаат свои претставници во сите институции на локално и централно ниво.

¹⁵⁴ Ачкоска Виолета, **Современата македонска држава низ две историски транзиции**, Предавања на XXXIX меѓународен семинар за македонски јазик и култура (Охрид, 14. VIII – 31. VIII. 2006 г), Скопје, 2007, стр: 296-297.

Едноставно, Албанците немаат против кого да се бунтуваат, освен против самите себе или пак да бидат искористени за остварување на туѓи цели во Македонија.¹⁵⁵ Сепак постои перцепција дека без разлика дали барањата на Албанците се формулираат како „борба за човекови права“ или „децентрализација и самоуправа“, тие во крајна линија се стремат кон територијално отцепување и формирање на „Голема Албанија“ или „Големо Косово“.¹⁵⁶

3. 1. АФЕРА, ТЕРОРИЗАМ, КРИЗА

Почетокот на 2001 година ќе биде означен со вистински политички земјотрес. Опозиционата СДСМ предводена од Бранко Црвенковски, на 17 јануари ја обелоденува мега аферата наречена „Големото уво“.¹⁵⁷ која што во наредниот период ќе биде доста актуелна, поради тоа што власта прислушкувала телефонски разговори на државници, политичари и новинари, меѓу кои актуелниот и бившиот претседател на државата.¹⁵⁸ Занесени од обелодената афера и меѓусебните препукувања во Собранието, власта нема да биде во состојба да забележи дека нешто големо се подготвува во државата.

Неколку дена по објавувањето на аферата прислушкување на 22 јануари ќе биде извршен напад на полициската станица во с. Теарце, со два проектила од рачен ракетен фрлач и автоматско оружје, при што животот го загубил Момир Стојановски од Крива Паланка, а потешко биле повредени тројца полицајци.¹⁵⁹ Не помина долго време за да се дознае кој стои зад оваа вооружена акција. На 25 јануари 2001 година т.н. ОНА ја презела одговорноста за нападот во полициската станица во с. Теарце, преку коминикето број 4, со следнава порака: - *Бидејќи власта ги игнорира нашите барања, отсега па натаму ние ќе војуваме со оружје в рака се додека РМ не го промени Уставот и не се прогласи македонско-албанска држава.*¹⁶⁰ *Униформата на македонските окупатори ќе биде напаѓана до ослободување на албанскиот народ. Се повикуваат полицајците да се*

¹⁵⁵ Светомир Шкарик, **Правото силата и мирот...**, стр: 238.

¹⁵⁶ Зоран Илиевски, **Интегративниот модел на делење...**, стр: 115.

¹⁵⁷ Манчо Митевски, **2001 Војна со две лица**, второ издание, Култура, Скопје, 2009, стр: 107.

¹⁵⁸ Јован Павловски..., **Сто македонски години...**, стр:696.

¹⁵⁹ Бела Книга- **Тероризмот на т.н. Ослободителна национална армија**, стр. 111

¹⁶⁰ Проф. Д-р. Кузев, Стојан и група автори, **Војната во Македонија...**, стр: 87

вратат во своите домови, да не го даваат животот залудно поради илузорните македонски планови за доминација врз албанското мнозинство.¹⁶¹ Ова порака или коминике, биле јасен показател на власта и на македонскиот народ дека нешто се подготвува во државата, меѓутоа тогашната министерка за внатрешни работи-Доста Димовска демантирала дека има каква и да било информација за некаква организација наречена ОНА. Но, Алекса Стаменковски, директорот на Секторот за контраразузнавање се произнесол со спротивна изјава: Ние знаевме дека ОНА постои повеќе од една година. Оваа терористичка групација беше создадена во исто време со УЧПМБ.¹⁶²

Навидум, војната се случи одненадеж. Колони вооружени луѓе се префрлаа од косовската страна на македонската граница и се стационираа некаде во Македонија на нејзина територија. Силите за безбедност - војската и полицијата проценуваа дека се работи за мали групи на терористи од Косово кои не претставуваат загрозувачка опасност за територијалниот интегритет за државата.¹⁶³ Институциите наместо да преземат акција за ваквиот терористички акт, тие повеќе беа фокусирани на темата прислушување.

На 26 јануари 2001 година ќе биде извршен напад со рачен ракетен фрлач врз патничкиот воз што сообраќа на релацијата Скопје - Кичево при што ќе биде причинета материјална штета, а последица од тоа ќе биде престанок на железничкиот сообраќај на таа релација. Додека кризата растела се повеќе, кај граѓаните во северозападниот дел на РМ се врежал страв, па луѓето почнале да се затвараат во своите домови и непотребно да не излегуваат надвор. Разузнавачките служби и граничната служба на РМ предупредувале дека на територијата на Косово, близу до нашата граница нешто се случува. Во едно свое интервју по повод нападот на полициската станица Теарце екс Претседателот Киро Глигоров, изјавил дека уште додека тој бил претседател на државата имал информации, и снимени касети од албанските кампови за обука на Шара. За ова Глигоров го информирал Премиерот Георгиевски, Претседателот на Собранието - Саво Климовски, и Претседателот на државата - Борис Трајковски. Оваа изјава на екс Претседателот Глигоров воопшто не била демантирана¹⁶⁴.

¹⁶¹ Костова Јадранка, **Незавршен мир**, Бата Прес, Скопје 2003, стр. 12

¹⁶² Исмановски Сандра, **Конфликтот во Република Македонија 2001-тероризам или борба за права?**, Фондација институт отворено општество – Македонија, Скопје, 2008, стр: 52.

¹⁶³ Милосавлевски Славко, **Македонски контроверзии (1990-2003)**, Љуботен, Скопје, 2004, стр.109.

¹⁶⁴ Костова Јадранка, **Незавршен мир...**, стр. 14

Според ова останува и натаму прашањето: - Зошто властите во Македонија, покрај добро завршената работа на разузнавачките служби се однесуваа игнорантски кон овие појави? Сепак по објавувањето на аферата прислушување и нападот на полициската станица во Теарце, Македонија влегува во политичка и безбедносна криза, додека кај македонската јавност се јавува една отворена дилема, односно сценарио искажано преку изјава на Мендух Тачи дадена пред новогодишните празници, во која се истакнува дека доколку се дојде до ситуација актуелната власт да биде загрозена од било кој аспект, ДПА е подготвена да ја дестабилизира западна Македонија.¹⁶⁵

Додека странскиот и домашниот јавен сервис навестувале за можна криза во Македонија на 16 февруари екипа од телевизијата А1 заминува на лице место за да изврши проверка за шпекулациите кои што биле пласирани во јавноста од другите медиуми, дека терористи запоседнуваат делови од Македонија. При посетата на селото Танушевци, оваа новинарска екипа била заробена од терористичка група облечена во црни маскирни униформи со ознаки на ОВК и ОВПМБ. По неколку часовно задржување новинарската екипа била пуштена а случајот бил пријавен во полициската станица во Мирковци, по што биле преземени поголеми мерки на безбедност од граничното обезбедување. Во попладневните часови при обидот илегално да се помине границата доаѓа до престрелка меѓу граничното обезбедување и албанска

Сл. 3 Симболот на ослободителната војска на Косово - УЧК

вооружена група. Во престрелката бил убиен 23 годишниот Музафер Џафери, кој од страна на македонските власти бил опишан како еден од водачите на вооружената група. Според официјалното објаснување, тој бил застрелан во обид илегално да ја премине границата кон Косово. Оваа верзија на настанот ја потврдиле припадници на АРМ и МВР кои лично биле тогаш на теренот.¹⁶⁶ Дописникот за Балканот, Пол Вуд, кој известувал за Би-Би-Си, во својот извештај истакнал дека македонската армија се однесува полошо за разлика од српската на Косово, и дека тој ден во престрелката бил убиен селанец кој садел

¹⁶⁵ Исто..., стр: 12.

¹⁶⁶ Исмановски Сандра, **Конфликтот во Република Македонија...**, стр: 11.

компири на нива.¹⁶⁷ Ваквата контроверзна и искривена слика во светот од страна на Вуд ќе биде призната после три години кога тој лично ќе се извини на македонската јавност за необјективното извесстување.¹⁶⁸ Портпаролот на ДПА, Ернад Фејзулаху, инцидентот го оценил како дел од целокупната шема на странските вонинституционални групи чија единствена цел била да се предизвика дестабилизација на државата, како и рушење на угледот на албанскиот фактор пред македонската и пред меѓународната јавност. Ваквите политички криминални групи како и повеќе пати до сега со злоупотреба на симболот на ОВК се обидуваат по секоја цена да ги нарушат меѓуетничките односи во земјава.¹⁶⁹

На 22 февруари е парафирана спогодбата за утврдување на македонско-југословенската граница на самитот на земјите на Југоисточна Европа одржан во Скопје. Спогодбата била потпишана од претседателите на РМ и СР Југославија. Парафирањето на спогодбата веднаш предизвикала негативна реакција на државните органи на Р. Албанија и на лидерите на албанските политички партии на Косово и Македонија.¹⁷⁰ Претходно додека траеле преговорите за разграничување со Југославија, на 13 февруари, Генералниот секретар на Демократската партија на Косово – Јакуп Красниќи изјавил дека Владата на РМ може да разговара само за делот од границата кон Србија, но не и за границата кон Косово. Тој упатил отворена закана до Скопје, предупредувајќи дека преговарањето со СРЈ за границата на делот од Косово ќе го отвори прашањето за внатрешните граници во Р. Македонија.¹⁷¹ Два дена по потпишување на спогодбата со СРЈ за границата, граничните водови за интервенција на АРМ се засилени на караулите Гошинце, Танушевци и пунктот Кодра Фура. Веќе на 26 февруари 2001 година ќе биде извршен напад на караулата во Танушевци каде присуствувал висок функционер на МВР. Се водела двочасовна војна помеѓу владините сили за безбедност и албанските ДТГ. По ова е издадена наредба дел од единиците на бригадите на АРМ од Штип и Куманово да дојдат во реонот на Танушевци и Кодра Фура.

¹⁶⁷ Самата изјава води кон критичко мислење за целата ситуација. Прво војската на РМ нема никакво право да дејствува врз цивили кои не претставуваат закана за територијалниот интегритет и второ во зима на 10°C не се садат компири. Оваа и уште многу други изјави на странските дописни агенции треба да се земат со голема доза на резервност.

¹⁶⁸ Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Правен Факултет „Јустинијан Први“-Скопје, ЗБОРНИК, посветен на почесни доктори, доктори и магистри на науки, 2001-2006, Скопје, 2006, стр:534-539.

¹⁶⁹ **Нова Македонија**, Година LVII, Број 19226, Понеделник, 19 февруари, 2001 година, стр:3.

¹⁷⁰ Проф. Д-р. Кузев Стојан и група автори, **Војната во Македонија**, стр: 175-176.

¹⁷¹ Светомир Шкарик, **Правото силата и мирот**..., стр: 662.

Наредниот ден на 27 февруари 2001 година Владата одржала седница на која се расправало за нарушувањето на граничниот режим, но не и за загрозеноста на територијалниот интегритет и независноста на РМ.¹⁷² Истиот ден Дорис Пак, член на Европскиот парламент, во Скопје изјавува дека „нападите на екстремистите се срам и опасност за Македонија“. Таа потврдува дека РМ има добро законодавство за малцинствата и дека образованието на припадниците на националните малцинства е еднакво како и во другите реони во светот.¹⁷³ Ден потоа потпретседателот на ДПА - Мехдуд Тачи дава изјава единствена од таков вид што некој албански политичар ја има изречено за време на воена криза. На прашањата:

Како ќе се реши овој конфликт? Тачи истакнал:

- Па мислам дека постојат два метода. Прво да се употребат сите можни политички влијанија и средства да се реши. Вториот се знае: секоја држава и секоја влада мора на крајот да демонстрира власт на нејзината територија.

Дали се плаши од ескалација на вакви судири на поширок круг, реон во Македонија?

*- Не! Не! Според информациите кои јас ги поседувам тие немаат некоја поддршка кај албанците во Македонија.*¹⁷⁴

Оваа изјава дадена од албански политичар кој што е вклучен во актуелната власт во наредните месеци нема да има големо влијание, а т.н. ОНА се повеќе ќе ги придобие симпатиите на албанското население во државата, откако од страна на Џавид Хасани, Командант на ОНА ќе биде најавена пролетната офанзива на албанските сили во месец март. Цел на офанзивата е изнудување на нов Дејтон за глобално решавање на албанското прашање на Балканот.¹⁷⁵

¹⁷² Проф. Д-р. Кузев Стојан и група автори, **Војната во Македонија**, стр: 177.

¹⁷³ Светомир Шкарик, **Правото силата и мирот**..., стр: 663.

¹⁷⁴ Костова Јадранка, **Незавршен мир**..., стр: 28.

¹⁷⁵ Светомир Шкарик, **Правото силата и мирот**..., стр: 663.

3.2. МАКЕДОНСКИТЕ РАЗУЗНАВАЧКИ СЛУЖБИ И НИВНАТА ЗАДАЧА

Во системот за внатрешна и надворешна одбрана разузнавачката служба има многу важна улога. Таа треба да претставува „очи и уши“ на оние кои се задолжени за подготвување и изведување на безбедносните мерки со цел за одбрана и одржување на територијалниот интегритет и суверинитет на државата. Разузнавачката служба прибира податоци постојано, континуирано и ги открива индициите за загрозеноста на безбедноста на државата. Тие информации мора да откријат од каде доаѓа опасноста, колкави се силите, која им е целта, како се вооружени, кое им е тежиштето, каква стратегија ќе применат, каков ќе биде начинот на употребата на вооружените сили, каква тактика ќе применат, кои им се слабите точки, а по можност и кога можат да започнат борбените активности.¹⁷⁶

По осамостојувањето на Република Македонија, во рамките на Министерството за внатрешни работи, Службата за Државна Безбедност-СДБ, продолжува да ги остварува задачите утврдени со Уставот и Законите на Република Македонија. Во 1995 година, со реорганизација на органите на управата, СДБ се преименува во Дирекција за безбедност и контраразузнавање - ДБК а со измена на Законот за организација и работа на државната управа, во 2000 година, ДБК се реструктурира во Управа за безбедност и контраразузнавање - УБК задржувајќи ги работите сврзани со системот на државната безбедност.¹⁷⁷ Времето и настаните што и претходеа на војната и самата војна покажаа и докажаа дека разузнавачките служби во РМ делумно не биле добро организирани, екипирани ниту пак технички подготвени за така сложена, тешка и строго стручна дејност. За потсетување треба да се изнесе податокот дека во РМ пред војната егзистирале и работеле три такви служби: Агенција за разузнавање на РМ, Дирекција за разузнавање при МВР и Служба за разузнавање при МО. Ривалитетот меѓу разузнавачките служби придонел да се изгуби целта на нивното постоење и работење. ...Агенцијата му била потчинета на Претседателот на Републиката, другата - Дирекцијата, преку министерот за внатрешни работи, на Претседателот на Владата и третата на министерот за одбрана,

¹⁷⁶ Проф. Д-р. Кузев Стојан и група автори, **Војната во Македонија**, стр.177.

¹⁷⁷ <http://www.mvr.gov.mk/DesktopDefault.aspx?tabindex=0&tabid=173>

посредно и таа на Претседателот на Владата.¹⁷⁸ Дека Македонските безбедносни служби работат на своја рака, потврдуваат и заклучоците на стручната јавност во земјава, но и од директно инволвираните во работата на овие мошне битни служби. На Агенцијата за разузнавање никој не и дава насоки на што да се посвети како државен приоритет, а Управата за безбедност и контраразузнавање (УБК) е држава за себе, со огромна моќ, а без никаква контрола од надлежните органи и институции. Државните системи во кои овие служби самите одлучуваат што и како да се работи, под палката на тесна државна партиска врхушка, се маркираат како тоталитаристички. Од друга страна, во прашање се доведува и безбедноста на државата, а тоа е всушност и целта на постоењето на овие служби.¹⁷⁹ Според настаните кои ја зафатија државата во 2001 година може слободно да се заклучи дека разузнавачките служби повеќе се занимавале со контраразузнавање отколку со разузнавање, односно повеќе се работело на откривање на личности и органи внатре во државата отколку за разузнавање за можна агресија од надвор. Дека тоа е точно потврдува и аферата „Големото уво“ која се одвивала паралелно со воените дејствија во државата.

Советот за безбедност, составен од Претседателот, Премиерот и од другите клучни функционери од најбитните институции во државата, се состанувале најчесто откако ќе се појавел некој сериозен проблем за државата. Иако Советот за безбедност треба постојано да биде „хранет“ со информации од безбедносните служби, најчесто добивал „празни“ или некомплетни, а некогаш дури и контрадикторни информации од различните служби.¹⁸⁰ Пред да започнат настаните во 2001 година власта имала сознанија за движење и разместување на терористички групации, зачестени инциденти, но и напади уште во летото 2000 година. Според сознанијата на министерот за одбрана – Љубен Пауновски, на седница на Владата излегол со сознание и побарал дозвола за зајакнати мерки во пограничните села, но ниту еден негов апел не наишол на разбирање. Трајан Гоцевски член на Советот за безбедност на шефот на државата истакнал дека веќе неколку месеци постоеле информации за планирани терористички дејства во пограничниот појас, непосредно пред ескалација на вооружените дејства и конфликти, посебно кај Танушевци.¹⁸¹

¹⁷⁸ Проф. Д-р. Кузев Стојан и група автори, **Војната во Македонија**, стр.114-115.

¹⁷⁹ http://www.ccc.org.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=91&Itemid=5&lang=mk

¹⁸⁰ Исто...

¹⁸¹ Манчо Митевски, **2001 Војна со две лица...**, стр: 109-110.

Иако биле изнесувани податоци за дејствување на терористички групации сепак не се презела конкретна активност за зголемување на мерките за безбедност и спречување на терористички акции од било каков акт на територијата на државата. Службите иако делумно работеле сепак имале сознанија за некаква активност, но за да се делува и дејствува, таква одлука донесувал државниот врв и Советот за безбедност на државата. Замнижувајќи пред опасноста, политичкиот врв допринел државата да биде загрозена и ставена на работ од нејзината егзистенција. Контраверзно но и парадоксално се поставува едно основно прашање ако веќе имало податоци од разузнавачките служби, за планирани терористички дејства зошто не се пристапило кон нивно решавање односно спречување?

Владо Поповски поранешен министер за одбрана, директор на ДБК и тогашен член на Советот за безбедност на Претседателот на Републиката, само неколку дена пред ескалацијата на конфликтот излегува со проценка дека **„Безбедносната ситуација во Македонија сега е многу подобра отколку во 1993 година!“**¹⁸² Павле Трајанов (министер во владата на Георгиевски, кој во првата реконструкција бил сменет, а на негово место била поставена Доста Димовска), безбедносната ситуација ја оценува вака: *„Владата на господинот Георгиевски нема контрола над целокупната територија во Република Македонија. И оние информации што беа присутни и за кои беа информирани речиси сите во нашата држава, освен господинот Георгиевски и министрите за одбрана и за внатрешни работи, кои негираа дека кај нас има паравоени формации, сега се потврдуваат. Мислам дека во оние погранични подрачја Танушевци, Јажинце, Лојане, помеѓу Македонија и СР Југославија, на делот со Косово постојат паравоени формации кои делумно се составени и со граѓани од РМ. Тие според информациите се подготвуваат да учествуваат во воените дејства во Јужна Србија. Меѓутоа сценариото кое е доста познато и присутно во јавноста веќе поодамна укажува дека по Јужна Србија на ред е да се дестабилизира Република Македонија.“*¹⁸³ Неколку дена по нападот на караулата Танушевци, бил свикан Советот за безбедност на кој е одлучено дека ситуацијата во државата не е алармантна и дека нема опасност по безбедноста на РМ, туку дека е нарушен само граничниот режим на обезбедување од мала вооружена група која што не претставува закана за територијалниот интегритет и суверенитет на државата.

¹⁸² Исто ..., стр: 110.

¹⁸³ Исто ..., стр: 112.

Во услови на неизвесност и на неодредена состојба, на 1-ви март се случува уште една контраверзност. Тој ден Агенцијата за Разузнавање на Република Македонија поделила 43 отказни решенија поради реконструкција на буџетските средства. Отказни решенија добиле поголем број искусни разузнавачи, меѓу кои добар дел на раководни функции. Меѓу отпуштените имало и седум воени разузнавачи кои во 1999 година биле префрлени од воено-безбедносниот сектор на АРМ во Агенцијата за разузнавање.¹⁸⁴ Со овој потег Агенцијата си нанесе голем удар прво на самата себе, а потоа во целина на целата разузнавачката служба, со што ги намали капацитетите, аналитичките можности, и ги осакати безбедносните сили кои веќе навлегувале во поголеми, посериозни и посложени воени акции. Овој акт на Агенцијата придонел за неуспешно справување со агресорот што може да се протолкува како акт на казниво дело направено од страна на наредбодавачот.

Иста таква чистка ќе има и во ДБК, при што од страна на директорот на службата Горан Митевски ќе биде истакнато следново: Реформите одат во друг правец, не намалување на бројот на вработените, туку подобрување на системот на работата во ДБК. Тој потврдил дека од ДБК биле заминати околу 70 вработени, од кои најмногу по основ на предвремено пензионирање и врз основ на укинување на работни места во Дирекцијата, за кои се смета дека се непотребни.¹⁸⁵ Митевски исто така истакнал дека на формираната комисија за реформа на службата за државна безбедност во МВР, ќе и бидат потребни најмалку 3 месеци за да бидат извршени реформите во ДБК. Намерно или не, од денешен аспект на настаните од 2001 година се поклопува фактот, дека додека се правела реконструкција на агенциите за разузнавање, Македонија тогаш ги имала најголемите нанесени удари, удари врз своите граѓани и војници кои ја бранеле државата. Да се прави реконструкција на Агенција за разузнавање а во истиот тој момент да биде загрозен територијалниот суверинитет, човек треба да биде без морал, одговорност и човечност, да биде глув и нем, неискусен и необразован, или пак така да налагаат околностите.

Снежана Лупевска – новинарка, со својата активност на терен ја разоткри целата ситуација во државата и на прашање упатено до политичкиот врв на државата: - **Зошто се молчело за тоа дека на границата кон Косово има вооружена група која држи**

¹⁸⁴ Светомир Шкарик, **Правото силата и мирот...**, стр: 664.

¹⁸⁵ <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=1906&idg=1&idb=193&rubrika=Makedonija>, Год. 1, Бр.193, 2/27/2001

одредена територија?¹⁸⁶, се добиваат различни одговори, секако во заштита на своите лични ставови а од друга страна да би било оправдано пред граѓаните на Македонија. Во сите тие одговори кои навидум се наивни и неосновани се доаѓа до заклучок дека некој тука лаже или пак има некои други цели и намери. Поради неединството и некоординираноста меѓу политичкиот врв и политичките партии во државата се дојде до она кое веќе се случи и после 12 години сеуште се нема одговор на многу прашања. Секој се оградува од одговорност и вината се префрла на другата страна додека целокупниот товар и целокупната штета ја снесат граѓаните во државата без разлика на која и да се националност.

Зачестените престелки на македонските погранични служби со ОНА во делот на границата со Косово, го принудиле Претседателот на Републиката сериозно ги сфати извештаите на разузнавачките служби ... и аналогно на таа состојба, тој испратил писмо до генералниот секретар на ООН во кое ја образложува моменталната состојба во државата при што заклучува дека се исцрпени сите политички средства за разрешување на таа криза.¹⁸⁷ Ваквиот акт на Претседателот Трајковски имал за цел да издејствува легитимност од страна на ООН за преземање на воени дејствија врз ДТГ, без притоа да се осудува и критикува за средствата, методите и начинот на дејствување на безбедносните сили врз агресорот.

¹⁸⁶ Ние како политичка партија немавме некакви разузнавачки податоци. И за сите случувања на границата дознавме од медиумите (Бранко Црвенковски – претседател на СДСМ); Во конкретниов случај, тогаш СДСМ располагаше со разузнавачки информации, и предупредувавме дека може да дојде до ескалација на проблемите (Владо Бучковски – министер за одбрана 2001); Тоа биле факти, податоци до кои дошле некои. Ние ги пренесувавме, алармиравме, баравме политички одговор... Владата се правеше спокојна, незаинтересирана (Мирка Велиновска – новинар); Да молчимо за што? Не можам да молчам за нешто што не го знам. Јас тоа многу пати сум го кажал и ќе го повторам дека има ровови на границата меѓу Косово и Македонија дознав од телевизија. Никој од службите ме нема информирано дека има таква закана за Македонија (Љупчо Георгиевски – претседател на Владата на РМ во 2001); политичкиот врв во тоа време ги имаше првовремено сите податоци кои службите ги имаа во тој период. Сепак не беше донесена политичка одлука за преземање на пошироки операции спрема терористите (Горан Митевски – директор на ДБК во 2001); Не верував дека тоа ќе се случи. И стварно се однесувавме многу наивно. Сите тие информации ги сметав како провокации. Кога вие се појавивте со вашите информации видов дека тоа е озбиљна намера, но веќе беше касно (Мендух Тачи – заменик претседател на ДПА во 2001); Во целиот тој период бевме во дневна комуникација со господинот Мендух Тачи, и тој не уверуваше дека е просто невозможно и дека е тоа парада само на некои поединци кои веројатно дошле од Косово па се враќаат во Косово и така натаму (Љубе Бошковиќ – министер за внатрешни работи во 2001); <http://youtu.be/FeLvQATWLJQ>, **Што се случи во 2001-ва?** КОД ¼, 3 мин./30сек – 5 мин.30 сек.

¹⁸⁷ Проф. Д-р. Кузев Стојан и група автори, **Војната во Македонија...**, стр: 184-185.

По само еден месец од добиените отказни решенија педесетина оперативци се јавуваат како доброволци за да придонесат за безбедноста на државата. Тие испраќаат писмо до Претседателот Трајковски во кое истакнуваат дека во тој момент и биле најпотребни на државата и се надевале на разбирање од страна на Претседателот.¹⁸⁸ Случувањата во текот на јануари и февруари од 2001 година ќе бидат осудени од сите балкански, европски и светски земји, како и од сите македонски политички партии, од Владата, од министерствата за одбрана и внатрешни работи, и без притоа реално да се согледа ситуацијата дека може да ескалира во нешто поголемо. Со започнување на пролетната офанзива од страна на ОНА сите изјави дадени претходно ќе паднат во вода и ќе се заменат со нови, дополнително изменети конструктивни идеи за разрешување на кризата.

3.3. ОСЛОБОДИТЕЛНА НАЦИОНАЛНА АРМИЈА - ОНА

Уште во 2000 година ОНА се појавува во Македонија. Меѓутоа за споредба со 2001 година, активноста на ОНА во 2000 е многу мала и занемарена и не толку проширена на територијата. По убиството на тројцата полицајци во Арачиново и терористичкиот напад на полициската станица Осломеј, ОНА ја презема одговорноста за овие дејствија, притоа издавајќи коминике, со што ОНА официјално стапува на сцена во државата, и се јавува како продолжение на претходно расформираната ОВК.

Во 2001 година дејствата ОНА ќе се интензивираат и државата ќе влезе во директен судир со неа. Меѓутоа самата појава на ОНА отвори многу прашања од суштински карактер, прашања преку кои со акциите на ДТГ на ОНА се добиваат многу значајни одговори, кои пак ја креираат македонската политика. Појавата на ОНА на територијата на Република Македонија, допринесе државата да се дестабилизира, да се направат меѓуетнички конфликт, со тенденција за отцепување не одреден дел кој би се присоединил кон матичната земја.

¹⁸⁸ Дневник, Година VI, Број 1517, Понеделник, 2 април 2001, стр: 3.

3.3.1 Што или која е ОНА?

Од домашната и меѓународната политичка елита, организацијата на ОНА ќе биде именувана со многу имиња: терористи, убијци, криминалци, екстремисти, насилници и други имиња, само не „борци за човекови права“. Според начинот и методите на

Сл. 4 Група припадници на ОНА

дејствување, ОНА, во секој поглед се покажала и докажала дека таа била терористичка организација која преку терор, уцена, закани, убиства и диверзии се обидувала да го смени уставниот поредок во државата а исто така да создаде своја автономија која ќе ја раководи на свој начин, само нејзе познат. Според албанските интелектуалци кои биле вклучени во нејзините редови, ОНА

претставувала воена формација која се борела против македонската држава за добивање на човекови права и слободи на Албанците во Македонија.

Почетокот на 2001 година покажа дека Албанците не можат да живеат повеќе со Слатомакедонците како окупирани во нивните краишта туку сакаат да живеат како рамноправни во една заедничка држава, или во нешто поинаку, а не се за територијална поделба како што се претендираше од слатомакедонската страна.¹⁸⁹ Ние војната не ја посакувавме и не ја посакуваме, но таа ни ја наметнаа самите Словени. ...Низ целата историја на живеењето со Слатомакедонците ние сме нападнати и потчинети, затоа што сме Албанци, и затоа што не прифативме да се нарекуваме поинаку. ...Косовската војна, војната во Прешево, Медвеѓа и Бујановац како и војната на ОНА во Македонија ја покажаа виталноста на народот, ...ја покажавме силата, му покажавме на светот дека сме обединет народ, дека не познаваме граници кога се работи за ...големи прашања како што е војната за права, војната за слобода и национално достоинство.¹⁹⁰

¹⁸⁹Петрит Менај, **ОНА порака и надеж**, историја–интервјуа – белешки, Том II, Скопје, 2008 год, стр:14.

¹⁹⁰Петрит Менај, **ОНА порака и надеж**, том I, Дневник–документи–белешки, Скопје, 2008 год, стр. 21.

Имајќи ги во предвид причините за формирањето на ОНА ...како и целите на формирањето и на војната ...се наметнува заклучокот дека станува збор за востание на албанската етничка заедница во Македонија.¹⁹¹ Албанските интелектуалци и политичари во Македонија, организацијата на ОНА ќе ја именуваат со други термини како што се борци за ослободување-револуционери, герилци па се до терминот „неиндентификувани“. Претседателот на ДПА - Арбен Џафери секоја своја изјава поврзана за ОНА ќе ја менува во медиумите поради укажаната можност за политичка манипулација со македонските Албанци и за зајакнување на својата политичка доминација, со ставот дека во Македонија има внатрешно албански конфликт.

Лидерот на ПДП-Имер Имери припадниците на ОНА ќе ги именува како „неиндентификувани луѓе“ ...кои треба да излезат во јавноста и да ги изнесат своите барања.¹⁹² Ослободителната борба на Косово, ...го подигна моралот и кај Албанците во ПЈРМ да се борат за национално ослободување. Но, на многу чуден начин, обидот за национално ослободување се редукираше во „борба за национални права“. Овој факт беше во спротивност на залагањата на угнетувачките народи, кои се стремееле кон национално ослободување. Генералната платформа на ОНА, со ескалација на ситуацијата во ПЈРМ, се пренамени од: „борба за национална независност“, во борба за зачувување на територијалната целина на ПЈРМ и борба за етничка рамноправност.¹⁹³

Во македонскиот политички круг, од македонските интелектуалци и научни работници како и од македонскиот народ ќе се користи еден ист термин за организацијата на ОНА-терористи. Според министерството за внатрешни работи - МВР: ОНА е терористичка организација која по пат на организирано насилство, терор, киднапирања и застрашувања се обидува да го смени уставниот поредок на Р. Македонија, да ја загрози нејзината безбедност, остварувајќи ја својата цел преку освојување на територија¹⁹⁴. Претседателот на Р. Македонија - Борис Трајковски во својата изјава за CNN ќе истакне:

- Терористите во Македонија немаат ништо заедничко со барањето за граѓански права или политички дијалог. Нивните активности не се ништо друго

¹⁹¹ Гзим Острини, критичко согледување на делото-Војната во Македонија во 2001 година, на ген. Митре Арсовски, проф.д-р. Стојан Кузев и ген. проф.д-р. Ристо Дамјановски, Скопје, 2006, стр: 12.

¹⁹² Костова Јадранка, Незавршен мир..., стр: 37.

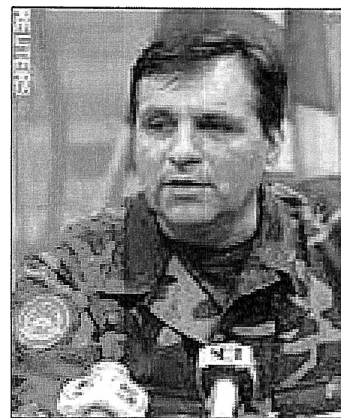
¹⁹³ http://zeqirja-rexhepi.blogspot.com/2008/01/blog-post_2168.html.

¹⁹⁴ Бела Книга- Тероризмот на т.н. Ослободителна национална армија,... стр: 69.

туку само злосторства и нивната борба е за територија.¹⁹⁵

Премиерот Георгиевски во изјава за новинарите ќе изјави дека се работи за добро обучени диверзантски сили кои едноставно применуваат тероризам на повеќе простори во исто време на територијата на Република Македонија.¹⁹⁶

Дека станува збор за терористичка организација потврдуваат и изјавите на странските политичари кои ги засегаа ситуацијата во Македонија. Албанските терористи во Македонија не се борат за своите права, туку за проширување на нивните територии, - изјава на југословенскиот Претседател Воислав Коштуница.¹⁹⁷ Тие се терористи и убијци. Тие ги прават овие работи и тоа е јасно. ...Секако има работи кои треба да се преземат но терористите си се терористи и неможат да бидат наречени поинаку, - изјава на Јоханес Свобода европарламентарец од Австрија.¹⁹⁸ **Луѓето кои оперираат во Македонија се криминалци, екстремисти и насилници и за нив нема место во едно демократско општество.** Затоа не е многу важно кој збор ќе го употребите за нив, па затоа зборот „терорист“ има легална конотација, изјава на Џорџ Робертсон.¹⁹⁹ Високиот претставник на ЕУ за безбедносни прашања, Хавиер Солана ќе изјави: *Нема преговори со терористите. Грешка е да се преговара со нив. Во овој случај ние препорачуваме да не се случи тоа. На партиите што го застапуваат албанското население им препорачуваме да продолжат да учествуваат во институциите и нивните барања да ги остваруваат во рамките на системот.*²⁰⁰

Сл. 5 Претседателот Борис Трајковски (1956 – 2004)

Сл.6 Хавиер Солана-ЕУ и Џорџ Робертсон-НАТО

¹⁹⁵ Иван Бабановски, ОНА – Терористичка паравојска..., стр: 205.

¹⁹⁶ Костова Јадранка, Незавршен мир..., стр: 46.

¹⁹⁷ Иван Бабановски, ОНА – Терористичка паравојска..., стр: 207.

¹⁹⁸ Исто ..., стр: 206.

¹⁹⁹ Бела Книга- Тероризмот на т.н. Ослободителна национална армија, стр. 76.

²⁰⁰ Манчо Митевски, 2001 Војна со две лица..., стр: 115-116.

Овие единици (ОНА) не водат борба со регуларните воени единици како спротивставени војски, туку преземаат акции во коишто се одбегнува отворена борба. Тука спаѓаат нападите од заседа на помали воени или полициски групи, дејствување од населби каде што се покриваат со цивилното население, напади со проектили врз полициски станици од безбедно растојание и слично. Ако на ова му се додадат методите на пропагандата што ја водат, односно нивните тврдења за борба за човекови права преку напаѓање на безбедносните сили на државата која што наводно не им ги обезбедува правата на луѓето, се добива една целосна слика на герилска организација од маоистички тип, онакви какви што се среќаваат во некои латино-американски држави, во подрачјата со рурални населби релативно изолирани од остатокот на земјата.²⁰¹

Од сите овие и многу други изјави, единствено заложбите и намерата за воените дејствија доследни на она што го кажале ќе бидат изјавите на дел од македонските политичари и албанските интелектуалци - членови на ОНА. Сите други изјави на македонскиот и странскиот политички врв ќе паднат во вода. Тоа е една од многуте контраверзии кои ја пропратија Македонија 2001 година. Контраверзно е тоа што тие во почетокот излегуваат со едни изјави дека со терористи не се преговара за после неколку месеци се седне на маса и да се договори судбината на албанскиот народ во Македонија. Странските политичари во почетокот ја напаѓаа ОНА за извршените терористички дејства, а потоа го притиснаа македонскиот политички врв да потпише договор за мир и стабилност во државата. Зарем тоа не е контраверзно ... ?

3.3.2. Од каде дојде и што сака...?

Неспорен е фактот или јавна тајна е дека конфликтот што се случи во Македонија е увезен од Косово. Претходно од моето излагање беа потенцирани неколку примери каде што се потврдува фактот дека имавме увезен конфликт од Косово од страна на албанската ОВК и од страна на албанската мафија,²⁰² со поддршка на НАТО силите во тој регион.

²⁰¹ Ненад Новковски, **Првите десет години**, Избор на текстови објавени во периодот 1991-2001, Глас, Скопје, 2001, стр: 219.

²⁰² Според Иван Бабановски, ОНА претставува паравоено крило на албанската мафија која извезува дрога и тргува со луѓе во Европа и подалеку, односно борбата во Македонија е борба за контрола на „Балканскиот златен триаголник“ (Албанија, Косово и Западна Македонија).

Одредувањето на Косово како позадинска база и логистички центар на ОНА се потврдува дека имавме увезен конфликт. Поранешните жртви во Косово сега се агресори во Македонија.²⁰³ Академик Блаже Ристовски ќе истакне дека косовизацијата на Македонија доведе до војна која е увезена од Косово а поддржана од моќници.²⁰⁴ Иницијалната каписла дојде од територијата на Косово. Вооружените групи ја добиваа својата логистика на Косово, меѓутоа факт кој исто така не треба да се потцени е дека воглавно во тие вооружени формации членуваа Албанци од Македонија.²⁰⁵

Не е тајна ако кажам дека Република Македонија ...е предмет на агресија од северната покраина – Косово. Јас можам слободно да ги повикам сите меѓународни дипломatii, и меѓународни медиуми за да им дадеме стотици докази дека се работи за добро планирана агресија од Косово према Македонија. Најдобрите информации можат да ги побараат од војниците на КФОР на нашата северна граница а не е спорно дека и самите медиуми тоа го констатираат многу парадоксално²⁰⁶ - изјава на Премиерот Љупчо Георгиевски.

На самитот на земјите членки на ЕУ, во Стокхолм, Претседателот Трајковски ќе истакне дека веќе еден месец вооружени терористички групи од Косово организираат повеќе терористички напади на територијата на Република Македонија. Обидот да се освои територијата е комбиниран со урбан терор насочен против полициските службеници во градовите. Терористичките групи употребувајќи комбинација на убедување и сила се обидуваат да регрутираат дополнителни сили меѓу локалните македонски Албанци. Овие обиди имаат несигурен и ограничен успех во некои социјално маргинализирани и националистичко индоктринирани делови на локалното население.²⁰⁷ Знаејќи дека борбата за Прешевската Долина - во Јужна Србија е недоволна за креирање на второ Косово, радикалите ја извезоа војната во соседна Македонија. Радикалите се

Според францускиот криминолог Xavier Raufer, тој истакнува дека во светот на Албанците – во Албанија, Косово и во Западна Македонија (деловите населени со Албанци) има кланови и во нив има измешани млади луѓе кои се борат за идејата за национално ослободување, млади луѓе кои се членови на мафијата и млади луѓе кои своите роднини и пријатели особено од женска популација ги принудуваат на проституција.

²⁰³ Иван Бабановски, **ОНА – Терористичка паравојска...**, стр: 198.

²⁰⁴ <http://youtu.be/jRS9NGYi4vI>, 24 Анализа 25-06-2013, Академик Блаже Ристовски, 9 мин./34 сек. - 9 мин./40 сек и 23 мин./30 сек. – 23 мин./40 сек.

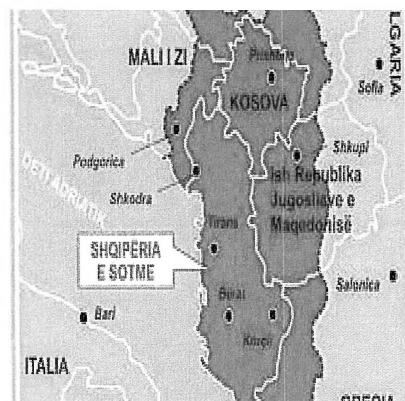
²⁰⁵ <http://youtu.be/FELvQATWLJQ>, Што се случи во 2001-ва? КОД ¼, Бранко Црвенковски, 8 мин./13сек – 8 мин./33 сек.

²⁰⁶ Иван Бабановски, **ОНА – Терористичка паравојска...**, стр:191 - 192.

²⁰⁷ Бела Книга – **Тероризмот на т.н. Ослободителна национална армија...** стр: 54.

надеваа повторно да ја експлотираат ОВК и силите на Западот за одново да го отворат албанското прашање.²⁰⁸ Ова се само неколку примери на македонски и странски политичари кои јасно потенцираат дека конфликтот во Македонија е увезен од Косово. Некои албански автори, македонски политичари од албанска националност и меѓународната заедница која првин беше индиректно а потоа директно поврзана со ОНА и самото раководство на ОНА тврдат дека конфликтот во Македонија е самоорганизиран внатрешен вооружен судир на албанското население против државните безбедносни структури (АРМ и МВР). Откако ОНА стана доминантен фактор за безбедносната ситуација во државата се постави и клучното прашање, каква или која е целта на таа организација?

Првата основна намера или цел била да се реализира идејата на Призренската Лига односно создавање на Голема Албанија, држава во која ќе живеат сите Албанци. Регионите кои се вклучени во проектите за Голема Албанија се секогаш истите: Албанија, Косово, Западна Македонија (Република Илирида), Југоисточна Црна Гора (Малесија), Северозападна Грција (Чемерија). Првиот основен проект е познат како Голема Албанија. Втората варијација е Големо Косово - обединување на Косово, Прешевската долина и Западна Македонија со центар во Приштина. Третата варијација на проектот е Обединети Албански Држави. Овој проект би значел обединување на албанските региони во една федеративна обединета независна држава. За остварување на оваа цел биле формирани Ослободителната војска на Косово (ОВК) 1998 година, Ослободителна војска на Прешево, Медвеѓе и Бујановац (ОВПМБ) и Ослободителна национална армија (ОНА) - 2000 година. Крајната цел би била припојување на овие територии кон Косово. Во однос на Македонија платформата ги предлага примерите на Швајцарија и Белгија, односно федерализација на Македонија, по што следен чекор би бил отцепување.²⁰⁹

Сл. 7 Територијата на Голема Албанија

²⁰⁸ <http://mondediplo.com/2001/04/06macedonia>, Cristopher Chiclet, **KLA Exports Albanian Conflict to Macedonia**, Le Monde Diplomatique, april, 2001.

²⁰⁹ <http://mk-host.com/~fzfdigit/index.php/sd/article/view/24/22>, Ненад Танески, **Радикалниот ислам - реална закана за безбедноста на Балканот**.

Откако се увиде дека ниедна од овие три варијации не се остварливи и со помош на меѓународната заедница целта на ОНА се трансформира во борба за поголеми малцински и човекови права.²¹⁰ Иако во почетокот меѓународната заедница го осуди дејствувањето на ОНА, сепак таа играше дволична улога во самиот тој процес. Од мирен набљудувач, меѓународната заедница стана агресивен преговарач кој ја диктираше целата ситуација се до нејзиното крајно разрешување. Но значајно е тоа дека иако ја поддржуваше ОНА, меѓународниот фактор не смееше да дозволи прекројување на границите на Балканот, бидејќи постоеше јасна закана од нови воени дејствија од поголеми размери кои тешко се контролираат. Сепак случувањата во СР Југославија во 1999 година и во Македонија во 2001, потврдуваат дека идејата за Голема Албанија е уште жива.

3.3.3. Кој ја раководи ОНА и од каде се финансира?

Според податоците и анализите се потврдува дека Главниот Штаб на ОНА се наоѓа во Призрен, од каде што се раководат и координираат сите други штабови ширум кризните реони, вклучувајќи го и делот на Јужна Србија. Со Главниот штаб на ОНА во Призрен раководат: Али Ахмети - политички претставник, Фазли Велиу - одговорен за дијаспората, Гзим Острени - главен воен командант и поранешен припадник на КЗК, и Емруш Цемаил. Според Петрит Менај, ОНА претставувала добро организирана и раководена структура според строго контролиран и спроведуван правилник за воена организација.²¹¹ Гзим Острени ќе додаде дека војната била плански добро организирана, одлично водена и строго контролирана.²¹² Неспорен е и фактот дека во организирањето и снабдувањето на ОНА значајна улога одиграла и НАТО Алијансата. Дека тоа е точно карактеристичен е примерот со акцијата „Арачиново“ и со спуштањето на континер со

²¹⁰ Во почетокот меѓународната заедница излезе со јасен став дека ОНА е терористичка организација со која нема потреба да се преговара и да се презеде акција за нејзино целосно разбивање и сузбивање. Меѓутоа тактиката на ОНА (нападни па повлечи се) на герилско т.е. на партизанско дејствување придонесе ситуацијата да се развлече на подолг временски период и меѓународната заедница да го смени мислењето за неа, односно да ја именува како организација која се бори за човекови права и слободи. Меѓутоа правната рамка за добивање на човекови права и слободи предвидуваше таквите барања да се издејствуваат во институциите на државата по пат на политички дијалог меѓу политичките партии а не преку воени и терористички акции и дејства.

²¹¹ Види прилози, стр: 172.

²¹² Гзим Острени, критичко согледување..., **Војната во Македонија...**, стр: 12.

непозната содржина во Тетовскиот кризен реон, на територијата кој била под контрола на ОНА. Иако запад ова го негирал, сепак тоа е јавна тајна и сите се свесни дека тоа се случи. За да се закамуфлира територијалната припадност на единиците на ОНА, од страна на МПРИ тимовите во Косово се давани троцифрени броеви како знак за одбележување на бригадите на ОНА. Самата структура на ОНА е составена од повеќе бригади, како што се: Бригадата 111 - Беќир Лимани, 112 бригада - Мујдин Алиу која дејствувала во тетовскиот реон, 113 бригада - Исмет Јашари – Куманова, која дејствувала во Кумановскиот реон, 114 бригада - Фадил Нимани-Тигри која дејствувала на територијата од Матејче до Никуштак, 115 бригада - Ќемал Шаќири и 116 бригада – Тахир Синани.²¹³ Во својот состав, односно, структурата на ОНА ја сочинувале Албанци од Македонија претежно на возраст од 20 до 30 години, поранешни борци од ОВК, КЗК и ОВПМБ,²¹⁴ како и 150 муџахедини од Саудиска Арабија, Авганистан, БиХ и Турција.²¹⁵

Финансирањето на ОНА пред се е вршено од албанската дијаспора во Германија, Швајцарија, Австрија и други земји ширум светот каде е застапено албанското население. Освен од дијаспората финансирањето на ОНА се помагало и од македонски и косовски бизнисмени од албанска националност, од криминални активности, изнуда, притисок и од локалното население во Македонија кое и двало поддршка на ОНА. Располагајќи со добар фонд на финансиски средства припадниците на ОНА претежно се снабдувале и користеле лесно пешадиско оружје од германско, кинеско, албанско и југословенско потекло, а дополнително се снабдувале од Косово, Хрватска, Босна и Западна Европа. Иако немале тешко вооружување, сепак припадниците на ОНА се покажале како мошне вешти во избегнувањето на нападите. Некои од бунтовниците тврделе дека добиле обука за герилско војување од SAS и други британски специјални сили,²¹⁶ во периодот кога НАТО вршел агресија врз Србија.

Денес после 12 години од конфликтот, раководството на ОНА е амнестирано и интегрирано во системот и структурата на државата, меѓутоа Македонија и народот нема да заборават што направија овие луѓе и каде се сега и која е нивната улога во државата.

²¹³ Фазли Велиу, **ОНА од битка во битка**, Недовршени пораки, Белешки-дневник 2001, Фондација – Институт отворено општество – Македонија, Скопје, 2008, стр: 279 -284.

²¹⁴ Иван Бабановски, **ОНА – Терористичка паравојска...**, стр: 204.

²¹⁵ <http://star.dnevnik.com.mk/?pBroj=1671&stID=5302>, бр.1671, сабота, 18 март 2006 година.

²¹⁶ Џон Филипс, **Македонија- господари на војната и бунтовници на Балканот**, Фондација Институт отворено општество – Македонија, Скопје, 2009, стр: 116-117.

Сл. 8 Али Ахмети – политички претставник на ОНА и Г’зим Острени шеф на Главниот штаб на ОНА

Во продолжение еве дел од челниците на ОНА кои имале видна улога во раководењето и управувањето на оваа организација. Притоа првиот разузнавач од тогаш - Митевски истакнува дека водачите или лидерите на ОНА биле маргинални, лица одбрани од странските служби, да се презентира дека тие се лидерите на т.н. ОНА. Али Ахмети како политички директор на ОНА делувал од

Призрен а и останатите кои воопшто не престојувале во Р. Македонија, речиси целиот воен период до потпишувањето на Рамковниот договор, кога по налог – инструкции на меѓународната зедница тие формирале штаб во Шипковица и се појавиле како воени претставници на т.н. ОНА.²¹⁷

- Али Ахмети (1959) од с. Зајас, Кичевско, емигрант во Швајцарија, често претстојувал на Косово и Р.Албанија, потпретседател на илегалната екстремна организација „НДК“ (Народно движење на Косово), активно инволвиран во организирањето и функционирањето на т.н. ОНА и еден од идејните творци за нејзино егзистирање, се користи со псевдонимот „Абаз“. Се поврзува со серија терористички акции кои биле изведени во РМ во 1997 и 1998 година, како еден од идеолозите и организаторите поради што е издадена меѓународна потерница по него²¹⁸. По завршувањето на конфликтот тој е амнестиран од македонските власти, и на 5 мај 2002 година во Тетово ја формира политичката партија ДУИ – Демократска Унија за Интеграција. Денес ДУИ под водство на Ахмети е конституилен дел од македонската влада и зазема клучно место во донесувањето на одлуки и решенија кои се од особен интерес на државата.

- Гзим Острени (1942 во Дебар), десна рака на Али Ахмети, има завршено високо образование-филозофија-социологија. Работел како учител, претседател на Општинскиот комитет на Сојузот на социјалистичката младина-Дебар, инспектор за граница и странски

²¹⁷ <http://youtu.be/FelVQATWLJQ>, Што се случи во 2001-ва? КОД ¼, Горан Митевски – поранешен директор на ДБК, 11 мин./49 сек. – 12 мин./30 сек.

²¹⁸ Бела Книга- Тероризмот на т.н. Ослободителна национална армија..., стр. 82.

и други служби во ОВР - Дебар, командант на Територијалната орбрана на Општината Дебар, шеф на главниот штаб на Заштитниот корпус на Косово, шеф на Главниот штаб на ОНА на Македонија. Се служи со Англискиот јазик. Живее во Дебар.²¹⁹ Иако е роден дебарчанин, бил висок офицер на Косовскиот заштитен корпус (КЗК) од каде што во април 2001 година бил суспендиран од страна на Агим Чеку поради поврзаноста со ОНА во Македонија. Во 1998 година Острени се приклучува на ОВК во реонот на Ѓаковица како инструктор. Станува член на највисокото раководство на ОВК и му бил доделен чин генерал-мајор.²²⁰ Од 2002 до 2006 година е пратеник во македонското собрание во редовите на албанската партија ДУИ.

- Велиу Фазли (вужко на Али Ахмети), е роден 1 април 1945 во с. Колари-Кичевско со привремен престој во Швајцарија. Студира албански јазик и литература во Приштина, а потоа запишува докторат (кој не го завршува) во Скопје. Велиу е личност која ги организира тајните терористички мрежи и поседува три вида на документи. Освен во западноевропските земји, тој својата политичка и националистичка доминација ја достигнува на Балканот, во Косово и Македонија. Поради негова инволвираност во повеќе терористички акции во повеќе градови во западниот дел на Македонија 1997-98, против него е поведено обвинение и издадена меѓународна потерница, во февруари 1999 година.²²¹ Агитирајќи кај локалните албански екстремисти во Германија против Хашим Тачи, тој е уапсен на 15 февруари 2000 година. Германската полиција испраќа три факса до македонските власти и прашува што да прави со затвореникот. Скопје не дава одговор и во согласност со меѓународните закони Германија го ослободува по 45 дена поминати во затвор.²²² Во февруари 2001 година доаѓа од Швајцарија во Косово и од таму ја започнува својата активност како идеен креатор на т.н. ОНА. Се препознава со псевдонимот „Даја“ и „Учителот“. По завршување на конфликтот тој е ослободен од кривичното обвинение.

- Исни Шаќири е роден 1 март 1949 година во с.Отља-Кумановско. Во периодот од 1990 до 2001 година, бил пратеник на Собранието на Македонија од редовите на ДПА.²²³ Кога започнал конфликтот во Македонија, тој јавно се откажал од пратеничката функција

²¹⁹ <http://www.sobranie.mk/?ItemID=5B4AAFC0BF3E064E9A1CE6F6AE60E7ED>

²²⁰ <http://www.utrinski.com.mk/default.asp?ItemID=0A0656932CA48246B35D8F9ED881C787>, 27.03.2008.

²²¹ Бела Книга- Тероризмот на т.н. Ослободителна национална армија..., стр. 82.

²²² Дневник, Година VI, Број 1517, Понеделник, 2 април 2001, стр: 2.

²²³ <http://www.sobranie.mk/?ItemID=63FFBBD869EA2F4386B313FF0805C19E>

и преминал во редовите на ОНА. Во почетокот, тој требало политички да ја претставува ОНА во случај на „преговори“ пред меѓународната јавност со македонските власти, бидејќи другите членови од Главниот штаб на ОНА не биле од Македонија. Во Витина формирал група од 30-тина војници и влегол во општина Липково.²²⁴ Шаќири за време на конфликтот е ставен на македонската црна листа на граѓани како и на листата на американскиот претседател Џорџ Буш. По крајот на конфликтот во Македонија, согласно новиот закон за амнестија, бил ослободен од кривичното обвинение. Во 2002 година станал член на Централното претседателство на партијата на Али Ахмети – ДУИ, со што повторно станал пратеник во Собранието. Во 2005 година ја напушта ДУИ и формира своја партија, Нова демократија.

- Абедин Зимбери роден е во Слупчане, Кумановско, на 28 април 1963 година. Тој е македонски политичар и поранешен член на ОНА. Завршил на факултетот за физичка култура.²²⁵ Во текот на конфликтот во Македонија бил командир на полицијата во 113 регионална бригада „Исмет Јашари“ на ОНА како и шеф на единица за разузнавање и контра разузнавање, составена од лица кои дејствувале во цивилна облека како локално население. Денеска, Зимбери е пратеник на македонското собрание од партијата на Шаќири - Нова демократија.

- Талат Џафери или командант „ФОРИНА“ роден е на 15 април 1962 година во с.Форино-Гостивар. Целокупното негово образование е на воен план, односно 1981 година завршува воена гимназија во Белград, а 1985 година дипломирал на воена академија во Белград и Сараево, насока пешадија. Од 1985 година како офицер е вклучен во редовите на ЈНА, а од 1991 година зазема офицерско место и во редовите на АРМ,²²⁶ со што бил вклучен во раководење и управување со војската на Република Македонија.

Сл.9 Талат Џафери- командант Форина, командант на ОНА 2001 и Министер за одбрана на Р. Македонија 2013

²²⁴ Дневник, Година VI, Број 1517, Понеделник, 2 април 2001, стр: 2.

²²⁵ <http://www.sobranie.mk/?ItemID=4757D006E539F84D9F9D0EF35CA2A232>

²²⁶ <http://www.morm.gov.mk/content/?ID=19F64D251DC221653DF3DD4FF24EC401ED87F9F8&lang=mk#.UiCsqNI3AnB>

За време на настаните од 2001 година тој дезертира од македонската армија и се приклучува во редовите на ОНА. Командант Форина, активно се вклучува во воените настани со што придонесува за проширување на воените дејствија на поголема територија во државата.²²⁷ По завршувањето на воените дејствија Џафери е помилуван заедно со сите други војници од ОНА и активно се вклучува во политиката на новоформираната ДУИ предводена од Али Ахмети. За контроверзноста да биде уште поголема, на 19 февруари 2013 година Талат Џафери е назначен за Министер за Одбрана на Република Македонија. Тоа е истата личност против која македонската армија и полиција војуваше и гинеше таа кобна 2001 година.

Ова се само дел од активистите на ОНА, инаку во организацијата имало многу поголем број на членови кои според своите можности и знаења биле распоредени на значајни функции. За време на настаните сите главни раководители ќе се најдат на терористичката црна листа на Македонија и многу светски земји меѓу кои САД и Швајцарија. По завршувањето на конфликтот голем дел од личностите кои беа на црната листа ќе бидат ослободени односно помилувани од македонските власти.

3.4. ПРОЛЕТНАТА ОФАНЗИВА (најавена – исполнета)

Несериозноста на македонскиот политички врв во текот на јануари и февруари во 2001 година придонесе да се разгорат терористичките дејства на ОНА. Почетокот на месец март ОНА ја започнува својата офанзива за реализирање на замислената идеја и цел. Зачестили нападите на караулите и набљудувачките пунктови, гинеа припадници на македонските безбедносни служби, кои пак имале наредба да се воздржат од отварање оган, доколку не се непосредно загрозувани. Погрешното раководење на кризата придонесе меѓународната заедница да го менува својот став во однос на Македонија, откако претходно меѓународната поддршка беше во преден план за соодветна воена интервенција за справување со ДТГ.

²²⁷ За време на воениот конфликт во Македонија во 2001 година, Џафери бил висок офицер во АРМ и командувал со единиците во тетовската касарна. На 28 април, на денот кога е извршен масакрот кај Вејце, бил дежурен командант во касарната во Тетово. Неколку дена потоа дезертирал и преминал во терористичката ОНА како командат Форина.

Од друга страна ГШ на Армијата не бил доволно стручен за справување со кризата. Во 2000 година се пензионирани 500 искусни старешини, како дел од предвидените реформи на МПРИ тимот кој бил ангажиран од АРМ за спроведување на реформи за реализирање на акционата програма за членство на РМ во НАТО алијансата.²²⁸ Исто така НАТО не се обиде или несакаше да интервенира за спречување кризата од Косово да се прелее во Македонија. Можеби тоа на НАТО му одело во прилог поради тоа што во целата таа ситуација НАТО ја имаше целокупната контрола и доминација, а после тоа се јави како медијатор за разрешување на кризата додека Македонија беше сопната односно водеше војна со врзани раце и нозе.

Според Стратегијата за одбрана на Република Македонија од септември 1998 година постојат два клучни лимита за одбрана на земјата во случај на агресија. Тоа се НАТО и САД и тие се претставени како најсигурни гаранتي за безбедноста на Република Македонија.²²⁹ Потпирајќи се на НАТО и САД кои беа гаранти за македонската безбедност, тие се покажаа како фактори за дестабилизација на Република Македонија. Поради тоа во текот на 2001 година во Македонија ќе се создадат три кризни реони – Тетовски, Кумановски и Скопски. Значајно за нив е тоа што тие не се појавуваат во ист временски интервал туку се појавуваат паралелно согласно политиката на македонскиот државен врв и меѓународниот фактор.

3.4.1. Тетовски кризен реон

По извршениот терористички напад на полициската станица во Теарце на 22 јануари, слободно може да се заклучи дека конфликтот започна и се водеше од Тетовскиот кризен реон. Со почетокот на месец март ОНА започна да ја реализира најавуваната пролетна офанзива. По двонеделната тензија и жестоки престрелки на северната граница од правец

²²⁸ Според Зоран Бендевски, програмата „Партнерство за мир“ од 1995 година, НАТО успева во период од шест години, во 2001 година да обезбеди целосна просирност на одбрамбените планови и воените издатоци на вооружените сили на РМ. НАТО успеа да ја убеди Македонија дека не и треба авиација и постојана војска во касарните, особено во западните делови на Македонија во делот кој се граничи со Косово и Албанија. Македонија со таквиот потег целата своја одбрамбена политика ја даде во рацете на НАТО и американската приватна воена компанија МПРИ која е под туторство на Пентагон. (Зум, 14 декември 2001 година, стр. 14 и 15 - **Неуспешен експеримент во Бриселските кујни**). Според, ген. Петровски - Програмата на МПРИ тимот се состоела во тоа да Македонија има една лесна пешадиска бригада со два лесни баталјони.

²²⁹ Светомир Шкарик, **Правото силата и мирот...**, стр: 598 - 599.

на Танушевци, окупирано од вооружени косовски формации, на 4 март загинале тројца припадници на АРМ. Неофицијално станува збор за војници од професионалниот состав на АРМ кои дејствувале во реонот на караулата Танушевци и Кодра Фура.²³⁰ Со овој акт агресорот им дал до знаење на македонските политичари дека нема да останат во појасот на границата, туку ќе дејствуваат во внатрешноста. Секое илегално навлегување на територија на државата граничната служба, според член 24 од службеното правило на гранична служба, граничната служба е обврзана соодветно да реагира и да даде известување до државните органи да посветат внимание на случајот за негово разрешување. Додека ДТГ се почесто напаѓаа, а Македонија имаше човечки загуби, властите во Македонија сеуште неможеа да конкретизираат што точно се случува. Во првата половина на месец март КФОР ќе презеде акција во реонот на селото Мијак на Косово за апсење на албанските терористи и за нивно спречување да навлезат на територијата на Македонија. Ваквата камуфлажа на КФОР ќе ги убеди македонските власти да не презедат конкретни чекори за разрешување на кризата. На 8-ми март ќе биде нападнат пунктот Кодра Фура во реонот на селото Брест при што во престрелката загинава полицаецот Горан Стојановски од Крива Паланка.²³¹

На 7-ми март еврокомесарот за надворешна политика и безбедност на ЕУ – Хавиер Солана во излагањето пред Европскиот Парламент ќе истакне дека во Македонија мора да дојде до промена на Уставот. Тој побарал на заедничка маса да седнат сите политички фактори и со консензус да се промени Уставот на Република Македонија.²³² Ваквиот став јасно укажува дека меѓународната заедница почнува да го менува својот став во полза на ОНА а на штета на Македонија. Секој ден од страна на армиските сили биле забележувани групирања и прегрупирања на ДТГ на територијата на Косово на само 500 метри од границата. Од македонска страна било побарано од Советот за безбедност на ООН да се создаде тампон зона на Косовската страна, при што ваквото барање било дочекано со молк, откако претходно на 8 март Советот за безбедност на ОН, ги повикал сите политички лидери во Македонија и на Косово - СР Југославија, кои се во позиција, да ги

²³⁰ <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=2203&idg=1&idb=198&rubrika=Makedonija>

²³¹ Значајно за дејствијата на ОНА е тоа што нападите кои се случуваа во делот на скопскиот реон имаа за цел да им се одвлече вниманието на безбедносните сили да се концентрираат на две точки а тоа се Танушевци и Кодра Фура кои се во непосредна близина со косовската граница, додека останатите припадници на ОНА да ја премината и така веќе порозната граница и да се концентрираат во непосредна близина на Тетово.

²³² Светомир Шкарик, **Правото силата и мирот...**, стр: 666.

изолираат силите кои стојат зад насилните инциденти и да ги здружат напорите и одговорноста за мир и стабилност во регионот. Советот ја нагласува одговорноста на Владата во Македонија за владеење на правото на својата територија.²³³ Исто така Македонија ќе добие негативен одговор и од Советот на НАТО за формирање на безбедносна, тампон - зона на границата меѓу Македонија и Косово. Ваквото лицемерно однесување на НАТО и ООН допринело македонскиот политички врв да ја согледа реалната ситуација, дека агресијата е од Косово и дека треба нешто конкретно да се преземе и да се стабилизира ситуацијата. Тогашните старешини кои раководеле со македонската армија покажувале неодлучност да се презеде конкретна акција за сузбивање на ДТГ. Поради тоа кон средината на месец март Претседателот Трајковски и Премиерот Георгиевски започнуваат преговори со дел од пензионираните старешини на АРМ за нивно повторно реактивирање. Меѓу тие старешини ќе се најде и пензионираниот Генерал Панде Петровски кој ќе биде реактивиран на 18 март како заменик на началникот на ГШ на АРМ.²³⁴ По реактивирањето на Ген. Петровски, ќе се започнат подготовки за воена акција против ОНА која во меѓувреме запоседнала неколку села во тетовскиот реон, а се почести биле обидите да се навлезе и во градот Тетово.

На 14 март на повик на некои „неполитички и невладини“ организации од албанскиот национален блок се одржал митинг во Тетово под мотото „Стоп за државниот тероризам против Албанците“. Додека собирот бил во полн ек, од зад околните ридови на Тетовското кале се огласило оружјето. Припадниците на ОНА со пукотници му давале до знаење на насобраното население дека се тука. Насобраната толпа ќе ги поздрават пукотниците со аплауз и со скандирања, УЧК!, УЧК! Еден од говорниците на овој собир, инаку претседател на Сенатот на малоречанскиот Универзитет, Миљаим Фејзиу, на новинарско прашање, Дали ја подржува УЧК?, ќе одговори: - *Па сигурно тоа се наши деца, тоа се наши синови, наши ќерки, тие се борат за правата кои што ние овде ги кажуваме.*²³⁵ Со ваквата изјава на Фејзиу и албанското население кое што се наоѓало на протестите, му дале јасна поддршка на агресорот, т.е. на терористите кои се подлабоко навлегувале на

²³³ <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=2489&idg=1&idb=202&rubrika=Makedonija>

²³⁴ Поради предвременото пензионирање, Петровски ќе бара од Претседателот и Премиерот, тој да раководи и управува со операциите за разрешување на кризата, што ќе му биде и одобрено. Неговото долгогодишно искуство ќе покаже големи резултати на воен и безбедносен план, но исто така неговата работа и активност ќе открие и големи контроверзии кои ќе му бидат приредени од македонскиот политички врв.

²³⁵ Костова Јадранка, *Незавршен мир...*, стр: 45.

територијата на Република Македонија. Наредниот ден Претседателот Трајковски го собира државниот врв за да ја разгледа состојбата која што се случувала во државата, особено во Тетово. По одржаниот собир Претседателот се обратил до јавноста и ги повикал граѓаните на Македонија да останат максимално трезвени, да му ја дадат поддршката на него и Владата во борба против ДТГ. На седницата на државниот врв било одлучено да се прогласи вонредна состојба и да се отпочне со мобилизација на резервниот состав на армијата и полицијата.²³⁶

На 19 март безбедносните сили преземаат акција за одбивање и протерување на ДТГ на ОНА кои се обидуваа во неколку наврати да навлезат во градот Тетово. По успешно реализираната акција се упатил ултиматум до ДТГ, да се предадат и да го положат оружјето или да ја напуштат територијата на Македонија во рок од 24 часа, сметајќи го времето од полноќ меѓу 20 и 21 март. Во тоа време ниту полицијата ниту армијата нема да пукаат на нивните позиции. Од овие гаранции ќе отстапат само во случај кога ќе бидат испровоцирани. По истекот на тоа време ќе се презеде акција за целосно уништување на ДТГ и нивната позадина која се наоѓа во северниот дел на земјата.²³⁷ Пред да се започне со акцијата за целосно разбивање и уништување на ДТГ, населението од Тетово започнува да се иселува кон главниот град-Скопје. Стравувајќи за своите животи започнува иселенички бран на македонско население од Тетово и околината. Пред се, се иселувало младото население, додека постарите останувале да го чуваат имотот.

Пред да биде одлучено за напад на ДТГ во тетовскиот реон, во втората половина на месец март до медиумите пристигнало коминикето број 7 на ОНА, во кое се истакнувало дека борците на ОНА напредуваат во ослободување на македонската територија, дека нанеле големи загуби и убиле многу припадници на славомакедонските безбедоносни

²³⁶ Според член 124 од Уставот, требало да се прогласи воена состојба бидејќи бил загрозен територијалниот суверинитет и интегритет на државата, како и безбедноста на македонските граѓани. Во неразјаснета ситуација, Претседателот се повикал на член 125 од Уставот кој се однесувал за прогласување на вонредна состојба. Вонредна состојба се прогласува во случај на големи природни непогоди или епидемии. Ваквата одлука на државниот врв од денешен аспект може да се анализира од секаков агол, но тогаш иако имало заложби да се прогласи воена состојба, тоа не се направило. Притоа прогласување на воена состојба следува откако државата би била нападната од надворешен непријател-држава. Во овој случај имавме надворешен непријател, но не можеше да се идентификува државата со која се војува. Друга работа што остава простор за сомневање е и вмешаноста на меѓународниот фактор во кризата, па така да не е исклучена можноста да под негово влијание не е донесена одлука за прогласување на воена состојба.

²³⁷ Ришард Билски, **Пожари над Тетово**, Македонија и нејзините соседи: избор репортажи: 2001 – 2002, Култура, Скопје, 2002, стр: 31.

органи, како и дека голем број на припадниците на полицијата од албанска националност ги напуштале редовите на полициските сили и се придружувале на ОНА.²³⁸ Ваквото коминике веднаш било демантирано од страна на МВР, потврдувајќи дека ни една точка од коминикето не е точна и дека ОНА се обидува да го манипулира македонското и албанското население.

Откако бил одобрен и потпишан планот²³⁹ за напад против ДТГ се започнало со една поширока акција во повеќе села во тетовскиот кризен реон, како што се селата Џепчиште, Ѓермо, Бродец, Шипковица, Гајре, Лисец како и калето над Тетово. Пред да започне акцијата за разбивање на терористите экс министерот за внатрешни работи – Љубомир Фрчковски за МТВ ќе истакне: - *Ние имаме пресудна недела. Ние ќе ја изгубиме меѓународната поддршка, ако не успееме да ги победиме. Ќе изгубиме дефинитивно и целата работа ќе заврши на некој понижувачки преговарачки стол.*²⁴⁰ Оваа изјава како да била знаена однапред или била само претпоставка дека ако не се успее ќе следи тоа. Меѓутоа за волја на вистината тоа и така се случи.

Акцијата за неутрализирање на ДТГ започнала утрото на 25 март и истиот тој ден со успех била изведена и реализирана. На 26 март била започната акција за целосно чистење на теренот како и запоседнување на одредени стратегиски места и објекти од безбедносните структури.²⁴¹ За завршување на акцијата, во селата Порој и Џепчиште било одлучено да се вклучи и полицијата, меѓутоа по наредба на министерката Д. Димовска операцијата била одложена, со што тие села станале бастион на ДТГ.²⁴²

²³⁸ Костова Јадранка, **Незавршен мир...**, стр: 51.

²³⁹ Планот за изведување на акцијата за неутрализација на терористите е потпишан од страна на Претседателот Трајковски на 25 март во 1 часот по полноќ, откако претходно државниот врв (составен од министерот за Одбрана-Љубен Пауновски, министерката за внатрешни работи-Доста Димовска, Премиерот-Георгиевски, Претседателот-Трајковски, Стојан Андов, Драги Гроздановски, директорот за јавна безбедност-Звонко Каширски и др.), ја донел таа одлука.

²⁴⁰ Костова Јадранка, **Незавршен мир...**, стр: 51.

²⁴¹ При чистењето на теренот безбедносните сили освен што ќе пронајдат големи количества оружје и муниција, ќе бидат пронајдени и големи количества на сува храна со ознаки на Високиот комесаријат за бегалци и од резервите на контингентот на КФОР. Ова е јасен податок и доказ за соработката на КФОР и НАТО со припадниците на ОНА, и македонскиот државен врв требаше на време да се свести дека нема и не ужива голема поддршка кај меѓународната заедница.

²⁴² На 27 март на состанок со државниот врв било одлучено полицијата да се вклучи во завршниот дел од операцијата за чистење и запоседнување на теренот. Таквата одлука била прифатена и истиот ден требало да се реализира. Меѓутоа, министерката издала наредба операцијата да се прекине. Во целата таа ситуација се јавува уште една контроверзност, како може предвидена задача од државниот врв да биде одложена, или кој

Акцијата иако навидум успешно реализирана, посочува на фактот дека некој однатре под присила или не, ја кочел операцијата и нејзиното целосно завршување. По завршување на акцијата, во јавноста се пласира изјавата на генералниот секретар на НАТО-Џорџ Робертсон кој ќе истакне: - *Го направивте вашиот воен чекор и сега запомнете дека мора да имате паралелна стратегија и ве молиме веднаш да почнете дијалог со умерените Албанци.*²⁴³ Зошто сега одеднаш преговори? Која беше целта да се започнат преговори кога непријателот сеуште не е поразен? И со првиот чекор ли се доаѓа до целта? Генералниот секретар на НАТО знаел дека со агресорот се започнуваат преговори по неговиот потполен пораз и по неговото безусловно предавање. Парадокс невиден, ама кога политиката е во прашање се е можно. Дека тоа е така потврдува и загриженоста на некои челници од ЕУ кои се исплашиле за иднината на ОНА и за албанското национално малцинство, при што било побарано прекин на акцијата во Џепчиште и Порој. Притоа да напоменам дека тие истите кои во почетните акции на ДТГ изјавуваа дека со „терористи“ нема преговарање и дека треба да се неутрализираат, по секоја цена, одеднаш кај нив се јавува „грижа на совеста“ и ја менуваат политиката во полза на ОНА. Јасен е фактот дека одреден број раководители на ЕУ решиле да ја втурнат државата во политички преговори, пред да заврши војната. Парадоксот да биде уште поголем, ЕУ преку министерот за надворешни работи на Грција до македонскиот политички врв ќе ја пласира следнава изјава: - *Среќни сме што најновите операции против терористите завршија без поголеми човечки жртви и дека ова ќе биде крај на насилствата и сега ќе продолжи процесот за решавање на проблемите низ мирен дијалог*²⁴⁴. Прекилот на борбените дејствија ОНА ќе го искористи за регрупирање и засилување на своите редови, откако прилично биле разбиени и ослабени во акцијата преземена против нив. Дека терористите не биле поразени ќе потврди и изјавата на претседателот на ДПА, Арбен Џафери, кој ќе го искаже следново:

ја издал наредбата за прекинување, иако се знае дека МВР и МО се потчинети на Премиерот и Претседателот, а министрите се само пиуни во нивните раце. Ген. Петровски во својата книга „Сведоштва“, пишува дека вечерта кога повторно се собрал целиот државен врв за безбедност тој прашал: Кој наредил да се прекине акцијата „чистење“ на селата Порој и Џепчиште? На ваквото прашање, сите молчеле и одговор не добил. Поради ваквата превртлива политика на македонскиот политички врв а подоцна и на меѓународната заедница Македонија ќе стане „домино на Балканот“.

²⁴³ Проф. Д-р. Кузев Стојан и група автори, **Војната во Македонија....**, стр: 217.

²⁴⁴ Исто..., стр: 221.

- Герилците не се отидени. Тие се тука облечени во цивилна облека. Тие ќе го видат крајот на преговорите и ако не се задоволни од резултатите, ќе ги продолжат борбите. Ако за еден месец не завршат преговорите меѓу Македонците и Албанците за зголемување на правата на албанското малцинство во земјава борците имаат право да ја продолжат својата воена акција и да ги бараат своите права со оружје.²⁴⁵ Времето ќе покаже дека Џафери бил сосема во право.

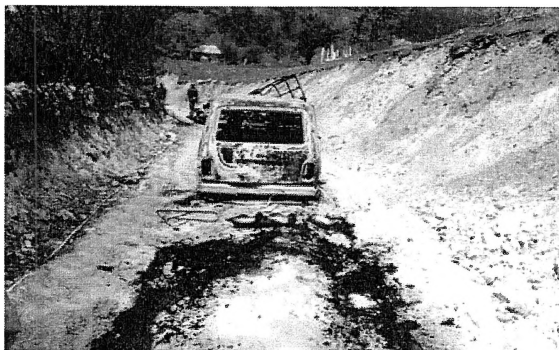
Во месец април состојбата во државата наликувала на „затишје пред бура“. Државата е посетувана од повеќе европски и светски претставници и организации кои при секоја посета на Македонија и давале поддршка во борба против ДТГ, поддршка која била само на хартија, додека од друга страна истите тие (ЕУ и НАТО) притискале државата да започне политички преговори со оној кој што извршувал агресија врз територијалниот интегритет на РМ. Сложената политичка и безбедносна ситуација во државата ќе биде ставена на свршен чин кога кон крајот на месец април ќе биде извршен грозоморен терористички акт од страна на ОНА врз припадниците на македонските безбедносни служби. Поточно на 28 април на патот меѓу селата Селце и Вејце - Тетовско, кај месноста Бреза, при извршувањето на редовни задачи со патролирање, 16 припадници на безбедносните сили (8 на АРМ од специјалниот одред „Волци“, и 8 на посебните единици на МВР), распоредени во две возила, наишле на претходно поставена заседа од терористички банди, при што врз нив бил отворен оган од рачни минофрлачи, бомби и автоматско оружје. Во извршениот напад загинале осум, а се повредени шест припадници на безбедносните сили²⁴⁶. Според извршената обдукција, утврдена по смртта, било утврдено дека телата на убиените полицајци и војници по смртта биле дополнително масакрирани.

„Осум жртви и шест повредени. Факт е дека после овој настан безбедносната ситуација се влошува“, изјавила министерката за внатрешни работи Доста Димовска.²⁴⁷ Контаверзна изјава која не заслужува коментар. Откако претходно таа ја прекина операцијата за неутрализирање на ДТГ во Џепчиште и Порој и истовремено тврдеше дека безбедната ситуација е добра, мораа да загинат осум припадници за таа самата да сфати дека безбедносната ситуација се влошува.

²⁴⁵ Дневник, Година VI, Број 1518, Вторник, 3 април 2001, стр: 3.

²⁴⁶ Бела Книга- Тероризмот на т.н. Ослободителна национална армија ...стр. 115.

²⁴⁷ Костова Јадранка, Незавршен мир..., стр. 78.

Сл.10 Изглед на возилата по извршената операција на ДТГ на ОНА

Овој акт на ДТГ претставувал една слика со каков противник се борат македонските безбедносни сили, и дека нема кодекси и етика на војување кога станува збор за ОНА. Дека ситуацијата била влошена е точно, ама не со Вејце, туку од Теарце од 22 јануари. Ова потврдува дека на некои македонски политичари им било потребно четири месеци да сфатат дека нешто се случува! По овој крвав настан, низ поголемите градови во Република Македонија започнал голем револт на граѓаните. Сите загинати и повредени припадници биле од Битола, а битолските граѓани во еден груб и насилнички акт ги демолирале и уништиле имотите на битолските Албанци и Муслимани. Потоа следувале инциденти и во Скопје, а целата македонска јавност била револтирана од грозоморното убиство на осумте припадници на АРМ и МВР. Масакрот во Вејце уште повеќе го продлабочил и проширил јазот меѓу македонскиот народ и албанското малцинство, и може да се потврди познатиот заклучок дека едно насилство раѓа друго, што верижно може да доведе и до несогледливи последици.

По масакрот во Вејце, во тетовскиот кризен реон ќе се случи уште еден немил настан. На 5 јуни во две заседи на албанските терористи кај с. Гајре - Тетовско, ќе убијат петмина припадници на безбедносните сили а шестмина ќе бидат повредени.²⁴⁸ Тројца од загинатите биле од Битола, по што во градот повторно ќе започнат немири. Епилогот од случувањата ќе биде: оштетени 13 деловни објекти, пет куќи, едно возило, 14 повредени лица од кои 4 биле со прострелни рани. Лошата координација меѓу МВР и МО ќе го доведат во прашање дејствувањето на безбедносните единици на теренот, како и нивниот резултат. Работава е дојдена на чекор до експанзија ако веќе не сме. ...Тие што ја водат стратегијата на државава треба да седнат и да видат што не чини.

²⁴⁸ Јован Павловски..., Сто македонски години..., стр: 699.

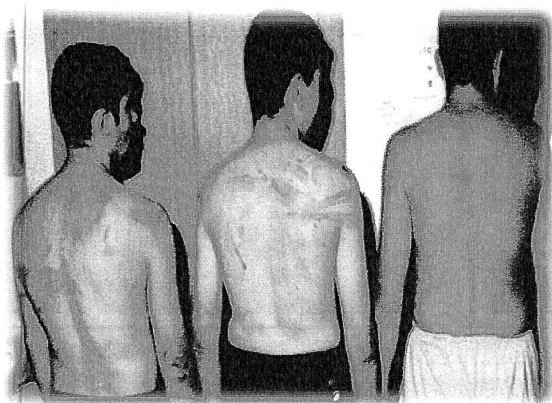
Според некои информациите кои доаѓаат од Генералштабот укажуваат дека има големо колебање кај Претседателот Трајковски, дали треба да упати воени единици во населените места или тоа треба да го прави полицијата.²⁴⁹ Во ситуација на превирања и префрлање на вината од еден на друг, и секојпат ќе се почнеше, па ќе се прекинеше, или пак ќе се чекаше предолго време за непријателот да дејствува или се повлече, и кога ќе се изведе акцијата таа да има сомнителен завршеток, Македонија практично била вовлечена во војна, војна на која не и се насирал крајот.

Со планот на Претседателот Трајковски за разрешување на кризата од 8 јуни и отпочнатите преговори со политичките партии, и потпишаниот договор за прекин на огнот од 5 јули, во услови на примирје, кога оружјето треба да мирува а целиот процес да се води на преговарачка маса, што од македонска страна тоа било почитувано, единствено ОНА своите барања ги водела на двете полиња, преку странските дипломати кои преговарале во нејзино име, а и самата таа со своите единици на терен. Карактеристичен пример за нечовечно водење на војна²⁵⁰ се настаните од 24 јули кога во услови на примирје, ОНА извршила напад на градот Тетово. Во повеќе обиди да се заземе градот, безбедносните сили возвратиле соодветно и сите напади биле одбиени. Неможејќи да го заземат градот припадниците на ОНА ќе започнат и со киднапирање на цивилно население.

Поради затегната ситуација политичката партија ВМРО ДПМНЕ ќе побара во земјата да се воведат воена состојба. Меѓународната заедница увидувалки пропуст во својата работа ќе побара од веќе промовираниот лидер на ОНА - Али Ахмети да ги повлече единиците од Тетово и да се обнови примирјето и политичкиот дијалог. Една недела пред да биде потпишан Рамковниот договор ќе се случат уште два немили настана, во низата терористички акти и дејствија на ОНА во тетовскиот кризен реон. На 8 август, кај с. Желино припадниците на ОНА киднапирале четворица работници на градежното претпријатие „Маврово“, од Куманово додека го обележувале автопатот Тетово – Групчин.

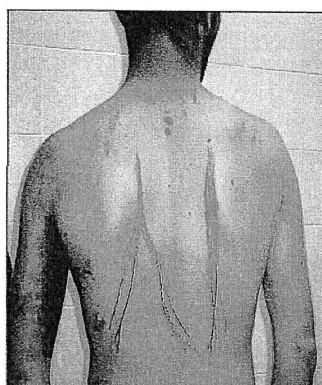
²⁴⁹ Костова Јадранка, **Незавршен мир...**, стр: 108.

²⁵⁰ Албанскиот политички блок во државата го застапувал и истакнувал ставот дека во Македонија има албанско востание, и дека Албанците немајќи повеќе политички средства, со оружје в рака почнале да се борат за своите човекови права во државата. Во овој и многу други случаи ставовите на Острени и Петрит Менај кои потенцираа дека ОНА се раководела по строго утврдени критериуми и кодекси на секоја воена организација, се неосновани.

Сл.11 Тортурата на ОНА врз мавровските работници

Киднапираните работници биле брутално претепани со лопати и стапови, сексуално изживувани од припадниците на ОНА, принудувани да пеат албански песни и други нехумани и нечовечни работи. „Правевме се што ќе ни кажат, викавме да живее УЧК!, да живее Косово!, бевме исплашени бидејќи ни викаа дека ќе не убијат во замена за петте²⁵¹ убиени терористи во Скопје“.²⁵² Откако ќе бидат ослободени ќе им биде укажана медицинска помош, но траумите преживевани таму ќе остават видливи последици во понатамошниот живот на овие работници, особено нивните иницијали испишани на нивните грбови.

Сл. 12 Видлива трага од извршената тортура врз заробените градежни работници, кои ќе ја носат и паметат цел живот

²⁵¹ На 7 август 2001 година на ридот Гази Баба, општина Чаир, по добро организирана и спроведена акција на припадниците на МВР, беа убиени пет а пет уапсени припадници на ОНА кои се подготвувале да извршат борбени дејствија во главниот град на Р. Македонија - Скопје.

²⁵² Костова Јадранка, **Незавршен мир...**, стр: 158.

Истиот ден, на 8 август, ГШ на АРМ ќе се известил за уште еден крвнички напад на терористите на ОНА врз безбедносните сили на РМ.²⁵³ Во извештајот се вели: „Осми август 2001 година ќе остане запишан со црни букви во историјата на македонскиот народ и неговата армија. Во 09.25 часот на магистралниот пат Скопје-Тетово, кај месноста наречена Карпалак-„Марков сид“, колона на возила на АРМ беше нападната од заседа, при што се убиени десет припадници на АРМ- двајца офицери и осум војници од резервниот состав, сите од Прилеп и Прилепско. При нападот уште двајца припадници на АРМ се повредени“.²⁵⁴

Сл.13 Вистинската слика од Карпалак

²⁵³ За настанот на Карпалак, ген. Панде Петровски во својата книга „Сведоштва“ ќе истакне дека на 7 август био одлучено да се изврши марш на тенковската единица од Скопје кон Еребино. По телефонски повик му било сугерирано дека по наредба на министерот за одбрана маршот да се одолжи за еден ден, т.е. за 8 август. На 8 август командантот од прилепската касарна планирал да изврши замена на дел од артилериската единица која била на позиции во тетовско, со нови војници. Овие две активности ќе се покlopат да бидат извршени на 8 август. Планерот како што истакнува Петровски сакал да го спречи маршт кон Еребино, а единиците од Прилеп во временска разлика од половина час, кај Сарај ја претекле тенковската единица и на клучното место се затекнува војската од прилепската касарна. Дека нападот бил наменет за тенковската единица потврдува и фактот дека на клучното место бил поставен 200 килограми експлозив, наменет за тенковите. Неколку дена пред тоа на истото место министерот Љубе Бошковски враќајќи се од обиколка на тетовскиот реон кон Скопје, неговата придружба отворила оган по левата и десната страна на самото место. Самата контроверзност испливува на површина ако се знае дека од самиот почеток на воените дејствија на местот викано Карпалак имало полициски пункт. Тој пункт два дена пред да се случи „Карпалак“ е повлечен. Контрадикторно е и тоа што полицискиот пункт е повлечен а МО за тоа не било известно, што јасно укажува на податокот дека за време на кризата откако била формирана широката коалиција за спас на Македонија немало соработка меѓу МВР и МО, бидејќи министрите биле од спротивни политички партии. Исто така пред да се случи настанот, хеликоптер на КФОР го надлетал просторот на Карпалак, а два ципа од КФОР откако биле забележани од македонската авијација – хеликоптери, избегале, едниот кон Скопје а другиот кон Ново Село. Сите овие забелешки укажуваат на низа кoтpодикторности во работењето на македонските безбедносни органи и многу контроверзности за тоа што се случи. Наредниот ден на 9 август Генерал Панде Петровски од морални причини ќе поднесе оставка од местото началник на ГШ на АРМ.

²⁵⁴ Проф. Д-р. Кузев Стојан и група автори, **Војната во Македонија...**, стр: 338.

Ова е најголемиот број жртви од македонските безбедносни сили во еден напад досега. Нападот се случува неколку часа пред најавеното потпишување на договорот од преговорите во Охрид.²⁵⁵ Сите хронолошки постапки преку „Карпалак“ наведуваат на заклучок дека некој тоа го инспланирал со одредена цел, да се оддолжи потпишувањето на Охридскиот договор доколку „режисерот“ е домашен, или да се забрза потпишувањето доколку „режисерот“ не е домашен или барем не е од македонскиот блок.²⁵⁶

Во знак на револт во Прилеп и Скопје истиот ден започнале демонстрации, слични на оние од Битола кога беа убиени 8 припадници на безбедносните сили. Во Прилеп во сите тие безредија ќе биде запалена и една џамија од 16 век. Но без обзир на материјалната штета нанесена на некои недолжни граѓани кои не ја подржуваа политиката на ОНА за добивање на некои привилегии, сепак десет семејства ќе останат без своите сакани личности за кои довека ќе жалат.

3.4.2. Кумановско – Липковски кризен реон

По масакрот во Вејце населението во државата со горчина се гледало на ДТГ, и се претпоставувало дека кризата нема да заврши така лесно. На состанок на државниот врв, од Агенцијата за разузнавање и контраразузнавање се добиле застрашувачки податоци и информации. Според нивните податоци добиени од пријателски служби, во текот на месец април во Македонија влегле 50 000 терористи, а за една ноќ во месец мај биле регистрирани 500 - 600 терористи, кои влегуваат на територија на Македонија.²⁵⁷

²⁵⁵ Вест, Година: 2 Број:326 Четврток 8/9/2001

²⁵⁶ Панде Петровски, Сведоштва – 2001, Киро Дандаро, Битола, 2006, стр: 177.

²⁵⁷ Пријателските служби, пред се од Англија и САД секогаш доставувале неточни и преувеличени податоци за ДТГ кои од Косово влегувале на територија на Македонија. Со ваквата постапка може слободно да се заклучи дека:

1. Со овие податоци иако неточни и преувеличени се намеравало да се заплаши македонскиот државен врв на отстапки во одредени ситуации кои на меѓународната заедница ќе им одговараат.

2. Се одело да се сврти вниманието во друга насока. Имено цело време од овие „пријателски служби“ се добивале податоци дека се подготвувало албанско востание во Гостивар, Кичево и Дебар, што всушност таму немаше никакви воени дејствија, и откако беа пласирани овие податоци се отвори нов фронт – Кумановско-Липковски.

3. 50 000 терористи претставува огромна бројка на луѓе, и таквата информација пред се дејствувала застрашувачки. А и да ги имало тие видливо би биле забележани.

4. За една ноќ да поминат 500-600 терористи, тоа би била колона од луѓе кои секако би биле забележани од патролните служби, и би се дејствувало на нив за разбивање.

Што се однесува за просторот на јужните падини на Скопска Црна Гора и Липковскиот реон, разузнавачките служби немале никакви податоци и информации. Селата (Ваксинце, Слупчане, Лојане, Отља и Матејче) од Карадчкиот реон функционираше нормално а врските со градовите Скопје и Куманово непречено се одвивале. Едноставно никој не претпоставувал дека во тој реон нешто се подготвува.

На 3 мај 2001 година, кај с. Ваксинце, во заседа и вкрстен оган на терористите, утрото во 5.40 часот, АРМ загуби уште два војника, Димитар Јане Двојаковски (29) од Скопје и Влатко Тошо Петров (23) од Чардаклија Штипско, професионални војници од редот на Скорпиите во АРМ. Третата жртва, Горан Симеон Митровски (22) од Пехчево, припадник на Скорпиите, паднал жив во рацете на терористите, кои го киднапирале како заложник, заедно со уште две цивилни лица.²⁵⁸ Едно од цивилните лица и било познато на јавноста особено во Куманово, со своите криминални активности. Станува збор за Ромео Живиќ, кој бил директно поврзан со албанските криминални кругови, притоа овој податок е потврден²⁵⁹ од припадник на ОНА од кумановскиот кризен реон, кој имал директни контакти со него. Но мистерија останува ако тие меѓусебно соработувале зошто тогаш е заробен и чуван се до разрешницата на настаните. Според Маир Исеини, Ромео имал задача да регрутира и организира паравоени групи од Србија кои требало да вршат терор и насилство во Македонија во селата населени со Албанци.²⁶⁰

По убиството на двата војника, ОНА до 8 часот утрото се утврдила во селата Слупчане, Ваксинце, Отља и Лојане, и започнала со интензивни воени дејствија кон безбедносните сили на АРМ и МВР. Во 10 часот се прави обид за противнапад кон Ваксинце и веќе до 11 часот биле заземени првите куќи во селото, по што безбедносните сили добиле наредба да се повлечат на 400 метри од селото. Наредбата за повлекување е дело на државниот и воениот врв, диригиран од надворешниот фактор.²⁶¹ Потоа бил

5. Меѓу сите овие точки значајно е и тоа што војската на САД и Англија беше стационирана на Косово и имаше за задача да воспостави ред и мир во регионот, како и да спречи настаните од Косово и борците на УЧК да се прелеат во Македонија. Каква иронија. Наместо да не штитат иако беа обврзани, сепак ти не заплашуваа и дозволуваа да бидеме нападнати.

²⁵⁸ <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=7665&idg=1&idb=246&rubrika=Makedonija>, Год. 1, Бр. 246, 4/5/ 2001.

²⁵⁹ Види прилози стр: 180. Исто така и Светлана Антиќ – Јовчевска во своето дело, **Патот на вистината**, пишува за контроверзното заробување и чување на Живиќ како заробен цивил во 2001 година.

²⁶⁰ Избор текстови за конфликтот од 2001 година, Маир Исеини, **Развојот на настаните во Македонија и формирањето на ОНА**, Фондација, Институт отворено општество-Македонија, Скопје, 2008, стр: 16.

²⁶¹ Светомир Шкариќ, **Правото силата и мирот...**, стр: 678.

упатен ултиматум до ДТГ, до 15 часот да се предатат и го одложат оружјето или пак да се повлечат од каде што дошле, како и да го ослободат заробениот војник. На ултиматумот ДТГ возвратиле со напад кон македонските безбедносни сили. *Од меѓународната заедница имавме голем притисок за да не се презема сериозна акција бидејќи имало голем број на цивили кои би можеле да бидат главна жртва. Во суштина тоа беше промената на начинот на дејствување на ДТГ, бидејќи во претходните дејства беа разбиени секаде каде што се наоѓаа надвор од населените места, па ДТГ почнаа да навлегуваат во селата, да ги ставаат цивилите во улога на заложници и да прогласуваат „слободна територија“.*²⁶²

Следел нов повик до цивилното население од кризните места во Кумановско привремено да ги напуштат своите домови, но меѓутоа одзивот бил занемарен, прво поради можниот факт дека цивилното население е поддржувач на ОНА и второ населението се држи во заложништво како би се оневозможил ефективен напад на безбедносните сили врз ДТГ. Поради интензивните дејства на агресорот, безбедносната состојба била влошена до тој степен, што државниот врв вовел полициски час во време од 22 часот вечерта до 05 часот утрото, во Кумановско-липковскиот, Тетовскиот реон, како и во Битола.

Упатениот ултиматум до цивилното население за извлекување од кризните реони не давал некои посебни резултати. Во извлекувањето на цивилното население бил вклучен и Меѓународниот црвен крст кој понатаму ќе има клучна улога за целата ситуација во Кумановско-липковскиот реон. Во селата каде што се дејствувало најголем дел од населението било од албанска националност. Според локалниот доктор од Слупчане, Фатмир Османи, населението не сакало да ги напушти своите домови, а подрумските простории ги користеле како засолниште, додека движењето на населението не било безбедно²⁶³ и не знаеле дали на таа територија има терористички групи.²⁶⁴

²⁶² Панде Петровски, *Сведоштва...*, стр: 61.

²⁶³ Парадокс на целата ситуација е тоа што, населението не сака да ги напушти своите домови, се крие во подрумите и смета дека е загрозувано, а не знае од што и кого е создадена таквата ситуација. Но правото лице на вистината е дека и албанското население кое давало поддршка на ОНА, не уживало некои привилегии. Имено оние кои давале морална и материјална поддршка и активно се вклучувале во редовите на ОНА немале никакви проблеми, додека оние кои одбивале да се приклучат а немале ни пари да си ја платат слободата биле малтретирани од страна на муџахедините.

Дел од жителите кои се иселиле, ги известиле безбедносните сили дека на територијата на кумановскиот реон има 30-40 муџахедини и платеници од Косово кои вршеле терор над населението, па стравувајќи за своите животи жителите не се обидуваа да се иселат од своите домови.²⁶⁵ Додека градоначалникот на Липково - Хусамедин Халили, истакнал дека населението од селата во таа општина не се чувствуваало загрошено и немало чувство дека се под опсада, па затоа по своја желба не ги напуштале своите домови.²⁶⁶ За да се искомплицира ситуацијата, Меѓународниот Комитет на Црвениот Крст-МКЦК започнува да води превртлива политика на штета на Македонија. Во своите извештаи МКЦК давал неточни и непотврдени информации дека голем дел од населението во кризните реони се наоѓа во вкрстен оган на македонските безбедносни сили и известувал за некоја бројка на загинати цивили. Со ваквиот однос на МКЦК се оправдува дејството на ОНА и во светот се создава слика дека Македонија е агресор а не оние што зеле оружје в рака.²⁶⁷ Исто така МКЦК врши извлекување на цивили, но не дозволува да се врши контрола²⁶⁸ на возилата и лицата од страна на безбедносните сили.²⁶⁹ Поради зачестените престрелки на ДТГ, лошата работа на МКЦК и слабиот одзив на населението за иселување од кризните реони, државниот врв на 7-ми мај одлучува да се изведе операција за чистење на теренот. Вечерта на 7-ми мај директорот за јавна безбедност во МВР од англиската амбасада во Македонија добил снимен материјал на видео касета за просторот пред селата Оризари, Слупчане и Ваксинце. На снимениот материјал се гледало дека на целиот терен во селата биле поставени најсовремени противтенковски пречки, мински полиња, ровови и друго.²⁷⁰ Како главен координатор за воените дејствија и операции со одлука на Претседателот, Ген. Петровски снимениот материјал нема да го разубеди во намерата за преземање на

²⁶⁴ Светлана Антиќ – Јовчевска, **Патот на вистината**, сведоштва за воениот конфликт и егзодусот во Кумановско, 2001, Македонска Реч, Скопје, 2004, стр: 18.

²⁶⁵ Проф. Д-р. Кузев, Стојан и група автори, **Војната во Македонија...**, стр: 246-247.

²⁶⁶ **Вечер**, Година XXXVIII, Број 11 689, 5-6 мај 2001, стр: 3.

²⁶⁷ Светлана Антиќ – Јовчевска, **Патот на вистината...**, стр: 18.

²⁶⁸ Вмешаноста на МКЦК во кризата го потврдува фактот дека тој се јавува како помагател, ама во што? Начинот и методите за неговата работа се непознати за македонските служби, дава контрaдикторни и шпекулаторски извештаи и несомнено е дека тој е главниот виновник за разместувањето на терористите на повеќе места. Се претпоставува дека одредена група на терористи МКЦК ги има извлечено од Липковскиот реон за да после тоа, тие се префрлат во Арачиново, за отварање на нов фронт.

²⁶⁹ Светомир Шкарик, **Правото силата и мирот...**, стр: 679.

²⁷⁰ Според Ген. Петровски, поставувањето на најсовремени инженериски воени средства е дело на НАТО, бидејќи тие единствено располагаат со таква опрема. Меѓутоа целта на снимениот материјал од англиската амбасада имал намера да го разубеди државниот врв да не презеде воена операција во Карадачкиот регион.

воени дејствија против ДТГ. Операцијата започнала на 8 мај кон строго определени цели притоа внимавајќи на цивилното население. До 12 часот селата Опае, Лопате и Лојане биле освоени а селата Оризаре и Слупчане опкружени.²⁷¹ Кога требало операцијата да се заврши, или поточно на сред операција стигнала наредба од Претседателот да се прекине со дејствија и безбедносните сили да се вратат на почетните позиции²⁷² што и така се случило. Странските разузнавачки служби се обиделе преку заплашување да издејствуваат да не се отпочнува со воени дејствија, ама кога во тоа не успеале нашле начин и метод да ја прекинат операцијата бидејќи во сите тие дејства тој ден немало ни една цивилна жртва. После прекилот на операцијата се вмешале меѓународните хуманитарни организации наводно за извлекување на цивили, ранети и болни. Меѓународниот фактор постојано тактизирал преку цивилното население, односно да не се преземат сериозни воени дејствија со цел да се спречат цивилните жртви. Неспорен е фактот дека во сите села цивилното население е искористено како жив штит од страна на ОНА, за да македонските безбедносни сили не можат да интервенираат, а доколку тие интервенираат и има цивилни жртви, тие би биле агресорот а ОНА борец за човекови права и слободи.²⁷³

Речиси секој ден се вршело извлекување на цивилно население од кризните реони од страна на МКЦК, но притоа ни едно лице не било евидентирано во Црвениот крст во Куманово, така да и не се знаела точната бројка на население кое е извлечено од селата во Кумановско. Во изјава за весникот Вечер директорот на медицинскиот центар во Куманово-Бранислав Даштевски ќе изјави: - Не ни е познато на каков начин претставниците од оваа организација одат во селата и се враќаат. Тие не комуницираат со нас, за што имаме сериозни забелешки на нивното однесување. Меѓународните хуманитарци не ја почитуваат Женевската Конвенција која предвидува евакуираните од

²⁷¹ Панде Петровски, *Сведоштва...*, стр: 69.

²⁷² Дента на 8-ми мај додека траела операцијата во командното место на АРМ во Куманово пристигнал Премиерот Љупчо Горгиевски. Додека тој бил таму преку телефон му било наредено да се прекине со воената операција. Притоа, Премиерот примил повик од министерката за внатрешни работи Доста Димовски а на нејзе и се пак јавил Арбен Џафери, и, и нагласил дека во Карадачкиот реон каде што била изведувана операцијата имало многу цивилни жртви. Ген. Петровски одбивајќи ја наредбата на Премиерот тој бил телефонски известен од страна на Претседателот Трајковски да се прекине со воената операција.

²⁷³ Искористувајќи го цивилното население како заложници односно жив штит против македонските безбедносни сили, да не преземат сериозни воени дејствија, ДТГ на ОНА имале цел да се развлече времетраењето на кризата, а со тоа да се вмеша и меѓународниот фактор, со што би се извршило влијание врз македонскиот државен врв да прифати некои од барањата на ОНА.

кризните подрачја прво да се евидентираат во локалниот Црвен Крст, а дури потоа да бидат однесени во болница каде што ќе бидат прегледани и каде што по потреба ќе им се одреди хоспитализација или карантин.²⁷⁴ Од Црвениот Крст во Куманово ќе истакнат дека исто така немаат никаква соработка со МКЦК па поради тоа останува отворено прашањето зошто меѓународните хуманитарци не го искористат својот авторитет кај албанските терористички групации за да го извлечат заробениот војник²⁷⁵ и двајцата цивили кои што се во заложништво од 3-ти мај од кога бил отворен Кумановско-Липковскиот кризен реон.

Заробениот војник Горан Митревски од Пехчево ќе биде ослободен на 22 мај со посредство и разговори со албанските терористи од страна на заменик - министерот за здравство Мухарем Неџипи, претставници на ОБСЕ како и заложбите на Претседателот Борис Трајковски.²⁷⁶ Ослободениот војник веднаш бил прегледан и било констатирано дека немало знаци на физичко и психичко малтретирање, и тој податок го потврдува припадник на ОНА од Ваксинце,²⁷⁷ и по извршениот медицински преглед бил пуштен на домашен одмор. Меѓутоа, ослободувањето на војникот претставувал само мал напредок во разрешување на кризата. Игнорирајќи ги ултиматумите и предупредувањата за предавање на оружјето како и за извлекување на цивлното население ДТГ останале глуви на таквите барања и заложби на македонскиот и странскиот политички врв. Тие денови кон крајот на мај во селата од Кумановскиот реон се водела вистинска војна со непријателот. Селата, Ваксинце, Лојане, Слупчане, Оризаре, Никуштак, Виштица, Отља и Матејче наликувале на вистински фронт, без конечна разврска на ситуацијата. Обидите да се неутрализираат ДТГ не вродиле со плод кај македонските безбедносни сили, иако секојдневно во медиумите биле пласирани информации дека ДТГ имале огромни губитоци во луѓе, оружје и муниција за соодветно продолжување на воените дејствија. Сепак, крајот на кризата не се гледал туку само се продлабочувал. Во втората половина на месец мај односно на 21-ви мај ќе биде изведена операцијата „ОГАН“²⁷⁸ а на 25-ти мај операцијата

²⁷⁴Светлана Антиќ – Јовчевска, *Патот на вистината...*, стр: 27-28.

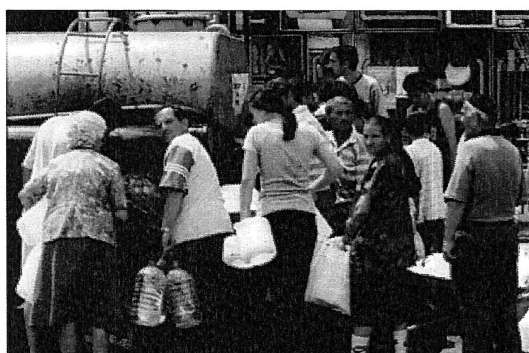
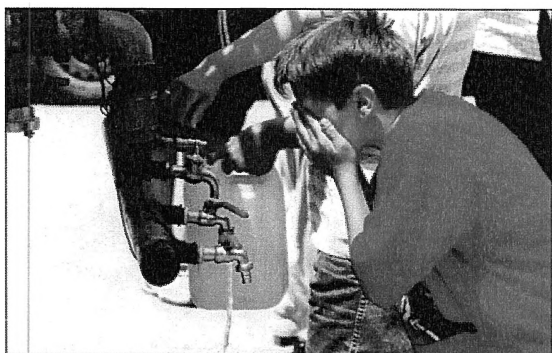
²⁷⁵Дојче Веле, 14 мај 2001 година 21:30 часот: По враќањето на меѓународните хуманитарци од теренот и по мирното доставување на медицински и хигиенски пакети, според високи воени извори заробениот војник добил пактет, па дури и книги и наводно добро се чувствувал и бил добро расположен.

²⁷⁶Утрински весник, Година 3, Број 575, Среда, 23 мај 2001, стр: 5.

²⁷⁷Види прилози, стр: 180.

²⁷⁸Панде Петровски, *Сведоштва...*, стр: 82 - 86.

„ВАКСИНЦЕ“,²⁷⁹ со цел да се неутрализираат ДТГ и да се воспостави контрола во кризните реони. Меѓутоа влијанието на меѓународниот фактор врз кризата си го правеле своето, можеби и дел од одговорноста сносат и некои наши македонски државници.²⁸⁰ Во извршените операции за чистење на Кумановско-Липковскиот реон биле ослободени селата Ваксинце, Лојане и Матејче, додека останатите села сеуште не биле целосно заземени. На 6 јуни граѓаните на Куманово ќе се соочат со недостиг на вода за пиење, бидејќи од страна на ДТГ биле затворени вентилите на Липковското Езеро, преку кое со вода се снабдувала водоводната мрежа во градот.

Сл.14 Недостигот на вода во Куманово секој го чувствувал

И покрај напорите на Владата на РМ и повеќе меѓународни хуманитарни организации за надминување на овој проблем, заклучно со 14 јуни, ДТГ не дозволувале да влезат стручни лица кои требало да ги пуштат вентилите. „Со ваквите постапки на терористите биле прекршени елементарните човекови права загарантирани со меѓународните конвенции, а воедно со тоа се заканувала сериозна опасност за хуманитарна катастрофа и ширење на заразни болести, кои можат да предизвикаат несакани последици“.²⁸¹

На 8 јуни безбедносните сили на РМ, ќе започнат операција која од медиумите условно е наречена „битка за вода“ за стоилјадното население на Куманово.

²⁷⁹ Исто..., стр. 75 - 81.

²⁸⁰ Голем дел повеќето планирани операции од државниот врв за безбедност биле продадени, односно ДТГ секој пат биле информирани за активностите кои се планирале против нив. Класинчен пример за тоа според ген. Петровски е изведувањето на операцијата „ОГАН“ за која откако била завршена и бил заробен само еден терорист кој во својот исказ истакнал дека терористичката група која била стационирана во село Руѓинце се извлекла во правец на село Слупчане еден час пред нападот. Значаен е фактот дека сите планирани операции се планирани и подготвувани од мал круг на луѓе, а уште помал за почетокот на операциите.

²⁸¹ Бела Книга- Тероризмот на т.н. Ослободителна национална армија....., стр. 118.

Слупчане и Матејче се биеле од сите страни, а целта била да се дојде до Липковската брана, која се наоѓа меѓу нив. Во жестоките борби АРМ ангажирала речиси се што има, потврдуваат воени извори.²⁸² И токму кога безбедносните сили навлегле до средината на селата со што би се завршила првата етапа од операцијата, било наредено акцијата да се запре. За да има алиби по повод прекин на акцијата, Претседателот Трајковски тој ден го презентирал планот во Собранието на РМ под мотото: *„Политика, а не насилство е решение на кризата“*, додека министерот за одбрана во исто време му се обратил на Северноатланскиот партнерски совет под мотото: *„Политичка изолација, разоружување и градење на мерки на доверба“*.²⁸³ Истиот ден од сите медиуми ќе биде пласирана информацијата дека во с. Арачиново е откриена вооружена и униформирана терористичка група од околу 700-800 припадници на ОНА.

Зголемените температури, тешкото одржување на хигиенските услови без вода, ја ставиле егзистенцијата на граѓаните во една алармантна состојба. На 16 јуни Советот на Општина Куманово на одржана седница ќе одлучи да се упати барање до Владата на РМ, до Собранието и до Претседателот на државата, да се прогласи елементарна незгода во Општина Куманово поради кризата со водоснабдувањето. Исто така ќе се упати барање и до странските амбасади во РМ, како и до меѓународните хуманитарни невладини организации во земјата да преземат мерки за помош во решавање на проблемот со водоснабдувањето.²⁸⁴ Во разговорите извршени меѓу претставници на АРМ, Меѓународниот Црвен Крст, ОБСЕ, и кумановското кумунално претпријатие, стручни екипи да заминат до липковскиот акумулационен систем и да ги отворат вентилите на езерото Глажња, претставниците на ОБСЕ ќе се изјаснат дека не ја гарантираат безбедноста на екипите што треба да заминат до Липковското Езеро, па поради тоа решавањето на проблемот со водоснабдувањето²⁸⁵ останува во неизвесна состојба.²⁸⁶

²⁸² <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=9701&idg=1&idb=277&rubrika=Makedonija>, Год. 1 Бр. 277, 6/9/2001

²⁸³ Проф. Д-р. Кузев Стојан и група автори, **Војната во Македонија...**, стр: 273.

²⁸⁴ Светлана Антиќ – Јовчевска, **Патот на вистината...**, стр: 69.

²⁸⁵ Во решавањето на проблемот за водоснабдување на кумановчани, освен општинските власти ќе се вклучат и жителите од помалите градови кои со камиони во пластични садови, канти и шишиња ќе донесуваат техничка вода во Куманово. За Куманово ќе биде испорачана вода и од Бугарија. Ќе бидат донесени 12 цистерни со вода и еден шлепер со минерална вода.

²⁸⁶ Светлана Антиќ – Јовчевска, **Патот на вистината...**, стр: 70.

Во замена за хуманитарна помош за 8 000 цивили, заложници на ДТГ било дозволено вечерта на 16 јуни да бидат отворени вентилите на езерото Глажња од кое пак се полни Липковското Езеро. Куманово ќе добие техничка вода, а вода за пиење ќе има дури по 15 дена. За нормализирање на состојбата во Куманово со вода било потребно време. Меѓутоа несвесното и неконтролирано користење на водата од некои граѓани ќе придонесе овој проблем да биде долго време присутен, додека да се нормализира состојбата.

Во меѓувреме по Тетово и Куманово ќе се отвори уште еден кризен реон, скопскиот – Арачиново, кој ќе има клучна улога во разрешување на кризата. Овој фронт ќе се отвори паралелно со акцијата на македонските безбедносни сили во Матејче, Слупчане, Оризаре и други села кои сеуште биле под контрола на ДТГ. За да се сврти вниманието и да се намали интензитетот на воените дејствија, дел од припадниците на ОНА ќе се префрлат во Арачиново кое всушност претставувало стратегиска точка и е непосредно до главниот град. Појавата на ДТГ непосредно до главниот град предизвика паника кај политичкиот врв но и кај граѓаните во државата, и притоа сериозно се нарушила безбедносната ситуација која го принудила меѓународниот фактор цврсто да се заземе за разрешување на кризата која од ден на ден се повеќе се одолговлекувала.

3.4.3. Скопски кризен реон

Иако од самиот почеток ДТГ се откриени во с. Танушевци во сверозападниот дел на Скопска Црна Гора, сепак главниот град не бил загрозен. Но со заземањето и утврдувањето во Арачиново безбедноста била ставена на знак прашање. Албанските терористи се подготвувале да започнат граѓанска војна во Скопје, предупредува Павле Трајанов, лидер на Демократски сојуз, повикувајќи се на разузнавачки извори, и вели дека терористите својата стратегија ќе ја започнат со заземање на витални објекти²⁸⁷ и точки во главниот град на Македонија.²⁸⁸

²⁸⁷ Според Павле Трајанов терористите би ги блокирале сите влезни и излезни правци на Скопје и би воспоставиле контрола над многу витални објекти како што се аеродромот Петровец, Рафинеријата, изворот Рашче, Матка и други витални објекти кои се од егзистенцијален карактер на населението. Бидејќи никој не ги контролирал стратешките точки на Скопје, терористите потоа би ги заземале Водно и Скопска Црна Гора. Во понатамошниот дел од активностите ќе бидат активирани и албански паравоени формации во Нерези, Матка, Сарај, Бутел, Чаир, Студеничани, Гази Баба, во Количани, кои внатре во Скопје ќе започнат со

Со активирањето на случајот Арачиново, Џорџ Робертсон за македонските медиуми ќе изјави: Ги повикувам сите оние кои го користат оружјето како политика, до го спуштат оружјето! И да го одберат мировниот процес.²⁸⁹ Ваквата изјава со право говори дека надворешниот фактор индиректно ја подржува ОНА и налага да се седне на преговарачка маса со што би се решила кризата. Ако се земе во предвид дека ситуацијата која е крајно влошена на безбедносен план, менувањето на политиката на меѓународниот фактор и неодлучноста на македонскиот државен врв во решавањето на кризата, со право се заклучува дека преку Арачиново терористите можеле да влијаат и да ја контролираат целата ситуација. Заземањето на Арачиново од страна на ОНА претставувало голема закана за главниот град на РМ - Скопје. Поради својата гео-тактичка положба од Арачиново бил загрозен домашниот и меѓународниот железнички и патен сообраќај, бидејќи во непосредна близина минувале пругата и автопатот Белград – Скопје. Бил загрозен и аеродромот²⁹⁰ „Петровец“, денес „Александар Велики“, од кој што полетувале и слетувале авиони со патници и делегации од сите страни на светот. Бидејќи била загрошена безбедноста на аеродромот, меѓународниот фактор веднаш дал до знаење на македонските сили дека воената цел с. Арачиново треба веднаш да се елиминира. Исто така во непосредна близина на с. Арачиново се наоѓала и рафинеријата за нафта „Окта“, која доколку се погоди со артилериски оган ќе предизвика катастрофални материјални, економски, еколошки и други последици. По препорака на британскиот Форин офис, „Бритиш ервејз“ ќе ги стопира летовите за Скопје. Американската администрација ќе повлече дел од персоналот од амбасадата во Скопје. Стејтдепартментот ќе им порача на своите граѓани да ја избегнуваат Македонија како можна дестинација.²⁹¹

терористички акции. Се предвидувало и тотален информативен мрак, бидејќи терористите планирале да ги урнат и главните репетитори.

²⁸⁸ <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=9718&idg=1&idb=278&rubrika=Makedonija>, Год. 1, Бр. 278, 11/7/2001

²⁸⁹ <http://www.youtube.com/watch?v=32oeuxL9qFE>, МАКЕДОНИЈА (12) 20 години независност (2001), 41 мин./ 29 сек. – 41 мин. / 40 сек.

²⁹⁰ Од сите загрозени цели на скопската територија единствено аеродромот бил најсигурен и најбезбеден објект, поради тоа што силите на НАТО биле сместени на таа територија и ако се земе фактот дека тие воено и политички ги контролираа ДТГ, пред се за сопствена заштита а после за други цели, во никој случај не можело да се изврши агресија врз аеродромот. Пласираната закана за диверзија на аеродромот имала сосема поинаква намера, односно заплашување граѓаните на Скопје и државниот врв, а одлуката на британскиот Форин офис, „Бритиш ервејз“ да ги стопира летовите за Скопје било само обична фарса.

²⁹¹ Костова Јадранка, *Незавршен мир...*, стр: 111.

На 14 јуни Претседателот Трајковски испраќа писмо до Генералниот секретар на НАТО, во кое било побарано помош за разрешување на кризата. Истиот ден Ген. Петровски имал средба со Заменикот на здружениот Генералштаб на САД. На таа средба странката истакнала дека кризата требала да се реши преку политички дијалог а не со воени средства и да се употребува пропорционална сила и де не се уништуваат селата за да би биле убиени неколку бунтовници.²⁹² Два дена подоцна од пријателските служби во Агенцијата за контраразузнавање пристигнале информации дека една бригада ќе се префрли од Албанија и ќе се крене востание во Дебарско-Гостиварскиот реон.²⁹³ Ова е само уште еден маневар да се погрешно насочат безбедносните структури на државата за непријателот подобро да се утврди или да заземе нови позиции.

Кон средината на јуни, во неколку наврати координативното тело²⁹⁴ за справување со кризата одржало неколку состаноци за да се разгледа состојбата во Арачиново. Суштината на координативното тело се состоела во тоа да му предложи на Претседателот на државата решение за Арачиново. Министрите од СДСМ имале став со предупредувачки дејства да се реши кризата во Арачиново, министрите од ВМРО ДПМНЕ барале да се изведе тотална борбена операција, додека министрите од албанска националност предлагале мирно разрешување на кризата со помош на меѓународни организации.²⁹⁵ За да се изведе операција во Арачиново главната одлука ја донесувал и потпишувал Претседателот Трајковски. Соопштувајќи на координативното тело за справување со кризата дека ќе се изведе операција во Арачиново, Трајковски истакнал: За операцијата имаме ограничено време од два дена бидејќи толку ни даде Џорџ Робертсон.²⁹⁶ Селото Арачиново било добро организирано од страна на терористите за одбрана притоа ангажирајќи и дел од жителите за извршување на некои логистички работи.

²⁹² Панде Петровски, *Сведоштва...*, стр: 94-95.

²⁹³ Исто..., стр: 97.

²⁹⁴ По формирањето на коалиционата Влада за спас на Македонија од 13 мај се создало и координативно тело за справување со кризи. За Претседател на координативното тело бил назначен Илија Филиповски потпретседател на Владата на Р.М, а за членови во тоа тело влегле Владо Бучковски – министер за одбрана, Љубе Бошковски – министер за внатрешни работи, Бедредин Ибраими – министер за труд и социјална политика, Ицет Мемети – министер за правда, Никола Груевски – министер за финансии, д-р. Петар Милошевски – министер за здравство, Илинка Митрева – министер за надворешни работи и началникот на генералштабот на АРМ – ген. Панде Петровски.

²⁹⁵ Панде Петровски, *Сведоштва...*, стр: 100 – 101.

²⁹⁶ Исто..., стр. 101.

Поделени во групи од 8 до 10 луѓе, утврдувајќи се во тврдите објекти во селото целта на ДТГ не била да се одбрани селото туку да се издржи што повеќе од три дена со што би се создале услови НАТО директно да се вклучи во самата операција. Понатамошните активности и настани ќе покажат дека целта била таа.

На 22 јуни започнала акција за ослободување на Арачиново. Планот со кој се предвидувала акцијата бил, првин да се спречи поврзувањето на ДТГ од Арачиново со другите ДТГ на ОНА во Кумановско-липковскиот реон, каде сеуште се давало жесток отпор кон безбедносните сили, потоа етапно заземање на секој дел од с. Арачиново. Во четири часот вчераутро, македонските безбедносни сили ја започнаа досега најжестоката акција за разбивање и уништување на албанските терористи во скопското село Арачиново, кое е под нивна окупација и контрола повеќе од две недели, пишува весникот Вест²⁹⁷. Во борбата за с. Арачиново ќе бидат вклучени специјални одреди на полицијата и армијата со поддршка на македонското воздухопловство.

Првиот ден од западната и северната страна било влезено во Арачиново, а од источната и јужната се запрело пред селото бидејќи единиците имале таква задача. Во текот на ноќта борбените дејствија продолжиле но од дистанца, поради избегнување од загуба на припадници од безбедносните сили. Во првиот ден од нападот ќе бидат ранети и заробени двајца странски државјани – Американци, во непосредна близина на Арачиново. Терористите давале отпор најмногу со минофрлачи и митралези, од бункери и добро изградени и безбедни објекти, додека АРМ стрелала кон строго утврдени цели, притоа причинувајќи голема материјална штета на објектите поради тоа што ДТГ ги зафатиле најубавите, најновите куќи од цврста градба и ги претвориле во бункери и митралески гнезда и оттаму дејствувале кон полицијата и АРМ. Пред да бидат потиснати, ДТГ се обиделе да ја гранатираат и Рафинеријата ОКТА, но гранатите завршиле покрај кругот на Рафинеријата. Додека се изведувала воената акција во Арачиново, од страна на ПДП ќе биде упатен ултиматум доколку не се престане со воената офанзива тие ќе ја напуштат Владата. Во таа насока пратеникот на ПДП, Насер Зибири ќе изјави: - *Доколку не дојде до смирување на состојбата ПДП не е спремна да ги легитимира и понатака овие крвави дејства на актуелниот естаблишмент.*²⁹⁸

²⁹⁷ Вест, Година: 1, Број:289, Сабота, 6/23/2001

²⁹⁸ Костова Јадранка, Незавршен мир..., стр: 121.

До 24 јуни до пладнето македонските безбедносни сили откако ги интензивирале нападите, речиси влегле во центарот на Арачиново по што агресорот почнал да истакнува бели знамиња.²⁹⁹ Борбите биле во полн ек, распламтени и разгорени со сета своја жестокост се воделе насекаде, во и околу селото. Вториот ден од акцијата за ослободување на Арачиново бил еден од оние историски моменти кога се решавала судбината на овој народ. ...Терористите беа прикештени од сите страни и беше прашање на време, можеби неколку часа, кога тие ќе попуштеа пред нашиот налет и ќе се разбегаа или ќе подигнеа бели знамиња.³⁰⁰ Според полициско-армиски извори, веднаш по жестоката акција на безбедносните сили на некои куќи се појавиле бели знамиња, како знак на предавање. Дознаваме дека терористите вчера (24 јуни) околу 14 часот побарале од командата на НАТО да се прекине дејството на македонските сили. Терористите прифатиле да им се предадат само на единиците на НАТО. Македонскиот државен врв наредил прекин на огнот до 16 часот, по што во Арачиново влегле ципови на ОБСЕ, КФОР, Европската набљудувачка мисија и на неколку амбасади.³⁰¹

Третиот ден, односно на 24 јуни офанзивата ќе биде прекината откако еврокомесарот Хавиер Солана³⁰², потпомогнат од американскиот амбасадор Мајк Ајник, британскиот амбасадор Марк Дикинсон и францускиот амбасадор Жан Франсоа Терал, извршиле огромен притисок врз Претседателот Борис Трајковски, Премиерот Љупчо Георгиевски и министрите за внатрешни работи и одбрана Љубе Бошковски и Владо Бучковски. Откако ќе биде прекинат огнот врз ДТГ, Солана ќе истакне: Прекинот на огнот е прв чекор во наредните денови да продолжи политичкиот дијалог за да може оваа држава во кусо време да ги надмине актуелните тешкотии.³⁰³ Увидувајќи ја манипулаторската и дволична игра на западните сојузници, Министерот за внатрешни работи - Љубе Бошковски ќе истакне дека: - За да продолжи политичкиот дијалог, воено мора да бидат поразени терористите, за

²⁹⁹ Проф. Д-р. Кузев Стојан и група автори, **Војната во Македонија...**, стр.287.

³⁰⁰ Тони Ангелески, **Аманет - Достоинство Бранители Чест Татковина**, Тримакс, Скопје, 2010, стр:75.

³⁰¹ <http://star.dnevnik.com.mk/?pBroj=1585&stID=1040>

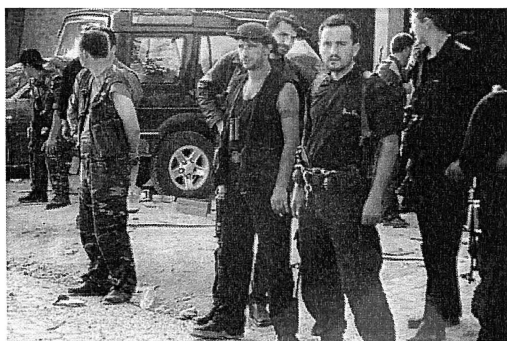
³⁰² Попладнето на 24 јуни високиот комесар за надворешна и безбедносна политика на ЕУ- Хавиер Солана со бројна екипа допатувал во Скопје и се сместил во хотелот Белви кој е во непосредна близина на селото Арачиново. Ако меѓународниот фактор претходно сметал дека околината на Арачиново вклучувајќи го и главниот град се безбедносно загрозувани граѓаните и некои витални објекти зошто тогаш тие се сместиле во хотелот Белви кој можел да биде атакуван од страна на ДТГ?

³⁰³ Костова Јадранка, **Незавршен мир...**, стр: 123.

нашите позиции да бидат поцврсти.³⁰⁴ По прекилот на борбените дејствија во с.Арачиново, започнал планот за извлекување на ОНА, од страна на силите на КФОР кои организирано и брзо пристигнале да ја изведат акцијата. Точната траса по која ќе се извлекуваат силите на ОНА не ја знаел никој друг, освен силите на КФОР. За извлекување на терористите од Арачиново НАТО и ОБСЕ имале 3 варијанти:

- Да бидат извлечени со возила од цивилни фирми од Тетово;
- Да се извлечат со автобуси на НАТО/КФОР и
- Терористите да се извлечат со сопствени возила.³⁰⁵

Од сите три комбинации од македонските претставници на преговорите, се прифатиле првата и третата. И додека се одлучило која варијанта ќе се примени, пред хотелот Белви по завршувањето на состанокот веднаш дошле единиците на НАТО со планираните превозни средства. Сето тоа било плански предвреме испланирано и договорено, а за да биде легитимно требало да помине процедурално. Иако не се знаела точната бројка, некои извори говорат дека од Арачиново биле извлечени 500 припадници на ДТГ, меѓу кои имало и локални жители.

Сл. 15 Извлекувањето на ДТГ на ОНА од Арачиново

Според агенцијата БЕТА, на 25 јуни 2001 година во Арачиново имало влезено неколку делегации на ОБСЕ, европскиот мониторинг и НАТО, меѓу кои бил и специјалниот пратеник на НАТО, Питер Фејт. Тој во Арачиново разговарал со претставниците на ОНА околу можностите и начинот на извлекување на војниците на ОНА од Арачиново. Според БЕТА, командантите на ОНА инсистирале и барале дополнителни гаранции дека по нивното повлекување, македонските воени сили нема да влезат во Арачиново.³⁰⁶

³⁰⁴ Исто..., стр: 122.

³⁰⁵ Панде Петровски, Сведоштва..., стр: 111-112.

³⁰⁶ Маир Исеини, Развојот на настаните во Македонија и формирањето на ОНА..., стр: 26.

Притоа во јавноста била пласирана информација дека во Арачиново се наоѓа и американска група од МПРИ тимот. Оваа варијанта е можна поради фактот што РМ овој тим го прими врз основа на воспоставената билатерална соработка со САД, со цел да помогне во преструктуирањето, организирањето, опремувањето и обучувањето на АРМ според стандардите на НАТО. Меѓутоа тимот истовремено имал соодветна улога и во кроењето и обуката на ОНА. Југослав Петрушиќ – Доминик, поранешен агент на француските тајни служби за случајот Арачиново и можноста дека имало странски платеници истакнува: Кога полицијата и војската влегоа во Арачиново, тогаш автоматски се прекина целата акција. Јас претходно им кажав (се мисли на македонските разузнавачи), дека во Арачиново има 25 луѓе кои добиле пари од една американска корпорација за да обучуваат луѓе во Арачиново. Таму немаше само Американци, имаше Албанци, Британци, Срби, Македонци и по нив е пратен автобус за нивно извлекување. Тука не беше во прашање верата, туку парите. И тие луѓе никој не смее да ги пипне.³⁰⁷

За помошта и обуката на ОНА од страна на британски и американски воени лица, пишувале и угледни светски списанија, како „Џејн Дифенс“ од САД и „Дифенс Воч“ од Велика Британија при што тие официјално не биле демантирани. За соработката во создавањето на ОВК и улогата на САД во конфликтите на Балканот пишувале: проф. Мишел Чосудовски, аналитичарите Дејвид Галанд (заменик-главен уредник на „Дифенс Вач“) и Гари Вилсон, како и весниците „Катимерини“, „Тајмс“, „Сандеј Телеграф“, „Гардијан“ и други.³⁰⁸

Во Арачиново дефинитивно се извршени предавство на македонскиот народ, затоа што никаде во светот не се постапува со терористи и екстремисти како да се тие граѓани од прв ред, кои со клима уреди и со оваа пратња од Европа и меѓународниот фактор треба да заминат и да бидат амнестирани после овие убиства кои ги извршија над македонските граѓани, изјавил лидерот на ВМРО Вистинска, Борис Стојменов.³⁰⁹ Проблемите ќе ескалираат кога македонските граѓани ќе дознаат за извлекувањето на ОНА од Арачиново и прекилот на акцијата. На 26 јуни во вечерните и ноќните часови Скопје наликувало на фронт.

³⁰⁷ <http://youtu.be/fhPWVS3N3B0>, **Jugoslav Petrušić**, TV Makedonija- **Vo Centar**, 2 DEO, 21 мин. / 48 сек. – 22 мин./20сек.

³⁰⁸ <http://nova.makedonija.com.mk/NewsDetal.asp?vest=9309955166&id=9&setIzdanie=21800>

³⁰⁹ Костова Јадранка, **Незавршен мир...**, стр: 125.

Протестот пред Собранието ќе започне со мирно собирање на македонските жители од Арачиново, на кои подоцна ќе им се приклучат граѓани од Скопје и дел од резервистите на АРМ и МВР. Во вечерните часови на 26 јуни бројот на собраните лица пред Собранието ќе достигне неколку илјади. Ќе се бара објаснување од државниот врв за ваквото според нив предавство што се направило во Арачиново. Меѓутоа никој од државниот врв нема да се обрати до насобраните граѓани кои пред Собранието ја барале правдата од оние кои тие ги поставиле да ја водат државата. Поради големиот револт и нетрпеливоста ќе почнат да се слушаат истрели од огнено оружје при што протестите ќе кулминираат со насилно влегување во Собранието, а ќе бидат демолирани и неколку возила на ОБСЕ и возилото на министерот за внатрешни работи Љубе Бошковски. На протестот граѓаните зеле учество пред се поради „лицемерната политика на ЕУ кон Македонија“, но и против „кукавичкиот и нерешителен државен врв“, додека полицајците биле најлут и најнервозни поради таквата политичка одлука. Револтот, објаснувале тие, доаѓал поради тоа што рацете им се врзани за какво било дејствување, а терористите безбедно се транспортирале од фронтовите, со апсолутна поддршка од НАТО. Најголемата неправда, според нив, е тоа што и во такви услови терористите жестоко стрелаат и ги провоцираат македонските безбедносни сили на сите три фронта - тетовскиот, кумановскиот и оној божем згаснатиот, во Арачиново. „Не може повеќе вака. За кого гинеме, за што гинеме, нека ни каже некој!“, револтирани викале полицајците!³¹⁰

Сл.16 Насобраните граѓани и безбедносни сили пред Собранието, и запалените возича на ОБСЕ

Во наредните денови по извлекувањето на терористите, полицијата ќе влезе во Арачиново, но ништо нема да биде како порано. Соживотот меѓу Македонците и Албанците во таа област ќе биде ставен на работ од своето егзистирање.

³¹⁰<http://star.vest.com.mk/default.asp?id=10694&idg=1&idb=292&rubrika=Makedonija>, Год. 1, Бр. 292, 27/6/2001

Ќе бидат разуранати многу домови на македонски и албански семејства, а обвинувањата ќе бидат меѓусебни. Но кој беше господарот на таа територија може да се претпостави? Меѓународниот фактор иако го реши во своја полза случајот Арачиново, тој не се обиде да најде решение и за Тетовскиот и Кумановско-липковскиот кризен реон. Преку тие два кризни реони меѓународните претставници влијаа на македонскиот државен врв да ја смени тактиката во борбата против ДТГ, односно да се употребува пропорционална сила и да се даде предност на дијалогот.

Дека сеуште не бил завршен скопскиот кризен реон потврдува и акцијата на МВР која била извршена на 7 август во скопската населба Чаир на улица Виргино број 7. На таа адреса била откриена ДТГ која имала за цел да организира убиства на припадници на полицијата. Епилогот од преземената акција бил петмина убиени терористи меѓу кои бил и познатиот командант Тели, како и петмина уапсени. Во акцијата било запленето и големо количество на оружје.³¹¹ По оваа акција одмаздата на ОНА за своите припадници ќе биде извршена на 10 август во месноста Љуботенски Бачила на шумскиот пат меѓу селата Љубанци и Љуботен - Скопско, при што возило на АРМ наишло на две нагазни мини поставени од албанските терористи, и во настанатата експлозија осум припадници на АРМ ги загубиле животите, а осум војници потешко и полесно биле повредени. По настанатата експлозија кон припадниците на армијата од страна на терористите бил отворен оган од пешадиско оружје, на што од армиските сили веднаш било возвратено и нападот одбиен.³¹² По фаталните експлозии и нападот на терористите, кон Љуботен се упатиле борбени хеликоптери на АРМ. Според дополнителните информации од АРМ, разбивањето и уништувањето на терористите траело само 10-ина минути. Врз нив жестоко дејствувале првенствено хеликоптерските единици. Високи безбедносни извори потврдиле дека во Љуботен и околината веднаш по разбивањето на терористите, АРМ и полицијата ја зајакнале контролата, со што населението таму е безбедно.³¹³ Меѓутоа додека траел нападот дел од ДТГ се пресоблекле во цивилна облека и се инволвирале меѓу жителите на селото. МВР дознавајќи дека во с. Љуботен сеуште има ДТГ, кои чекаат поволен момент повторно да се активираат, наредниот ден на 11 август безбедносните сили извршиле нова акција врз силите на ОНА, кои биле облечени во цивилна облека.

³¹¹ Костова Јадранка, *Незавршен мир...*, стр. 158.

³¹² Бела Книга- *Тероризмот на т.н. Ослободителна национална армија...*, стр.140.

³¹³ *Вест*, Година: 2, Број:328, Сабота, 8/11/2001

Нападот бил следен и опсервиран од членови на Хашкиот трибунал, веројатно заради заплашување на нашите безбедносни сили да не употребат прекумерна сила.³¹⁴ Додека траела акцијата во Љуботен, во исто време ОНА уфрлува 500-700 борци преку месноста Дворци, кои имале за цел да ја заземат караулата Радуша и с. Радуша. Со заземањето на караулата и селото ќе се направело пресекување на собакајницата и пругата кои воделе кон с. Јагуновце, спојување со групата на ОНА од реонот на планината Жеден и загрозување на изворот Рашче.³¹⁵ На 12 август, полицијата влегла во Љуботен, при што биле убиени пет лица на ДТГ, а осум заробени. Со влегувањето на полицијата во селото, околу 1000 жители од албанско малцинство го напуштиле селото со намера припадниците на МВР да бидат обвинети за геноцид врз албанското население од с.Љуботен. Истиот ден, североисточно од месноста Дворци, во осум часот утрото, поголема група терористи се обидела да влезе во Македонија. Според портпаролот на АРМ-Благоја Марковски, со единствена акција меѓу армијата и полицијата и со сите расположливи средства овој последователен обид за агресија врз Македонија од Косово (СРЈ) бил уништен. Големата група косовски терористи набргу била разбиена и принудена на повлекување, а повремени пукотници се слушале и до попладневните часови.³¹⁶ Во борбите кај Радуша биле употребени и борбените хеликоптери МИ-17 и 24, и авиони СУ-25, борбите биле со голем интензитет бидејќи припадниците на македонските безбедносни сили биле загрозени. Во нападот кај Радуша агресијата била извршена директно од Косово, со формација од еден баталјон на македонска територија навлегол КЗК, притоа подржан со минофрлачи –МФ 120 мм и две хаубици 122 мм кои дејствувале од косовска територија.³¹⁷ Оваа акција на терористите претстауваа класичен пример дека тие се надворешен агресор кој имал намера да запоседне македонска територија. Радуша е последниот настан пред потпишувањето на Охридскиот Рамковен договор со кој се стави крај на воените дејствија.

³¹⁴ Проф. Д-р. Кузев Стојан и група автори, **Војната во Македонија...**, стр.345.

³¹⁵ Претседателот на САД, генералниот секретар на НАТО и високиот комесар за надворешна безбедносна политика на ЕУ во претходните месеци, даваа поддршка на Македонија во борба против ДТГ кои крстат на територијата и дека ќе го спречат понатамошното влегување на нови сили во Македонија. Ако тоа беше така се поставува прашањето: - Како 500-700 борци ја поминале границата, а притоа да не бидат забележани од војниците на НАТО, кои беа чувари на границата меѓу Македонија и Косово?

³¹⁶ Вест, Година: 2, Број:329, Понеделник, 8/13/2001

³¹⁷ Светомир Шкарик, **Правото силата и мирот...**, стр: 688.

3.5. МАКЕДОНИЈА – ДОМИНО НА БАЛКАНОТ

Започнувањето на кризата во јануари и обелодувањето на аферата прислушување најавувале една сосема поинаква година исполнета со низа настани кои ќе ја дрмаат државата. Аферата Прислушување се развлекувала месец-два додека ДТГ целосно да го свртат вниманието на македонскиот државен врв. Таа се појавува одеднаш, крева прашина и како се појавува така и згаснува. Но кризата на воен план што току се разгорувала. По неколку извршени дејства на ДТГ и неодлучноста на политичкиот врв да презеде акција за нивно сузбивање како и постепеното вмешување на меѓународниот фактор во кризата и променливата политика навестувале дека нешто мора да се смени.

На 17 март СДСМ во интерес на безбедноста на земјата предлага да се формира широка коалиција на власт³¹⁸ која би ја раководела државата понатака. Како најбрз и најефикасен начин за излегување од сериозната безбедносна криза во Македонија, СДСМ предложил во новата коалиција, покрај ВМРО-ДПМНЕ и ДПА, да влезат СДСМ, ЛДП и ПДП. Мнозинството пратеници од владејачките ВМРО-ДПМНЕ, ДПА и Либералната партија на затворената седница посветена на безбедносната ситуација во Македонија, гласале против предлогот за проширување на актуелната владина коалиција.³¹⁹ Кон крајот на март, поточно на 30 март лидерот на СДСМ – Бранко Црвенковски на одржана прес-конференција го повикал Премиерот Љупчо Георгиевски во рок од три дена да формира широка коалициска Влада на национално единство која би ја елиминира воената опасност и ќе подготви демократски избори. Во спротивно СДСМ нема да седи со скрстени раце и да гледа како Владата на Георгиевски ја растура Македонија.³²⁰ Ваквата изјава или поточно закана претставувала уште еден во низата проблеми на државата со што се намалила моќта на актуеланата Влада да се справи со кризата. Двете кризи, едната воена а другата политичка, само ја подгревале ситуацијата во државата и поради тоа на 5 април лидерите на најголемите политички партии од македонскиот блок одлучиле да формираат широка или голема коалиција. Оваа одлука била поддржана и од странските дипломати во Скопје со цел да се обезбеди поширока поддршка на решенијата за излез од кризата.³²¹

³¹⁸ Јован Павловски..., *Сто македонски години...*, стр: 697.

³¹⁹ <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=2989&idg=1&idb=210&rubrika=Makedonija>, Год. 1, Бр. 210, 3/19/2001

³²⁰ Светомир Шкарик, *Правото силата и мирот...*, стр: 672.

³²¹ Исто..., стр:674.

Широката владината коалиција официјално била формирана месец дена покасно од датумот кога се одлучиле за таков чекор. Во меѓувреме додека се дискутирало на маса кој што да добие во новата Влада, оружјето на ДТГ не мирувало. Секој ден имало престрелки, жртви во заседа, бегалци и меѓународна поддршка и посредување. Додека политичките партии се договарале за широката коалиција, албанските политички партии во меѓувреме ќе излезат секоја со свој став за решавање на кризната состојба. Доколку се анализираат нивните ставови се заклучува дека сите нивни идеи и замисли се единствени.³²² Поради албанската единственост а македонската раздвоеност на политички план, губеше и штета имаше само Македонија. Штетата кон Македонија а поддршката на албанскиот политички блок, излезе на виделина на 8 април кога Меѓународната кризна група со седиште во Брисел излегла со текст под наслов „Реформи или бунт“. Во текстот се потенцира дека на Македонија и се потребни уставни и законски промени, но и промени во свеста на луѓето особено на словенското мнозинство кое мора да го преиспита ставот дека идентитетот на македонската држава е синоним за словенската популација.³²³ Ваквиот акт е само уште еден во низата удари кои државата ги прими кога веќе беше на колена. Мислејќи дека меѓународниот фактор ќе ја штити „оазата на мирот“, државата се излажа и поверува на празни ветувања.

Потпишаната спогодба за „Стабилизација и асоцијација“ на Македонија со Европската Унија,³²⁴ во Луксамбург не придонела за решевање на кризата, туку македонските политичари дозволиле ЕУ директно да се вмеша во преговорите за формирање на широката владина коалиција и во решавање на кризата преку политички дијалог што најмалку се очекувало или планирало.

³²² 13 април ПДП претставува платформа за излез од кризата. Платформата се состоела од повеќе барања: промена на преамбулата на Уставот или нејзино целосно бришење, високо образование на албански јазик, признавање на тетовскиот парауниверзитет, попис на населението според меѓународни стандарди, пропорционално учество на Албанците во државната администрација, службена употреба на албанскиот јазик и амнестија на припадниците на ОНА. Истите овие барања ќе ги потенцира и НДП која се сметала себе си за политичко крило на ОНА, а новина во нејзините барања ќе биде и барањето за федерализација на Македонија. Лидерот на ДПА – Арбен Џафери за тиранскиот весник „Шекули“ на 18 април ќе истакне: Македонија треба да го смени својот менталитет и однос спрема Албанците, да почне дијалог за отворените и спорни прашања за да го надмине сопствениот антагонизам за што е потребен механизам за решавање на овие прашања. Сите овие заложби и барања на Албанците од осамостојувањето на Македонија се јавуваа постепено и тивко но полка се реализираа. Кризата беше само поволна околност кога сите тие барања ќе се стават на маса одеднаш.

³²³ Светомир Шкарик, **Правото силата и мирот...**, стр: 674.

³²⁴ <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=4335&idg=1&idb=229&rubrika=Makedonija>, Год.1, Бр.229, 4/10/2001

Во Луксамбург Џафери ќе го промовира својот „нон-пејпер“ во кој се подвлекува дека Албанците во Македонија ги загубиле правата стекнати во поранешна Југославија, како што се употребата на јазикот, симболите и соодветната застапеност во државните органи.³²⁵ Освен со промена на Уставот, кризата требала да се реши и си ресоцијализација на 50 000 политички затвореници. Доколку се одбие дијалог, кризата се рациклира.³²⁶ Меѓутоа ДПА не застанува само со „нон-пејперот“. На 25 април Парламентот на Советот на Европа во Стразбур донесува Резолуција за уредување на Македонија како мултиетничка држава. Резолуцијата била усвоена по предлог на Азис Положани, пратеник во Собранието на РМ од редовите на ДПА. Според академик Анте Поповски станува збор за политички потег кој заплашува да и стави историски крст на македонската нација и историски крст на македонската суверена држава.³²⁷ Дефинирање на мултиетничка држава и реформи на Уставот водат кон исчезнување на македонската држава што е апсолутно неприфатливо, додава Никола Поповски од СДСМ, член на делегацијата, инаку поранешен прв човек на македонската делегација во Советот на Европа. Меѓутоа оваа Резолуција не е конечна и за неа ќе расправа Комитетот на министри на Советот на Европа, што ќе биде дефинитвна, последна фаза во препораките на Советот до Македонија и нејзините идни чекори во решавање на албанското прашање.³²⁸ Мислејќи дека со формирањето на широка владина коалиција кризата ќе спласне, македонските и албанските политички партии на 13 мај во Собранието на РМ ќе ја изберат широка коалиција, или Влада на национален спас.³²⁹ Новата Влада е изгласана во време на најжестоките судири меѓу безбедносните сили на РМ и силите на ОНА. Оваа Влада од воениот врв во државата ќе биде именувана како „Влада на рогови во вреќа“, Влада на политичко неединство, Влада на политички партии со спротивставени интереси, односно Влада по волја на меѓународниот фактор. Со таква Влада формирана од релевантни политички партии, многу полесно се влијае врз нејзините одлуки и решенија, отколку ако некоја од партиите е надвор од неа.³³⁰

³²⁵ Светомир Шкарик, **Правото силата и мирот...**, стр: 674-675.

³²⁶ Костова Јадранка, **Незавршен мир...**, стр: 70-71.

³²⁷ Светомир Шкарик, **Правото силата и мирот...**, стр: 676-677.

³²⁸ <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=5127&idg=1&idb=242&rubrika=Makedonija>, Год.1, Бр. 242, 26/4/2001.

³²⁹ Во новата влада влегле следниве политички партии: ВМРО ДПМНЕ како владејачка партија со нејзините коалициони партии ЛП и ДПА и опозициските партии ПДП и ВМРО – вистинска, предводени од СДСМ.

³³⁰ Проф. Д-р. Кузев Стојан и група автори, **Војната во Македонија...**, стр: 252.

Владата на политичко единство не е направена под притисок на меѓународната заедница, туку е резултат на одговорниот однос на политичките субјекти кои се решени да ја извадат Македонија од кризата и да ја стабилизираат, истакнал Георгиевски. Платформата на новата македонска Влада има четири приоритети и тоа, стабилизација на безбедносната ситуација во државата со акцент на решителна битка против терористичките парамилитантни формации кои имаат тенденција да го загрозат територијалниот интегритет и суверинитет, интензивирање на политичкиот дијалог според агендата утврдена кај Претседателот Борис Трајковски, подготовка на нова изборна регулатива и организирање на фер и демократски избори, како и продолжување на процесите на интеграција во ЕУ и аранжманите со светските финансиски институции.³³¹ За побрзо и поефикасно реализирање на намерите, меѓународната заедница во Македонија испраќа двајца свои претставници со задача да го олеснат процесот и да го насочат кон мирна разрешница на кризата преку уставни промени, но истовремено ако има потреба и да ја притиснат Владата за да се стигне до проектираната цел. Во тој контекст е ангажирањето на претставникот на ОБСЕ – Роберт Фровик, да го подготви теренот за трансформација на војната од војна за територии во борба за права.³³² Другиот претставник, амбасадорот на НАТО Ханс Јорг Ајф веќе беше во Македонија. Активирањето на овие личности целосно ќе ја смени политиката на македонскиот државен врв, во начинот и методот како да се најде излез од кризата. Притоа во разрешување на кризата активно ќе се вклучат и генералниот секретар на НАТО - Џорџ Робертсон, Хавиер Солана - висок претставник за надворешна и безбедносна политика на ЕУ, и други видни личности кои западната волја изразена како еден вид на притисок, ја манифестираа во Македонија, за нејзин спас од кризата. По креирањето на новата Влада и активирањето на двајцата агенти на теренот, меѓународниот фактор само ќе се надоврзе со своите прогнози, решенија и ултиматуми. Новата Влада пред себе има тешка одговорност, воениот одговор на заканата да биде строго пропорционален, како и да осигура дека дијалогот ќе донесе значителни резултати, изјави министерот за надворешни работи на Кралството Шведска и претседавач со ЕУ, Ана Линд, при престојот во Скопје.³³³

³³¹ Утрински весник, Година 3, Број 567, Понеделник, 14 мај 2001, стр: 2.

³³² Манчо Митевски, 2001 Војна со две лица..., стр: 119.

³³³ Костова Јадранка, Незавршен мир..., стр: 89.

По изјавата на Ана Линд до нацијата се обратил Претседателот Борис Трајковски кој истакнал дека „европската порака е сфатена“. Прогласена е пауза во дејствувањето на безбедносните сили поради грижа за цивилите. На нашите сили им е наредено да делуваат на начин со кој би го минимизирале ризикот од цивилни жртви. Но исто така да делуваат решително. Сосема сме свесни дека е многу тешко да се најде рамнотежа меѓу ефективна употреба на сила, а притоа да се направат напори за избегнување на цивилни жртви.³³⁴

Во тие денови на затегнати односи на воено и политичко ниво, Генералниот секретар на НАТО – Џорџ Робертсон, од Тирана по средбата со албанскиот премиер Илир Мета, ќе побара од македонските власти да прогласат амнестија за сите екстремисти кои ќе го предадат оружјето а немаат извршено злодела.³³⁵ По предлогот за амнестија на ДТГ, на 22 мај лидерите на ДПА и ПДП - Џафери и Имери во Призрен на Косово со лидерот на ОНА-Али Ахмети, потпишале заедничката Платформа - документ во кој се обврзуваат на меѓусебна соработка, на заштита на терористите и на нивната политичка кауза која во суштина е големоалбанска.³³⁶ Во платформата тие се согласиле дека РМ мора да преземе мерки за промена на некои делови од Уставот и за целосна „секуларизација на македонската држава“. Со оваа платформа е направено усогласување на барањата и ставовите, меѓу политичкото и военото крило на ОНА со политичките програми на партиите од албанскиот блок во РМ.³³⁷ По обелодувањето на Призренската Декларација³³⁸ во јавноста, домашниот и светскиот политички врв се кренале на нозе. Македонскиот државен врв како и македонските граѓани биле изненадени од ваквата вест, и остро реагирале кон албанските политички партии ДПА и ПДП за откажување од таквата Декларација. Осуда за тој документ имало и од сите земји кои на некој начин биле поврзани со настаните во државата. Меѓутоа позади маската се криело друго лице. Осуда за Призренската Декларација била искажана за да се смират македонските граѓани и власти, да се трансформира војната од војна за територии во војна за права, да се вклучи политичкото крило на ОНА во текот на наредните преговори, како и да се создадат поволни услови за отпочнување на преговори во кои ќе се оди кон реализација на

³³⁴ Исто..., стр:89.

³³⁵ Исто..., стр: 91.

³³⁶ Манчо Митевски, **2001 Војна со две лица...**, стр: 123.

³³⁷ Проф. Д-р. Кузев Стојан и група автори, **Војната во Македонија....**, стр: 260.

³³⁸ Види прилози, стр: 173.

Призренската Декларација и идеите на Фровик.³³⁹ За Призренската декларација Претседателот Трајковски ќе истакне дека нема да се сложи во никој случај... барање на право на некои... да биде некој убиен па да му биде заземено неговото место. Премиерот Георгиевски со една убедлива порака до македонските граѓани ќе потенцира дека никој нема да отвори разговори за менување на Уставот на Република Македонија.³⁴⁰ Сепак иако се негирале било какви преговори за промена на Уставот, на крај се седна на преговарачка маса со политичките партии на Албанците во Македонија и се договорија што да се менува во Уставот за да корист би имале малцинските групи а во конкретниов случај Албанците како најголема етничка заедница во Македонија.

По Призренската Декларација, државата ќе ја разниша уште еден скандал. Неколку членови на МАНУ понудиле размена на територии и население меѓу Македонија и Албанија.³⁴¹ Идејата за раздружување по мирен пат не е ништо ново, вели Претседателот на МАНУ - Ѓеорѓи Ефремов. Во идејата пласирана во јавноста, се планира не само размена на територии туку и размена на луѓе. Претседателот на Академијата, не ја негирал целосно информацијата за поделбата на територијата, со тоа што ја квалификувал како предмет на лично разгледување на некои академици, а не како официјален став или предмет на разгледување на МАНУ. За идејата било неофицијално разговарано и со претставници на Албанската академија на науките и уметностите кои претходно престојувале во Скопје. Претседателот на албанската академија Ули Попа, како возможна ја зел и оваа опција.³⁴² Притоа Ефремов сметал дека ваквото решение би била можна опција за мирно решавање на кризата, иако во историјата нема такви примери.³⁴³ За ваквото можно решение бил запознаен и политичкиот врв во државата односно владеачките партии од македонскиот и албанскиот политички блок.

³³⁹ Претставникот на ОБСЕ во Македонија - Роберт Фровик предлагал Албанците од Косово што се наоѓаат во единиците на ОНА да им се отвори пат, да се вратат на Косово, а оние што се од Македонија да се амнестираат. Повлекувањето на ОНА според предлозите нема да трае повеќе од 48 часа. На ОНА нема да и биде дозволено да влезе во Косово со оружје, а КФОР нема да ги апси припадниците на ОНА, освен доколку не се обвинети на Косово. Манипулаторската игра на Фровик ќе придонесе да се добие негативен впечаток кај македонските власти и во неколку вербални префрлувања, тој дискретно ќе биде протеран од Македонија. Меѓутоа неговите ставови за решавање на кризата ќе бидат активни особено со преговорите во Охрид и усогласените ставови на политичките партии за потпишување на Охридскиот Рамковен договор.

³⁴⁰ <http://youtu.be/eprfGvCG-ro>, **Војна за права или за територии?** КОД, 2/4, 7 мин./25 сек. – 7 мин./42 сек.

³⁴¹ Светомир Шкарик, **Правото силата и мирот...**, стр: 680.

³⁴² <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=9191&idg=1&idb=269&rubrika=Makedonija>, Год. 1, Бр.269, 5/31/2001.

³⁴³ Костова Јадранка, **Незавршен мир...**, стр: 102.

Идејата за поделба на РМ уште во 1997 година му била презентирана и понудена како можна опција на тогашен висок функционер на власта од група академици на МАНУ! Таквата ретроградна и опасна идеја била веднаш одбиена без разговор и можност за елаборација. И кога се мислело дека таа е фрлена во заборава за никогаш да не се спомне, истата идеја предложена во 2001 година веројатно од истата група академици била без многу размислување прифатена од тогашниот Премиер Љупчо Георгиевски.³⁴⁴ Можноста дека било разговарано за поделба на државата уште во 1998 година говори фактот дека, кога по одржаните парламентарни избори на власт ќе дојдат коалиционите партии на ВМРО ДПМНЕ и ДПА, власта била разграничена од фактичкото и практичното владеење во државата. Фактичката власт била поделена на две сфери, односно функционална и територијална. Функционалната се однесувала на институциите во кои главниот збор го имал ВМРО ДПМНЕ, додека територијалната била поделена со реска граница до Групчин и „отаде Групчин“.³⁴⁵ Од источната страна на Групчин се протегала власта на ВМРО ДПМНЕ а на запад од Групчин била власта на ДПА.³⁴⁶

Одгласот на овој предлог во јавноста бил многу негативен. Иако сам по себе недоволно објаснетиот предлог и изолиран од целиот контекст тешко би можел да добие позитивна оценка, уште помалку може да се разбере крајно игнорантскиот однос кон изнесените размислувања, без реална критика на содржината на предлогот и без спротивставување на поинакви решенија, не во некој идеален случај, туку во нашиот конкретен случај на крајна загрозеност на опстанокот на државата. Предлогот има сериозни недостатоци во поглед на изводливоста.³⁴⁷ Дека кризата била фингирана за да се изврши размена на територии потврдува и ставот на пензионираниот генерал Тодор Атанасовски кој потенцира дека линијата на фронтот што била утврдена од порано меѓу Љупчо Георгиевски и Арбен Џафери, се протегала од Куманово и Липково, преку Карадак

³⁴⁴ Манчо Митевски, **2001 Војна со две лица...**, стр: 196.

³⁴⁵ За терминот „отаде Групчин“ авторско право ужива министерката за внатрешни работи Доста Димовска која има кажано дека не ја интересира ништо „отаде Групчин“. По ракетирањето на полициската станица во Теарце за прв пат е забележано присуство на министерката Доста Димовска, „отаде Групчин“. Откако кризата ескалирала таа во неколку наврати поднесуваше оставка, која во никој случај не беше прифатена и одобрена од страна на Премиерот Георгиевски (најверојатно поради нивното исто мислење за раководење и управување со државата). По формирањето на новата Влада за национален спас од 13 мај министерството за внатрешни работи му е доверено на Љубе Бошковиќ.

³⁴⁶ Манчо Митевски, **2001 Војна со две лица...**, стр: 113.

³⁴⁷ Ненад Новковски, **Првите десет години...**, стр: 213.

и Рамне, потоа преку Групчин, натаму преку Цер и ги дели Охрид и Струга. Всушност оваа линија била бугарско-албанска граница воспоставена во 1941 година под покровителство на фашистичката ооска Рим-Берлин. Коалицијата на македонската држава што ја предводеа Љупчо Георгиевски и Арбен Џафери ја бранеа Република Македонија на оваа линија 2001 година, а не на државната граница. Зошто? Затоа што биле договорени и поделбата и „размената“.³⁴⁸ Планот за размена на територии и население, направи голема штета на македонската политика и ја фрли РМ во редот на тотално несериозни држави. Поради овој акт на предавство на македонскиот народ и на неговите национални интереси, под притисок на јавноста, оставка поднел тогашниот Претседател на МАНУ, Ѓорѓи Ефремов. Проектот „трампа на територии“ до максимум ќе ги разниша односите помеѓу СДСМ и ВМРО-ДПМНЕ. Според, Бучковски тој е поопасен и од Призренскиот документ.³⁴⁹ Доколку решението е федерализација или поделба на државата, стравот³⁵⁰ кој се јавува е од хипотетичка ситуација кога „грабливите соседи“ на „нов Берлински Конгрес“, би ја поделиле и би ја абсорбирале македонската етно-нација, додека етничките Албанци би се придружиле кон „големо Косово“ или „голема Албанија“. Од друга страна доколку решението е унитарна држава, стравот е дека демографското ширење на етничките Албанци на крајот ќе резултира со тоа што етничките Македонци ќе станат „малцинство во својата сопствена држава“.³⁵¹

Под медијаторство на Претседателот Трајковски ќе започнат разговори за излез од политичко-безбедносната криза преку промена на Уставот на РМ. На разговорите во текот на месец јуни, јули и август, учествувале лидерите на ВМРО ДПМНЕ, СДСМ, ДПА и ПДП со цели тимови партиски функционери и експерти.³⁵²

³⁴⁸ <http://star.utrinski.com.mk/?pBroj=1895&stID=44533&pR=7>, Тодор Атанасовски, **Размена на територии**, Број: 1895, понеделник 16 октомври 2006 година.

³⁴⁹ Костова Јадранка, **Незавршен мир...**, стр: 103.

³⁵⁰ Стравот кој што бил присутен кај Македонците и Албанците може да се разгледа од два аспекта. Прво Македонците стравуваат дека територијалниот интегритет на македонската држава може да дојде под остра закана доколку им се даде на Албанците статус на уставотворна нација и да го прогласат албанскиот за втор државен јазик. Второ Албанците стравуваат од притисокот кој би се извршил врз нив како и нивно третирање на граѓани од втор ред, доколку државата се дефинира во етно-национална смисла.

³⁵¹ Зоран Илиевски, **Интегративниот модел на делење...**, стр: 117-118.

³⁵² Манчо Митевски, **2001 Војна со две лица...**, стр. 120.

Меѓународната заедница како олеснувачи на процесот ги делигирала Франсоа Леотар³⁵³ и Џејмс Пердју.³⁵⁴ На тие разговори Џафери и Имери ќе поднесат предлог за федерализација на Македонија по пример на Босна.³⁵⁵ Позадината на ваквиот предлог била да се купи време за меѓународната заедница да земе директно учество во преговорите, додека македонските политички партии немале разработен и усогласен концепт за преговорите.

Со случајот Арачиново, меѓународната заедница вниманието го сврте кон ОНА, а на Македонија и го сврте грбот. На 25 јуни, ЕУ од Луксембург на Македонија и порача: Нема воено решение на кризата. Политичкиот дијалог мора да продолжи со посредство на меѓународната заедница и да се донесат брзи резултати. Од тие резултати ќе зависи натамошниот развој на односите на ЕУ со Македонија и можноста за натамошна помош, се вели во коминикето на министрите за надворешни работи на ЕУ издадено по средбата во Луксембург.³⁵⁶ Просто речено, ЕУ и се закани на Македонија, или ќе има политички дијалог или санкции.³⁵⁷ На 27 јуни во Скопје допатува експертот по Уставно право - Роберт Бадентер. Излезот од кризата тој го гледал преку засилување на локалната демократија (оној што на национално ниво е мнозинство, на локално е малцинство), и

³⁵³ Како претставник на Советот на министрите на ЕУ, бил назначен Франсоа Леотар, кој имал богата политичка кариера во Франција, односно бил пратеник во француското Собрание, министер за култура и одбрана како и Претседател на Републиканската партија на Франција.

³⁵⁴ Џејмс Пердју е американски дипломат кој потекнува од разузнавачките служби, а прв пат на Балканот неговата улога се спомнува во поддршката на босанските муслимани.

³⁵⁵ Во предлогот упатен до Претседателот Трајковски, албанскиот политички блок барал: формирање на еден собраниски орган, одбор за меѓунационални односи во кој ќе членуваат десет пратеници на Собранието, пет Македонци и исто толку пратеници Албанци. Негова функција ќе биде постигнување консензус меѓу различните етнички заедници за прашања поврзани за положбата на етничките заедници во Македонија и други прашања битни за иднината на државата, пред тие предлози да се појават пред Собранието за усвојување. Целта на овој орган би била да спречи мајоризација во Собранието за прашања кои ги тангираат меѓуетничките односи. Потпретседател Албанец на државата, кој ќе биде избран од Собранието на Македонија, а неговата работа би била да потпишува укази паралелно со Претседателот на државата, за законите за кои е неопходен етнички консензус во одборот за меѓуетнички односи. Службена употреба на албанскиот јазик во сите државни институции таму кај што живеат Албанци како и образование на сите степени на мајчин јазик финансиран од државата, односно два паралелни образовни системи, едниот на македонски, другиот на албански јазик.

³⁵⁶ <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=10631&idg=1&idb=291&rubrika=Makedonija>, Год. 1, Бр.291, 26/6/2001

³⁵⁷ Ултиматумот за санкции од ЕУ се поклопува со акцијата заво Арачиново, кога требало да се извлекат ДТГ на ОНА. Бидејќи договарањето одело отежнато, ЕУ се заканува со санкции за македонската политика попушти пред агресорот да биде поразен. После овој настан видливо е лабавото раководење на кризата од страна на македонскиот политички врв, практично се дозволи друг да ни ја раководи државата.

поширока употреба на јазиците на малцинствата на локално ниво. Македонскиот Устав е еден од најдемократските уставни во Европа. Тој се спротивставил за промена на Уставот, за воведување консенсуалната демократија, како и за мултиетничка држава, како можни решенија за излез од кризата.³⁵⁸ Истиот ден Претседателот на САД – Џорџ Буш ќе забрани влез за повеќемина терористи од Македонија и Косово во САД, како и нивно финансирање од страна на американски граѓани.³⁵⁹

Меѓутоа дијалогот со сите проблеми и застои ќе почне да тече. Македонскиот блок политичари ќе излезат со нова платформа во текот на преговорите базирана врз основа на сугестиите на Бадентер. Дека имало раздвигување за преговорите ќе потврди и Претседателот Трајковски кој ќе истакне дека бил постигнат договор за забрзување на политичкиот дијалог. Таквиот договор ќе биде одбележан со *„Безусловен прекин на огнот“*.³⁶⁰ Примирјето се регулира со два посебни договора, едниот потпишан меѓу Македонија, НАТО и ЕУ, а другиот, помеѓу НАТО и политичкиот лидер на ОНА, Али Ахмети.

На 5 јули договорот ќе биде потпишан од началникот на ГШ на АРМ на Македонија, Генерал Панде Петровски и полицискиот Генерал Ристо Галевски. Додека на 4 јули Питер Фејт во Косово со претставникот на ОНА, Али Ахмети потпишал безусловен прекин на огнот. Во договорот, втор чекор е разоружување на ОНА³⁶¹ а потоа е предвидено нејзино распаѓање.³⁶² Вакво слично примирје имаше и во Косово 1998 година, кога српската полиција и војска се повлече за потоа ОВК да се засили и подобро утврди. Подоцна таквото примирје на српските безбедносни служби ќе им се одрази многу неповолно. Ваквото примирје во Македонија имаше цел да се завршат веќе започнатите преговори и македонскиот политички блок да ги направи неопходните отстапки во корист на Албанците. Неколку дена по прекилот на огнот е направен чекор напред во правец на договарањето на уставните промени.

³⁵⁸ Светомир Шкарик, *Правото силата и мирот...*, стр: 683.

³⁵⁹ <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=10833&idg=1&idb=294&rubrika=Makedonija>, Год.1, Бр. 294, 29/6/2001

³⁶⁰ *Вест*, Година: 2, Број:300, Петок, 7/6/2001

³⁶¹ НАТО војниците требале да го соберат оружјето од ОНА. За поуспешно и побрзо завршување на таа акција било испланирано таа да се спроведе на 15 пункта. Акцијата за собирање на оружјето била именувана како „Неопходна жетва“, која требала да трае еден месец и притоа да се соберат 3 000 парчиња разни видови на оружје.

³⁶² Костова Јадранка, *Незавршен мир...*, стр: 131.

Специјалните пратеници на ЕУ и САД, Франсоа Леотар и Џејмс Пердју ќе му ја предадат на Претседателот Борис Трајковски нацрт верзијата базирана врз планот на францускиот експерт Роберт Бадинтер. Во неа бил содржан ставот дека консенсуалната демократија е несоодветна за Македонија.³⁶³ Иако примирјето за прекин на огнот било во сила, во наредниот период, после 5 јули, ОНА и понатаму продолжувала со воени акции кон безбедносните сили на РМ. ДТГ на ОНА освен што вршеле провокации кон безбедносните сили, започнале со етничко чистење во тетовските села каде што живеело македонско население. Сите села во зоната на патот Тетово - с. Јажинце (Непроштено, Лешок, Теарце, Глофе, Џемиште и Доброште), биле запоседнати од силите на ОНА, а Македонците се грубо и насилно протерани. Со овој чин практично од Тетово биле отсечени селата Вратница, Ратае, Жилче и други кои се исклучиво населени со македонско население.³⁶⁴ Жителите на Лешок несакјќи да ги напуштат своите домови се организирале самите во борба против ДТГ, за да не им ги растураат куќните огништа. Оставени сами на себе без никаква помош од државата под вкрстен оган на ОНА на крај жителите попуштиле под силната наезда на агресорот кој откако влегол во селата извршил геноцид, протерувајќи го македонското население. Прогонетите жители од тетовските села ќе почнат да се сместуваат кај роднини и пријатели во Скопје, дел кај непознати семејства кои ја покажувале својата солидарност, а дел ќе останат пред Собранието и под отворено небо ќе преспијат неколку ноќи, додека да бидат згрижени од државата. Ќе започнат и киднапирања на македонски жители од кризните реони, дел од нив по неколку дневно заложништво, малтретирање и изживување ќе бидат ослободени, а дел од нив и до ден денес нема да се знае каде се, дали се живи или мртви. Освен тоа што се вршеле репресалии на невиното цивилно население припадниците на ОНА се повеќе се доближувале до утврдувањата на безбедносните сили при што вршеле провокации врз нив за да изгледа дека тие не го почитуваат прекиноот на огнот. Во Брисел генералниот секретар на НАТО, увидувајќи дека ДТГ на ОНА не го почитуваат примирјето кое пак се одразувало врз процесот на преговорите, побарал: „терористите да се вратат на позициите од 5 јули“. Наместо тој да бара од терористите да го положат оружјето и да заминат за Косово, бара да се вратат на гореспоменатите позиции, секако за да може да продолжат

³⁶³ Исто..., стр: 134

³⁶⁴ Проф. Д-р. Кузев Стојан и група автори, **Војната во Македонија...**, стр: 321

започнатите политички преговори и да им помогне на оние со мегаломанските барања.³⁶⁵ Наместо да се повлечат на позициите од 5 јули терористите ќе се повлечат само 500 метри од селата. Македонскиот политички врв немајќи излез од ситуацијата го прифаќа повлекувањето за преговорите продолжат и што побрзо разрешување на кризата. Додека македонскиот политички врв правел отстапки на штета на македонските граѓани, а во корист на албанското малцинство, ситуацијата на теренот била помирна, а во спротивно при неприфаќање на барањата, пукањата се интензивирале и растел притисокот на меѓународниот фактор.

На 1 август се случил најголемиот парадокс на меѓународниот фактор! Поради потребата за осовременување на борбената техника на вооружените сили, а според потпишаниот договор со Р. Украина за техничка помош, во нашата држава пристигнале современи хеликоптери МИ-24 и суперсоничните борбени авиони СУ-25, со што државата значително се засилила од воздух, и се очекувало да се предизвика што поголема штета кај агресорот. Поради стравот од поголеми загуби, и познавајќи ја моќта на таквите орудија, ОНА протестира кај меѓународниот фактор да се запре со вооружувањето на државата со современи оружја. Жалбите и протестите на ОНА за прекинување на вооружувањето на Р. Македонија, ќе бидат услужани, со што истиот ден САД и ЕУ во Советот за безбедност на ООН, ќе донесат одлука да се воведат ембарго за увоз на оружје за Р. Македонија.³⁶⁶ Европската унија ќе го брани територијалниот интегритет на Македонија, кој мора да се зачува со мировен дијалог, изјавил високиот претставник за заедничка надворешна и безбедносна политика на Европската унија Хавиер Солана, на почетокот на својата посета на Украина.³⁶⁷ Ова повеќе од јасно навестуваше дека државата е пред свршен чин. Олеснувачите се повеќе ја усложувале наместо да ја олеснуваат состојбата. Нивните заложби за мирно разрешување на конфликтот ќе вродат со плод кога кон средината на август под нивно медијаторство македонските политички партии предводени од Претседателот Трајковски ќе потпишат договор со кој е означен крајот на конфликтот. Но пред да биде потпишан договорот ќе се случат Карпалак, Љуботен и Радуша кои денес после 12 години од меѓународниот фактор се сметаат како колатерална штета.

³⁶⁵ Исто...стр. 322.

³⁶⁶ Светомир Шкарик, **Правото силата и мирот...**, стр: 687.

³⁶⁷ <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=12559&idg=2&idb=322&rubrika=Makedonija>, Год.2, Бр. 322, 1/8/2001

ГЛАВА ЧЕТВРТА

ОХРИДСКИ РАМКОВЕН ДОГОВОР И ЗАВРШУВАЊЕ НА КОНФЛИКТОТ

Норвешкиот научник за прашања кои се однесуваат со мирот, Јохан Галтунг вели дека еден конфликт може да има една од овие завршници:

- Едната страна да победи преку војна, закани, убедување и друго;
- Страните да се повлечат, се надминува судирот;
- Страните се наоѓаат пред компромис, и
- Страните се наоѓаат пред ново решение, креативно, за кое на почеток не помислила ниту една од завојуваните страни, но сега двете се задоволни од него.³⁶⁸

Генерално гледано, сите овие четири точки се соопвааат со настаните и процесот на политиката за време на 2001 –та, кога на крајот се потпиша Рамковен договор или договор за мир, од кој не беа задоволни, и Македонците и Албанците во државата, но сепак се прифати како оптимално решение преку кое се прекинаа воените дејствија и се дојде до на некој начин стабилизација на државата. Овој договор требаше да обезбеди мир и соживот меѓу Албанците и Македонците како и другите националности кои беа застапени во државата. Меѓутоа по неговото потпишување се јави сосема спротивен ефект, односно тој ги продлабочи етничките разлики кои до ден денес сеуште се жива рана, и целата политика се движи во правец за надминување на тие разлики преку мултикултурализмот како значаен фактор за мирот и безбедноста на државата.

Голем удел во овој договор има и меѓународниот фактор, кој од позадина во почетокот, на крајот излезе во прв ред диктирајќи го текот и насоката на целата ситуација. Тој со својот авторитет успеа да го наметне своето влијание врз македонскиот политички врв а од друга страна да ја контролира ОНА во начинот кога, каде и како да дејствува на теренот. Бидејќи преговорите се развлекоа подолго време, се случија неколку немили настани кои имаа за цел да го уплашат Македонецот од поголема ескалација на судирите и да го забрзаат потпишувањето на овој договор или пак да го одложат на неопределено време каде Албанскиот политички врв преку „олеснувачите“ ќе издејствуваше уште некое суштинско барање во нивна полза. Меѓутоа поверојатно е првото гледиште, бидејќи режисерот на ситуацијата однапред го знаеше крајот затоа што сценариото беше кај него. Од 2001 година кога беше потпишан договорот, до ден денес тој претставува инструмент преку кој се одржува целината на државата, во спротивно несомнено е и неизбежно е

³⁶⁸ Kval – Mellbye – Tranøy, *Политика и демократија*, Феникс, Скопје, 2006, стр: 152.

повторно да се случи 2001, кој никој не посакува да се повтори. После 12 години од настаните Албанецот - обичниот граѓанин во државава увиде дека бил само алатка во рацете на некои поендици кои желбата да дојдат на власт је изразија преку говорот на оружјето, насилиството и теророт. Иако имаше интенции, поендинци да излезат во јавност и јавно да се заканат дека доколку не биде по нивно не се исклучува можноста да се реагира воено. Таквите изјави одеа во прилог на албанскиот политички блок, кој се чувствуваше посилен и доминантен, и доколку не успее по демократски пат тоа да го стори воено.

За третирање на конфликти Галтунг перферира изнаоѓање на креативно решение кое би се реализирало преку разговори кои би довеле до компромис со кој можат да живеат двете страни.³⁶⁹ Еден таков компромис ја разреши конфликтната ситуација во Македонија 2001-та, и се потпиша договор на кој претходно му претходеа разговори, дискусии и предлагања како би се постигнал мир во државата. Меѓутоа, Кант во неговото дело „Кон вечниот мир – филозофски нацрт“ сугерира дека ниту еден договор не треба да се смета за мировен ако е склучен така што премолчено содржи повод за идна војна.³⁷⁰

³⁶⁹ Исто..., стр: 152

³⁷⁰ ИНИ, Македонија во дваесетиот век, Скопје, 2003, стр:63.

4.1. КАКО СЕ ДОЈДЕ ДО ОХРИД ?

Преговорите за разрешување на кризата во Македонија започнаа во текот на месец јуни кога Претседателот Трајковски го претстави планот за разрешување на кризата преку политички дијалог. Во тие преговори немало некој посебен резултат бидејќи и двете страни тактизирале³⁷¹ во очекување на она што ќе го донесе времето од аспект на развојот на настаните на дипломатско поле и состојбата на теренот каде се одвивале борбите. Пресвртот на целата дипломатска ситуација ќе настане околу случајот Арачиново и по него, при што било јасно дека меѓународната заедница директно се вклучува во разрешување на кризата. Личната дипломатија на Робертсон и Солана за разрешување на кризата, направи притисок од високо ниво врз Владата за да се натера да тргне преговарачкиот процес напред. Леотар, Пердју и Фејт биле задолжени да ги постават основите и да го испланираат решението, но обично Робертсон и Солана ги склучувале договорите. Спогодбата што довела до разговорите во Охрид, следувала по еден состанок во скопскиот хотел Александар палас.³⁷² По неуспешните разговори во Скопје било предложено Охрид да биде местото на преговарачката маса.

³⁷¹Тактизирањата на албанската страна оделе во насока да се добие на време со што би се вклучил и меѓународниот фактор, додека македонската страна тактизирала во насока да преку воена интервенција непријателот биде поразен и ситуацијата би се ставила под контрола. Со ваквите тактики на веќе отпочнатите преговори за разрешување на кризата двете страни се обидуваа да заземат што поповолни позиции на преговарачката маса.

³⁷² Лејти Марк во своето дело **Спечување војна во Македонија, превентивна дипломатија за 21 век**, Скопје, Фондација Институт отворено општество - Македонија, 2009, стр: 42-43, го опишува моментот како било договорено да се одвиваат преговорите во Охрид. За состанокот во хотелот Александар палас Лејти ќе истакне: Во салите за состаноци над главниот атриум, тимовите на НАТО и на ЕУ трчаа од соба в соба во обид да ги убедат албанските и македонските партии да утврдат датум за разговори околу една сеопфатна политичка спогодба. Додека траеле разговорите, неколкумина од тимот разговарале во ходникот и тогаш се појавил предлог: можеби бегалците ќе се чувствуваат доволно безбедни барем да си ги посетат домовите ако меѓународните организации им организираат и придружуваат конвој во тетовската долина. Иако шансите за таква активност биле мали, сепак Питер Фејт во соработка со Владо Бучковски организирале превоз. И за чудо, во рок од триесетина минути, додека се уште се одвивале разговорите во „Александар палас“, дел од тимот веќе патувал кон бегалските кампови, а таму веќе пристигнувале автобусите што ги организирало Министерството за одбрана, заедно со првите возила на меѓународните организации. Било одлучено конвојот да оди само до тетовското село Лешок, кое е претежно македонско. Изненадувачки, немало потреба од многу убедувања, бидејќи штом ги виделе меѓународните претставници, бегалците се согласиле да патуваат. Додека конвојот одел кон Тетово, Питер Фејт во контакт со Али Ахмети предупредувајќи го ОНА да биде што подалеку и понастрана од кризното подрачје кон кое се движел конвојот. По завршувањето на посетата на Лешок, Владата веќе се согласила на преговори.

Специјалниот пратеник на ЕУ- Франсоа Леотар кон крајот на јули за време на разговорите во Скопје му предложил на Претседателот Трајковски како домаќин да се оди во Охрид за таму да се одвиваат преговорите. Предлогот за одење во Охрид бил проследен со аргументот дека таму четворицата главни преговарачи ќе бидат изолирани и со тоа секој од нив ќе биде на едно место со што ќе се овозможи преговорите да продолжат. Ова било еден од клучните чекори за успехот на преговорите за спречување на вооружениот конфликт.³⁷³ Но пред да се оди во Охрид планот се менува. Од страна на Претседателот на СДСМ - Бранко Црвенковски се предлага преговорите да се одвиваат во Тетово. Ден пред да отпочнат преговорите во Охрид, преговарачите се состануваат во Тетово, но од безбедносни причини преговорите не продолжиле во овој град поради воените дејствија кои освен во предградието се случувале и во урбаниот дел од градот.

Официјално преговорите во Охрид започнуваат на 28 јули во вилата Билјана под силно полициско и воено обезбедување. Со пристигнувањето во Охрид на учесниците во преговорите им станало јасно дека ќе се водат интензивни и сериозни преговори се додека не се постигне некаков договор со кој би се приканле воените дејствија. Главна тема за која се преговарало во Охрид била да се направат уставни измени, а дека се преговарало за поделба на Македонија било негирано од сите учесници во преговорите.

Меѓународните претставници уште од почетокот на преговорите им појасниле на сите страни инволвирани во конфликтот и на самите учесници во преговорите дека треба да се изнајде мировно решение за компромисот преку преговори бидејќи во една граѓанска војна ниту една страна не може да биде победник. Според учесниците во преговорите (подоцна било потврдено и од самите меѓународни посредници), Леотар и Пердју првите денови во Охрид настојувале да ги убедат преговарачките страни дека извојувањето победа на едната или на другата страна воопшто не е возможно.³⁷⁴ Во разговорите, Пердју претежно го играл „лошиот полицаец“, за разлика од Леотар, кој го играл „добриот полицаец“, но во сите практични работи биле усогласени. Многу одлики на спогодбата што се насирала, со која на Албанците требало да им се дадат поголеми права, веќе биле очигледни и, навистина, веќе биле предвидени во несреќната иницијатива на Фровик.³⁷⁵

³⁷³ Ветон Љатифи, **Преговорите за постигнување на Охридскиот договор**, Фондација Институт отворено општество – Македонија, Скопје, 2008, стр: 29.

³⁷⁴ Исто..., стр:32.

³⁷⁵ Лејти Марк, **Спречување војна во Македонија...**, стр: 41.

Додека траеле преговорите, главните точки кон кои било свртено целосно вниманието бил законот за јазикот, администрацијата, уставни измени, локална самоуправа и други точки. Најмногу копјата се кршеле околу уставните измени. Македонската страна воопшто не прифаќала уставните измени да бидат ставени на дневен ред, додека албанската страна инсистирала на уставни измени со изговор дека преговорите не можат да продолжат доколку не се реши таа точка. Учествувањето на албанскиот политички блок на преговорите имал за цел да ги реализира зацртаните точки од Призренската Декларација, од 22 мај 2001 година. Тоа го потврдува и фактот на нивното единство во самите преговори како и меѓународната поддршка наклонета кон нив, бидејќи на некој начин во нив гледале како фактор за стабилизација на регионот.

Рамките на агендата за идниот Охридски договор биле поставени од Роберт Фровик, додека за реализација и профилизирање не тие рамки бил задолжен Џејмс Пердју кој во соработка со Пол Вилијамс³⁷⁶ се договарале во која насока би се одвивале преговорите за да може Вилијамс да ги насочи и советува албанските преговарачи како би се однесувале за време на преговорите од аспект на нивните ставови.³⁷⁷ Како заштитник на Албанците, Вилијамс на 3 јули пред да биде потпишан прекин на огнот изготвил документ заедно со меѓународни експерти, познат како „Предлог за договор“. Тој документ претставувал преговарачки модел преку кој би се ставило крај на кризата и би се промовирал мирен хармоничен развој на цивилното општество, почитувајќи го етничкиот идентитет и интересите на сите граѓани на Македонија.³⁷⁸ Истиот тој документ од 3 јули е најблизок и скоро сличен со текстот на Охридскиот Рамковен Договор. Според, Никола Грков, главната цел на меѓународниот фактор била принудно менување на Уставот заменувајќи го со Рамковниот договор и создавајќи услови за отворено прашање на албанскиот идентитет и оставајќи простор за сите нереални (желби) барања на албанското малцинство на кое на вештачки начин му создаде минимум потребна процентна застапеност врз основа на која тие секогаш можат да бараат нереални работи на сметка на другите

³⁷⁶ Пол Вилијамс, американски експерт бил ангажиран од албанска страна за време на преговорите во Охрид како советник на албанските преговарачи. Неговата работа била олеснета со тоа што тој имал широки контакти со американски дипломати, а во случајов тоа бил Џејмс Пердју, со кој лично се консултирал за динамиката и интензитетот на преговорите.

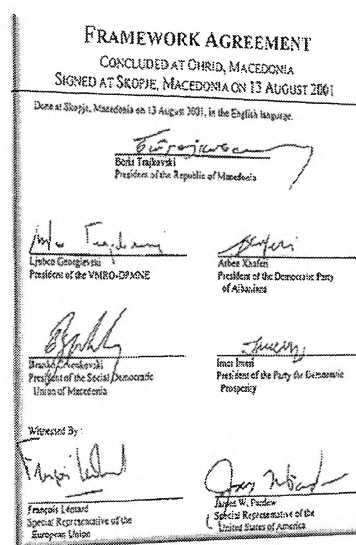
³⁷⁷ Ветон Љатифи, **Преговорите за постигнување...**, стр: 37.

³⁷⁸ Исто..., стр: 38.

националности кои живеат во Република Македонија.³⁷⁹ По 11 дена интензивни преговори и напната ситуација, на 8 август биле усогласени двете страни за потпишување на веќе долгоочекуваниот договор за мир. Но поради Карпалак и Маврово договорот ќе биде одложен за 13 август кога и официјално ќе биде потпишан од страна на преговарачите.

4.2. ОХРИДСКИ РАМКОВЕН ДОГОВОР

Речиси по еден месец преговори во кои учествувале Претседателот на РМ, Борис Трајковски, претставниците на политичките партии: Бранко Црвенковски-Претседател на СДСМ, Љубчо Георгиевски-Претседател на ВМРО-ДПМНЕ, Имер Имери-Претседател на ПДП, и Арбен Џафери-Претседател на ДПА, потоа претставници на ЕУ: Франсоа Леотар и Хавиер Солана, генералниот секретар на НАТО-Џорџ Робертсон, претставници на САД: Питер Фејт и Џејмс Пердју, разни советници и експерти од Македонија и странство: Владо Поповски, Љубомир Фрчковски, актуелните претседавачи на ЕУ и ОБСЕ Луи Мишел од Белгија и Романецот Мирчеа Џоана, и други, на 13 август 2001 година по долги и мачни преговори во вилата Билјана во Охрид бил потпишан „договор за мир“ познат како „**Охридски Рамковен договор**“³⁸⁰. Оригиналната верзија на овој договор е на англиски јазик. Преговорите се одвивале во мошне напната атмосфера. Во неколку наврати постоела можноста да се прекинат преговорите и конфликтот да ескалира во отворена граѓанска војна, но поради искуството на меѓународниот политички олеснителен фактор за такви ситуации, до тоа не дошло, туку до компромис меѓу двете страни.

Сл.17 Потписите на преговарачите за Охридскиот рамковен договор

³⁷⁹ **Историја и апокрифи – демитологизација на 2001-дебата**, Скопје, Фондација Институт отворено општество-Македонија, 2010, стр: 116.

³⁸⁰ Велјановски Новица, **Македонија и Балканот.....**, стр. 293.

Сл.18 Потпишување на Охридскиот рамковен договор – 13 август 2001 година

По потпишувањето на договорот сите учесници дале изјави за медиумите, а при своето обраќање претседателот на ДПА - Арбен Џафери, ќе зборува на албански јазик, што ќе наиде на револт кај македонската јавност и политичкиот врв. Обраќањето на Џафери на албански јазик до медиумите од Претседателот Трајковски ваквиот чин ќе биде оценет како ситна провокација преку која некој сака да профитира. Сепак резултатот од тие преговори резултирал со компромисно решение за спречување на кризата. Се разбира дека во текот на преговорите имаше компромис, а кај има компромис има и незадоволство. Но најважно е дека конфликтот беше прекинат и не ескалира во граѓанска војна. Бил постигнат договор со што страните успеале да се договорат и да гарантираат дека практично ќе се спроведе договореното.³⁸¹ Познавајќи го процесот кој се случуваше, Охридскиот договор е неизбежен компромис на двете страни.³⁸² Тврдам!, дека ние извлековме многу добри позиции од тоа преговарање, а какви бевме и во каква расуда политичка бевме, за што сме самите ние криви.³⁸³ По повод постигнатиот договор, Џорџ Робертсон ќе изјави дека целата земја треба да се гордее со овој ден, како и партиите и

³⁸¹ <http://youtu.be/32oeyxL9qFE>, МАКЕДОНИЈА (12) 20 години независност (2001), Али Ахмети, (1 час / 08 мин. / 51 сек. – 1 час / 09 мин. / 27 сек.).

³⁸² Исто..., Алберт Муслиу – политички аналитичар, (1 час / 09 мин. / 27 сек. – 1 час / 09 мин. / 45 сек.).

³⁸³ Исто..., Љубомир Фрчковски, (1 час / 08 мин. / 37 сек. – 1 час / 08 мин. / 50 сек.).

големата владина коалиција, бидејќи, според него, направиле договор што е историски. „Верувам дека тој ќе го одбележи влегувањето на Македонија во модерна Европа“!³⁸⁴ Сепак договорот е потишан и наредниот чекор кој следел бил негово имплементирање со што би се минимизирал ризикот од повторна ескалација на судирите. Дека се ќе се одвива според договореното не било така. За тоа говорат извештаите на безбедносните структури кои наведуваат дека во услови на прекин на огнот и потпишан мировен договор ОНА и натаму продолжувала со своите активности на воен план. Следниот ден откако бил потпишан Охридскиот Рамковен Договор, лидерот на ОНА-Али Ахмети ќе потпише договор со Питер Фејт, со кој ќе се обврзе дека оваа организација целосно ќе прекине со воените дејствија и ќе се разоружа.

На 15 август, т.н. АНА или Албанска национална армија ќе издаде соопштение во кое ќе изјави: - „Воената команда на АНА на денешниот состанок одржан во Скопје одлучи дека не го признава договорот во Охрид. Воената команда е сигурна дека со овој договор не само што не се исполнуваат барањата на Албанците, туку уште еднаш се потврдува дека Албанците немаат ништо со Македонија и не треба да бидат засегнати со неа“.³⁸⁵ Појавата на АНА која се сметаше за колон на ОНА, а оваа пак на ОВК, потврдува дека и покрај сите заложби за мир и стабилност во регионот, идејата за „Голема Албанија“ се додека е активна, можна е дестабилизација на регионот, онаму каде што живее албанско население. Повеќе од извесно е дека понесени од постигнатиот успех, сета колективана енергија на Албанците и понатаму ќе биде насочена кон РМ, за нејзино дестабилизирање и за нејзино натамашно разградување. Тоа се потврдува со дејствувањето на терористичката организација ОНА под ново име АНА, со крајна цел уништување на РМ како држава.³⁸⁶ Појавата и делувањето на АНА во Македонија, гледано од полоша страна не оди во прилог на Албанците бидејќи не е добро да се скршне од правиот пат затоа што се враќаме назад. Сега за сега со три направени војни за пет години, ние, како народ, на достоинствен начин го запознавме светот со албанскиот проблем како еден реален проблем.³⁸⁷

³⁸⁴ <http://star.vest.com.mk>, Год. 2, Бр. 330, 8/14/2001

³⁸⁵ Костова Јадранка, *Незавршен мир...*, стр: 165.

³⁸⁶ Иван Бабановски, *ОНА – Терористичка паравојска...*, стр: 319.

³⁸⁷ Избор текстови за конфликтот од 2001 година, Петрит Менај, *ОНА порака и надеж*, том 3, Фондација Институт отворено општество – Македонија, Скопје 2008, стр: 67.

4.3. ШТО СОДРЖИ ОХРИДСКИОТ РАМКОВЕН ДОГОВОР?

Овој Рамковен договор ќе го промовира мирниот и хармоничен развој на грѓанското општество, истовремено почитувајќи го етничкиот единтвет и интересите на сите македонски граѓани, т.е.: -Рамковниот договор целосно и безусловно ја отфрла употребата на насилството за остварување на политичките цели. Само мирни политички решенија можат да ја гарантираат стабилната и демократска иднина на Македонија. Суверенитетот и територијалниот интегритет на Македонија и унитарниот карактер на државата се неповредливи и мора да се сочуваат. Не постојат територијални решенија за етничките прашања³⁸⁸. Во тој контекст, Договорот предвидува целосен прекин на непријателствата, разоружување на етничките албански вооружени групи и нивно целосно распуштање. Охридскиот договор потенцира дека развојот на локалната самоуправа е од најголемо значење за почитување на идентитетот на заедниците. Со Рамковниот договор се предвидува да се ревидира Законот за локална самоуправа со кој ќе се зајакнат овластувањата на избраните локални претставници и значително ќе се зголемат нивните надлежности во согласност со Уставот и Европската повелба за локална самоуправа.

Договорот предвидува целосно почитување на принципот на недискриминација и рамноправен правичен третман на сите лица пред законот. Овој принцип особено ќе се применува во однос на вработувањата во јавната администрација и јавните претпријатија.³⁸⁹ Во Уставниот суд, една третина од судиите ќе се избираат од страна на Собранието, со мнозинство од вкупниот број на пратеници, припадници на заедниците. Истата постапка важи и за изборот на Народниот правобранител и на тројцата членови на Судскиот совет. Новина е што на централно ниво, уставните амандмани и Законот за локална самоуправа нема да можат да се усвојат без квалификувано двотретинско мнозинство, при што ќе мора да има мнозинство од гласовите на пратениците што припаѓаат на заедниците. Истиот принцип важи и за донесување на закони што директно ги засегаат културата, употребата на јазикот, образованието, личните документи и употребата на симболи, како и законите за локално финансирање, локални избори, градот Скопје и за општинските граници.

³⁸⁸ Велјановски Новица, **Македонија и Балканот...**, стр. 360-361..

³⁸⁹ Исто... стр. 362

Во однос на основното и средното образование, наставата ќе се изведува на мајчините јазици на учениците. Финансирање од страна на државата ќе се обезбеди за високо образование на јазиците на кои што зборуваат најмалку 20% од населението во Македонија³⁹⁰. Низ цела Македонија и во нејзините меѓународни односи службен јазик е македонскиот јазик. Кој било друг јазик што го зборуваат најмалку 20% од населението, исто така е службен. Во однос на симболите, Охридскиот договор предвидува непосредно до симболот на Македонија, локалните власти да може на предната страна од локалните јавни објекти да постават симболи со кои се обележува идентитетот на заедницата која е мнозинство.³⁹¹

Договорот е составен од три анекси:

- анекс А за уставни амандмани,
- анекс Б за измени во законодавството и
- анекс Ц за имплементација и мерки за градење на доверба.

Во анексот А, во АМАДМАН IV, стои дека сегашната Преамбула на Уставот на РМ се заменува со јазик заснован врз концептите на индивидуални права и граѓанско општество:

-Граѓаните на Република Македонија, преземајќи ја одговорноста за сегашноста и иднината на нивната татковина, свесни и благодарни на своите предци за жртвите и посветеноста во нивните заложби и борба за создавање на самостојна и суверена држава Македонија и одговорни пред идните генерации за зачувувањето и развојот на се што е вредно од богатото културно наследство и соживотот во Македонија, еднакви во своите права и обврски кон заедничкото добро – Република Македонија - во согласност со традицијата на Крушевската Република и одлуките на АСНОМ и на Референдумот од 8 септември 1991 година, одлучија да ја конституираат Република Македонија како самостојна, суверена држава, со намера да се воспостави и зацврсти владеењето на правото, да се гарантираат човековите права и граѓанските слободи, да се обезбеди мир и соживот, социјална правда, економска благосостојба и напредок на личниот и заедничкиот живот, преку своите претставници во Собранието на Република Македонија, избрани на слободни и демократски избори.³⁹²

³⁹⁰ Исто... стр.363- 364.

³⁹¹ Исто... стр.364-365.

³⁹² Службен весник на Република Македонија, Бр. 91, стр: 5019, 20 ноември 2001

Во АМАНДМАН XVIII со член 131 се определува, која било одредба што се однесува на правата на припадниците на заедниците, вклучувајќи ги особено членовите 7, 8, 9, 19, 48, 56, 69, 77, 78, 86, 104 и 109, како и одлука за додавање која било нова одредба која се однесува на предметот на тие одредби и тие членови, ќе биде потребно двотретинско мнозинство гласови од вкупниот број пратеници во кое мора да има мнозинство гласови од вкупниот број пратеници кои припаѓаат на заедниците што не се мнозинство во Република Македонија.³⁹³ Уставните амандмани се усвоени на седница на Собранието на 17 ноември, и истите тие измени се објавени во службен весник на РМ на 20 ноември 2001 година.

Анексот Б предвидува измени во законодавството. Предвидено е донесување на повеќе закони меѓу кои и законот за локална самоуправа, законот за локално финасирање, за територијална поделба, закони кои се однесуваат на полицијата лоцирана во општините, закони за државни службеници и јавна администрација, за изборни единици, потоа нов деловник на Собранието, закони што се однесуваат на употребата на јазиците, закон за Јавен правобранител и други. Собранието ќе ги озакони сите законодавни одредби кои може да бидат неопходни во давањето целосен ефект на Рамковниот договор и ќе ги измени или ќе ги укине сите одредби кои не се во согласност со Рамковниот договор.³⁹⁴

Анексот Ц се однесува на имплементацијата на Договорот и мерките за градење на доверба. Овде се регулирани прашањата за пописот, изборите, враќањето на бегалците, ревитализација и обнова, развој на децентрализирана власт, недискриминација и првична застапеност, култура, образование и употреба на јазиците. За целосна имплементација на одредбите од Анексот Ц, страните ја повикуваат меѓународната заедница да помогне за нивно реализирање.³⁹⁵

На 15 август Претседателот на Трајковски поднел иницијатива за промена на Уставот, која била испратена до Претседателот на Собранието на РМ. Во рок од 30 дена Собранието требало да свика седница, која пак била условена од разоружувањето на 1/3 од ОНА во рок од две недели. Сепак на 6 септември во Собранието, ќе биде усвоена одлуката за пристапување кон уставните промени.

³⁹³ Исто..., стр: 5021.

³⁹⁴ <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=13079&idg=2&idb=330&rubrika=Makedonija>, Год.2, Бр.330, 8/14/2001

³⁹⁵ Исто...

4.4. ШТО ОЖНЕАА НАТО СИЛИТЕ ВО МАКЕДОНИЈА?

Потпишувањето на Рамковниот договор многу не им значел на припадниците на ОНА. Тие жестоко продолжиле да напаѓаат и палат домови во селата Лешок, Теарце, Вратница, Беловиште и други села во кризните реони. На 17 август пристигнуваат силите на НАТО наменети за спроведување на мисијата „Неопходна жетва“. Иако советот на НАТО одлучил официјалната акција за разоружување на ОНА да започне покасно за да не дојде до нарушување на крвкниот мир, сепак првиот контингент на НАТО силите бил чешкиот контингент од 120 војници, кои имале задача да го обезбедуваат штабот на британските командоси, кои откако пристигнале започнале да вршат увид на вооружувањето на безбедносните сили на државата и по нивна заложба силното вооружување се повлекло во касарните. Сето тоа дошло како резултат на ноќни снимки од софистицирано извидничко летало на канадските војници на НАТО кои ги снимале борбените позиции и утврдиле дека први со оган започнувале македонските „Лавови“, кои исто така биле обвинети и за ескалација на судирите. Поради тоа било интервенирано да се повлечат овие единици од пунктовите, како и да се тргне стравот на ОНА дека доколку се разоружа таа би била ранлива. Со таа активност, „Ние“ (НАТО), го спасивме својот кредибилитет без да употребиме сила, а истовремено ја уверивме ОНА и остро ги предупредивме македонските тврдолинијаши. Сето тоа се постигна со комбинирана и добро координирана примена на дипломатски, воени и на информациски средства, со јасно зацртана цел и ефект.³⁹⁶

Во Планот за разоружување на ОНА биле утврдени 15 пунктови во пет области на кои ќе се собира оружјето. Првата област го опфаќала скопското подрачје, втората и третата го опфаќале тетовското и четвртата и петтата кумановско-липковското подрачје.³⁹⁷ Сепак за да се започне со разоружување Али Ахмети за Ројтерс ќе изјави дека ОНА нема да се разоружа се додека македонскиот парламент не го ратификува мировниот договор.³⁹⁸ Пред да започне акцијата на НАТО за собирање на оружјето преку дневниот весник „Вест“ ќе проциркулира изјава на анонимен извор од алијансата во која било истакнато дека НАТО ќе одлучува кога македонските сили ќе влезат во окупираните

³⁹⁶ Лејти Марк, *Спречување на војна во Македонија...*, стр: 78-79.

³⁹⁷ Проф. Д-р. Кузев Стојан и група автори, *Војната во Македонија...*, стр.358

³⁹⁸ <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=13277&idg=2&idb=334&rubrika=Makedonija>, Год.2, Бр.334, 18/8/2001

територии, бидејќи терористите се плашеле од репресалии.³⁹⁹ На 22 август Главниот штаб на здружените сили на НАТО за Европа ќе издаде наредба за активирање на операцијата „Неопходна жетва“, откако Северноатланскиот совет во Брисел ја одобрил мисијата на НАТО во РМ, која официјално ќе започне да го собира оружјето на 27 август. Според проценките на комисијата на НАТО тебало да се собере околу 3000 парчиња оружје од секаков калибар, додека проценките на македонскиот кризен тим изнесувале многу повеќе. Сепак била прифатена бројка од 3000 парчиња оружје и таа количина единиците на НАТО ја собирале подолго време за да на крај се оцени дека задачата била извршена квалитетно и со успех. За разоружувањето на ОНА, тогашниот претседател на покраината Косово, Ибрахим Ругова, за италијанскиот весник „Паданија“ ќе истакне дека: - *Разоружувањето на ОНА е „вистинска фарса“, затоа што нивните арсенали на оружје не можат да бидат никогаш, ниту пронајдени, ниту одземени ниту пак уништени.*⁴⁰⁰

Сл. 19 Разоружувањето на ОНА, и собраното неупотребливото оружје

Сепак како се одвивала ситуацијата во Собранието на РМ, во однос на импементација на Рамковниот договор така се и собирало „малото“ количество на оружје од ОНА. Неопходна жетва завршила на 26 септември кога 4500 војници на НАТО собрале 3500 парчиња оружје, а понатаму мисијата на НАТО, Неопходна жетва се заменува со нова мисија наречена „Килибарна лисица“, која имала задача да ги заштити цивилните набљудувачи на ЕУ и на ОБСЕ во РМ.⁴⁰¹ На крајот од жетвата настануваат препукувања⁴⁰²

³⁹⁹ Исто...

⁴⁰⁰ Проф. Д-р. Кузев Стојан и група автори, **Војната во Македонија...**, стр: 369.

⁴⁰¹ Исто..., стр: 374.

⁴⁰² Препукувањата настанале откако Премиерот Георгиевски побарал да се распише референдум за валидноста на Рамковниот договор. Знаејќи дека ќе бие негативен исходот и можноста Рамковниот договор да биде неважечки западните сили се спротивставувале на таквата одлука. Неуспехот од референдумот се сметал како можна опција за повторна поголема ескалација на судири.

на политички план меѓу државниот секретар на САД – Колин Пауел, кој побарал да не се распишува референдум за валидноста на Рамковниот договор и повлекување на резервистите од фронтот, додека Премиерот Георгиевски побарал повлекување на НАТО трупите од Македонија, по завршување на „Неопходна жетва“.⁴⁰³

Ако се соберат само неколку илјади лесно испокршено оружје и малку повеќе ѓубре од муниција и секакви минско-експлозивни средства, тогаш тоа нема да биде никакво разоружување, а резилот ќе биде уште поголем, зашто тоа ќе биде „крунски доказ“ за нашата немоќ.⁴⁰⁴ Дека политичкиот врв беше немоќен да се справи со ситуацијата има бројни примери кои се споменати претходно, но како значаен податок за таквата постапка ќе го спомнам случајот Арачиново каде се дозволи извлекување на терористите со нивното оружје и секако со помошта од НАТО. Неопходна жетва исто така беше фарса, со која се покажа и докажа дека НАТО ја држи под контрола целата ситуација. Иако оружјето беше собрано и се започна со негово уништување, терористичките групации не мируваа и покрај официјалната изјава на Али Ахмети од 27 септември дека ОНА е разоружана и распуштена.

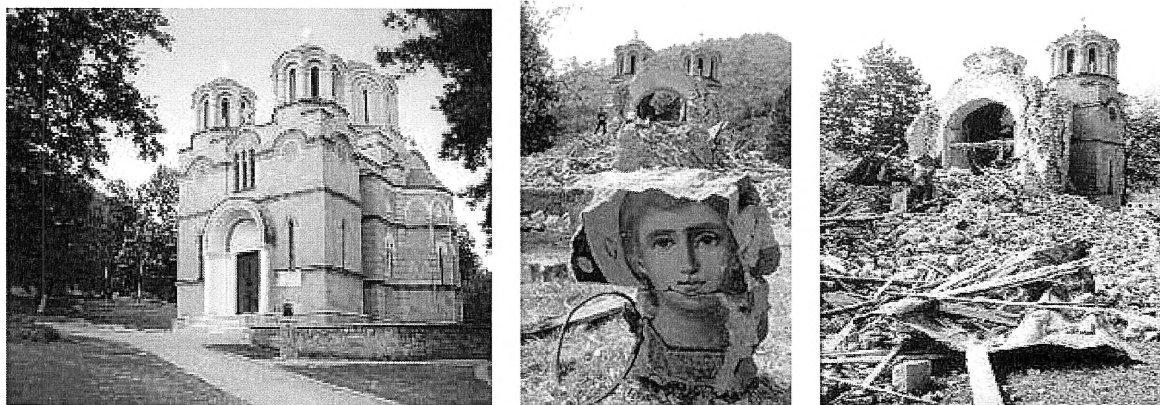
4.5. ПРОДОЛЖУВАЊЕ НА НЕПРИЈАТЕЛСТВАТА

Една недела по потпишувањето на мировниот договор ќе биде разурнат Лешочкиот манастир, односно на 21 август соборниот храм Св. Атанасиј, македонско историски, духовен и културен храм од XIV век, во с. Лешок, ќе биде миниран и разурнат од страна на припадниците на ОНА. Митрополитот Полошко - кумановски г. Кирил и Архиепископот Охридско - македонски г.г. Стефан со реакција дека овој чекор на албанските терористи не значи ништо друго, туку егзодус на македонското население и обид за негово исламизирање. „Жално е како им се дозволува на терористите, во чии редови се муцахедини, Курди и македонски Албанци, да дивеат и да уриваат се што е македонско и христијанско. Не треба да се прашува МПЦ што се случува, туку одговорните од државата и целата меѓународна заедница.

⁴⁰³ Светомир Шкарик, **Правото силата и мирот...**, стр: 691.

⁴⁰⁴ Атанасовски Тодор, **Чекорење по кризата...**, стр: 256-257

Сите оние што ги прават овие злодела, а и сите што биле повикани злото да го спречат, а не го сториле тоа, ќе бидат проколнати од граѓаните и од Бога. Сметам дека вистинските муслимани не прават вакви дела, туку само нелуге кои имаат намера да го исчистат христијанското население од овие простори, и целосно да го исламизираат“, изјавил митрополитот Полошко-кумановски г. Кирил.⁴⁰⁵

Сл. 20 Соборниот храм Св. Атанасиј од XIV век, во с. Лешок, пред и по разурнувањето

По повод вандалскиот чин за разурнување на манастирот, западен дипломат за агенцијата Ројтерс изјавил дека се сомнева оти терористите ја минирале црквата во Лешок. „Навистина е сомнително. ОНА досега не напаѓала религиозни објекти. Ако сакаш да најдеш начин како да го минираш мировниот договор, ова е еден од начините“. Ројтерс во истиот текст цитирал други западни монитори кои го потврдиле нападот врз манастирот во Лешок, но изјавиле дека „не е јасно кој е виновен за тоа“. Но, очигледно ниту дипломатите ниту мониторите не сакале да се потсетат на официјалната изјава од ОБСЕ, која била дадена претходно во која мисијата потврдила дека албанските терористи ги напаѓаат и ги уништуваат спомениците на културата во Македонија.⁴⁰⁶ На 26 август ќе бидат ослободени двајца резервисти од АРМ кои беа земени како заложници на 7 јули, а исто така ќе бидат ослободени и двајца цивили. Добриот акт за ослободувањето на војниците и цивилите, е заменет со грозоморно убиство на двајца работници (чувари) на мотелот „Бриони“, близу с.Челопек. Работниците првин биле измачувани, па потоа со експлозив на нивните голи тела биле врзани за столбовите на мотелот, по што потоа мотелот бил кренат во воздух, со се нив.

⁴⁰⁵ <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=13478&idg=2&idb=337&rubrika=Makedonija>, Год.2, Бр.337, 22/8/2001

⁴⁰⁶ Исто...

Премиерот по повод зачестените терористички акти после рамковниот договор ќе изјави дека, после ова варварско однесување, не само со Лешочкиот манастир, туку и со селото Челопек, Македонија мора да возврати по легитимни цели, со воена.⁴⁰⁷ Меѓутоа таквите настани се случуваат откако безбедносните сили кои после Рамковниот договор требале да бидат

Сл.21 Хотелот „Бриони“ разурнат од страна на ОНА во 2001 година

распоредени во кризните реони заради безбедност на населението, откако бил извршен притисок врз ресорните министерства за повлекување на безбедносните сили со се нивното тешко вооружување, со што се допринело населението и објектите да останат незащитени и оставени сами на себе.

Освен притисокот на НАТО за повлекување на пунктовите и безбедносните сили, а иронијата да биде уште поголема, Организацијата „Human Right Watch“ барала да се спроведе истрага од страна на Меѓународниот кривичен суд, за убиените цивили, палењето куќи и тортура врз албанското население од страна на безбедносните сили, во августовската операција во с. Љуботен.⁴⁰⁸ Очигледно е дека веќе се знаело кој ќе биде ставен на обвинителната листа, и поголем приоритет се давало на албанското население кое всушност не било загрозувано, туку напротив сите тие акции и дејствија биле преземени за нивна заштита. Од друга страна македонското население е тоа кое имало голема материјална штета и загубени човечки животи, и одеднаш целата ситуација се свртува во негатива кон Македонците, дека тие се виновни за се и меѓу нив се барал виновникот.

⁴⁰⁷ Исто..., Бр.341, 27/8/2001

⁴⁰⁸ <http://www.icty.org/> - Во случајот Љуботен, кој од мај 2005 година ќе биде актуелен во Хашкиот трибунал, ќе бидат обвинети министерот за внатрешни работи Љубе Бошковски и поранешниот полициски инспектор Јохан Тарчуловски. Љубе Бошковски бил обвинет за за случајот Љуботен, поточно за убиство на 10 цивили на 12 август 2001 година во селото Љуботен, според член 7 (3), додека Јохан Тарчуловски според член 7(1) од Статутот на Трибуналот, за кривични дела - наредување, планирање, поттикнување, помагање или поддржување убиство, смислено уништување градови и села и сурово постапување. Во целиот тој монтиран процес, на 10 јули 2008 година, Бошковски е прогласен за невин од страна на Хашкиот трибунал за настаните во скопското село Љуботен во август 2001 и е ослободен. При неговото враќање во Македонија го пречекуваат најважните македонски државници со големи почести, додека Јохан Тарчуловски е предвремено помилуван и пуштен од затворот во градот Диц-Германија на 10 април 2013 година. Притоа има доста неразјаснети околности околу судењето на Бошковски и Тарчуловски како и поединечниот договор на Бошковски со судот.

Додека се обвинуваа македонските бранители за злосторства, семејствата на киднапираните Македонци бараат помош од Меѓународниот црвен крст, НАТО и ОБСЕ, за да се дознае што се случило со нивните членови од семејствата, но без некој поголем успех и ангажман на меѓународниот фактор. После 12 години од конфликтот сеуште не е разјаснето што се случило со 18 (12 македонски и 6 албански) киднапирани цивили таа 2001 година. Семејствата во тага и болка ден денес копнеат да дознаат дали се живи или мртви, и ако се мртви да знаат каде им се гробовите. Меѓутоа се случи тоа што се случи, институциите после тоа останаа глуви и неми, и се остави еден празен простор во македонската историја за таа година.

Кон средината на октомври НАТО ќе одобри македонската полиција да влезе во селата во кризните реони. Составот на полицијата бил од мешан состав (Македонци и Албанци) и нивните ингиренции првин ќе се состојат само во физичко присуство, колку да ја почувствувале атмосферата, за потоа да почнат со сообраќајни контроли и легитимирање на лица, за да на крајот почнат со редовните обврски. На 28 октомври во пет села (Лешок, Теарце, Лопате, Опае и Грушин) влегла македонска полиција од мешан состав. Наредниот ден ќе биде минирана полициската зграда во Теарце а одговорноста за овој акт ја презела АНА. Исто така АНА ќе презела одговорност и за терористички чин кој бил извршен на 11 ноември кај тетовското село Требош кога од заседа ќе бидат убиени тројца а повредени двајца македонски полицајци кои учествувале во акција за обезбедување на масовна гробница за која постоеле индиции дека таму имало закопано киднапирани цивили. Според АНА, црниот биланс се случил зошто било дадено зелено светло од големите сили, а тоа се потврдува и со противењето на американскиот посредник Џејмс Пердју за попречување на акцијата на МВР за обезбедување на гробницата.⁴⁰⁹

На 20 ноември Главната обвинителка на Хашкиот трибунал, Карла Дел Понте го отвара досието „Македонија“, при што се отворени два процеса за злосторства поврзани со кризата во Македонија. Едниот процес се однесува за македонските безбедносни сили – случајот Љуботен и вториот на ДТГ на ОНА, познат како „4-те Хашки случаеви“⁴¹⁰ кои

⁴⁰⁹ Светомир Шкарик, **Правото силата и мирот...**, стр: 695-696.

⁴¹⁰ Мавровски работници (петмина работници на градежното претпријатие Маврово биле заробени, тепани и измачувани со видливи траги на насилство), Непроштено (место каде е откриена масовна гробница), водството на ОНА, Водството на ОНА (десетина лидери на ОНА, притоа влучувајќи го и нивниот водач Али

вклучуваат четири акта на злосторство извршени врз македонско население. Во сите тие обвинителни акти единствено разрешница добил случајот Љуботен додека 4-те случаи за кои се товари ОНА за злосторства, се вратени од Хаг за повторно процесуирање во Македонија. Со ваквата постапка на хашкиот трибунал, Албанците да се амнестираат а Македонците да се обвинуваат се доаѓа до заклучок дека, целата таа приказна околу воените злосторства е изманипулирана како што се изманипулирани и самите злосторства, а исто така и судот во Хаг.⁴¹¹ Хашкиот трибунал всушност преставува институција преку која се уценуваат лидери, влади, земји, тајни служби само за да не се дава приоритет на вистината, а од друга страна да би се контролирале оние кои се уценувани. Така се случи и со министерот за внатрешни работи на Македонија од 2001 – Љубе Бошковски и полицискиот инспектор Јохан Тарчуловски. Тие биле обвинети и осудени на казна затвор, додека припадниците на ДТГ на ОНА кои исто така биле обвинети за 4-те случаи сеуште нема разврска. И со ваквата констатација на запад се добива сосема поинаков впечаток, кој е бранител а кој агресор. Што се однесува до партиите на етничките

Сл.22 Запалениот манастир "Свети Ѓорѓи" во с. Мала Речица - Тетово.

Албанците во Македонија, тие покренуваат барање да се запре судското процесуирање на четирите Хашки случаи, од времето на етничкиот конфликт во 2001, кои се однесуваат на вклученост на борци од албанските редови против цивилно население. Според, Флора Кадриу од „Нова демократија“ смета дека обвинетите од овие случаи треба да бидат опфатени со Законот за амнестија од 2001 година.⁴¹²

Последниот месец од 2001 година ќе биде актуелен со два настана со кои всушност и ќе заврши кризата. Првиот настан ќе се случи на 9 декември кога албанските терористи до темел го запалиле манастирот „Свети Ѓорѓи“ што се наоѓа во селото Мала Речица, веднаш до Тетово.

Ахмети. Тие лица се товарат за командна одговорност за воени злосторства извршени врз воени, полициски и цивилни лица), и Липковска брана (затварањето на вентилите на браната со што беше оневозможено снабдувањето со вода на кумановското население).

⁴¹¹ <http://youtube/McvTYVyFfu0>, **Jugoslav Petrušić, Vo centar**, 1 DEO, 23 мин. / 22 сек. – 23 мин. / 30 сек.

⁴¹² http://www.bbc.co.uk/macedonian/news/story/2010/05/100521_hashki_sluciai.shtml

Пожарот во ова духовно светилиште бил подметнат доцна попладнето и огнената стихија проголтала се во објектот, потврдиле и полициски извори. По пријава на жител од Мала Речица, пожарникарите пристигнале без полициска придружба вечерта околу 18 часот и успеале да го спасат само манастирскиот конак. Во манастирот „Свети Ѓорѓи“, според тврдењата на некои од пожарникарите што биле на местото на настанот, имало траги од претходно демолирање и ограбување.⁴¹³

Вториот настан се однесува на полициските патроли кои се соочиле со отпор од страна на месното население, особено во с. Ратае, при што во инцидентот загинале две лица кои ја нападнале patrolата. Сите настани кои се случиле од првиот па се до последниот длабоко се врежани во свеста кај македонските граѓани од сите националности. Загуби имаше на двете страни, одговорни исто така имаше и на двете страни но времето понатака ќе покаже кој и каде грешеше и кој треба да сноси одговорност, а одговорноста е голема пред се за нашите постапки а второ за постапките кон државата затоа што таа е наша татковина, а секоја друга би ни била поинаква од нашата.

Пресудна улога во текот на кризата одигра и меѓународната заедница која имала активна улога во разрешувањето на конфликтот. НАТО, ЕУ и ОБСЕ од една и македонската од друга страна во овој конфликт извлекоа мошне полесна и поучна лекција, ...а тоа е дека превенцијата на конфликтите не може да се прикаже како формула која на површина ќе ги залечи проблемите, а во суштина ќе ги остави отворени длабоките политички, економски, социјални и безбедносни причини за конфликтите.⁴¹⁴ Акцијата на меѓународната заедница главно е водена од Хавиер Солана, висок претставник за надворешна и безбедносна политика на ЕУ, и лордот Џорџ Робертсон, генерален секретар на НАТО, додека улогата на ОБСЕ повеќе била споредна. Сепак под влијание и дејствување на меѓународната заедница се формира владата за „Национален спас“, се потпиша Охридскиот Рамковен договор и се собра оружјето од ОНА,⁴¹⁵ со што и официјално заврши војната. Можеби на хартија да, но на терен се случуваше нешто сосема друго, за кое ќе стане збор во некоја друга прилика и друга тема.

⁴¹³ <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=18943&idg=2&idb=429&rubrika=Makedonija>, Год.2, Бр.429, 10/12/2001

⁴¹⁴ Марина Митревска, Улогата на меѓународната заедница во решавањето на конфликтот во Република Македонија, Филозофски Факултет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, Годишен зборник, книга 60, Скопје, 2007, стр: 524.

⁴¹⁵ Министерство за Одбрана, списание, Одбрана, Година XI, Број 76, август, 2002 година, стр: 7.

4.6. ГРЕШКИ КОИ СКАПО НЕ ЧИНЕА...

Од самиот почеток па се до завршувањето на кризата државата се соочуваше со големи внатрешни проблеми. Митото и корупцијата во државните институции си го најдоа своето место и пуштија подлабоки корени, за што ќе биде потребно многу време за нивно искоренување. Поради таквата ситуација, а и наметнатата војна во текот на 2001 година, ќе се случат неколку скандали кои драстично ќе се одразат во целокупната состојба на државата. Освен скандалите, социјалните услови, верските недоразбирања и меѓуетничката недоверба ќе придонесат државата да се најде во еден колапс за кој ќе треба многу време, нерви и пари. Сите тие настани ќе придонесат за млитавото држење на државните структури во едно монтирано и испланирано сценарио.

На 18 јануари 2001 година е отворена страницата на „Македонскиот Вотејрегџт“– аферата прислушкување. Оваа афера лично е обелоденета од лидерот на СДСМ, Бранко Црвенковски, кој на конференција за печатот јавно презентирал дел од стенограмите на прислушкуваните разговори, соопштувајќи дека се прислушкувани сите водечки личности во политичкиот живот. Додека војната тропаше на врата, власта беше презафатена со аферата прислушкување, па така да немаше време да се зафати со разгледување на безбедносната ситуација. Кога веќе се сфати дека државата е нападната од вооружени албански екстремисти од Косово, министерката за внатрешни работи, Доста Димовска поднесе оставка поради чувството на морална одговорност,⁴¹⁶ која не е прифатена од Премиерот Љупчо Георгиевски. Останувајќи и натаму Министер за внатрешни работи, таа се зафати со реформи во ресорот кои беа оквалификувани како чистки, од страна на опозицијата.

Министер за одбрана беше Љубен Пауновски, кој во средината на месец март кога воените дејствија беа во полн ек, е обвинет за финансиски скандал тежок, според некои 3 милиони, а според други 10 милиони марки. Проневерата на овие пари била направена на штета на Армијата за набавка на храна и изградба на воени станови. Разврска овој случај добива 2006 година кога екс министерот е осуден на пет и пол години затвор.⁴¹⁷ Причините за неговата елиминација, Пауновски ги гледа во затскриените мотиви за

⁴¹⁶ Вечер, Година XXXVIII, Број 11 627, Сабота 17 и Недела 18, Февруари, 2001 година, стр: 3.

⁴¹⁷ <http://star.utrinski.com.mk/?pBroj=1313&stID=9264&pR=2>, Број 1313, 16/10/2006

оружениот конфликт во 2001, како и за силната врска на „двоецот“ Димовска-Георгиевски.⁴¹⁸

Како прв генерал на Армијата кој беше сменет е Јован Андервски, кој беше посочен од телевизијата А1 за соработка, со американската агенција МПРИ (која истовремено се сметаше за советник на т.н. ОНА), за давање на информации за сите планирани акции против албанските екстремисти и вооружени групи на македонска територија. Во наредниот период на воените дејствија ќе бидат сменети или пак самите ќе поднесат уште неколку генерали кои секогаш се повлекуваа по извршена акција на безбедносните сили врз групациите на ОНА. Притоа треба да се напомене дека секоја преземена акција на македонските безбедносни сили која бележела успех а пораз кај непријателот, завршувала со „вратете се на почетните позиции“. Одговорите за ваквите одлуки, денес после 12 години тешко можат да се добијат бидејќи дел од армиските офицери како и врховниот командант (Б. Трајковски) од тогаш, се починати и целиот тој процес на настани и случувања ќе остане енигма.

Можноста да се случи граѓанска војна постоела вечерта на 26 јуни кога дента се извлечени терористите од Арачиново со се нивното оружје. Тој ден, односно таа вечер освен раселените граѓани од кризните реони, дел од граѓаните на Скопје, и дел од полициските припадници во протестите пред Собранието на РМ, се започнало со пукање од огнено оружје во воздух со што се подгреала ситуација да насобраното население насилно влезе во Собранието. Во тој момент во Собранието се наоѓал Претседателот Трајковски кој со брза интервенција од споредните влезови бил извлечен од неговото обезбедување и сместен во касарната Илинден и силно обезбедуван од Армијата.

Овие неколку издвоени и накратко анализирани настани можат да дадат еден општ заклучок дека државата освен тоа што имаше агресорски проблем однадвор, имаше и внатрешни проблеми кои се повеќе доминираа поради неажурноста на институциите. Исто така во еден момент се дојде да се мобилизира целокупното македонско население во борба против непријателот, но откако се увиде превртливата политика и развлекувањето на кризата тој жар спласна, и никој не сакаше залудно да оди и да се бори со можност да загина во некоја терористичка заседа.

⁴¹⁸ <http://www.globusmagazin.com.mk/?ItemID=4A486EFCE7C1409C48B78571537541>

4.7. ПОСЛЕДИЦИ...

Последиците кои Македонија ги претрпе во 2001 година беа од несогледлив карактер. Нанесените штети во секаков поглед од човечкиот живот не можеа на никаков начин да се надокнадат. Генерално целата 2001 година е исполнета со настани кои имаат трауматско и психолошко влијание врз сите граѓани во државата, при што конфликтот се јавува како извор за загрозување на човековите права и слободи. Во тој поглед од економски и социјален аспект се загрозени повеќе области од кои зависело нормалното функционирање на државата. Нарушувањето на односите во семејството, загрозување на образовните права и образовниот систем, зголемување на бројот на извршителите на кривични дела од страна на малолетни лица, зарозување на правото на здравствена заштита, загрозување на правото на работа, загрозување на правото на дом и приватна сопственост, загрозување на правата од областа на детската заштита, заштита на хендикипираните, старите лица и други права,⁴¹⁹ се наруши балансот на рамнотежа во државата за нормално функционирање, продуктирање и развој. Што се однесува за човечките жртви, на 25 декември 2001 година, Алтернативната информациона мрежа, објави дека вкупниот број на жртви од страна на македонските безбедносни сили е 72, додека албанската страна никогаш официјално не ги објавила, но се претпоставува дека нивниот број бил околу 3000 мртви. Според „Бела Книга“, издадена од Министерството за внатрешни работи на Република Македонија, бројот на загинатите припадници на полицијата во вооружените дејства бил 15 жртви и 150 повредени⁴²⁰, и 43 жртви и 119 повредени припадници на АРМ. Според истите извори, бројот на цивили убиени во конфликтот од страна на ОНА бил 10 жртви и 75 повредени, а бројот на физички нападнати и измачувани граѓани од страна на ОНА бил 20, и исто толкав број на киднапирани и исчезнати лица. Освен што имало убиства, киднапирања, масакри, значително се зголемил и бројот на раселени лица во сопствената држава. До август 2001 година, бројот на раселените лица од војната бил 170.000, од кои 74.000 внатрешно раселени, а другиот број сместени кај роднини и пријатели во државата и надвор од неа.

⁴¹⁹ **Траумата и психолошките појави како последица на конфликтот како извор на загрозување на човековите права**, Скопје – Фондација “Фридрих Еберт“, канцеларија Скопје, 2004, стр: 47.

⁴²⁰ „Бела Книга- Тероризмот на т.н. Ослободителна национална армија..., стр: 145-159.

Во 2004 година бројот на раселени лица се намалил на 2600 а денес после 12 години сеуште има внатрешно раселени лица кои се сместени во студентските домови и интернати во Скопје и нивниот број е помал за разлика од оној во 2004. Кога сме веќе кај раселените тие се поделени во две групи и тоа **македонски и албански бегалци**.

Македонските бегалци, се бегалци од загрозените подрачја кои беа зафатени со воените дејствија и беа приморани да се иселат, во спротивно нивната судбина беше неизвесна. Оставајќи се зад себе тие ги напуштија своите родни места и заминаа онаму каде што сметаа дека е најбезбедно. Албанското население не е присилувано на такво нешто, освен во одредени случаи кога иако се Албанци не ја даваа поддршката на ОНА во тоа што го правеа или пак се бореа. *Албанските бегалци* ги имаме од с. Арачиново и с. Љуботен кои по интервенцијата на единиците на МВР, сакајќи да им наштетат на нив започнаа да се иселуваат со цел да ги претстават безбедносните сили како агресори и дека врз нив бил извршен геноцид. А всушност никој никого не присили да се исели. Безбедносните сили интервенираа со намера да ги заштитат нив, а не да им наштетат, а со таквите постапки тие се откриваа дека се подржувачи на ОНА.

Со потпишувањето на „Рамковниот договор“, македонскиот народ изгуби дел од својот идентитет. Наспроти преамбулата на Рамковниот договор, која промовираше мирен и хармоничен развој на цивилното општество, се случи мултиетнички амалгам на македонското општество со што беше загрозен концептот на граѓанската држава, а беше пренагласена етничката легитимација за сметка на универзалните вредности. Конкретен пример за ваквата состојба се промените во локалната самоуправа, со што во некои градови македонецот стана граѓанин од втор ред. Пресудна улога во кризата одиграле и странските медиуми кои информирале необјективно и во сосема поинакво светло ја претставувале државата на меѓународен план. Странските медиуми никогаш реално не пренесувале за ситуацијата во Македонија, а искривувањето на историските факти со кои се повредуваше националниот идентитет им одеше во прилог само на ДТГ и на соседите на Македонија кои сеуште имат некои афинитети кон државата. Искривувањето на вистината за настаните во државата ги оцрнуваше македонските бранители кои биле претставувани како убијци на албански деца, жени и стари лица,⁴²¹ и дека македонската влада ги напаѓа меѓународните пратеници кои биле во Македонија со цел за спречување

⁴²¹Македонски институт за медиуми, **Македонија-конфликтот и медиумите**, Скопје 2003, стр: 21.

на кризата.⁴²² Во случајов за необјективно известување на странските медиуми пишува и Исмановски Сандра, која објаснува за почетните случувања во Танушевци, а исто така и податоците на странските служби дека македонските безбедносни сили вршат терор врз албанското население паѓаат во вода откако Хјуман рајтс воч признале дека сите малтретирања за време на конфликтот не биле извршени од македонските Словени.⁴²³

За време на кризата е забележано сквернавање на културно-историски споменици од страна на ОНА. За разлика од македонските безбедносни сили, албанските терористи културно-историските споменици, цркви, манастири и конаци, кои биле користени како утврдувања за бункери, за митралески, снајперски и минофрлачки гнезда за борба против безбедносните сили на РМ, а некои верски објекти биле користени и како затвори (цркви и џамии), што е во спротивност со меѓународните конвенции за заштита на историско културните споменици.⁴²⁴ Освен културно-историски споменици припадниците на ОНА оштетиле или уништиле и голем број на куќи со стара архитектура, училишни згради и други објекти кои се од историско и културно значење на државата дома и во светот. Во овој контекст неспорен е фактот дека има и уништување на муслимански верски објекти од страна на македонското население особено во Прилеп и Битола поради револтот од загинувањето на нивните сограѓани во заседите на ОНА.

Вооружениот конфликт треба да послужи како една историска лекција за сите граѓани на Македонија, за сите етникуми, општествени слоеви и религиозни групи. Која било друга опција, независно колку привлечна може да биде на почетокот, на крајот ќе има тешки последици за сите нас.⁴²⁵ Притоа свесни сме дека и Македонците и Албанците се многу различни (културно, јазично, религиски итн.), меѓутоа токму таа наша различност, како што говори Чарлс Тејлор во неговата теорија за мултикултурализмот, може да биде предизвик и да биде нешто што ќе биде предизвик да покажеме дека, иако ние сме длабоко различни, имаме желба да живееме заедно и тоа го правиме.

⁴²² Сите македонски соседи и странски земји кои известуваа за настаните во Македонија се подетално образложени во делото, **Македонија-конфликтот и медиумите**, издадено од Македонскиот институт за медиуми, Скопје, 2003.

⁴²³ Џон Филипс, **Македонија-господари на војната и бунтовници на Балканот...**, стр: 120.

⁴²⁴ Министерство за Одбрана, списание, **Одбрана**, Година XI, Број 71, март, 2002 година, стр: 13.

⁴²⁵ **Траумата и психолошките појави...**, стр: 27.

4.8. ДВАНАЕСЕТ ГОДИНИ ПО КОНФЛИКТТОТ

Изминаа 12 години откако заврши конфликтот! Потпишувањето на Охридскиот Рамковен договор требаше да донесе мир, стабилност, просперитет, меѓуетнички соживот и евроатлански интеграции. Меѓутоа 12 години подоцна реалноста е многу поинаква од онаа која беше предвидена во 2001 година. многу прашање после 13 август 2001-та останаа отворени за кои и ден денес нема решение. Од тогаш па наваму се создадоа многу поголеми проблеми коиод ден на ден се повеќе се продлабочуваа и нивната разврска остана енигма како за политиличарите така и за граѓаните. Останаа многу ставови и погледи неусогласени меѓу политичките партии меѓусебно од национален аспект, но и меѓу европските медијатори кои пак имаат сосема поинакво гледиште од денешен аспект за настаните кои се случија 2001-та.

Првата година по потпишувањето од Рамковниот договор единствено до јавноста ќе се обрати Претседателот на државата, Борис Трајковски, кој ќе истакне дека: - *Потпишувањето на Рамковниот договор, што се случи на денешен ден пред една година, е највпечатливиот чин во поновата историја на Република Македонија, кој предизвика полемични и спротивставени позиции и ставови меѓу граѓаните, но и меѓу највисоките политички лидери...*⁴²⁶ Ваквото гледиште на Претседателот Трајковски, по само една година од конфликтот е актуелно и денес кога се навшија 12 години од тие случувања, што јасно покажува дека не е ништо сменето. Од друга страна лидерите на политичките партии потписнички на Договорот, нема официјално да излезат и да дадат изјава или соопштение до граѓаните на РМ по повод годишнината од Рамковниот договор, туку на иницијатива на новинарите изјави ќе дадат само партиските портпароли. Очигледно, со ваквиот став лидерите – потписници на Договорот, потврдуваат дека потпишале срамен договор, за кој им било срам јавно да застанат пред граѓаните и да дадат изјава за она што е постигнато и каква корист имало од тој договор. „Кревок мир и разнишана меѓуетничка доверба“⁴²⁷, „Договор во рамка“⁴²⁸, „За Македонците Договорот е лош преседан, Албанците го сфаќаат како историска можност“⁴²⁹, се дел од насловите на дневниот печат

⁴²⁶ Костова Јадранка, *Незавршен мир...*, стр.169.

⁴²⁷ <http://star.dnevnik.com.mk/?pBroj=1924&stID=6249>, Број 1924, Среда 14 август, 2002.

⁴²⁸ <http://star.vest.com.mk/default.asp?id=41890&idg=3&idb=629&rubrika=Makedonija>, Год.3, Бр.629, 14/08/2002.

⁴²⁹ <http://star.utrinski.com.mk/?pBroj=942&stID=915&pR=2>, Број 942, Среда 14 август, 2002.

по повод годишнината од Рамковниот договор. Десет години подоцна, Рамковниот договор во државата служи како средство за расправија на политички план, притоа инволвирајќи го населението во некои непромислени акти и настани кои само ја влошуваа состојбата. Од друга страна во светот директните и индиректните учесници од меѓународната заедница, Охридскиот Рамковен договор го посочуваат како позитивен пример за надминување на конфликти. Јас сум многу задоволен поради спроведувањето на Охридскиот рамковен договор. Беше тешко да се преговара, но беше многу потешко да се применува, а тоа е она што е важно. Рамковниот договор ја придвижи Македонија понатаму напред кон полна демократија, права на граѓаните, кон признавањето на културниот и етничкиот идентитет на луѓето во земјата. Постигнат е голем напредок. Основните начела на охридскиот документ – демократијата, еднаквите права на граѓаните и признавањето на културниот идентитет на различните граѓани во земјата – се реализирани во голема мера. Тоа ја движи Македонија напред. Разочарувачки е тоа што Македонија сеуште не е членка на НАТО и Европската Унија, но јас се надевам дека ќе се надмине спорот со Грција и оти таа ќе му се приклучи на останатиот регион во евроатлантското членство,⁴³⁰ истакнал Џејмс Пердју, (поранешен заменик-генерален секретар за операции во НАТО, кој во 2001-та година како „олеснувач“ е вклучен во преговорите меѓу македонската и албанската страна), по повод десетгодишнината од Рамковниот договор. Со Рамковниот договор надвладае разумот во Македонија. Раководните лица, дури и оние кои беа исполнети со омраза кон спротивната заедница, сфатија дека лансирањето на идеи за поделба на територијата, претставува корсокак. Од двете страна имаше потпалувачи на огнови, лица кои туркаа кон насилство. Тоа беше евидентно и тие требаше да се смират, бидејќи тие предизвикуваа провокации. Само една дипломатска сила како ЕУ, помогната од американската сила, која беше морална, а не воена, можеше да ги надмине овие поделби и антагонизми,⁴³¹ истакнал Франсоа Леотар (претставник на ЕУ и „олеснувач“ во преговорите).

Во еднодецениското опстојување и функционирање на Рамковниот договор, сепак имаше некои реализирани акти кои беа ставени како приоритет. Албанскиот јазик сега е официјален во општините, во кои повеќе од 20 проценти од населението се Албанци, но,

⁴³⁰ <http://www.dw.de>, Македонија, Охридски Рамковен договор (2001 – 2011), Пердју: Охридскиот договор модел и за други конфликти.

⁴³¹ Исто..., Леотар, Во Македонија надвладае разумот.

овој договор се однесува и на другите малцинства во државата. Во парламентот пратениците и министрите можат да зборуваат на мајчиниот јазик, а само на седниците на владата се зборува исклучиво на македонски. Во високото образование функционираат два универзитети со настава на албански јазик, финансирани од државата. Македонските Албанци имаат право да го истакнуваат знамето на Република Албанија, знаме со кое се идентификуваат. Особен преседан се прави во локалната самоуправа, во некои општини со доминантно албанско население, кога надлежните „забораваат“ дека, покрај албанското, мора да биде истакнато и државното знаме на Република Македонија.

Изминаа 12 години од потпишувањето на Охридскиот Рамковен договор со кој се оконча кризата, која одеше во насока да ескалира во поголеми размери. Сепак иако изминаат тие 12 години, останала многу прашања, многу дилеми и многу учени. Останала отворени прашања за исчезнатите, за раселените, за обештетување на народот и бранителите, за ресоцијализација на директните учесници во воените судири (припадниците на македонската армија и полиција, и припадниците на ОНА), за згрижување на семејствата кои ги изгубија своите најмили, ред други прашања кои се од особен интерес на општеството. Останала дилеми како да се врати меѓусебната доверба меѓу македонското и албанското население, останала дилеми како да се сруши гетоизацијата која се јави по завршување на конфликтот, остана дилемата како да се искорени поделбата на „наши и ваши“, и друго, додека учените беа попатна работа во целокупното раководење и управување со актуелната власт. Која и да беше партија на власт од македонскиот политички врв мораше да направи коалиција со партија од албанскиот политички блок, како би се продолжила соработката меѓусебно и што да се направи за целосна реализација на Рамковниот договор, која пак заедно со името на државата беа клучна алатка на меѓународната заедница за манипулација со државата и македонските политичари за евроатлански интеграции. Се до оној момент кога ќе се решат овие прашања, Македонија ќе биде пример за решавање на мултиетнички конфликти, и ќе треба да доисполни уште некоја задача и обврска, без која не се може влегување во ЕУ и НАТО, а дотогаш приоритет ќе бидат името и целосната имплементација на Охридскиот Рамковен договор.

ЗАКЛУЧОК

Тоа што и се случи на Македонија во 2001 година претставуваше класичен пример за агресија, со намера за делба на територии. Меѓутоа за да се изврши еден таков акт е потребно многу време и трпение. Во целата моја елаборација се трудев да ги опфатам сите причини од двете страни кои заеднички допринесоа за тоа што ни се случи. Притоа многу значаен фактор во целата таа ситуација е националниот дух, кој особено беше и сеуште е изразен кај албанското население во државата. Многуге настани, многуге случки кои се испишаа со црни букви длабоко се врежаа во свеста на македонскиот граѓанин, а особено кај оние семејства кои изгубија свои блиски членови.

Идејата преку војна да се освојат територии и да се воспостави своја власт не вроди со плод кај албанскиот фактор особено оној националистички настроен. Во почетокот на неговите дејства тој беше осуден од секој граѓанин на државата, од секоја институција и организација, од секоја држава и се имаше поддршка за акција со која би се неутрализирале овие припадници кои преку диверзантско терористички акции се обидуваа да ја реализираат својата цел. Меѓутоа кога видоа дека неможат со такви средства и методи да ја реализираат целта тие се обидоа на политички начин да добијат барем малку од она кое што тие го посакуваа.

Од друга страна државата, т.е. политичкиот фактор беше многу лекомислен и многу брзо се убедуваше, а тоа се постигнуваше пред се поради неискуството на политичарите, немањето поддршка од некои моќни земји, закани со санкции и ред други работи кои беа искористени против неа за да некој друг фактор покаже и докаже доминација, а кога веќе еднаш факторот доминирал после тоа многу е тешко да му се спротивстави. Вербата во НАТО и ЕУ дека ќе ја решат кризата не вроди со плод. Нивната лицемерна политика на крај си го покаже своето лице. Со текот на времето и развлекувањето на ситуацијата и неможноста и неодлучноста на македонскиот политички врв за целосно неутрализирање на ДТГ, му даде повод на меѓународниот фактор да земе активно учество за разрешување на кризата.

Тој (меѓународниот фактор), знаеше дека доколку дојде до делба на и така малата држава која е вкусно парче земја и за нејзините соседи може целиот Балкан да се дестабилизира. Поради тоа и за смирување на страстите меѓународниот фактор понуди

оптимално решение преку преговори на двете страни да се издејствува едно оптимално решение со кое и двете страни би биле задоволни. Но задволни немаше! Секој беше обвинуван и посочуван како виновник за тоа што ни се случило. Но сакале или не, се седна на маса, се издоговорија решенија кои ќе го трасираат патот во изградбата на едно мирно, толерантно и мултикултурно граѓанско општество. Иако така се зацрта изградбата на такво општество е неможна се додека се создаваат гета, поделба на „наши и ваши“, и живиот националистички дух за некоја идеја која од денешен аспект моќниците не би дозволиле да се реализира, и ред други работи кои го подриваат темелот на македонската држава. И откако се заврши кризата почнаа да се донесуваат закони и акти со намера да се подобри животот на другиот по националност граѓанин кој живееше во државата. Но такви акти не дека немало пред тоа... имаше, ама сепак нешто фалеше и се бараше повеќе. Таквите заложби и барања континуирано наговестуваа дека еден ден ќе добијат многу повеќе а другите ќе го изгубат идентитетот и државата. И посегнаа по државата, по она мало парче земја кое со крв и пот опстојуваше со векови наназад, и се дојде ден за негова повторна делба. Ама, Македонецот знаеше да го чува и она малку што го има, со одредени исклучоци кога поединци ќе исчезат и ќе сакаат да се менуваат со друга земја во територии и население. Таквите личности згрешија, бидејќи никој не сакаше да го напушти родното место, родното огниште кое му е оставено во наследство и истиот тој требаше да го даде на генерациите по него.

Под присила или не, се воспостави ред и мир, ама сепак пак нешто не одеше. Двете страни кои беа смирани, едната мислеше дека изгубила а другата дека малку добила од тој мир, и се гледаше со недоверба на едни кон други. Текот на времето што помина почна народот да се свести дека сето тоа било залудно. Залудно поддржувале, помагале, војувале и жртвувале се, кога до ден денес нема ништо сменето. Нема сменето за обичниот граѓанин кој беше приморан тогаш да се бори, да крвари да гине за туѓи желби, интереси и цели, додека одредени поединци си најдоа удобно место во институциите и никој веќе не им може ништо. На крај народот е тој што повторно трпи, гладува и се бори за живот. Никој повеќе не сака да војува и освојува. Секој има семејство и се бори со системот и самиот себе како да го прехрани семејството, како да ги образува децата, како да создаде иднина. Бидејќи денес реалноста е таква да со пушка в“рака иднина не се создава, туку се создава непријател на самиот себе.

Сепак жално е за оние кои да не речам залудно загинаа, а уште по жално е за оние кои и ден денес не им се знае гробот. Болката и тагата за своите најмили некои семејства сеуште ги чувствуваат. Со нив легнуваат, со нив стануваат, со надеж дека пак ќе ги видат. И како одминува времето, така се залечуваат раните, но на местото од раната останува лузна која се носи цел живот.

Кој беше во право и кој какви цели имаше сеуште не може со сигурност да се тврди, бидејќи тоа е рана како рак, и ако метастазира штетата ќе биде огромна, не само за нас, туку и за сите околу нас посредно и непосредно. А кој најмногу грешеше знаат само оние кои го договараа мирот, соживотот, стабилноста и еднаквоста.

ДА ЖИВЕЕ МАКЕДОНИЈА...! ДА ЖИВЕЕ ТАТКОВИНАТА...! ДА ЖИВЕЕ СЛОБОДАТА...!

ПРИЛОЗИ:

УСТАВ НА СОЦИЈАЛИСТИЧКА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА од 1963 година

Права на народностите – националните малцинства⁴³²

член 72:

Припадниците на народностите - националните малцинства што живеат во СР Македонија се рамноправни во се и имаат исти права и должности како и Македонците. Општествено-политичките заедници се грижат припадниците на одделните народности - националните малцинства да бидат застапени во претставничките тела на општествено - политичките заедници, водејќи сметка за структурата на населението на нивното подрачје.

член 73:

На секоја народност – национално малцинство и се гарантира правото слободно да го употребува својот јазик, да ја изразува и развива својата култура и да основа установи и организации што и ги обезбедуваат овие права.

член 74:

Во местата во кои живеат народности-национални малцинства, образованието и воспитувањето на припадниците на народностите-националните малцинства се остварува во училиштата, односно одделенија и воспитни установи во кои наставата и воспитувањето се изведуваат на јазикот на соодветната народност-национално малцинство. Со закон се уредуваат условите за основањето, организацијата и работата на училиштата и одделенијата во кои наставата се изведува на јазиците на народностите – националните малцинства.

член 75:

Во општините на чие подрачје живее поголем број припадници на одделни народности-национални малцинства, одлуките и другите поважни акти на општинските собранија се објавуваат на јазикот на народноста – националното малцинство. Сите жители на национално мешаните подрачја на СР Македонија имаат еднакво право да го употребуваат својот јазик во управната и судската постапка. Јавните натписи во овие подрачја се двојазични. Со статусот на општината, во согласност со општите услови

⁴³² Службен весник на Социјалистичка Република Македонија, Година XIX, Број 15, Петок, 12 април 1963, Скопје, стр: 229-230.

утврдени со закон се определуваат поблиски услови и постапка што обезбедуваат остварување на правата на припадниците на народностите – националните малцинства.

Амандман XIV на Уставот на СРМ од 1963⁴³³

1. На подрачјата на кои живеат припадници на народностите, во јавниот и општествениот живот, јазиците и писмата на народностите се рамноправни со македонскиот јазик. Во општините на чие подрачје живеат припадници на народностите, одлуките и другите поважни акти на општинските собранија и на работните организации се објавуваат и на јазиците на народностите. Општествено-политичките заедници се грижат за развојот на школството, печатот, радиото, телевизијата и културно-просветната дејност на јазиците на народностите.

2. Припадниците на народностите имаат, во согласност со закон, право на употреба на својот јазик во остварувањето на своите права и должности, како и во постапка пред државните органи и организации што вршат јавни овластувања.

3. Со закон и со статутот на општината се определуваат поблиски услови и постапки што обезбедуваат остварување на правата на припадниците на народностите, како и начинот и условите за примена на рамноправноста на јазиците и писмата на народностите со македонскиот јазик, на подрачјата на кои живеат народностите. Со општи акти на работните и други организации се утврдуваат начинот и условите за примена на рамноправноста на јазиците и писмата на народностите со македонскиот јазик, на подрачјата на кои живеат народностите.

4. Со овој амандман се заменуваат одредбите на член 75 од Уставот. Овој амандман е заменет со републичкиот уставен амандман XVII.

⁴³³ Д-р. Милосавлевски Славко и Томовски Мирче, **Албанците во Република Македонија 1945-1995**, Легислатива, политичка документација, статистика, НИП „Студентски збор“, Декември 1997, стр: 19.

1. Македонскиот народ, народностите и етничките групи во СР Македонија се рамноправни и имаат исти права и должности. Општините и Републиката обезбедуваат народностите и етничките групи да бидат сразмерно застапени во општинските собранија и во Собранието на СР Македонија, како и да бидат соодветно застапени во нивните органи.

2. На секоја народност и етничка група и се гарантира правото слободно да го употребува својот јазик, да ја изразува и развива својата култура и да се основаат установи и организации што и ги обезбедуваат овие права. Општините и Републиката се грижат за развојот на воспитувањето и образованието на јазиците на народностите, како и за развојот на печатот, радиото, телевизијата и културните дејности на јазиците на народностите и на етничките групи. Народностите и етничките групи имаат право да го употребуваат знамето на народноста, односно на етничката група.

3. На местата во кои живеат народностите се остварува во воспитани установи и училишта, односно одделенија во кои воспитувањето и наставата се изведуваат на јазикот на соодветната народност. Со закон се уредуваат условите за основањето, организацијата и работата на воспитните установи и училишта, односно одделенијата во кои воспитувањето и наставата се изведуваат на јазиците на народностите.

4. На подрачјата на кои живеат припадници на народностите, во јавниот и општествениот живот, јазиците и писмата на народностите се рамноправни со македонскиот јазик. Во општините на чие подрачје живеат припадници на народностите, одлуките и другите поважни акти на општинските собранија и на работните организации се објавуваат и на јазиците на народностите. Јавните натписи на овие подрачја се и на јазиците на народностите.

5. Припадниците на народностите имаат право на употреба на својот јазик и писмо во остварувањето на своите права и должности, како и во постапката пред државните органи и организации што вршат јавни овластувања.

6. Со закон и со статусот на општината се определуваат поблиски услови и постапки што обезбедуваат остварување на правата на народностите и етничките групи, како и

⁴³⁴ Исто..., стр: 19-21.

начинот и условите за примена на рамноправноста на јазиците и писмата на народностите со македонскиот јазик на подрачјата на кои живеат народностите. Со општите акти на организациите на здружаниот труд и на другите самоуправни организации се утврдуваат начинот и условите за примена на рамноправноста на јазиците и писмата на народностите со македонскиот јазик на подрачјата на кои кои живеат народностите.

7. Во Собранието на СРМ се образува комисија за меѓунационални односи. Комисијата го следи и разгледува остварувањето на рамноправноста на народностите и етничките групи и на другите нивни права утврдени со Уставот и со законите и предлага мерки за нивно остварување.

8. Кога на дневен ред во соборите на Собранието е предлог на акт или друго прашање од интерес за рамноправноста на народностите и етничките групи, надлежниот собор, по барање од тело на Собранието или од најмалку 10 пратеници од надлежниот собор, ќе спроведе постапка утврдена со Деловникот на Собранието за разгледување на таков акт или прашање и за одлучување по него.

9. Припадниците на другите народи на Југославија што живеат во СРМ се рамноправни и имаат исти права и должности како Македонците, народностите и етничките групи. Припадниците на другите народи на Југославија имаат, во местата во кои живеат, право на воспитно-образовна и културна дејност на нивниот јазик, според условите утврдени со закон.

10. Со овој амандман се заменуваат член 27, став 3, членовите 72, 73 и 74 од Уставот и Амандманот XIV.

Права на припадниците на другите народи на Југославија

Член 176

Припадниците на другите народи на Југославија имаат, во местата во кои живеат, право на воспитно-образовна и културна дејност на нивниот јазик според условите утврдени со закон.

Рамноправност на народностите

Член 177

Македонскиот народ и народностите во Социјалистичка Република Македонија се рамноправни и имаат исти права и должности. Општините и Републиката обезбедуваат народностите да бидат сразмерно застапени во собранијата на општините и во Собранието на Социјалистичка Република Македонија, како и да бидат соодветно застапени во нивните органи.

Член 178

На секоја народност и се гарантира правото слободно да го употребува својот јазик, да ја изразува и развива својата култура и да се основаат установи и организации што и ги обезбедуваат овие права. Општините и Републиката се грижат за развојот на воспитувањето и образованието, како и за развојот на печатот, радиото, телевизијата и културните дејности на јазиците на народностите. Народностите имаат право да го употребуваат знамето на народноста.

Член 179

Во местата во кои живеат народностите воспитувањето и образованието на припадниците на народностите се остваруваат во воспитни установи и училишта односно одделенија во кои воспитувањето и наставата се изведуваат на јазикот на соодветната народност. Со закон се уредуваат условите за основањето, организацијата и работата на воспитните установи и училиштата односно одделенијата во кои воспитувањето и наставата се изведуваат на јазиците на народностите.

⁴³⁵ Службен весник на Социјалистичка Република Македонија, Година XXX, Број 7, Понеделник, 25 февруари 1974, Скопје, стр: 134-135

Член 180

На подрачјата на кои живеат припадници на народностите, во јавниот и општествениот живот, јазиците и писмата на народностите се рамноправни со македонскиот јазик. Во општините на чие подрачје живеат припадници на народностите, одлуките и другите поважни акти на собранијата на општините и на организациите на здружениот труд и на другите самоуправни организации и заедници се објавуваат и на јазиците на народностите. Јавните натписи на овие подрачја се и на јазиците на народностите.

Член 181

Припадниците на народностите имаат право на употреба на својот јазик и писмо во остварувањето на своите права и должности, како и во постапката пред државните органи и организациите што вршат јавни овластувања.

Член 182

Со закон и со статутот на општината се определуваат поблиски услови и постапка што обезбедуваат остварување на правата на народностите, како и начинот и условите за примена на рамноправноста на јазиците и писмата на народностите со македонскиот јазик, на подрачјата на кои живеат народностите. Со општи акти на организациите на здружениот труд и на другите самоуправни организации и заедници се утврдуваат начинот и условите за примена на рамноправноста на јазиците и писмата на народностите со македонскиот јазик, на подрачјата на кои живеат народностите.

Член 183

Во собранијата на општините на чие подрачје живеат припадници на народностите и во Собранието на Социјалистичка Република Македонија се образува комисија за меѓунационални односи. Комисијата го следи и разгледува остварувањето на рамноправноста на народностите и на другите нивни права утврдени со уставот и со законите и предлага мерки за нивното остварување. Во комисијата за меѓунационални односи се избираат еднаков број припадници на македонскиот народ, албанската и турската народност.

Член 220

На граѓанинот му е загарантирана слободата на изразување на припадноста на народ, односно народност или етничка група, слободата на изразување на националната култура и слободата на употреба на својот јазик и писмо. Граѓанинот не е должен да се изјаснува на кој народ, односно на која народност или етничка група и припаѓа, ниту да се определува за припадност не еден од народите, односно на една од народностите или етничките групи. Противуставно и казниво е секое пропагирање или спроведување на национална нерамноправност, како и секое разгорување на национална, расна или верска омраза и нетрпеливост.

Член 221

Припадниците на етничките групи што живеат во СР Македонија се рамноправни со македонскиот народ и народностите и имаат исти права и должности. Општините и Републиката обезбедуваат припадниците на етничките групи да бидат сразмерно застапени во собранијата на општините и во Собранието на СРМ, како и да бидат соодветно застапени во нивните органи.

Член 222

На припадниците на етничките групи им се гарантира правото слободно да го употребуваат својот јазик, да ја изразуваат и развиваат својата култура, како и да се основаат установи и организации што го обезбедуваат остварувањето на овие права. Општините и Републиката се грижат за развојот на радиото, телевизијата, печатот и културните дејности на јазиците на етничките групи. Припадниците на етничките групи имаат право да го употребуваат знамето на етничката група.

⁴³⁶ Исто..., стр: 138.

УСТАВ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА од 17 ноември 1991 година

АМАНДМАН IV ⁴³⁷

Граѓаните на Република Македонија, Македонскиот народ, како и граѓаните кои живеат во нејзините граници кои се дел од албанскиот народ, турскиот народ, влашкиот народ, српскиот народ, ромскиот народ, бошњачкиот народ и другите, преземајќи ја одговорноста за сегашноста и иднината на нивната татковина, свесни и благодарни на своите предци за жртвите и посветеноста во нивните заложби и борба за создавање самостојна и суверена држава Македонија и одговорни пред идните генерации за зачувување и развој на сè што е вредно од богатото културно наследство и соживот во Македонија, еднакви во своите права и обврски кон заедничкото добро - Република Македонија - во согласност со традицијата на Крушевската Република и одлуките на АСНОМ и на Референдумот од 8 септември 1991 година, одлучија да ја конституираат Република Македонија како самостојна, суверена држава, со намера да се воспостави и зацврсти владеењето на правото, да се гарантираат човековите права и граѓанските слободи, да се обезбеди мир и соживот, социјална правда, економска благосостојба и напредок на личниот и заедничкиот живот, преку своите претставници во Собранието на Република Македонија, избрани на слободни и демократски избори го донесуваат овој Устав на Република Македонија.

ОСНОВНИ ОДРЕДБИ – АМАНДМАН I ⁴³⁸

Член 7

Во Република Македонија службен јазик е македонскиот јазик и неговото кирилско писмо. Во единиците на локалната самоуправа во кои како мнозинство живеат припадниците на националностите во службена употреба, покрај македонскиот јазик и кирилското писмо, се и јазикот и писмото на националностите на начин утврден со закон. Во единиците на локалната самоуправа во кои како значителен број живеат припадниците на националностите, во службена употреба, покрај македонскиот јазик и кирилското писмо, се и јазикот и писмото на националностите, под услови и на начин утврдени со закон.

⁴³⁷ <http://www.slvesnik.com.mk/content/pdf/USTAV-mk.pdf>

⁴³⁸ Службен весник на Република Македонија, Петок, 22 ноември 1991 година, Скопје, Година XLVII, Број 52, стр: 805

ОСНОВНИ СЛОБОДИ И ПРАВА НА ЧОВЕКОТ И ГРАЃАНИНОТ

Граѓански и политички слободи и права⁴³⁹

Член 9

Граѓаните на Република Македонија се еднакви во слободите и правата независно од полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло, политичкото и верското уверување, имотната и општествената положба. Граѓаните пред Уставот и законите се еднакви.

Член 16

Се гарантира слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата. Се гарантира слободата на говорот, јавниот настап, јавното информирање и слободното основање на институции за јавно информирање. Се гарантира слободниот пристап кон информациите, слободата на примање и пренесување на информации. Се гарантира правото на одговор во средствата за јавно информирање. Се гарантира правото на исправка во средствата за јавно информирање. Се гарантира правото на заштита на изворот на информацијата во средствата за јавно информирање. Цензурата е забранета.

Член 19

Се гарантира слободата на вероисповеста. Се гарантира слободно и јавно, поединечно или во заедница со други, изразување на верата. Македонската православна црква, другите верски заедници и религиозни групи се одвоени од државата и се еднакви пред законот. Македонската православна црква, другите верски заедници и религиозни групи се слободни во основањето на верски училишта и на социјални и добротворни установи во постапка предвидена со закон.

Член 20

На граѓаните им се гарантира слободата на здружување заради остварување и заштита на нивните политички, економски, социјални, културни и други права и уверувања. Граѓаните можат слободно да основаат здруженија, на граѓани и политички партии, да пристапуваат кон нив и од нив да истапуваат. Програмите и дејствувањето на здруженијата на граѓаните и политичките партии не можат да бидат насочени кон насилно уривање на уставниот поредок на Републиката и кон поттикнување или повикување на

⁴³⁹ Исто..., стр: 806-807

воена агресија или разгорување на национална, расна или верска омраза или нетрпеливост. Забранети се воени или полувоени здруженија што не им припаѓаат на вооружените сили на Република Македонија.

Економски, социјални и културни права ⁴⁴⁰

... Член 44

Секој има право на образование. Образованието е достапно на секого под еднакви услови. Основното образование е задолжително и бесплатно.

Член 45

Граѓаните имаат право, под услови утврдени со закон, да основаат приватни образовни установи во сите степени на образованието, освен во основното образование.

Член 46

На универзитетот му се гарантира автономија. Условите за основање, вршење и престанок на дејноста на универзитетот, се уредуваат со закон.

Член 47

Се гарантира слободата на научното, уметничкото и на другите видови творештво. Се гарантираат правата што произлегуваат од научното, уметничкото или друг вид интелектуално творештво. Републиката го поттикнува, помага и штити развојот на науката, уметноста и културата. Републиката го поттикнува и помага научниот и технолошкиот развој. Републиката ги поттикнува и помага техничката култура и спортот.

Член 48

Припадниците на националностите имаат право слободно да ги изразуваат, негуваат и развиваат својот идентитет и националните особености. Републиката им ја гарантира заштитата на етничкиот, културниот, јазичниот и верскиот идентитет на националностите. Припадниците на националностите имаат право да основаат културни и уметнички институции, научни и други здруженија заради изразување, негување и развивање на својот идентитет. Припадниците на националностите имаат право на настава на својот јазик во основното и средното образование на начин утврден со закон. Во училиштата во кои образованието се одвива на јазикот на националноста се изучува и македонскиот јазик.

⁴⁴⁰ Исто..., стр: 808.

РАМКОВНА КОНВЕНЦИЈА ЗА ЗАШТИТА НА НАЦИОНАЛНИТЕ МАЛЦИНСТВА ⁴⁴¹

ДЕЛ ПРВИ

Член 1

Заштитата на националните малцинства и на правата и слободите на припадниците на тие малцинства е интегрален дел на меѓународната заштита на човековите права и како таква претставува област на меѓународната соработка.

Член 3.1

Секој припадник на национално малцинство има право слободно да избере да биде или да не биде третиран како таков, а никаква штета не смее да произлезе од таквиот избор или од вршењето на правата поврзани со тој избор.

ДЕЛ ВТОРИ

Член 4

1. Страните се обврзуваат да му го гарантираат на секој припадник на национално малцинство правото на еднаквост пред законот и на еднаква законска заштита. Во тој поглед се забранува секаква дискриминација⁴⁴² заснована врз припадноста кон национално малцинство.

2. Странките се обврзуваат, доколку е потребно, да донесат соодветни мерки за унапредување, во сите области на економскиот, општествениот политичкиот и културниот живот, на целосна и ефикасна еднаквост меѓу припадниците на националното малцинство и припадниците на мнозинството. Во тој поглед, тие ќе водат сметка за специфичните услови на припадниците на националните малцинства.

3. Мерките прифатени согласно став 2 не се сметаат за акт на дискриминација.

⁴⁴¹ Никола Димитров, **Рамковната Конвенција за заштита на националните малцинства, Историјат и теоретски импликации**, Матица Македонска, Скопје и Мелбурн, 1999, стр: 193-209.

⁴⁴² Комитетот за човекови права смета дека терминот “дискриминација” претставува секоја дистинкција, исклучување, рестрикција или фаворизирање што е базирано врз било која основа како што се расата, бојата на кожата, полот, јазикот, религијата, политичко или друго мислење, националното или социјалното потекло, сопственоста, раѓањето или некој друг статус...

Член 5

1. Страните се обврзуваат да ги унапредуваат условите за да им овозможат на припадниците на националните малцинства да ја сочуваат и развиваат својата култура, како и да ги сочуваат суштинските елементи на нивниот идентитет – нивната вера, нивниот јазик, нивните традиции и нивното културно наследство.

2. Не навлегувајќи во мерките што се преземаат за спроведување на нивната општа политика за интеграција, Страните се воздржуваат од секаква политика или практика чија цел е асимилација на припадниците на националните малцинства против нивната волја и ќе ги штитат тие припадници од секаква акција чија цел е таквата асимилација.

Член 7

Страните ќе му го обезбедат на секој припадник на национално малцинство почитувањето на правото на слобода на мирно собирање, на слобода на здружување,⁴⁴³ слобода на изразување и слобода на мисла, совест и вера.

Член 8

Страните се обврзуваат да му го признаат на секој припадник на национално малцинство правото на изразување на неговата вера или убедување, како и правото на формирање на верски институции, организации и здруженија.⁴⁴⁴

Член 10

1. Страните се обврзуваат да му го признаат на секој припадник на националното малцинство правото на слободна и непречена употреба на неговиот малцински јазик, дома и на јавни места, усно и во пишана форма.

2. Во подрачја населени со припадници на националните малцинства по традиција или во значителен број, доколку таквите припадници тоа го побараат и доколку таквото барање одговара на реалната потреба, Страните ќе вложуваат напори, во рамките на

⁴⁴³ Членот 17.1 од Конвенцијата за човекови права содржи логично и конзистентно дополнување на слободата на здружување на припадниците на малцинствата, односно според него можат да се воспоставуваат и оддржуваат слободни и мирпљубиви прекугранични контакти со лица кои живеат во други држави.

⁴⁴⁴ По осамостојувањето на Македонија, на нејзината територија постоеја повеќе религии меѓу кои две беа најголеми – Православната вера предводена од МПЦ и Исламската вера предводена од ИВЗ. Албанците бидејќи религиски беа определени кон Исламот, тие во текот на првите десет години од осамостојувањето, а и потоа, немаа никакви пречки во негувањето и почитувањето на нивната религија. Исламската верска заедница во РМ пред се е верска организација на сите муслимани кои живеат на територијата на државата. Таа е компетентна и одговорна институција за развојот на верскиот живот врз здрави исламски основи.

можно, да обезбедат услови за користење на малцинскиот јазик во односите меѓу тие припадници и административните власти.

Член 14

1. Страните се обврзуваат да му го признаат на секој припадник на националното малцинството правото да го изучува својот малцински јазик.

2. Во подрачјата населени со припадници на националните малцинства по традиција или во значителен број, доколку постои доволно големо барање, Страните ќе вложуваат напори да обезбедат, во рамките на можно и во рамките на нивниот образовен систем, на припадниците на тие малцинства да им се овозможи да го изучуваат малцинскиот јазик или да посетуваат настава на тој јазик.

ЗАКОН ЗА УПОТРЕБАТА НА ЗНАМИЊА ПРЕКУ КОИ ПРИПАДНИЦИТЕ НА НАЦИОНАЛНОСТИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ГО ИЗРАЗУВААТ СВОЈОТ ИДЕНТИТЕТ И НАЦИОНАЛНИТЕ ОСОБЕНОСТИ

Сл. Весник на Р.Македонија бр. 32/97 од 09.07.1997 година

I. ОПШТИ ОДРЕДБИ

Член 1

Со овој закон се уредува употребата на знамиња преку кои припадниците на националностите во Република Македонија го изразуваат својот идентитет и националните особености.

Член 2

Припадниците на националностите во Република Македонија заради изразување на својот идентитет и националните особености имаат право да употребуваат знаме. Под знаме, во смисла на став 1 од овој член, се подразбира знаме што припадниците на националноста го избрале или го употребуваат како знаме за изразување на својот идентитет и националните особености.

II. УПОТРЕБА НА ЗНАМИЊА ПРЕКУ КОИ ПРИПАДНИЦИТЕ НА НАЦИОНАЛНОСТИТЕ ГО ИЗРАЗУВААТ СВОЈОТ ИДЕНТИТЕТ И НАЦИОНАЛНИТЕ ОСОБЕНОСТИ

Член 3

Припадниците на националностите знамето од член 2 на овој закон имаат право да го употребуваат при празнување во приватниот живот и при одржување на културни, спортски и други приредби што ги организираат припадниците на националностите во Република Македонија.

Член 4

Знамето од член 2 на овој закон не смее да се истакнува пред и во објектите на:

-Собранието на Република Македонија, претседателот на Република Македонија, Владата на Република Македонија, органите на управата, судовите, јавното обвинителство на Република Македонија, Уставниот суд на Република Македонија и Народната банка на Република Македонија;

- органите на единиците на локалната самоуправа и
- јавните служби, јавните установи и јавните претпријатија кои ги основа Републиката, односно единицата на локалната самоуправа и други јавни објекти, претпријатија, друштва и организации.

Член 5

Во единиците на локалната самоуправа во кои припадниците на една националност се мнозинство од населението, во деновите на празниците на Република Македонија утврдени со закон, покрај државното знаме пред објектите на органите на единиците на локалната самоуправа, може да се истакне и знамето преку кое припадниците на таа националност го изразуваат својот идентитет и националните особености.

III. КАЗНЕНИ ОДРЕДБИ

Член 6

Со парична казна од 50.000 до 200.000 денари ќе се казни за прекршок правното лице кое го употребува знамето од член 2 на овој закон спротивно на одредбите од член 4 на овој закон. За прекршокот од ставот 1 на овој член ќе се казни со парична казна од 30.000 до 50.000 денари и казна затвор од 30 до 90 дена одговорното лице на правното лице.

IV. ЗАВРШНА ОДРЕДБА

Член 7

Овој закон влегува во сила со денот на објавувањето во “Службен весник на Република Македонија”.

ПРАВИЛНИКОТ НА ОНА ДАДЕН ПРЕКУ ИЗЈАВА ОД СТРАНА НА ГЕНЕРАЛШТАБОТ И ПОЛИТИЧКИОТ ПРЕТСТАВНИК - АЛИ АХМЕТИ

ИЗЈАВА:⁴⁴⁵

1. Ослободителната национална армија делува како дисциплинирана воена организација, предвидено според Правилникот за внатрешниот живот на ОНА , како и врз правилниците за работата и одговорностите на штабовите, командите, единиците старешините и војниците;
2. Ослободителната национална армија има своја униформа, чинови и знаци за идентификација кои се носат во согласност со Правилникот за носење на униформи;
3. Начинот на организација на ОНА, како и на животот и работата во ОНА во согласност со постојаните правилници, гарантира дека ОНА сите свои активности ќе ги реализира во согласност со меѓународното право, со целосно почитување од сите припадници, особено од страна на Генералштабот;
4. Генералштабот и целата ОНА, за време на своето делување ја почитува и секогаш ќе ја почитува Женевската конвенција;
5. Против сите оние кои ќе извршат злоупотреба на функцијата во ОНА и чие однесување е спротивно на важечките правилници на ОНА, а со тоа и позитивните законски прописи, особено за воени злосторства, Генералштабот ќе ги преземе сите неопходни мерки за соработка со Хашкиот трибунал како легитимен орган за тоа.

⁴⁴⁵ Фазли Велиу, *ОНА од битка во битка*, Недовршени пораки, Белешки-дневник 2001, Фондација – Институт отворено општество – Македонија, Скопје, 2008, стр: 11.

ПРИЗРЕНСКА ДЕКЛАРАЦИЈА ⁴⁴⁶

Тројцата албански лидери во Македонија – на Демократската партија на Албанците, Партијата за демократски просперитет и политичките претставници на ОНА, во вторник (22 мај 2001) во Призрен потпишаа една Декларација во врска со мировниот и реформацискиот процес во Република Македонија.

Еве го целиот текст од Декларацијата во кој се вели:

„Албанските лидери во Македонија, се свесни за историскиот момент низ кој поминува Република Македонија, се согласуваат за заедничко делување во однос на точките од еден широко национален и општествен консензус кој треба да ја реформира Република Македонија на начин таа да биде демократска држава на сите граѓани и сите национални заедници. Консензусот постигнат меѓу албанските лидери се потпира врз овие принципиелни позиции:

- Прифаќањето на фактот дека реформите за кои се ангажираат Албанците имаат за цел да го зачуваат интегритетот и мултиетничкиот карактер на Македонија;
- Прифаќањето на фактот дека нема етнички и територијални решенија за Ш 23 Ќ проблемите во Република Македонија и дека секој обид за етничка поделба на територијата носи штета на самите граѓани на Македонија и мирот во регионот;
- Признавање дека нема воени решенија за проблемите во РМ;
- Признавање дека процесот на трансформација на РМ треба да оди само во правец на евро-атланските интеграции;
- Признавање дека решението ќе се изнајде внатре во еден политички процес со посредување на САД и ЕУ.

Врз основа на овие принципи, албанските лидери во Македонија се согласуваат да учествуваат во процесот на дијалог третирајќи ги овие прашања:

- Амандманите во Уставот на Македонија;
- Непречена употреба на албанскиот јазик како еден од службените јазици во Македонија;
- Правична процентуална етничка застапеност во државните институции;

⁴⁴⁶ Избор текстови за конфликтот од 2001 година, Маир Исеини, **Развојот на настаните во Македонија и формирањето на ОНА**, Фондација, Институт отворено општество-Македонија, Скопје, 2008,

- Проширување на надлежностите на општинската власт;
- Целосна секуларизација на Уставот, односно државата;
- Воведување на консензуална демократија за прашањата кои се однесуваат на националните права, значи ограничување на процесот на надгласување во сферите кои директно се однесуваат на етничките права;
- Правото за слободно и непречено комуницирање во областа на албанската култура.

Исто така, во рамките на оваа дебата се и мерките за трансформација на животот на членовите на ОНА во различни форми на граѓанските професии, вклучувајќи ги тука и оние кои се во рамките на владините институции. Оваа дебата посебно внимание ќе посвети на:

- Целосната рехабилитација и ресоцијализација на сите припадници на ОНА;
- Повторната изградба на селата и семејните стопанства уништени за време на борбите и водење грижа за жртвите од војната (воените инвалиди, семејствата на загинатите, сираците, и др.) ;
- Извршувањето на воената обврска во АРМ во општината на раѓање. за време на дијалогот кој ќе се одвива на тркалезната маса на кој ќе учествуваат лидерите на сегашната владина коалиција, предводени од Претседателот на државата, со посредство на САД и ЕУ, ќе се создаде консензуална форма на учество на албанскиот политички фактор“ – се вели на крајот на Декларацијата потпишана на 22 мај 2001 година од страна на Арбен Џафери, претседател на ДПА, Али Ахмети, политички претставник на ОНА и Имер Имери, претседател на ПДП.

ТЕРЕНСКО ИСТРАЖУВАЊЕ - ИНТЕРВЈУА СО ПРИПАДНИЦИ НА МАКЕДОНСКИТЕ БЕЗБЕДНОСНИ СИЛИ

За подобра и пообјективна анализа на настаните од 2001 година неопходно е теренското истражување, бидејќи само на тој начин може да се воочат и анализираат сите воено-стратегиски и политичко-правни дејства и акти. Во таа насока имав изготвено план во кој беа опфатени сите директни и индиректни учесници во конфликтот во 2001 година. Меѓутоа, за жал многу од моите планирани активности не се реализираа до крај. Во планот требаше да бидат интервјуирани припадници на безбедносните сили од сите националности во државата (Македонци, Албанци, Турци, Срби, Роми), припадници на ОНА, раселени лица, како и одредени личности од политичкиот врв. За волја на вистината од сите тие договорени средби беа реализирани многу малку, останатите од необјасливи причини одбија да бидат интервјуирани, откако претходно се согласија на тоа. Во продолжение ќе ги изложам оние интервјуа кои лично јас ги направив со одредени личности, и во тој контекст ќе приложам и други интервјуа од други автори кои биле направени во текот на 2001 година.

Од сите мои ангажмани да се дознае вистината за она што и како се случуваа настаните во 2001 година и одбивањето на тие личности јас лично доаѓам до заклучок дека денес после 12 години од конфликтот населението сеуште се чувствува несигурно, исплашено, и на некој начин уценето, додека припадниците на АРМ и МВР како и на ОНА, кои биле директно вклучени во случувањата освен психолошката траума тие денес се плашат да проговорат поради можноста од загрозување на работното место, како и можноста доколку ја кажат вистината да бидат загрозени нивните семејства од страна на некој фактор кој и самите тие не можат да го објаснат. Во продолжение ги изложувам по редослед како беа вршени следниве интервјуа:

ИНТЕРВЈУ БР.1 – 07. VII. 2013

Активен 23 годишен војник на АРМ и за време на случувањата бил распореден во Кумановскиот кризен реон. Поради заштита на личните податоци во интерес на работното место војникот бараше да остане анонимен. Тој во својот исказ за воените случувања од

2001 година истакна низа настани и случки кои влијаеле за исходот од нивните активности во регионот каде што биле распоредени. Притоа психолошките последици и трауми од воените случувања за време на интервјуто беа особено изразени.

- Каде бевте распореден како активен војник на АРМ во 2001 година?
- Во 1999 година додека траеше кризата во Србија бев распореден кај граничниот премин Табановце и имав улога за заштита на државната граница заради илегално преминување на косовски државјани во Македонија. Таму бев до јули месец а после тоа добив прекоманда на караулата Гошинце. За време на војната во 2001 година добив прекоманда од Гошинце во Ваксинце. Таму останав до средината на септември а после тоа бев распореден на Кодра Фура.
- Кога дојдовте во Ваксинце и што следуваше потоа? Имавте ли некоја акција за неутрализирање на терористичките групи?
- Да! Таква акција направивме во Ваксинце и во самата таа акција ние влеговме во селото што после тоа ни беше наредено да излеземе од него. Наредбата за враќање назад создаде револт кај нас припадниците на АРМ, но бидејќи бевме само извршители на задачите моравме да се вратиме назад. А во Ваксинце дојдов дента кога беа убиени наши војници, и мислам дека тогаш еден беше и заробен.
- Само една акција презедовте во Ваксинце или имаше повеќе?
- Имаше повеќе... Ама... Незнам, некако млитава се одвиваа сите работи на терен. Секоја наша акција, откако ќе се доближевме до селото или ќе влезевме во него беше прекинувана, и на нас повеќе време ни требаше да се вратиме на почетните позиции отколку да одиме напред. Ама тоа ти е политика.
- Дали побаравте од некого објаснување или одговорност зошто била издадена таква наредба?
- Лично јас - не! Сите бевме исплашени од самата ситуација бидејќи имавме неколку загинати другари, а освен тоа и комуникацијата со офицерскиот кадар ни беше на слабо ниво.
- Имавте ли соработка со единиците на полицијата?
- Освен ние, со нас беа и полициски единици со кои немавме некоја координација и соработка и во неколку наврати бевме лично загрозувани од нив бидејќи добиле погрешни инструкции за нашето распоредување. Тоа се случи во Ваксинце кога

требаше заедно со специјалната единица на полицијата – Тигри да изведеме акција за неутрализирање на терористите од селото.

- Како дојде до тоа?
- Ние имавме задача да го опколиме селото со цел да се спречи комуникацијата со другите села како и преминот на терористите од едно до друго село, а специјалната единица требаше да изврши упад во селото. Ние имавме инструкции од нашите старешини, тие имаа од нивните, и бидејќи бевме во непосредна близина во селото тие мислеа дека сме терористи и почнаа да пукаат во нас. За среќа немаше никој повреден ниту пак загинат. Таков инцидент се случи само еднаш со „Тигрите“ додека „Лавовите“ беа приказна за самите себе што не би сакал повеќе да зборувам за тоа.
- Зошто „Лавовите“ беа приказна за самите себе?
- За нив само ќе кажам дека превземаа активности на своја рака.
- Кога бевте напаѓани од страна на терористите, дали требаше да добиете одобрение да возвратите на огнот или самите без одобрение возвраќавте?
- И така и така. Со оглед на тоа како се одвиваа операциите во Тетово, еднаш ни беше наредено да бараме дозвола, другпат не, што делуваше збунувачки меѓу војската.
- Каков беше борбениот морал на војската?
- Во првите настани дека имавме загинати другари, борбениот морал на војската беше огромен со желба за одмазда, но со тек на времето како се развлекуваше ситуацијата и условите во кои функциониравме борбениот морал спласна а стравот беше присутен насекаде и само се чекаше веќе еднаш да се заврши.
- Во какви услови функциониравте што допринесе да спласне борбениот морал?
- Што...?! – Јадевме тврд леб, еднаш неделно добивавме достава на храна која не ги задоволуваше потребите, војската се чувствуваше гладна. Со оглед дека бевме постојано присутни на терен имавме лоши санитарски и хигиенски услови.
- Како го прифативте Рамковниот договор, како припадник на армијата?
- Тоа е висока политика што не сакам да навлегувам во тоа, но јас лично не бев задоволен зошто мислев дека сум загрозен на некој начин.
- На кој начин бевте загрозени?

- Па тогаш не... 2003 година ми дојдоа една група терористи кои облекоа македонска униформа и јас заедно со нив требаше да работам. 2001 се боревме едни против други а сега заедно работиме, освен тоа тие меѓусебно комуницираат на албански јазик што ние тешко ги разбираме.
- За што се бореа тие 2001 (се мисли на ОНА)?
- Тие се бореа за територии, а подоцна во комуникацијата со нив тие тоа го потврдија.
- Имавте ли присуство на странски мисии во Куманово?
- Имавме... Во неколку наврати доаѓаше ОБСЕ а нешто на што би сакал да посочам во овој случај е тоа што после Рамковниот договор дојдоа војници на НАТО кои беа нарекувани „Лисици“ и ни наложија од нашиот пункт а и од другите пунктови да го повлечеме тешкото наоружување.
- Го повлековете ли?
- Да! Сила бога не моли.

ИНТЕРВЈУ БР.2 – 20.VII.2013

Припадник на полициските единици на МВР, кој поради заштита на личните податоци во интерес за работното место сакаше да остане анонимен. Лицето за време на воените случувања бил четири месеци во тетовскиот кризен реон, како допуна на посебните единици на МВР. Тој во своето излагање истакна дека бил распореден на два пункта во Тетово, пунктовите Жичара и Брвеница. Посериозен настан за него во тетовскиот реон се случил во Радуша на 12 август.

- Што се случи тогаш?
- На 10 или 11 август, не можам точно да се сетам извршивме замена на битолската полициска единица. Тие беа 60 души, а ние 25. Кога се вршеше замената имаше престрелки и битолската полиција само чекаше да се заврши со замената и да се повлечат. Кога се повлекуваа не предупредија со зборовите: Пазете нешто се планира! Меѓутоа никој не претпоставуваше што би можело да се случи, со оглед на тоа дека се најавуваше потпишување на мировен договор. Меѓутоа наредниот

ден бевме нападнати од страна на терористите. 12 часа водевме борби со нив, а ситуацијата се искомплицира кога за брзо време имавме тројца ранети.

- Како беше извршен нападот на Радуша?
- Добро, многу добро организиран напад и во еден наврат имавме доближување на терористите на некои 50 - 100 метри до нас.
- Како се одбранивте?
- Кога видовме дека неможеме самите да се одбраниме побаравме помош од нашиот команден штаб. Меѓутоа помошта никако да стигне. Голем проблем ни претставуваа снајперистите, од кои што ги имавме ранетите. И кога мислевме дека терористите ќе ја пробијат нашата одбрана добивме известување дека се активирани авиони и хеликоптери за наша одбрана.
- Дојде ли помошта?
- Да! Да не беше авиацијата јас сега немаше да бидам жив. Првин авионите па по нив и хеликоптерите ги пробија редовите на терористите со што тие беа приморани да се повлечат назад.
- Каде, од каде бевте нападнати?
- Тие доаѓаа од косовска страна и натаму се повлекоа.
- Со оглед на тоа дека вие бевте утврдени и имавте само тројца ранети, колкава беше загубата на спротивната страна?
- Многу... Да не претерам ама сигурно имаа преку 500 а можеби и повеќе со оглед на тоа дека напаѓаа стихијно во групи во повеќе наврати.
- Кога се се заврши дали најдовте тела на загинати борци на ОНА?
- Тоа е малку чудно зошто не беше најдено ниту едно тело, а наши единици извршија контрола на теренот дури по 12 часа кога беше завршен нападот. А лично гледав како паѓаат – гинат терористи. Кога и како се соберени телата мене не ми е познато. После тоа дознав дека им било одобрено на терористите да навлезат на наша територија за време на тој вакумски период да ги соберат телата и со коњи да ги пренесат на Косово. После тој напад јас со мојата единица бев повлечен во друга полициска станица која што не беше во радиус на кризните реони а и бидејќи после тоа се потпиша Рамковниот договор немав некои поконкретни задолженија што би можел да ги изложам во овој контекст.

ИНТЕРВЈУ БР.3 – 26.IX.2013 – Ваксинце

А.А. од с. Ваксинце Кумановско, припадник на ОНА и директен учесник во 2001 година. Тој уште во 1999 година, на 17 годишна возраст преку негов роднина, учествувал во битки на Косово од страна на УЧК. Поради неговата малолетност тој добил потврда од страна на Штабот на УЧК во Косово да се врати назад и да чека дополнителни инструкции, бидејќи му било укажано дека после Косово на ред била Македонија.

- Како започнаа твоите активности во ОНА?
- Во 2000 година, од Косово, јас и други лица добивме инструкции да почнеме да собираме финансиски средства, лекови, оружје, муниција и храна, да ги складираме во бункери и да чекаме наредни инструкции.
- Кои беа следните инструкции?
- После Теарце кога беше ракетизирана полициската станица, на мене лично ми беше кажано да се спремаме за војна, за поделба на територии.
- Која територија преку војна вие требаше да ја добиете?
- Па во план беа: Тетово, Гостивар, Кичево, Дебар, Струга, Охрид, Македонски Брод и Куманово, односно секаде каде имаше Албанци.
- Од каде доаѓаа инструкциите за наредните активности и кој ви беше претпоставен?
- Сите инструкции доаѓаа од Косово, тука кај нас во нашето село и за другите села главен беше Малич Дрецај.
- Која беше ваша прва воена задача?
- Ние во селото секојдневно ги пратевме македонските војници кои поминуваа низ нашето село. И тој ден на 3 мај ги нападнавме. Двајца беа убиени и еден заробивме. Тој што го заробивме беше од Пехчево и јас лично бев задолжен за негово чување.
- Како се однесувавте према него, а и другите, бидејќи беше јавено дека тој ден кај месноста Бунар бил заробен цивил по име Ромео Живиќ?
- Во еден наврт кога Македонците пукаа на нас, на еден од нашите му беше запалена куќата и во знак на револт дојде и му удри само еден шамар, а друга тортура и насилство воопшто не е вршена врз него.

После кога го пуштивме на него му било кажано да даде изјава во која ќе не обвини за тортура и насилство со намера да не оцрни, а и тој самиот знае дека такво нешто немало. А за Ромео не сакам да коментирам. Тој беше поврзан со други од ншите за бизнис.

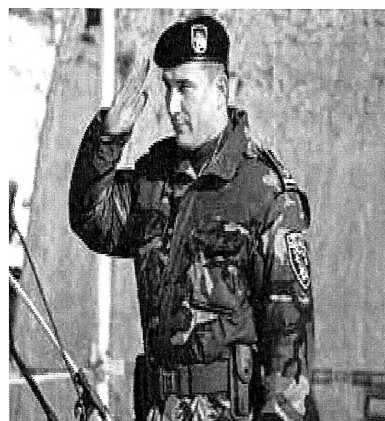
- За каков бизнис станувало збор?
- Па... не сакам да навлегувам во тоа..., ама имаше тој други поголеми зделки од оние што ние ги правевме...
- Со колкав број на војници располагавте и имаше ли други војници од надвор?
- Во нашето село (се мисли на Ваксинце), имаше преку 300 војници. Еден дел беа од Косово а другиот беа наши соселани, и 2-3 муџахедини а од каде точно беа неznam, а во другите села од Липковскиот реон имаше повеќе.
- Ве прифати ли населението во Ваксинце како ослободителни борци?
- 70 % од населението беше со нас, а 30 % не.
- Што беше проблемот со тие 30 % со обзир на тоа дека и тие се Албанци?
- Не сакаа да војуваат, не сакаа финасиски да не поддржат, едноставно тие сакаа само мирно да живеат. Еден дел сакаа да излезат од селото ама ние не ги пуштивме бидејќи можеа да не издадат каде сме утврдени и колку не има.
- Со каков вид на оружје располагавте?
- Претежно имавме лесно пешадиско оружје, кое го набавивме од Косово и дел од нашето население.
- Имавте ли загинати, колкав е нивниот број и каде се закопани нивните тела?
- Да, имавме загинати. Кај нас во селото имаше 3 загинати. Првин ги закопавме во дворот на џамијата, а после тоа ги откопавме и закопавме на друго место во Косово. Додека во другите села имаше поголем број на загинати. Ранетите ги лекувавме тука, евентуално ако не може тука, ранетиот беше транспортиран за Косово.
- Како реагиравте на одлуката „од борба за територии во борба за човекови права“?
- Таа одлука создаде револт кај нас. Едни не сакаа да слушат команда а други самоиницијативно преземаа акции.

- Бидејќи ОНА се промовираше како добро организирана организација со одредени кодекси и правила на војување, како се справувате со тие кои одбиваа да извршат наредба?
- Ние имавме воена полиција и таквите ги затваравме, и после тоа ги префрлавме на Косово.
- Бевте задоволни со потпишувањето на Охридскиот Рамковен договор?
- Не... не... јас лично а и другите не бевме задоволни. Ние се боревме за територии а не да останеме пак во Македонија.
- Со Рамковниот договор беше предвидено да го предадете оружјето. Вие го предадовте оружјето или не?
- Ние предадовме неупотребливо оружје кое не може да се користи во никаква цел. А јас лично пушка не предадов, а таму ми дадоа потврда во која пишува дека сум предадел оружје.
- Што стана со она употребливото оружје?
- Тоа го собравме и складиравме во бункери. За понатака ќе видиме...?
- Денес после 12 години од Рамковниот договор, имате повеќе права од 2001 или пред тоа?
- Да ... да... денес имаме повеќе права. Пред 2001 година јас сакав да се запишам на средно полициско, ама не ме примија, а денес работам државна работа во Македонија ама тоа е после 2001 година, кога моравме и ние да влеземе во тие институции.
- Требаше ли да се случи 2001 за да ги добиете денес тие права за кои кажувате дека подобро се живеело после 2001 отколку пред тоа?
- До 2000 година е пробано на секаков политички начин, и не се успеа во тоа, па така да 2001 беше неизбежна.
- Реална ли е идејата за Голема Албанија?
- Види... ние сме тука и тука ќе бидеме. Денес Македонија има проблеми со Бугарија, Србија (религиски проблеми), Грција, што на мене лично ми е криво што таа држава така се однесува према Македонија. Единствено Албанија во овој случај нема никакви претензии кон Македонија.

- Доколку денес повторно се случат меѓуетнички тензии кои водат кон насока на војна, дали повторно би зеле оружје во рака да војувате?
- Не...! Денес не... Имам работа, имам семејство, малолетни деца и јас морам да мислам на нив... Тогаш бев млад и неискусен, заведен националистички, а денес не гледам некаква причина да се војува. Проблем е денес кај Македонците, на нив им смета да живеат со нас, а на нас воопшто не ни преставува проблем. Треба да се работи на планот на меѓуетнички соживот.

ИНТЕРВЈУ БР. 4 – 02. X. 2013 – Скопје

Генерал Стојанчо Ангелов, Претседател на Достоинство. Тој во своето излагање за настаните од 2001 укажа на некои грешки кои се правени пред се од македонскиот државен врв, како и од самите припадници на полицијата и армијата, а сето тоа дошло како резултат на несоработка и некоординираност на двете структури за надворешна и внатрешна безбедност.

Сл. 23 Стојанчо Ангелов, Генерал-мајор на полициската специјална единица „Тигри“

- Кога официјално започна конфликтот во Македонија?
- Официјално конфликтот започна на 22 јануари со нападот на полициската станица Теарце, кога УЧК за прв пат напаѓа објект на безбедносните сили и излегува со коминике бр.4 во кое што го повикува славомакедонскиот окупатор да ги напушти вековните албански територии, да не го дава залудно животот. Но корените, причините се многу подлабоки и слободно можеме 2001 да ја вратиме наназад уште во 1878 со Призренската лига. Ние во нашиот закон за „бранители“, воведовме категоризација на бранителите, бидејќи сметавме дека кој кога се вклучил во воените дејствија, на кое место бил и какви задачи извршувал.
- Од осамостојувањето па се до 2001 можеше ли да се преземе нешто за да не се случи 2001?

- Секако... Можеше... Од 1998 година албанскиот екстремизам беше контролиран и на многу места беше благовремено сечен, можеби некаде со претерани методи, бидејќи сум директен учесник во сите тие настани, како пример би ги посочил настаните од 1997 година во Тетово и Гостивар, каде учествував како командир на полициските водови. До 1998 година СДСМ како наследници на Комунистичката партија доста сериозно го сваќаа албанскиот екстремизам. Со промена на власта дојде и до промена на односот. Прво она отварање на досиејата кое што нанесе голема штета од страна на Доста Димовска како министер за внатрешни работи, со што дојде до почеток на растурање на безбедносниот систем. Јас имам информации дека до Премиерот на Владата –Љупчо Георгиевски во 1999 година е доставена информација дека се подготвува востание на албанските екстремисти. Фактички две години пред 2001 година нашите безбедносни служби имаа податоци дека во Македонија се подготвува вооружена побуна, востание или вооружени дејствија.
- Вие како Достоинство како ги дефиниравте настаните од 2001 година?
- Во законот за посебни права на припадниците на безбедносните сили и на членовите на нивните семејства, донесен во јануари 2002 година, воениот конфликт од 2001 година е дефиниран како вооружени дејствија помеѓу припадниците на безбедносните сили и албански вооружени екстремистички паравоени формации.
- 1999 година имаше реформи во армијата. Се пензионираа 500 лица искусни офицерски и подофицерски кадар. 2001 во март се прави реконструкција на разузнавачките служби, а на терен имавме терористички акции, коминикеа, релно постоеа индици...
- Јас морам да се уфрлам... Немаше индиции... Имаше сурови факти дека нешто се подготвува. Индиции се кога нешто постои можност нешто да се случи. Индициите се најнизок степен на сомнение. На пример во криминалистиката ако се каже дека има индиции, значи имаме основно сомнение. Во овој случај ние имавме потврдени факти дека нешто се случува, односно дека албанските екстремисти нешто подготвуваат. Ако во еден рудник се најдат стотици униформи, пушки бомби, тогаш тој што ги земал, ги земал да слави на свадба или на роденден, да пука во воздух?
- Зошто ако веќе имало податоци дека нешто се подготвува, не се спречи?

- Постојат две можности. Едната е поради тотална неспособност на тогашното државно раководство која што е полоша (Претседателот, Премиерот, министерката за внатрешни работи Доста Димовска) и втората можност е намерна. Кога имате намера, ако ја откриете можете да ја спречите, а ако се работи за неспособност тогаш е уште полошо, затоа што тој што го прави тоа верува во тоа и го прави со најдобра намера, а всушност прави голема штета.
- Борба за територии или за човекови права?
- Борба за територии...
- Зошто покасно се смени во борба за човекови права?
- Затоа што воено не можеа да ги поразат безбедносните сили.
- Која беше вашата прва задача?
- Кога се пукна на Тетовско кале, тогаш се виде дека ќе има војна. Ми се јавија ноќта и ме повикаа утрото да отидам во полицискиот центар „Идризово“. Сабајлето отидов во Идризово и ми дадоа една чета од посебната полиција, чета од 120 полицајци да ги одведам за Тетово. И кога отидов во Тетово, од она што можев да го видам таму, посебно во полицијата, еден дел од припадниците беа тотално изгубени. Притоа ќе додадам јас лично не се согласувам со онаа теза дека Премиерот, Претседателот или другото полициско раководство, во првата фаза не ни даваа одврзени раце. Напротив ние бевме поттурнувани да влеземе во тие воени дејствија. Јас не паметам како старешина да ми било забрането да преземам било што, што сум планирал. Едноставно ние бевме немоќни и неподготвени. Во таквата наша неподготвеност и немоќ, ние бевме измислени за терористите. Ние можевме без посериозни проблеми да ги совладаме бидејќи тие бројчено беа помалку од нас, послабо опремени, послабо обучени, а за мотивираноста не би зборувал, бидејќи се знае дека бунтовниците секогаш имаат висок морал. Но се поставува едно друго прашање: **Што ако ние воено ги совладавме?** Ќе го земам примерот на Шипковица. Ќе влеземе во селото, ќе извршиме акција, ќе го расчистиме теренот и после тоа ќе останеме некое извесно време таму, месец – два. На крај ние ќе мора да си отидеме од таму. Кога самото население стана УЧК, ние дозволивме екстремистите, како зараза, како рак да ја прошират меѓу мирољубивите Албанци идејата за Голема Албанија која не беше толку распространета меѓу домашните

Албанци. Постарите генерации на Албанци кои што се родени и живеат во Македонија, тие не се согласуваа со конфликтот и не даваа поддршка на екстремистите во првите фази. Подоцна кога се направи гетоизација, секој си влезе во своето гето, со што мнозинството Албанци за жал дадоа поддршка на УЧК, додека македонското население се екстримизираше во друга насока. Со тоа се создаде еден јаз кој никогаш нема да биде надминат. Ние можеме да живееме едни покрај други, едни со други никогаш. Тоа е само лага дека еден ден ние ќе живееме едни со други.

- Во екот на настаните во јавноста се пласира тезата за размена на население и територии. Реална ли е таа теза?
- Ние не смееме да дадеме ни педа македонска земја. Земјата е трајна. Ќе ја има за век и векови. Ние треба да се бориме да си ја повратиме македонската земја која што остана во границите на Албанија, Грција и Бугарија. Преку политички средства треба да се бориме, односно со влегување во ЕУ да си ги вратиме со луѓе териториите, притоа не илузорно да очекуваме враќање на Македонија во етничките граници, но со влегувањето во ЕУ ќе бидат отворени границите за слободен проток на луѓе и стока. Тогаш Македонците од сите краеве ќе можат слободно да одат во Егејска Македонија, со што би се создало еден контра потег кон Грција, а таквиот процес пред се ќе биде спор и тежок но не и невозможен, доколку влеземе во ЕУ.
- За време на кризата се случија повеќе терористички акти во кои беа убиени на подмолен начин македонски безбедносни припадници. Класичен пример на тероризам или нешто друго?
- Типично диверзантско воено дејствие. Било која воена единица има обука како да постави заседа. Во сите заседи кои се направија за време на 2001 година, целите беа легитимни. Како пример ќе го посочам настанот во Вејце. Во тој настан акција на УЧК е легитимна до моментот на онеспособување на патролата. Убивањето на ранетите со пукање од непосредна близина во глава, палењето на лешеве од кои што некои можеби сеуште биле живи, е **тука се работи за воено злосторство**. Затоа што меѓународните правила за војување налагаат, по неутрализирање на непријателот, на ранетите да им се даде грижа како да се твои соборци, бидејќи

ранетиот е онеспособен војник а умрениот ќе се почитува без разлика од која страна бил. Во овој случај ние не можеме да им замериме што ја искористиле грешката на патролата. Грешката пред се, се состоела во тоа што возилата се движеле со многу мала раздалечина што со самата конфигурација на теренот е недозволено и неправилно. Нивната раздалечина требало да биде најмалку од 50 до 100 метри и ако едно возило паднеше во заседа, другите возила ќе дојдеа на помош. Поради сложеноста на теренот четвртото возило во кое што имало четворица припадници кои го преживеале нападот, немало можност да влезе директно во заседата, бидејќи тоа останало на кривината кога бил отворен оган кон првите возила, затоа што местото на нападот е многу кратко. Краткото растојание на движење на возилата претставува груба грешка која што во воени услови е недозволива. Друга работа која што е особено значајна е тоа што било да е полициско или воено возило кое ќе излезеше од населбата Колтук, првата можност е да фати десно кон Тетовското кале, додека втората можност ако продолжи право се знаеше дека оди кон с. Селце бидејќи нема друга можност. Ако дојде до Селце и ако го помине селото наредната дестинација е с. Вејце, и од Шипковица се глеада како на дланка. Поради прегледноста на теренот можни биле дојави на дел од населението кое давало податоци за движење на безбедносните структури. Друга грешка која била направена е тоа што секој ден патролата во исто време се движела по истата релација. Дека патролата била чекана подолго време потврдуваат и доказите од местото каде што се дејствувало врз нашите припадници. Најдовме отпушоци од цигари, чаши од чај, што јасно укажува дека патролата била чекана подолго време.

- Во целата таа ситуација во еден момент се деојде „Дали да се прогласи воена состојба“ и зошто не се прогласи?
- Од страна на Премиерот имаше обиди да се прогласи воена состојба, а не се прогласи зошто беше меч со две оштрици. Ако јас се прашував, јас бев за прогласување на воена состојба зошто еднаш ќе расчистевме што беше наше а што не. Непрогласувањето на воена состојба ги намалуваше борбените моќи на армијата и полицијата. АРМ и МВР имаа проблем со регрутирање, според

податоците кои циркулираа тогаш одзивот беше околу 30 %. Малиот одзива на мобилизација ги охрабруваше УЧК-ите бидејќи и тие имаа информации.

- Зошто се вршеше мобилизација кога немаше прогласена воена состојба, бидејќи за да се врши мобилизација треба да биде прогласена воена состојба?
- Тоа е еден од апсурдите за кој што ние како Достоинство го укажувавме од самото формирање. Во 2001 година немаше прогласена воена состојба. Ако не е прогласена воена состојба, полицијата не само што не се должни да извршуваат воени дејствија, туку не смеат. Со законот за внатрешни работи од 2001 година се предвидува, полицијата во воена состојба може да се мобилизира и да даде поддршка на армијата. Во воена состојба полицијата станува дел од вооружените сили. Надлежностите на претседателот на државата даваат право да нареди употреба на полицијата во воена состојба. Ние немавме прогласена воена состојба а имавме мобилизација на полицијата. Имавме употреба на полицијата за типично воени дејствија. И сега некој ќе каже дека тоа им било работа. Не е точно. „Еден полицаец од Делчево кој што работи собраќајна полиција, кој што се направил 120 кила и пуштил стомак до колена и вие го носите во Тетово, во мај, а војната трае три месеци. Го внесувате директно во жарот на војната. Му давате митралез и зољи. Кога им дававме зољи едни не знаеја што е тоа, и правевме обука на лице место. Кога им дававме рачни бомби нив им беше страв в рака да фатат бомба а камо ли да ја фрлат на непријател. И подобро што не фрлаа зошто сами меѓу себе ќе се испотепаа“. Тој полицаец од аспект на воена подготвеност за војување не е ништо по подготвен од некој кувар во некој ресторан, од некој шофер или градежен работник кој што бил специјалец во ЈНА или во АРМ.
- Арачиново направи пресврт во конфликтот, после тој случај се смени. Имаше ли некаква грешка во целата таа ситуација?
- Ние ОНА во Македонија можевме да ја поразиме без некои посериозни проблеми, доколку имавме контактна војна. За време на сите тие случувања војната за жал беше многу малку контактна. Конкретно, во Арачиново немаше жители, сите беа иселени. Добиваме наредба пребарајте ги куќите. На нас ќе ни треба да не претерам повеќе од месец дена да ги пребараме сите куќи. Куќа по куќа. И да немаше војници и цивили во Арачиново ние сепак за 22-23 дена пак не можевме да ги

претресеме сите куќи. Наша работа е дали нападот ќе трае 3 дена или 3 месеци, и никој нема право да ни се меша во тоа. Ние сме суверена држава и наше е правото на кој начин ќе се справиме со кризата. Нас не саботираа во самиот старт на нападот. Ние не стигнавме до албанските куќи, ние стигнавме до македонскиот дел кеде штетата ја имаа само македонските куќи. Можеби имало и штета на албанските куќи единствено од дејство на артилеријата.

- Претставуваше ли Арачиново реална закана за Скопје и околината?
- Во армијата имавме такви артилеријци, па било кое артилериско орудие од Арачиново кое ќе испукаше една граната, немаше да има можност да испука втора граната. Па така да немаше никаква закана за градот и околината.
- Имаше ли соработка и координација на полицијата со армијата?
- Имаше, со многу недостатоци. За тоа не беа виновни оперативните старешини. Но на повисоко ниво... Јас ќе кажам едно мое искуство во Тетово. Од армијата комуницирав со полковникот Бошевски, кој подоцна беше унапреден во генерал. Имав прекрасна соработка со него. Тоа е човек кој треба да заземе посебно место во македонската историја. Тој практично го спаси Тетово и Попова Шапка. И на најмали напади тој излегуваше со тенкови и артилерија на поддршка, и затоа не можеа да мрднат во тетовско, и гледаа само да добијат на време.
- Со Рамковниот договор беше предвидено да се разоружа ОНА. Се разоружа ли?
- Апсолутно не! Тие предадоа оружје кое не можеа повеќе да го употребуваат.
- Со Рамковниот договор Македонија победи или изгуби?
- Изгуби....!
- Што?
- Македонците си ја изгубија државата, таква кава што ја имаа. Сепак Македонците се мнозинство, но факт е дека Албанците како малцинство за кое што јас се сомневам дека се над 20%, и тие го тероризираат мнозинството, не сите Албанци, туку Албанците екстремисти. Зошто има Албанци кои што ја сакаат Македонија како што ние ја сакаме. Ги има ама колкав е нивниот број неznam.

ИНТЕРВЈУ БР. 5 – 10. X. 2013

Елвир Салимов (ромска националност), вработен во МВР од 1989 година, со завршено средно полициско образование. За време на конфликтот е во посебните полициски единици, а при нападот на Радуша од страна на непријателските сили со снајперски оган е ранет во врат. Претходно бил распоредуван на неколку кризни места за извршување на специјални задачи.

- Вие сте од ромска националност. Дали сте некогаш биле омаловажувани, обесправени, маргинализирани или некој друг акт врз вас лично е направен и сте се чувствувале запоставен или назаден за разлика од другите националности во државата?
- Не! Такво нешто се нема случено. Колку што јас знам, ниту јас, ниту некој од моето семејство се има најдено во таква ситуација. Со исклучок на одредени реони во државата. Ама каде што јас живеам во ова општество такво нешто немало.
- Албанците во Македонија, беа ли обесправени?
- Тоа е апсурд... Тие за разлика од нас Ромите имаа поголеми права и привилегии, и не гледам зошто би посегнале по пат на војна да ги добијат своите права кои веќе ги уживаа. Меѓутоа тие не се бореа за права туку за територии, бидејќи тие живеаа многу подобро од сите други националности во државата.
- Беа ли во право Албанците со пушка во раце да ги добијат своите права?
- Тоа немаше никаква логика што се работеше од нивна страна. Нешто со сила да земеш и добиеш нема ни во една држава во светот.
- Бидејќи бевте во посебните полициски единици, какви задолженија имавте за извршување?
- Нашите задачи како припадници на посебните полициски единици беа да помагаме во кризните реони онаму каде имаше потреба од нас.
- Во кои кризни реони вие бевте распоредуван?
- Теарце беше едно од најкритичните реони кога јас бев таму, потоа на Радуша двапати, и таму вториот пат бев ранет. Претходно во кумановскиот реон и Тетово во градскиот реон на безбедносните пунктови. Немавме некоја статична точка за да

се концентрираме таму. Бевме распоредувани на начин каде што беше најкритично, ние таму бевме.

- Теарце го издвоивте како најкритично. Зошто?
- Добивме задача да отидеме таму и помогнеме на наши колеги кои се нашле во заседа. Кога стигнавме таму пред селото ние бевме нападнати од страна на УЧК, со зољи, митралези и друго пешадиско оружје. Ние отидовме со БТР и хермелин. Бевме 15 припадници на посебната. Во нападот од страна на УЧК, БТР-от ни го направија парчиња... Тоа беше една страотна слика... Во нападот ние имавме убиено еден од нивните и телото на убиениот беше заробено од наша страна. Меѓутоа еден од колегите во внатрешниот дел од селото бил ранет и заробен од страна на УЧК, и за да си го вратиме колегата назад и да му биде пружена медицинска помош ние мртвото тело на терористот го трапавме за нашиот повреден колега.
- Во Радуша бевте ранет! Што се случи таму?
- Во Радуша бев и претходно ама не бевме посредно загрозуени. Ние терористите ги гледавме како вежбаат, како се прегрупираат и за тоа известувавме. Потоа во август месец пак бев таму распореден со мојата единица во тој реон. Таму отидовме да извршиме замена на колегите кои претходно биле на позициите. Додека се вршеше замената ние бевме нападнати од страна на УЧК со минофрлачи и автоматско оружје. Од моментот кога ние ги зазедовме позициите, постојано бевме под оган. И ден и ноќ. Не се знаеше кога точно ќе нападат. После два дена, на 11 август тие удрија на нас со сета сила. Ние нападите ги одбивавме. Напаѓаа стихийно... Беа многу... Ние не бевме повеќе од 25 припадници, и оној дел од АРМ кој се наоѓаше над нас на растојание од 500 метри, во караулата Радуша. Таму од составот на АРМ имаше 12-13 припадника, што се на се ние од безбедносните сили на Македонија бевме околу 40 припадници, што не може да се споредува со бројката на терористи кои вршеа напад кон нас. Ние јавувавме и баравме да се прати засилување кое ќе ни помогне во одбивање и неутрализирање на непријателот, но безуспешно. Бевме оставени сами на себе, да не речам бевме сметани како колатерална штета. Во попладневните часови на 11 август од снајперски оган јас бев ранет. Веднаш после моето ранување пристигна на помош

авијацијата. Јас иако ранет бев свесен за се што се случуваше тогаш. Бев ранет во грло, и по интервенција не еден од моите колеги јас останав жив. Меѓутоа ако помошта не дојдеше во тој момент, воена и медицинска јас можеби сега немаше да бидам жив а исто така и уште еден мој колега беше ранет во пределот на главата. Додека лежев во заклон покрај сидот на пунктот, одеднаш над нас помина сухој па после него и два хеликоптера. Да не беше воздушната поддршка освен јас и ранетиот колега мислам дека сите ќе изгиневме таму, бидејќи ситуацијата беше многу критична. После 2-3 часа од моето ранување пристигна медицинска екипа и по укажаната помош јас бев префрлен во болница во Скопје.

- Колега ваш, што сте биле заедно тогаш на Радуша истакна дека терористите дошле на растојание до вас на некои 50-100 метри. Точно ли е тоа?
- Целта на терористите беше да се помине еден бетонски мост. Од нашиот пункт до мостот имаше едно 500-600 метри. И нив главната намера им беше да се помине мостот по секоја цена. Меѓутоа доближување на 50 – 100 метри се случи меѓу нашиот пункт и караулата. Беше навлегла една група од 4-5 терористи кои беа веднаш неутрализирани. Тоа може да се смета како најмало растојание мѓу нас и нив. Ние исто така имавме една група колеги кои беа утврдени во непосредна близина на мостот. Но поради жестоките напади тие останаа без муниција, и подоцна во разговор со нив тие ми кажаа дека на крај си чувале по еден куршум за себе само да не паднат живи во рацете на терористите доколку го поминат мостот. Но за среќа каде што беше нашиот пункт кој претходно бил административна просторија на рудник, ние имавме доволна муниција и не се штедеше, бидејќи колегите пред нас беа оставени на милост и немилост, а нивно извлекување не беше можно во никој случај.
- По твое видување, колкав број припадници на ОНА беа неутрализирани во Радуша?
- По моја проценка, некаде над 700 луѓе. Помалку нема шанси. Тие беа многу, многу повеќе за разлика од нас. И таа бројка е само во судир со нас..., а дополнително колкава бројка на загинати има од дејството на авијацијата, тоа е плус. Како што кажав претходно најмалку 700 загинати терористи во судир со нас. И постојано се

засилуваа... На нас не ни беше јасно како може толкав број на луѓе да се сконцетрираат на толку мал и тесен простор.

- Имавте ли напади со тешко оружје од нивна страна?
- Додека бев таму ние постојано бевме под оган. Освен со автоматско оружје не гаѓаа и со минофрлачи од 120 мм, а ние возвраќавме со минофрлачи од 80 мм, кои по кратка употреба беа неупотребливи поради дефект. Меѓутоа просториите каде што бевме ние, пример, 10 на 10 и три дена да ја гаѓаш и не ја погодиш сепак беше умешност од нивна страна. Да не погодеше барем една мина ние сите ќе изгиневме, со оглед на тоа дека заедно со нас и покрај нас беше муницијата што ја користевме за одбрана.
- После твоето ранување, бевте префрлен во болница. Колку време бевте задржан на лекување?
- Во болница бев задржан 9 месеци. 3 месеци бев со силно полициско обезбедување поради можноста да се изврши атентат врз мене и уште еден колега од Свети Николе кој подоцна почина. Наводно бил составен список на македонски бранители за наша елиминација и таквиот список бил ставен на интернет. Со интервенција на МВР после конфликтот таквата акција на одредена група атентатори е неутрализирана и спречена.
- Доколку пак дојде до влошување на безбедносната ситуација, дали повторно би се активирале?
- Јас лично да. Не можам да поднесам некој со сила да бара и добие. Иако сум бил ранет, сепак бак би зел учество.
- Со Рамковниот договор, сметаш ли дека денес имаш поголеми права?
- Јас своите права си ги уживав и претходно. Но денес на некој начин се загрозени правата на сите други националности во државата. Тој договор беше само за Албанците и тоа е неспорен факт.

ИНТЕРВЈУ БР. 6 – 15. X. 2013 – Скопје

Тони Ангелески вработен во МВР, припадник на посебните полициски единици. За време на конфликтот од 2001 година активно учествува во извршување на зададените задачи и е распоредуван во сите кризни реони каде што се војувало. Автор е на книгата **Аманет**, во која ги опишува сите моменти и настани од конфликтот, кога, каде и како ги извршувале зададените задачи.

- За време на конфликтот каде бевте распоредуван за извршување на задачи?
- Од самиот напад на полициската станица во Теарце од 22 јануари, па натаму секаде каде што имаше потреба од нас, а имаше и тоа многу. Ние како единица секогаш настапувавме со тигрите и волците за извршување на така посложени операции и акции. Значи во 2001 и потоа, секој град и секое село кое што беше опфатено со воени дејствија во временски интервали од по 15 дена бевме распоредувани за извршување на задачи.
- Каква беше соработката на полицијата со армијата?
- Лаички кажано – катастрофална! Пред се од политичка гледна точка. Се поставија челни луѓе во министерствата кои не беа квалификувани за извршување на тие функции и без некој план и програма за справување со криза која ја имавме 2001-та. Од друга страна секој работеше по свое бидејќи се работеше за личности кои беа од спротивни политички партии кои влегоа во таа широка коалиција. Од друга страна имаше низа пропусти во самиот акт на извршување на задачите. Тука како пример би го посочил масакрот во Вејце, кога за извршување на задачите не се обрнуваше доволно внимание за безбедносните сили да имаат соодветна заштита или поддршка. Имавме противник кој чекаше на нашите пропусти и онаму каде што беше најтенко тие таму напаѓаа, што и тоа се случуваше.
- Од твоето теренско работење таа 2001 година кои места би ги издвоил како најкритични според тебе?
- Матејче и Араиново беа едни од најкритичните задачи кои ги имавме добиено за извршување. Матејче пред се беше како воена контролирана игра. Таму бевме подолг временски период и се додека не се направивме по 60 кила ние не бевме повлечени. Во Матејче дејствијата би ги нарекол како еден вид на пушкарење со

непријателот. Силите ни беа речиси еднакви. До половина село бевме ние а половина село беше нивно. Сите акции во селото се извршуваа во принцип **оди напред – повлечи се назад**, што наведуваше дека нешто не функционира онака како што треба. Целата грешка се наоѓаше во политичкиот врв, а ние како бранители на нашата земја, млади и мотивирани не се грижевме за нашите животи дури и да загинеме. Нашата мотивираност да ја браниме државата беше да добиеме задача и да одиме да ја извршиме макар по цена на нашите животи, додека лошата политика на политичкиот фактор ситуацијата само се развлекуваше. И акцијата во Арачиново имаше низа пропусти. Пешадијата одеше напред пред тешкото вооружување. Тенковите, БТР-овите и хермелините беа позади нас а ние пред нив додека авијацијата вршеше напади од воздух што е многу нелогично да се применува таква тактика за напад. Притоа доколку се преземеше соодветна акција Арачиново ќе беше освоено меѓутоа откако се почна со нападот, половина час потоа се доби наредба да се подзабави малку и исходот од акцијата дојде сам по себе. Во таа акција имавме и четворица наши загинати и моментот кога се случи тоа го имам опишано во книгата Аманет, како и сите други кризни места каде што бев распоредуван.

- За права или за територии војуваа терористите?
- За територија...! Очигледно...! Иако се потпиша Рамковниот договор сепак Албанците денес пак бараат нешто што наводи на фактот дека и самите политичари тогаш потпишале нешто што и на нив не им е познато. Додека кај Албанците самиот ген за идејата се враќа многу поназад кога е зацртано тоа. Идејата за Голема Албанија денес е позаживеана отколку некогаш порано.
- Постои ли можност повторно да се дестабилизира државата?
- Постои ама тоа би било во друг облик кој би го нарекол дотепување на државата. После конфликтот доаѓа до намалување на македонското население во делот кај што е застапено албанското население. Старешинскиот состав на полицијата и сите други административни функции во општините кои беа опфатени со кризата, се раководени од страна на Албанците така да многу лесно тие можат да го отсекаат делот каде што се мнозинство и да го стават под своја контрола.
- Успеша ли беше акцијата за собирање на оружјето?

- Не...! Тоа беше старо и неупотребливо оружје од разнo потекло и акцијата се изведе за да се залаже јавноста дека се успеало во намерата.

Интервју на Ришард Билски ⁴⁴⁷ со Киро Глигоров – Скопје - 22 март 2001

ТЕРОРИСТИ И ОКУПАТОРИ ⁴⁴⁸

Ришард Билски: - По трагедијата во Босна, многумина предупредуваа дека нешто слично може да се случи во Косово. И – за жал – се случи. Дали сега ќе бидеме сведоци на „второ Косово“ во Македонија?

Киро Глигоров: - Не. Во Косово Албанците претставуваат повеќе од 90 отсто од населението. Според тоа, тие таму правеа се што сакаа. Имаа, исто така, причини да се бунтуваат. Во Македонија ги има само 23 отсто и немаат причини за бунт.

- Тврдат дека нив ги има двапати повеќе...
- За наша среќа – лажат.
- Што бараат сепаратистите кои стрелаат во Тетово?
- Тоа не се само сепаратисти. Тоа се, пред се, агресори и окупатори. Како поинаку можат да се наречат луѓето – поголемиот број од нив се дојдени од Косово – кои со оружје в рака заземаат дел од територијата на државата. Албанците не сакаат да се помират со тоа дека во Македонија се национално малцинство. Тие се сметаат за народ способен да создаде самостојна држава и бараат таква ставка во уставот. Бараат, албанскиот јазик да биде признат – покрај македонскиот – за службен јазик во целата земја. Ним не им е доволно тоа што властите тоа барање им го исполнија во тие делови на земјата каде се мнозинство. Сакаат државен албански универзитет. Властите се согласија за приватен. Им објаснуваме дека државниот универзитет мора да има традиции, така како во Полска Јагелонскиот. Новоформираните универзитети секаде се приватни. Ним, исто така, не им одговара универзитетот што сакаме да го изградиме во Тетово на кој би имало три наставни јазици: албански, македонски и англиски. Албанците се стремат кон тоа

⁴⁴⁷ Ришард Билски е долгогодишен специјален известувач и фоторепортер од војните во бившојугословенските простори, резервен поручник и познат 40-годишен полски новинар.

⁴⁴⁸ Ришард Билски, **Пожари над Тетово...**, стр: 35-37.

етничките граници да станат државни граници, значи присоединување на земјите во кои живеат во разни држави на Балканот и од нив да создадат сопствена држава. Сакаат, значи, кон Косово да присоединат дел од Западна Македонија, Јужна Србија, па дури и Црна Гора. Сеуште не зборуваат за „албански земји во Грција“, меѓутоа, тоа е прашање на време. Речиси еден милион албанци постојано или привремено живеат и работат во Грција. А за главен град на „големо Косово“ би го прогласиле Скопје. Што би било ако и другите така би мислеле. Македонците тогаш би требало да побараат отцепување на делови од Бугарија, Грција, Србија па дури и од Албанија каде нас не има околу 250 000.

- Зошто Албанците удрија на Тетово токму сега? Изнесените барања ги истакнуваат повеќе години.
- Ги разлуту и истовремено, ги уплаши потпишувањето на договорот за државната граница меѓу Македонија и Југославија. Тоа исто така се однесува и на делот на границата со Косово. А тоа значи дека жителите на Косово веќе нема да можат да претстојуваат во Македонија без лична карта. Мораат да имаат пасоши. Исто така ги исплаши благонаклонетиот став на меѓународната заедница спрема демократската Југославија. Целиот свет бара почитување на Резолуцијата бр. 1244 на Советот за безбедност на ООН која гарантира неприкосновеност на југословенските граници. А тоа значи крај на соништата за отцепување на Косово. Во игра влегува единствено автономија. А тоа за нив пак е премалку. Предизвикувајќи немири и борби во Србија, во Македонија, Албанците сакаат да го убедат светот, НАТО, а се трудат да ги убедат и политичарите дека „албанскиот проблем“ постојано е отворен, а може да се „затвори“ доколку ќе има согласност за отцепување на Косово и прифаќање на идејата за признавање на „етничките албански граници“ како државни граници.
- Каков може да биде натамошниот тек на настаните во Македонија?
- Сигурно неповолен за албанските окупатори. Сепак, штета, што нашиот парламент и владата одолговлекуваа со така радикалните дејствија во реонот на Тетово, кога полицијата и армијата на агресорите – терористи им дадоа одговор таков каков што заслужија.

Така требаше да се постапи пред еден месец кога дојде до нарушување на

суверенитетот на нашата држава на северот на Македонија. Не може да се смета на тоа дека окупаторот ќе го натераш да капитулира со политички методи. Исто така задоцни и КФОР.

- Што би требало да се направи Македонците и Албаниците во иднина да не се едни против други и да завладее во земјата траен мир?
- Многу поодлучно да се продолжи со досегашната политика. Македонија беше, е и ќе остане повеќе национлана и толерантно државна. Токму преку толеранцијата во текот на изминатите 10 години тука владееше мирот иако преку поранешна Југославија протекоа четири војни.

АЛБАНСКИОТ БУНТ Е УВЕЗЕН ОД КОСОВО ⁴⁴⁹

Разговор со проф. Људмил Спасов – од Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, 14 април 2001 година

Ришард Билски: - Каде ли се изворите на бранот немири, а денес веќе оружени судири меѓу Албанците и Македонците?

Љубмил Спасов: - Причините се сложени, но не се сомневам дека главниот повод е постојано нерешениот проблем на Косово, недостаток на одлучност од страна на Запад во врска со иднината на таа провинција. Албанците кои живеат таму постојано се надеваат на отцепување од Југославија, а исто така и на откинување делови од Македонија и создавање големо Косово, а може и голема Албанија.

- Албанците тврдат дека тие едноставно се борат за своите права ...
- За тоа е парламентот.
- Дали откинувањето на дел од Македонија, каде Албаниците живеат во мнозинство, навистина е реална опасност?
- Таква опасност постои, но мислам, дека меѓународната заедница најпосле сфати дека поделбата на Македонија би довела до општобалканска војна и дека се ќе направи до тоа да не дојде.

⁴⁴⁹ Исто..., стр: 66-67.

- ... Дали очекувате таква интервенија на НАТО, каква што беше пред две години во Косово?
- Не! Никогаш! Тоа би била мечкина услуга. Резултатот на таа интервенција би бил токму поделба на Македонија. Ние од меѓународните сили на КФОР очекуваме само да ги пополни празнините на границата со Косово. Ништо повеќе. Секое зло доаѓа оттаму: големодржавните идеи и оружјето, терористите и дрогата. На тоа треба да се стави крај.
- Се зборува, за жал – како што поучува искуството – и тоа со право, дека штом албанецот еднаш земе оружје в рака долго не го остава, додека не ја постигне својата цел.
- Тоа е вистина. Но ако меѓународните сили ги прекинат патиштата за снабдување со муниција, тогаш калашниковите по неклолку денови ќе бидат неупотребливи. Истовремено меѓународната заедница треба да изврши многу поодлучувачки притисок врз косовските политичари за да не се мешаат на прашањата на албанското малцинство во Македонија.
- Се размислува за воведување воена состојба во Македонија...
- Ситуацијата е сериозна. Доволно е - уште еднаш тоа ќе го повторам – ако КФОР на терористите им го затвори патот од Косово. Немојам да сватам зошто ова е сеуште недостижна цел за одлично извежбаните и совршено вооружени војници.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Ачкоска Виолета, Братството и единството 1944 – 1974 помеѓу хармонија и дисхармонија, ИНИ, Скопје, 2003
2. Ачкоска Виолета, Меѓуетничките односи во Република Македонија 1944–1991 година, предавање на XXXIV Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Август 2001, Скопје 2002 год.
3. Проф. Д-р Виолета Ачкоска, Лекции од историјата на современата македонска држава (1944 – 1991), Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филозофски факултет – Скопје, Скопје 2011.
4. Ачкоска Виолета, Современата македонска држава низ две историски транзиции, предавања на XXXIX меѓународен семинар за македонски јазик и култура (Охрид, 14. VIII – 31. VIII. 2006 г)Скопје, 2007
5. Бела Книга-Тероризмот на т.н. Ослободителна национална армија, Министерство за Внатрешни работи.
6. Ветон Љатифи, Преговорите за постигнување на Охридскиот договор, Скопје, Фондација Институт отворено општество – Македонија, 2008
7. Г’зим Острини, критичко согледување на делото-Војната во Македонија во 2001 година, на ген. Митре Арсовски, проф.д-р. Стојан Кузев и ген. проф. Д-р. Ристо Дамјановски,Скопје, 2006
8. Зоран Илиевски, Интегративниот модел на делење на моќта и случајот на Македонија, Македонски информативен центар, Скопје, 2011
9. Иван Бабановски, ОНА-Терористичка паравојска во Македонија, Веда, Скопје, 2002
10. ИНИ, Македонија во дваесетиот век, Скопје, 2003
11. Институт за социолошки и политичко-правни истражувања, Научно-истражувачки проект: Стратешките интереси, цели и политика на Република Македонија, Аспекти на националната безбедност на Република Македонија, Скопје 2001
12. Исмановски Сандра, Конфликтот во Република Македонија 2001-Тероризам или борба за права?,Фондација институт отворено општество-Македонија, Скопје, 2008

13. Историја и апокрифи – демитологизација на 2001-дебата, Скопје, Фондација Институт отворено општество, Македонија, 2010
14. Избор текстови за конфликтот од 2001 година, Маир Исеини, Развојот на настаните во Македонија и формирањето на ОНА, Фондација, Институт отворено општество-Македонија, Скопје, 2008
15. Јан Рихлик и Мирослав Коуба, Историја на Македонија, превод од Чешки: Јасминка Делова Силјанова, Македонска реч, Скопје, 2009
16. Јован Павловски и група автори, Сто македонски години 1903-2003, Книгоиздателство МИ-АН, Скопје, 2004
17. Коле Чашуле, Македонски дилеми, Македонска Книга, Скопје, 1992
18. Костова Јадранка, Незавршен мир, Бата Прес, Скопје, 2003
19. Лејти Марк, Спречување војна во Македонија, превентивна дипломатија за 21 век, Скопје, Фондација Институт отворено општество - Македонија, 2009
20. Манчо Митевски, 2001 Војна со две лица, второ издание, Култура, Скопје, 2009.
21. Марина Митревска, Улогата на меѓународната заедница во решавањето на конфликтот во Република Македонија, Филозофски Факултет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, Годишен зборник, книга 60, Скопје, 2007,
22. Милосавлевски Славко, Македонски контроверзии (1990-2003), Љуботен, Скопје, 2004
23. Д-р. Милосавлевски Славко и Томовски Мирче, Албанците во Република Македонија 1945-1995, Легислатива, политичка документација, статистика, НИП „Студентски збор“ , Декември 1997
24. Македонски институт за медиуми, Македонија-Конфликтот и медиумите, Скопје 2003
25. Никола Димитров, Рамковната Конвенција за заштита на националните малцинства, Историјат и теоретски импликации, Матица Македонска, Скопје и Мелбурн, 1999
26. Ненад Новковски, Првите десет години, Избор на текстови објавени во периодот 1991-2001, Глас, Скопје, 2001
27. Новица Велјановски, Македонија и Балканот, Македонска реч, Скопје 2007
28. Панде Петровски, 2001 Сведоштва, Киро Дандаро, Битола, 2006

29. Петрит Менај, ОНА порака и надеж, том I , Дневник–документи–белешки, Скопје, 2008
30. Петрит Менај, ОНА порака и надеж, Историја–интервјуа – белешки, том II, Скопје, 2008
31. Петрит Менај, ОНА порака и надеж, том 3, Фондација Институт отворено општество – Македонија, Скопје, 2008
32. Рина Киркова, Статусот на Косово-меѓу минатото и иднината, Македонска ризница-Куманово, 2004
33. Ришард Билски, Пожари над Тетово, Македонија и нејзините соседи: избор репортажи: 2001 – 2002, Култура, Скопје, 2002
34. Светлана Антиќ – Јовчевска, Патот на вистината, сведоштва за воениот конфликт и егзодусот во Кумановско, 2001, Македонска Реч, Скопје, 2004
35. Светомир Шкарик, Правото силата и мирот-Македонија и Косово, Култура, Скопје, 2002
36. Станко Нишиќ, Од Југославије до Србије, Књига – Комерц, Београд, 2004
37. Проф.д-р Стојан Кузев и група автори, Војната во Македонија во 2001 година, Скопје, Матица Македонска, 2006
38. Ташева Марија, Етничките групи во Македонија, историски контекст, Филозофски факултет- Скопје, Скопје, 1997
39. Тодор Атанасовски, Чекорење по кризата, Книгоиздателство МИ-АН, Скопје, 2002
40. Тодоровски Глигор, Демографските процеси и промени во Македонија од почетокот на Првата Балканска војна до осамостојувањето на Македонија (со посебен осврт врз исламизираниите Македонци), Матица Македонска, Скопје, 2001
41. Тони Ангелески, Аманет, Достоинство Бранители Чест Татковина, Тримакс, Скопје, 2010
42. Д-р Трајче Грујоски, Распадот на СФРЈ, студија и сведоштво, ИНИ - СКОПЈЕ, 2003
43. Траумата и психолошките појави како последица на конфликтот како извор на загрозување на човековите права, Скопје-Фондација “Фридрих Еберт“, канцеларија Скопје,

44. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Правен Факултет „Јустинијан Први“-Скопје, Зборник, посветен на почесни доктори, доктори и магистри на науки, 2001-2006, Скопје, 2006
45. Фазли Велиу, ОНА од битка во битка, Недовршени пораки, Белешки-дневник 2001, Фондација – Институт отворено општество – Македонија, Скопје, 2008
46. Филип Петровски, За нас, Македонска книга, Скопје, 2002
47. Фросина Ташевска-Ременски, Македонското национално малцинство во соседните земји-современи состојби, Скопје, 2007
48. Џон Филипс, Македонија, Господари на војната и бунтовници на Балканот, Фондација Институт отворено општество – Македонија, Скопје, 2009
49. Marko Marković, Vremeplov umiranja Jugoslavije, Grafostil, Kruševac, 2003
50. Štović Milojica, Kosovizacija Srbije i Jugoslavije, Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini, 2007
51. Kval-Mellbye-Tranøy, Политика и демократија, Феникс, Скопје, 2006

ЕЛЕКТРОНСКИ ИЗДАНИЈА (книги, весници и списанија)

1. [http://fzf.ukim.edu.mk/files/zbornik/01%20%20Godisen%20zbornik%20br.%2062%20\(2009\)/FzF2009-22%20Ilievski.pdf](http://fzf.ukim.edu.mk/files/zbornik/01%20%20Godisen%20zbornik%20br.%2062%20(2009)/FzF2009-22%20Ilievski.pdf) - Борче Илиевски, Политиката на Кралството СХС-Југославија кон миграционите движења на турското и муслиманското население од Вардарскиот дел на Македонија 1918-1941 година, Годишен зборник, Филозофски Факултет-Скопје.
2. <http://mk-host.com/~fzfdigit/index.php/sd/article/view/24/22>, Ненад Танески, Радикалниот ислам-реална закана за безбедноста на Балканот
3. <http://www.stat.gov.mk/publikacii/knigaX.pdf>, Попис на населението, домаќинствата и становите во Република Македонија, 2002, книга X.
4. <http://www.globusmagazin.com.mk>
5. <http://novamakedonija.com.mk>
6. <http://www.utrinski.com.mk>
7. <http://star.vest.com.mk>
8. <http://www.dnevnik.com.mk>

ПЕЧАТЕНИ ВЕСНИЦИ И СПИСАНИЈА

1. Весник, Вест, 2001
2. Весник, Вечер, 2001
3. Весник, Нова Македонија, 2001
4. Службен весник на Република Македонија
5. Списание, Министерство за Одбрана, Одбрана, Година XI, 2002 година
6. Списание, Зум, 14 декември 2001 година

ТВ – ДОКУМЕНТАРНИ ПРОГРАМИ

1. Во центар – Васко Ефтов – ТВ Алфа – Југослав Петрушич -Македонија
2. КОД – Снежана Лупевска – ТВ Канал 5 – Што се случи 2001-ва?
3. Бомбардовање Србије – Пут у рат – РТС, 1 део
4. Историја на Македонија – серијал –МТВ, 20 години независност

WEB – САЈТОВИ

1. <http://www.sobranie.mk>
2. <http://www.mvr.gov.mk>
3. <http://www.morm.gov.mk>
4. <http://zeqirja-rexhepi.blogspot.com/2008/01/1990-2001.html>, М-р Зеќирија Реџеџи, Општествено-политичките настани кај Албанците во Македонија 1990-2001.
5. <http://www.cfr.org/terrorism/terrorist-groups-political-legitimacy/p10159#p4>, COUNCIL on FOREIGN RELATIONS, Kosovo Liberation Army (KLA)
6. <http://mondediplo.com/2001/04/06macedonia>, Cristopher Chiclet, KLA Exports Albanian Conflict to Macedonia, Le Monde Diplomatique, april, 2001.
7. <http://www.ccc.org.mk>, CENTER for CIVIL COMMUNICATIONS
8. <http://www.bbc.co.uk>

9. <http://www.icty.org>, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia
10. <http://mk-host.com>
11. <http://www.dw.de>

ДОКУМЕНТИ

1. <http://www.nato.int/ifor/un/u930407a.htm>, Resolution 817 (1993), UN Security Council, 3191st Meeting Resolution, S/RES/817, April 7, 1993
2. <http://www.un.org/documents/ga/res/47/a47r225.htm>, United Nations, A/RES/47/225, Distr. GENERAL, 8 April 1993

СОДРЖИНА

ВОВЕД.....	стр. 1
------------	--------

ГЛАВА ПРВА

АЛБАНСКОТО МАЛЦИНСТВО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА КАКО ДЕЛ ОД ЈУГОСЛОВЕНСКАТА ФЕДЕРАЦИЈА

1.1. АЛБАНЦИТЕ ВО МАКЕДОНИЈА И НИВНАТА АКТИВНОСТ ЗА ВРЕМЕ НА ВТОРАТА СВЕТСКА ВОЈНА.....	стр. 4
1.2. УСТАВНАТА ПОЛОЖБА НА АЛБАНСЦИТЕ ОД АСНОМ ДО УСТАВОТ ОД 1974 ГОДИНА.....	стр.6
1.3. ОПШТЕСТВЕНО – ПОЛИТИЧКИТЕ ЗБИДНУВАЊА НА АЛБАНЦИТЕ ВО МАКЕДОНИЈА ОД 1944 ДО 1991 ГОДИНА.....	стр.8
1.3.1. Албанизација на Западна Македонија и менување на демографската структура на населението.....	стр.9
1.3.2. Колективизација на селото и отпорот на Албанското население (1949- 1953).....	стр.13
1.3.3. Еманципација на Муслиманската жена.....	стр.14
1.3.4. Некои аспекти од образовниот систем во Македонија и албанското малцинство.....	стр.16
1.4. АЛБАНСКИОТ СЕПАРАТИЗАМ ВО МАКЕДОНИЈА ДО 90-ТЕ ГОДИНИ.....	стр.20
1.5. РАСПАДОТ НА СФР ЈУГОСЛАВИЈА.....	стр.22
1.6. ОСАМОСТОЈУВАЊЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	стр.26

ГЛАВА ВТОРА
МАКЕДОНИЈА - САМОСТОЈНА, НЕЗАВИСНА И СУВЕРЕНА ДРЖАВА СО
НЕЈЗИНИТЕ ВНАТЕШНИ И НАДВОРЕШНИ ПРОБЛЕМИ

2.1. ПОЛИТИЧКИ И ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ОД 1992 ДО 2000 ГОДИНА.....	стр.30
2.2. ЧОВЕКОВИ ПРАВА И СЛОБОДИ, КУЛТУРНО-ОБРАЗОВНИ И ВЕРСКИ УСЛОВИ НА МАЛЦИНСТВАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ПО 1991 ГОДИНА	стр.33
2.3. АЛБАНСКИОТ СЕПАРАТИЗАМ ВО МАКЕДОНИЈА ДО 2000 ГОДИНА.....	стр.34
2.4. НАДВОРЕШНАТА ПОЛИТИКА НА МАКЕДОНИЈА.....	стр.47
2.5. КОСОВСКАТА ВОЈНА, ПРАШАЊЕ НА ВРЕМЕ КОГА И ВО МАКЕДОНИЈА?.....	стр.53

ГЛАВА ТРЕТА
КОНТРОВЕРЗНИ НАСТАНИ – КОНТРОВЕРЗНА ИСТОРИЈА

3.1. АФЕРА, ТЕРОРИЗАМ, КРИЗА.....	стр.61
3.2. МАКЕДОНСКИТЕ РАЗУЗНАВАЧКИ СЛУЖБИ И НИВНАТА ЗАДАЧА.....	стр.66
3.3. ОСЛОБОДИТЕЛНА НАЦИОНАЛНА АРМИЈА – ОНА.....	стр.71
3.3.1.Што или која е ОНА?.....	стр.72
3.3.2. Од каде дојде и што сака...?.....	стр.75
3.3.3. Кој ја раководи ОНА и од каде се финансира?.....	стр.78
3. 4. ПРОЛЕТНАТА ОФАНЗИВА (најавена – исполнета).....	стр.83

3.4.1. Тетовски кризен реон.....	стр.84
3.4.2. Кумановско – Липковски кризен реон.....	стр.95
3.4.3. Скопски кризен реон.....	стр.103
3.5. МАКЕДОНИЈА – ДОМИНО НА БАЛКАНОТ.....	стр.113

ГЛАВА ЧЕТВРТА

ОХРИДСКИ РАМКОВЕН ДОГОВОР И ЗАВРШУВАЊЕ НА КОНФЛИКТОТ

4.1. КАКО СЕ ДОЈДЕ ДО ОХРИД ?.....	стр.128
4.2. ОХРИДСКИ РАМКОВЕН ДОГОВОР.....	стр.131
4.3 ШТО СОДРЖИ ОХРИДСКИОТ РАМКОВЕН ДОГОВОР?	стр.134
4.4. ШТО ОЖНЕАА НАТО СИЛИТЕ ВО МАКЕДОНИЈА?.....	стр.137
4.5. ПРОДОЛЖУВАЊЕ НА НЕПРИЈАТЕЛСТВАТА.....	стр.139
4.6. ГРЕШКИ КОИ СКАПО НЕ ЧИНЕА.....	стр.145
4.7. ПОСЛЕДИЦИ.....	стр.147
4.8. ДВАНАЕСЕТ ГОДИНИ ПО КОНФЛИКТОТ.....	стр.150
ЗАКЛУЧОК.....	стр.153
ПРИЛОЗИ:.....	стр.156
БИБЛИОГРАФИЈА.....	стр.200